

Ambrose
Bierce

Un
călăreț
prin
cer

AMBROSE BIERCE / UN CĂLĂREȚ PRIN CER

8211

AMBROSE BIERCE

UN CĂLĂREȚ PRIN CER

și alte povestiri

Opere alese

Prefață, selecție, tălmăcire și note
de FRIDA PAPADACHE

4464

EDITURA CARTEA ROMÂNEASCĂ

Coperta de *Simona Runcan*

© *The Collected Writings of AMBROSE BIERCE*,
The Citadel Press, New York, 1960

PREFAȚĂ

AMBROSE BIERCE

(1842—1914 ?)

PORTRETUL UNUI MIZANTROP

„Bierce va rămîne una dintre cele mai interesante figuri din literatura noastră, unul dintre bărbații noștri cei mai spirituali, unul dintre satiricii noștri cei mai intransigenți, realizatorul a două-trei genuri literare noi, un scriitor pe lângă care nu poți trece indiferent... Ceea ce scrie el are gustul amar al adevărului.“

CLIFTON FADIMAN *

Scriitorul american Ambrose Bierce este încă o figură destul de necunoscută la noi ¹ și necunoscut precum o merită chiar în aria cititorilor de limbă engleză, cu toate că unele dintre atît de originalele sale nuvele fantastice își au demult locul în antologii, iar definiții pertinente și spirituale din *Dicționarul Diavolului* circulă ca citate sau, cel mai adesea, fără referință la sursa lor. Cu elegantul și precisul lor zbor către țintă, le-ai crede săgeți din condeiul contemporanului său Mark Twain, sau mai blînzilor urmași moraliști, unui Bernard Shaw sau unui Oscar Wilde, de nu le-ar fi vîrfurile mai ascuțite și mușcate în venin coroziv extradistilat. Cînd definește „căsătoria“ drept:

„Statutul sau condiția unei comunități care constă dintr-un stăpîn, o stăpînă și doi sclavi — toți însumînd doi.“ Bierce spune ceva ce au mai spus mulți alții înaintea lui, care n-au găsit fericirea în căsnicie, dar o formulează într-un chip nu numai amuzant, ci și greu de uitat. „Însemnarea lui Twain de la începutul celui de-al doilea capitol al lui *Puddn'head Wilson* ar fi fost la locul ei în *Dicționarul* lui Bierce“, remarcă un destul de complet exeget al său, profesorul Robert A. Wiggins. **

* Introducere la reeditarea unei selecții de 810 pag. din opera completă a lui Ambrose Bierce, Citadel-Press, New York, 1946.

** Monografia *Ambrose Bierce*, University of Minnesota Press, Minneapolis — 1964.

„Adam nu era decît un om — asta explică totul. El nu dorea mărul de dragul mărului, îl dorea numai pentru că era oprit. Greşeala era că nu fusese oprit şarpele, pentru că atunci Adam ar fi mîncat şarpele.“

Dacă diferă în ceva, definiţiile lui Bierce sînt mai consecvent pesimiste şi tonul lor mai feroce satiric decît al lui Twain, în a cărei operă umoristică firele sumbre sînt doar un ornament al epocii sale tîrzii, la Bierce ele constituind însăşi textura, monotonă şi densă, rareori străbătută de cîte o nuanţă luminoasă, a întregii opere. Obiectivele *Dicţionarului Diavolului* sînt însă ale iluministului ; prin volbura coloratelor băşici de săpun ale vervei lui Bierce, printre paradoxe şi absurdităţi pline de haz, săgeţile veninoase împung cu eficacitate : cîrmuirile perimate, nedreptatea socială, setea de cotropire ; obscurantismul şi superstiţiile, credinţele şi fanatisme deşarte, suficienţa şi prostia universală.

Ceea ce scrie Bierce are „gustul amar al adevărului“, după cum spune reputatul critic american Clifton Fadiman, care mai remarcă — referindu-se la povestirile fantastice ale scriitorului :

„Bierce nu este un «senzitiv» în căutare de evadare... găsim în el prea puţin din estetul decadent. El a dus o viaţă plină de obişnuitele lupte şi conflicte. *Morbiditatea lui e perfect controlată*, în scrisul său găsim calităţile omului activ şi energic.“

Cu toată prea puţin controlata sa mare facilitate de creaţie — neexcluzînd exagerarea efectelor şi slăbiciunea pentru melodramatic — verva şi originalitatea povestirilor sale, cu perfectă ştiinţă a conducerii acţiunii şi capacitatea de a intra în pielea celor mai diverse personaje ; cu abila mînuire a elementului „surpriză“, a deschiderii şi mai ales a încheierii nuvelor sale fantastice sau schiţelor de umor macabru ; concizia expresivă şi eleganţa stilului în amarele sale aforisme, pătrunse de un afişat cinism ; cunoaşterea şi participarea la realităţile timpului său ; potenţialul pentru exprimarea revoltei so-

ciale și a satirei împotriva inumanității și corupției societății capitaliste, din *Fabule fantastice* (care n-au nimic fantastic decît titlul) și, în sfîrșit, deși nu în ultimul rînd, cercetarea inteligentă a stărilor de conștiință de la granița normalului — în care și-a depășit epoca — îi asigură lui Bierce un loc printre scriitorii de valoare ai tuturor timpurilor.

Ambrose Bierce are meritul suprem că, reușind să descrie războiul cu autenticitatea faptului trăit și cu măiestrie artistică, ținînd la mare cinste sentimentul onoarei și împlinirea datoriei, este totuși printre primii care demască războiul cu vigoare, în toată oroarea sa, ca pe o crimă contra umanității și rațiunii, și pregătește drumul unor urmași mai sobri și mai lipsiți de artificii. Ciclul de povestiri fantastice intitulat *În mijlocul vieții — Povestiri despre Militari și Civili*, apărut în 1891, cel mai reprezentativ pentru arta lui Bierce, este suficient pentru a-i asigura un loc de clasic în marea literatură universală.

Se cunoaște precis doar anul nașterii lui Ambrose Bierce : 1842. Drept an al morții se presupune 1914, cînd n-a mai sosit nici o veste de la bătrînul ziarist care, bolnav și obosit, după ce îngrijise reeditarea operelor sale complete (în 12 volume), plecase să observe de aproape revoluția din Mexic, cu gînd să treacă apoi în Europa. În iureșul luptelor revoluționare din Mexic și-a întîlnit desigur Bierce personajul favorit, Moartea — dar nu s-a știut niciodată nimic precis asupra sfîrșitului său. Se presupune că a fost ucis în timpul luptelor dintre căpetenia revoluționară Villa² și guvernul episodic Carranza. Ultimul mesaj care s-a mai primit vreodată de la Ambrose Bierce a fost o scrisoare expediată de călătorul în vîrstă de 71 ani, la 26 decembrie 1913, din localitatea Chihuahua, în care Bierce relatea prima bătălie la care asistasese și acceptarea sa drept observator atașat trupelor revoluționare ale generalului Pancho Villa.

Ambrose Bierce s-a născut în Ohio, într-o colibă de bușteni, al nouălea fiu al unui fermier sărac, care prefera să citească decît să-și cultive ogorul. Printre excen-tricitățile tatălui figurează faptul că stăpînea cea mai ex-tinsă bibliotecă din ținut (pentru care faimă ajungea de-sigur o colecție modestă). Conducerea familiei și gospo-dăriei era lăsată în grija aprigei soții, care o rezolva cum putea, cu nuiua într-o mîină și cu biblia în cealaltă. Asupra gospodăriei plana umbra lui Calvin ; se vorbea despre arderi de vrăjitoare și se celebrau solemne „re-nașteri“ religioase. Sumbrele amintiri din copilărie ar pu-tea lămuri non-conformismul și rebeliunea vehementă de mai tîrziu. Iată în ce culori descrie Bierce ferma părin-tească, într-unul din așa-zisele sale „poeme“ (fără excep-ție „ocasionale“ și satirice) :

„Ce chin al cugetului îmi e copilăria —
Evocată în lumina a ce știu acum —
Ferma în care clocea malară —
Mustind de putregai, sihla nebună,
Frigurile dobîndite pe-atunci,
Care nu m-au mai lăsat,
Băltoaca cu spume, scăldătoarea rațelor,
Cocina porcilor pe lîngă ea,
Groapa unde se scurgeau lăturile casei —
acru duhnind
Locuința jilavă cotropită de umbre,
Curtea puturoasă a grajdului, alătura.“

La 15 ani băiatul fuge de acasă. Lucrează doi ani în-tr-un tîrg vecin, ca ucenic de tipografie. Gustul pentru fraze frumoase dobîndit în lecturile din biblioteca tată-lui are prilejul de-a propăși — cu atît mai mult cu cît împarte camera de dormit cu redactorul unei nou-înte-meiate gazete.

Acuzat — pare-se, pe nedrept — de furt, băiatul „ră-mas pe drumuri“ este pentru ai săi un subiect de îngri-jorare destul de mare încît să se recurgă la sfatul și aju-

torul unui unchi influent, eroul familiei : generalul Lucius Verus Bierce, cetățeanul numărul unu și primar al unui târgușor vecin. Este acceptată soluția acestui protector : un an petrecut la Academia Militară din Kentucky îi va da tânărului disciplina necesară în viață și-l va readuce pe drumul cel drept. I-a dat doar abilitatea de a lupta cu pricepere și a se distinge în Războiul Civil.³ La 18 ani, Ambrose Bierce se înscrie printre primii ca voluntar în Războiul de Secesiune, care izbucnise între timp, după ce, la terminarea studiilor sale militare, exercitase un an funcții conjugate de chelner, contabil și măturător într-o dugheană-cafenea-magazin-general. Dobîndește acum demnitatea de toboșar în regimentul 9 din Indiana al armatelor Unionale. *

În anii Războiului de Secesiune, Bierce a luat parte la bătălii istorice, a luptat cu bravură, a fost rănit la cap și citat pe mai multe ordine de zi. Părăsește războiul, la terminarea acestuia, cu rangul de căpitan (avansat mai târziu la cel de maior) și cu specialitatea de topograf. După război, Bierce însoțește pe fostul său comandant, strălucitul strateg, generalul de brigadă Hazen, într-o aventuroasă expediție pentru întocmire de hărți și inspecție în Vestul îndepărtat — prin teritoriu ostil indian și cu înapoiere prin San Francisco. Iată caracterizarea ce o face mai târziu Bierce multadmiratului general Hazen : „...comandantul și prietenul meu, maestrul meu în arta războiului... Era agresiv, arogant, tiranic, cinstit și onorabil, sincer și curajos — un ostaș priceput, un prieten credincios și unul dintre oamenii cei mai exasperanți.“ (S-ar părea că Bierce își trasează aci propriul portret. Și el a avut la maturitate o personalitate fascinantă, în jurul căreia roiau tinerii admiratori de eroi.)

Ajuns la San Francisco, tânărul renunță la cariera militară și se stabilește în acel oraș, unde pînă una-alta nu găsește ca ocupație ceva mai bun decît un post de gardian la Monetăriile Statului. Orașul era însă bogat în ziare locale și într-o faună literară boemă și ambițioasă. Căpetenia lor era Bret Harte, *dandy*-ul newyorkez, care a devenit celebru mai târziu scriind despre minerii din Vest.

* Unionale = nordiste.

Tînărul Bierce începe o activă colaborare cu poeme și eseuri la revistele locale și își ia curînd locul de vrednic băutor și debitant de snoave în mijlocul boemei literare din San Francisco. Este primit în redacția revistei *News-Letter*, unde începe o carieră strălucită de cronicar. Modelul său în această nouă ipostază este J. T. Watkins, de la care avea să învețe repede meseria de ziarist și pe care avea să-l înlocuiască în funcția de redactor-șef. Lui Watkins, Bierce îi aduce mai tîrziu următorul tribut : „...maestrul meu în varietatea cunoașterii, precizia gîndirii și farmecul stilului“. Acest mentor spiritual i-a făcut cunoscuți pe Swift, Voltaire, Thackeray și Poe — transmițîndu-i totodată și prejudecățile sale literare. Bierce excelează în acerb-spirituala polemică a Vestului și a epocii — călcînd, firește, peste multe bătăături și pocnind multe capete, fiind la rîndul lui pocnit cu furie ; combatantul din el va fi și mai stimulat la luptă. Legătura sa de douăzeci de ani cu marele patron de presă, Hearst, care-l convinsese pe talentatul reporter-polemist să treacă la gazeta sa *Examiner*, îi dă lui Bierce prilejul de a-și spori prestigiul ⁴. Pe Hearst și opiniile lui, Bierce nu s-a sfiit a le dezaproba constant. Dar acel abil om de afaceri nu ia notă de frecvențele demisii ale colaboratorului său, îi transmite mai departe salariul și-l lasă să-și vadă de treabă după capul lui. Într-un rînd Bierce declară public : „M-am convins că puteam face mai mult bine adresîndu-mă acelor care aveau mai multă nevoie de mine, milioanele de cititori cărora dl. Hearst le era o făclie prost călăuzitoare.“ La *Examiner* Bierce și-a asumat un rol autocrat ca decan al criticilor literari de pe Coasta de Vest. Apogeul său ca jurnalist și critic s-a situat în ultima decadă a secolului al XIX-lea.

În multgustatele sale cronici de gazetă Bierce practică sarcasmul și invectiva. Țintele sale sînt figuri ale vieții publice : jurnaliști, clerici, oficiali, industriași, feministe. Subiectele : politica, religia, literatura, dar mai ales incorectitudinea, pungășia în viața publică, nu numai a oficialilor, ci și a unor magnați foarte influenți. ⁵

În materie de politică și economie, paradoxalul Bierce are opinii surprinzător de progresiste. În cronicile sale îi critică pe socialiștii anarhiști pentru atacurile lor cu bombe și pe cei utopiști pentru idealismul lor sentimen-

tal — dar, în aceleași cronici, el recomandă să se desființeze proprietatea particulară asupra pământului, să se înceteze importarea muncii ieftine, să se limiteze averile prin impuneri, să se restrângă prin control proprietatea moștenită, statul să procure de lucru în epocile de criză, ș.a.m.d. „Nici măcar *New-Deal*-ul ⁶ de mai târziu n-a îndrăznit să adopte mai mult de câteva din măsurile pentru care pleda Bierce în rubrica sa din *Examiner* datată 11 martie 1894“, comentează profesorul Robert Wiggins.

Arbitru în literatură și cele mai multe alte subiecte, Bierce dă uneori verdicte agere și pătrunzătoare. Distingînd, de exemplu, între „Satiră“ și „Umor“, scria :

„Într-o materie ca aceasta, este mai ușor a se ilustra decît a se defini. Humorul, (care nu e incompatibil cu patosul, atît e de înrudit rîsul cu lacrimile) este Charles Dickens, spiritul este Alexander Pope. Humor este Dogberry, spirit este Mercutio... ⁷ Aproape toți americanii sînt glumeți — dacă vreunii s-au născut spirituali, să le ajute Dumnezeu să emigreze ! N-o să întîlniți un american cu care să stați de vorbă două minute și să nu spună ceva glumeț ; dar în zece zile n-are să spună nimic spiritual... Umorel este îngăduitor, tandru ; rîsul său mîngîie. Spiritul înfige cuțitul, cere iertare — și iar răsuțește arma în rană. Umorel e un vin dulce, spiritul un vin sec ; știm care din ele este preferat de cunoscător.“

Femeile, mai ales cele din speța emancipată, scriitoarele și sufragetele timpului său erau discutate cu malițioasă-i ascuțime de limbă. Totuși Bierce arată destulă înțelegere pentru psihologia și condiția femeii — dovadă povestirea „O Domnișoară de la Redhorse“, inclusă în acest volum, mica fabulă „Cîntarea Prefacerilor și Îndrep-tărilor“ din *Fabule fantastice*, sau această fericit formulată, deși întristătoare observație :

„Adevărul de gheață este că, în afară de cămin, influența femeilor nu este înălțătoare, ci înjositoare. Cînd își dau osteneala să-i ridice pe bărbații care au nevoie să fie ridicați, sînt ele însele trase în jos, și asta e tot ce se realizează.“

Ca învățător, era încăpățînat în opinii și dogmatic. Întrucît îl interesa pe el, principiile literare fuseseră descoperite și fixate pentru secole. Gusturile sale erau ale

unui londonez din secolul al XVIII-lea. Cei mai buni scriitori erau aceia care lucrau în formele stabilite. „Doar șarlatanii caută să substituie noutate și inovație talentului.“ Într-un scurt eseu din 1889, *Formarea unui Scriitor*, Bierce rezumă sfaturile pe care le dădea în general discipolilor săi :

„...Dacă mi s-ar da cinci ani pentru a forma un scriitor, nu i-aș îngădui să scrie, ci doar să-și facă însemnări, în primii doi ani. Acest timp ar trebui să-l dedice studiului. Dacă l-aș prinde citind o carte de curînd publicată — afară doar ca penitență — ar fi vai de el ! Din instrucțiunea noastră modernă ar trebui să aibă atît cît să-i poată citi pe cei vechi... Dar, în primul rînd, acest tînăr norocos ar trebui să învețe a-și forma vederi comprehensive, a avea convingeri cuprinzătoare și a face generalizări largi... Și ar fi necesar ca el să știe și să aibă mereu prezent în conștiință că această lume a noastră este plină de nerozi și de pungași, orbită de superstiții, chinuită de invidie, roasă de vanitate, egoistă, falsă, crudă, blestemată cu amăgiri, nebună de legat... El trebuie să fie cînd un păcătos, cînd un sfînt, un erou, un mizerabil.“

„Iată destul ca să indice că voia să-și modeleze elevii după propria-i imagine“, comentează profesorul Wiggins, exegetul lui Bierce.

Profesînd cu non-conformismu-i belicos vederi neortodoxe, literare, economice și sociale, proclamîndu-se zgometos drept „romantic“ în era realismului triumfător, războindu-se feroce cu orice personaj din viața publică suspectat de ipocrizie, impostură sau înșelăciune, Bierce a devenit el însuși ținta unor atacuri vehemente, care i-au săpat reputația.

Drept un personaj enigmatic, drept cinic mizantrop răspîndind venin în juru-i, drept isteț bufon și măscărici l-au fixat vremelnice în conștiința contemporanilor săi și în opinia publică (reduse la o zonă limitată), o critică superficială și mărginită, care s-a ocupat doar de cîteva aspecte ale operei lui și a izvorît mai ales din pana colegilor săi gazetari, în general ostili, sau din condeiul scrii-

torilor maltratați de dînsul — cînd, pe Coasta de Vest, ca și aiurea, bîntuia cearta între „realiști“ și „romantici“.

Tendința contemporanilor, puțini cîți l-au cunoscut, a fost de a-și concentra atenția asupra legendei personajului Bierce : veteranul erou al Războiului de Secesiune ; pamfletarul virulent și incoruptibil, „cel mai afurisit om din San Francisco“ ; scriitorul cu legături în Europa, membrul tinerilor literatori locali, care dădea verdicte cu izul săratelor sale prejudecăți ; boemul excentric ; tatăl de familie care timp de o viață a fost doar un oaspete în casa lui și care, însoțit de un roi de admiratori și admiratoare, își schimba mereu reședința, pe colinele din jurul San Francisco-ului, în căutarea unui climat mai clement cu astma ce-l chinuia ; părintele nefericit care pierduse doi fii în împrejurări penibile și vulgare (unul se sinucisese după ce înjunghiasse un rival, într-o tavernă, al doilea murise — după unii — din alcoolism) ; soțul părăsit după 33 de ani de căsnicie spinoasă ; și, în fine, nepotolitul gazetar, devenit tot mai amar și mai cinic în scrisul său, cu puterea de creație sleită, care, la 71 de ani, bătrîn și bolnav, întoarce spatele civilizației americane de care-și rîsesse o viață întreagă și se cufundă în iureșul revoluției din Mexic.

A-l menține într-o aură de legendă au contribuit însăși rezerva scriitorului, fărîmele de biografie ce le dădea în vileag, mistificările în care se complăcea,⁸ dar mai ales enigmatica sa dispariție. Opera scriitorului n-a fost însă prea atent cercetată de amatori de birfeală literară ai vremii sale.

★

Cît a trăit, faima lui Ambrose Bierce s-a limitat la acea arie modestă : orașul San Francisco, unde aterizase după Războiul Civil, și împrejurimile lui, unde și-a petrecut cea mai mare parte a vieții și unde își cucerise prestigiul unui dictator literar, un fel de dr. Samuel Johnson al Coastei de Vest.⁹ Decan al criticilor cu autoritate, mentor și maestru adulat al aspiranților la gloria literară și al scriitorilor tineri, Bierce a exercitat o influență marcată asupra multora care au cucerit mai tîrziu faimă (ca

H. L. Mencken, George Sterling, Ring Lardner ș.a.) ¹⁰, iar unii dintre ei, ca mai norocosul său discipol H. Mencken, i-au rămas credincioși chiar în epoca relativului său declin.

Deși a râvnit, firește, la o reputație literară mai largă, în anii multinvidiatei sale activități publicistice la Londra (1871—74), nu dobândise decât porecla de „amarul Bierce“, de pe urma primelor trei volume ce a reușit să publice acolo ¹¹ și care nu pot fi privite drept lucrări ale unui începător. „Rareori s-a ridicat Bierce deasupra nivelului scriitoricesc ce-l dovedesc aceste bucăți“, comentează exegetul său cel mai serios, R. Wiggins. Sînt pamflete satirice adunate din cronicile sale de gazetă de la San Francisco, schițe și cumplite povestiri grotești scrise pentru revistele londoneze *Fun* (Haz) și *Figaro*, sub pseudonimul „Dod Grile“, asupra căruia biografii și-au bătut capul. (Nu e decât un „cuvînt-valiză“, confecționat din deghizarea colocvială și blasfematorie a cuvîntului *God* = Dumnezeu, și condensarea verbelor *to grin* = a rînji și *to smile* = a zîmbi.)

Se pare că în patrie a avut, în prima sa epocă, o deosebită șansă de a găsi editori care dădeau faliment, iar în Anglia nu s-a priceput să-și exploateze talentul așa încît să-i aducă un maximum de succes public — ca de pildă lui Mark Twain, care și el se afla pe atunci la Londra, într-un triumfal turneu de conferințe, și pe care Bierce, nedoritor a se găsi în umbra altuia, a evitat să-l vadă (deși Twain era prietenos și accesibil, iar Bierce a împărtășit cu el nu numai experiența anilor de formație,* ci și amărăciunea maturității. **

Bierce n-a răspuns prea activ — ca foștii săi camarazi din San Francisco, Bret Harte și Joaquin Miller, pe atunci idoli Londrei — cererii pentru snoava șmecheră, argou și stil gras colorat, specifice *high-tale*-ului, povestirii amuzante din Vest, de care se arătau avizi cititorii și editorii englezi dornici să descopere „americanismul autentic“.

* Universitățile amîndurora au fost atelierul de tipografie și redacția gazetei locale.

** V. Mark Twain din epoca tîrzie : „Omul care a corupt Hadleyburgul“, „Calendarul lui Pudd'n'head Wilson“.

Totuși, în genul „Western“, foarte la modă pe atunci în Europa, putea și Bierce să scrie excelent. Dovadă cele două nuvele incluse în această culegere („Vaca Țesălată“ și „Ulei de Cîine“), dintre cele cîteva concesiile făcute patronilor săi de la Londra. Bierce a știut să dea nuvelei „Western“ o turnură originală, macabră, și tipică, uluitoarea poantă finală, bierceană. Ambele nuvele citate conțin însă și un bogat subtext satiric la adresa respectabilității filistine, în special ultima, unde — după cum se exprimă Clifton Fadiman — „macabrul, printr-o tehnică exhaustivă, este împins la o asemenea extremitate, încît se precipită în abisul rîsului“.

Dar Bierce a detestat și, mai tîrziu, în calitatea sa de mentor literar, a veștejit cu asprime vulgaritatea literară și argoul. El se considera un satiric în tradiția clasică, à la Swift, și, cu orgoliul cam strîmt al omului care-și cucerise singur și cu trudă o destul de vastă cultură, tindea către un stil elevat și ireproșabil, care s-a dovedit a avea o viață mai scurtă decît fireasca înregistrare a limbajului vorbit.

În *Devil's Dictionary* Bierce definește „Lectura“ : „Ansamblul a ceea ce se citește. În țara noastră, ea constă, în general, din romane a căror acțiune se petrece în statul Indiana, din *nuvele scrise în dialect* și din *umor scris în argou*.“ (Subl. ns.).

În privința predominării dialectului în urzeala romanelor americane ale epocii, Bierce era alături de un scriitor ca Henry James — care, considerîndu-l inexistent în alte literaturi, îl înțelegea însă ca pe un element ce se încadra în „marele val general de curiozitate pentru sufletul încă nealterat de civilizație, ce începea să se reverse asupra lumii anglo-saxone...“ Pentru a se înțelege mai bine intoleranța lui Bierce, cităm (din Martin Cunliffe, *Literatura Statelor Unite*) ceea ce spunea în 1873 scriitorul new-yorkez E. C. Stedman, într-o scrisoare către un prieten : „...întreaga țară este inundată, înecată, acoperită de un val murdar de argou, de vulgaritate, de impertinență și de bufonerie, care nu poate fi numită spirit...“

Evident că James — spirit cercetător și de o profunzime mai subtilă, înzestrat cu o cultură mai largă și mai echilibrată, în plus trăind mai toată viața sa în Eu-

ropa — putea da verdicte mai obiective, sau mai detaliate, ca în cazul acesta.

★

Scolii realiștilor vremii sale, condusă de W. D. Howells¹², prestigiosul redactor-șef al revistei *North-American* din Boston — el însuși rodnic și impunător romanțier — („Miss Nancy Howells“, cum îl ironiza acerbul polemist Bierce) — lui Howells care, în străduința sa bine intenționată de a călăuzi spre maturitate romanul realist pe care-l inițiase, surghiunea din aria ficțiunii literare orice „încălcare a probabilității“ și recomanda tratarea exclusivă a „cotidianului“, „chiar cu riscul de a fi banal“, Bierce îi răspunde cu elocvență :

„Probabilitatea n-are ce spune literaturii de imaginație ; scriitorul capabil nu-i dă o clipă de atenție — afară doar pentru a face ca ceea ce relatează el să *pară probabil la lectură*. Să zicem că el relatează imposibilul ; ei și ? N-a făcut decît să treacă subțirea graniță, pășind în ținutul romanescului, regatul lui Swift, Defoe, Hawthorne și al autorilor celor „1001 de Nopti“ — în țara POETILOR, în patria a tot ce e bun și trainic în literatura de imaginație.“

Ceea ce îl interesează pe Bierce nu e obișnuitul, ci neobișnuitul. Dar acest „neobișnuit“ el știe ca puțini alții să-l facă „probabil la lectură“.

★

Contemporanii săi mai binevoitori l-au considerat un urmaș al lui Edgar Poe — ceea ce îl necăjea pe irascibilul Bierce, nu pentru că i-ar fi displăcut Poe, ci pentru că-l supăra îngusta vedere critică ce acorda lui Poe un drept prioritar asupra fantasticului. Vorbind despre unul dintre criticii lui, Bierce a spus : „Dacă ar fi trăit pe timpul lui Poe, și-ar fi rîs de străduințele acelui scriitor de a-l întrec pe Walpole¹³...“

Nu vom insista asupra argumentării semiglumețe, dar îndreptățite, a lui Bierce că Edgar Poe nu e părintele sau reprezentantul exclusiv al fantasticului în literatura anglo-saxonă, aceasta avînd filoane mult mai vechi și la fel

de reprezentative (romanul gotic ș.a.). Se cuvine să-i facem însă de pe acum dreptatea de a releva robustețea literaturii fantastice a acestui „romantic“, concretețea și autenticitatea mediului evocat de Bierce, certa valoare documentară (ce nu știrbește nicidecum farmecul și fiorul) a scrierilor sale, față de langoarea morbidă, medievală, de care e impregnată în parte opera lui Poe, de unele tente de ieftin exotism și snobism naiv al acestui geniu frustrat, de raționalismul didacticist, sec, pe care-l afișează marele muzician al poeziei în unele povestiri cu explicații categoric „științifice“ și cu atât mai depășite astăzi.

Cu știința sa de a pregăti cu grijă și firesc un cadru autentic, înzestrat cu atributele vremii sale, dându-ne o imagine vie despre cele mai diverse medii ale Americii contemporane lui — căutători de aur, fermieri izolați în singurătăți bintuite de fiare sălbatice, țirgușoare obscure și fauna lor grotescă, „buna societate“, cu domnișoare sentimentale sau perverse, rechini de afaceri, medici, generali, ziariști, detectivi, excroci, și mulți alții — Bierce este mai aproape de sensibilitatea cititorului de astăzi decât marele Poe. Chiar dacă de simțul critic mai sobru, de cultura mai rafinată, de elevația gravă și de suprema armonie poetică la care se putea ridica Poe, Bierce este în mare parte lipsit (spunem „în parte“, fiindcă opera lui Bierce conține totuși pe alocuri pasaje de o mai contemporană nouă, reținută și învăluitoare poezie), savanta introducere și dozare a elementului straniu, uluitoarea analiză a stărilor de conștiință anormale, viguroasa calitate a „fiorului“ îl fac pe Bierce una dintre figurile cele mai impunătoare în arta fantasticului la care rămînem sensibili.

Povestirile lui Bierce, deși uneori se ocupă de supranatural și multe fac să-ți înghețe sîngele în vine, au cel mai adesea o explicație rațională și arată o neobișnuit de ascuțită pătrundere psihologică. Elementele fantastice ale povestirilor sale sînt adesea tălmăciri ale unor stări lăuntrice. „Stafia este semnul spaimei interioare“, definește Bierce noțiunea, în *Dicționarul Cinicului* (sau „al Diavolului“, cum îi plăcea să-l intituleze). Chiar la lumina cuceririlor psihologiei științifice, Ambrose Bierce se arată în multe din povestirile sale fantastice un surprinzător de lucid investigator al subconștientului. Nuvela sa „Moartea

lui Halpin Frayser** este un studiu freudian *avant la lettre* asupra complexului lui Oedip. „Omul și Șarpele“ poate figura cu cinste în genul științifico-fantastic și totodată ca un mic studiu plin de măiestrie asupra auto-sugestiei.

În genul astăzi atât de gustat al „științifico-fantasticului“, Ambrose Bierce poate fi inclus printre inițiatorii cei mai străluciți. Avem în această culegere câteva exemple, extrase din ciclul intitulat *Can Such Things Be?* (Pot oare exista asemenea lucruri?). În viguroasa „Jivină nevăzută“ n-are pereche decât pe un maestru ca H. G. Wells.¹⁴ În „Stăpînul lui Moxon“, Bierce anticipează tema, și astăzi atât de actuală, a automatului și influenței sale asupra condiției omului. O tratează, firește, romantic, enfatizînd efectele funeste ale automatului devenit stăpîn. Goethe, conform spiritului său, a tratat-o mai armonios în „Ucenicul Vrăjitor“; Poe, cu voită uscăciune rațional-tehnicistă, utilizînd același subiect, al jucătorului de șah automat; Bierce o tratează în maniera bierceană, tulburător și totuși, pentru epoca lui, remarcabil de rațional. El dă de gîndit asupra laturii celei mai semnificative, accentuată de Goethe și rămasă semnificativă: stăpînul trebuie să fie omul, constructorul mașinii, care, oricît de perfecționată, nu este decât creația sa. Dar nici urmă de didacticism în povestirea lui Bierce, model de construire și crescendo al atmosferei fantastice și de grațioasă și gravă rezolvare a tensiunii.

Cele mai frumoase și autentice povestiri ale lui Bierce rămîn cele din războiul civil american **, primul său ciclu de nuvele: *In the Midst of Life — Tales of Soldiers and Civilians* (În mijlocul vieții — Povestiri despre Militari și despre Civili), la vigoarea căroră scriitorul nu s-a mai ridicat niciodată. Eroii nuvelor de război ale lui Bierce sînt în cea mai mare parte activi și energici, bravi și cinștiți — dar totdeauna triumfă, sub înfățișări care de care mai grotești, personajul principal, Moartea. Bierce arată eroismul, sentimentul de onoare care învinge, dar și cris-

* V. *Antologia Nuvelei Fantastice*, Editura „Univers“, 1970.

** Vezi nota 3, la sfîrșitul volumului.

parea făpturii fizice și a conștiinței în fața anihilării sînt consemnate cu rigoarea omului de știință și cu măiestria unui mare artist. E cu atît mai elocvent eroismul și, pe alocuri, cu atît mai patetică zădărnicia jertfei (ca, de pildă, în nuvelele „Un Fiu al Zeilor“ sau „Un ofițer, un soldat“). Este de notat tonul sec, consemnator, în redarea exacerbarii sentimentului de onoare — reversul noțiunii — (ca în nuvela „George Thurston — Trei incidente din viața unui bărbat“).

Asemenea multora dintre povestirile lui Bierce, splendida nuvelă „O întîmplare la podul de pe Owl Creek“, sau „Unul din cei dați lipsă“ arată un interes cu totul modern pentru stările anormale de conștiință și pătrunderea lor deosebit de ascuțită, cît și o tehnică deosebit de ingenioasă.

În autenticitatea scenelor de război nu cunoaștem, în literatura de limbă engleză, maestru mai desăvîrșit decît Ambrose Bierce. Ca unul care a ieșit din război ofițer-topograf, el începe prin a stabili firesc și precis, din cîteva trăsături, cadrul — pentru ca apoi să ne copleșească treptat trăirea haosului bătăliei, veridicul sunetului, plasticitatea imaginii, adesea fugară, de calitate impresionistă, fiorul pătrunzător al iminenței distrugerii și neantului, întrepătrunse cu luminarea fulgerătoare a cugetului unui individ, cu despicarea lucidă a simțirii sale spontane. Toate astea ne duc cu gîndul la mai tînărul său contemporan Stephen Crane,¹⁵ inițiator al prozei moderne americane (Stephen Crane, nefericitul tînăr mort la 29 de ani, cel care n-a luat niciodată parte la o bătălie, dar a evocat-o cu arta unui mare pictor impresionist în admirabilul său roman *Red Badge of Courage* (Semnul Roșu al Curajului). Nu se pot imagina episoade care să transmită mai atroce și convingător oroarea criminală a războiului, în fața căreia ființa umană e neputincioasă, decît scena finală din nuvela „Chickamauga“ a lui Bierce — sau scena retragerii convoiului de mutilați, din aceeași nuvelă — și episodul soldatului muribund care nu se mai poate tîrî mai departe în dramaticul convoi al retragerii și e lăsat să moară singur într-un cîmp, din romanul lui Crane.

Capriciosul, paradoxalul Bierce, pe cînd se afla la apogeul celebrității sale locale, l-a maltratată pe Crane cu

butada : „Nu-mi pot imagina ceva mai prost decât Stephen Crane — cel mult un alt Stephen Crane.“ Va fi vorbit aici secreta invidie a lui Bierce, acuzat a nu fi în stare să scrie un roman, față de acea capodoperă, care cuprinde puține file, dar e totuși un roman autentic modern pentru cititorul de astăzi ? Crane este mai modern, fiind mai sobru în „efecte“ și mai lipsit de „intrigă“ decât e Bierce în majoritatea povestirilor sale ; superioritatea lui stă însă cert în finalitatea artei sale, în faptul că revelația gratuității și ororii războiului, câștigată de erou în urma calvarului comun pe care-l străbate, îl duce la maturizare spirituală, la realizarea deplină a camaraderiei și solidarității și la treapta înțelegerii unei bărbății mai demne și grave, aceea a acceptării și împlinirii menirii sale în viață — toate acestea fiind transmise de Crane fără urmă de grandilocvență, cu mare originalitate și perfectă detașare. Pe când la Bierce — care nu numai că a scris despre război, dar l-a și făcut, încît firește era pornit să pună accentul pe eroismul în acțiune — se întîmplă uneori ca acest eroism să fie o spectaculoasă și patetică exhibiție de curaj individual, pentru a cuceri stima iubitei, a superiorilor sau tovarășilor de luptă (vezi „Ucis la Resaca“).

Dar cine ar putea uita povestirea „Chickamauga“ a lui Bierce, care, prin artificii de o rară ingeniozitate, ne violentează atenția față de groaza și nebunia războiului ? De la viziunile ingenuie ale copilului pierdut în pădure, prin ochii căruia — surprinzător de candid — știe să vadă, Bierce trece la cele superlativ sinistre, producînd prin „șoc“ retractarea îngrozită dinaintea puterii malefice a Războiului și sporind patetismul prin darea în vileag — cu specifica reținere de informație bierceană — a infirmității copilului, victimă total lipsită de apărare (condiție a tragicului). Sau cine ar putea rămîne insensibil la farmecul trist al povestirii „Mierla“, acea fabulă scaldată în gingașă poezie, unde „coincidența“, care știrbește desuet unele dintre cele mai frumoase povestiri ale lui Bierce, potențează dramatic și straniu tulburător alegoria. (Nu e de fel gratuită coincidența aci, cum nu e nici în frumoasa năvelă „Un Călăreț prin Cer“, deoarece o primă trăsătură, dramatică și ineluctabilă, a Războiului Civil, cu urmări adînci și prelungi în viața oamenilor, sensibilizați la această

împrejurare, este punerea față în față, în tabere adverse și în conflicte ucigătoare, a fratelui contra fratelui, a fiului contra tatălui.)

„Portretul unui Mizantrop“, își intitulează reputatul critic american Clifton Fadiman (unul dintre primii care au reconsiderat mai atent, deși încă destul de superficial) opera literară a lui Bierce, studiul introductiv la o selecție bogată din opera scriitorului*. Umbra Hiroshimei mai plana atunci gravă și amenințătoare peste lume și eminentul critic american, cutremurat de ororile recente, face greșeala de a-l considera pe Ambrose Bierce în primul rînd ca pe un : „profet al lipsei de nădejde în omenia omenirii, al mersului planetei către propria-i eclipsă... un scriitor care are toate șansele de a fi universal agreat de către o generație universal condiționată de a nu mai crede decît în Forță (acel Nimic, organizat vizibil și audibil în scopul distrugerii fără scop)“.

E adevărat că rareori s-a ascuns veșnica goană a omului după un ideal moral, jelirea deznădăjduită a purității, sub o mască mai strident cinică (și nu arareori contorsionată în grimasă), precum se înfățișează privirii superficiale figura „amarului Bierce“. Cine se apleacă însă cu atenție asupra unei părți reprezentative (cum o înfățișăm aci pentru prima oară cititorului român) a prolificiei și inevitabil negalei opere a lui Bierce, în care ponderea cea mai mare este într-adevăr a povestirii fantastice și a satirei-invectivă, dar reliefurile cel mai marcat e al viguroaselor povestiri de război, cine scrutează sumbru-sclipitoare definiiții din „Dicționarul“ acestui „Swift fără adevărată putere intelectuală, La Rochefoucauld cu măciucă,

* Citadel Press, New York, 1946, 810 p. ; Nuvele fantastice, „militare“ și „civile“ ; întreg „Dicționarul Diavolului“ ; nuvele fantastice „Pot oare exista asemenea lucruri ?“, incluzînd „științifico-fantasticele“ ; toate „Fabulele fantastice“ ; povestirea romantică adaptată după scriitorul german Richard Voss : „Călugărul și Fata Călăului“ ; ciclurile „Povestiri neglijabile“ și „Clubul Parenticid“ incluzînd povestirile „Western“.

Voltaire cu ulcer la stomac“ — cum îl numește, în 1940, mai mult spiritual decît echitabil, Clifton Fadiman — obiectivul cercetător, deci, al creației lui Bierce — este îndreptățit să-și pună întrebarea :

— Ce e mușcatoarea dojană de profet dezlănțuit ce strigă din opera sa de moralist, ce e pornirea, destul de stîngace, de evadare în ținuturi supranaturale a robustului plăsmuitor de fantasmе, ce sînt aceste „atitudini“ ale lui Ambrose Bierce, decît frustrata sete de puritate, sila de realitatea din juru-i, ale unei minți pătrunzătoare și unui spirit pudic, aliate cu o imaginație neobișnuit de fertilă ? (Dar și curajul moralistului de a ieși în piața publică, spre a trezi conștiințele — trebuie recunoscut.)

— Și o a doua întrebare, în fond mai puțin importantă : poate fi Bierce categorisit ca „romantic“, cum s-a etichetat el însuși cu îndărătnicie, și, mai ales, ca un romantic morbid, cum l-au văzut unii ?

Cititorul sensibil va percepe în povestirile amarului Bierce nu numai fiorul autentic și măiestria tehnică, scriitoricească, ci pe alocuri și gingășia ce se ascunde sub poza cinismului, și compasiunea cutremurată, și — cu atît mai frapant cu cît este mai rar auzit — înduioșatul glas al portretistului de eroi stoici, convins de nevrednicia lumii, rostind șoapte vibrante de simpatie. Nu simțim numai ca un artificiu evocarea sentimentelor și viziunilor copilului pierdut în pădure, din „Chickamauga“. Percepem, scăldată în verva bierceană, compasiunea dezarmată din „Copilul vagabond“ ; (chiar dacă finalul povestirii ia o turnură dulceag victoriană, ea e repede corectată în ultimele accente, de minia și amărăciunea scriitorului). În nuvela „Solicitantul“ se aude prea limpede nu numai disprețul pentru filistinism și critica acidă a unei orînduiri ipocrite, ci și dezolarea în fața neputinței bătrînului în crudele sale avataruri. În povestirea în formă epistolară „O Domnișoară de la Redhorse“ — singura cu sfîrșit optimist dintre povestirile lui Bierce — care, cu tonu-i monden-frivol, surprinzător de bine mimat, conține o interesantă mini-incursiune în epoca „goanei după aur“ californiene* ne surprind răscolitoare accente de duiosie față de „Dumps“,

* De la 1849.

orfanul căruia minerii îi permiteau să scotocească în mor-
manele cu deșeuri după fărîme de „aur bun“, și pentru
amintirea fetei desculțe, îmbrăcată în pînză de sac — ac-
cente înecate firește în ironia povestitorului, care se scu-
ză parcă pentru ele. Cel mai neașteptat și convingător e gla-
sul duios în cinic-amuzată povestire cu strigoi „Faimoasa
Moștenire Gilson“, de asemenea un interesant mic docu-
mentar al goanei după aur californiene. Ridicîndu-se peste
verva spumoasă a groteștilor exagerări și peste indignarea
frînată de ironie la adresa corupției, turpitudinii și fa-
riseismului, glasul vibrează o clipă pentru „...dulgherul
Pete, care în pauzele dintre o dușcă și alta lucrase cu
vrednicie la o ladă de brad cam de lungimea și lățimea
(spînzuratului)“. Fantoma derbedeului Gilson (care perfec-
tează uciderea morală și fizică a onorabilului Mister
Brentshaw) „era fără haină și pălărie, aidoma lui Gilson
cînd fusese culcat în sărmanul lui sicriu ieftin de *mîinile
nu lipsite de blîndețe ale dulgherului Pete — pentru care
de mult împlinise altcineva aceeași slujbă de bun vecin*“.
Iată, din partea unui mizantrop, un glas neașteptat de pur
și blînd.

Fără să fie larg răspîndită în trecut, opera lui Bierce
a avut totdeauna un cerc restrîns de cititori, care conti-
nuau s-o descopere și s-o prețuiască. Poate că s-a bucurat
de atașamentul cititorilor și pentru unul din motivele care
au înlăturat-o din atenția mai stăruitoare a criticii literare
din trecut : faptul că Bierce n-a scris într-un singur gen
major contemporan — roman, dramă sau poezie lirică —
legătura sa cu mai multe teme și tehnici.

Progresul investigației psihologice, dezvoltarea tehni-
cilor grotescului, cotitura luată de literatura americană în
ultimele decenii l-au adus pe Bierce în atenția mai stăru-
itoare a criticii noi și au început să-i dea dimensiuni im-
punătoare.

„Este curios că istoricii literari i-au clasat pe Bret
Harte și pe Mark Twain drept realiști, iar cu privire la

Bierce au acceptat clasificarea de romantic ce și-a făcut-o el însuși“, ne atrage atenția recentul și atentul exeget al lui Bierce, profesorul Wiggins (1964). Și, încă în 1946, Clifton Fadiman — cu toată pornirea de a-l privi pe Bierce exclusiv ca pe un mizantrop — afirmă : „Oricît de complicată este atitudinea lui Bierce față de război, ceea ce scrie el are gustul amar al adevărului... El a ajutat să croiască drumul unor mai târzii și mai buni realiști. Poveștile sale de la granița vestică au adus un serviciu similar cauzei realismului. Bierce a accentuat un aspect esențial al vieții de la granița vestică : puținul preț la care era evaluată viața omului. Bret Harte a văzut moartea violentă și nelegiuirea drept părți pitorești de culoare locală, Mark Twain le-a tratat drept subiecte pentru humor — Bierce le-a văzut drept ceea ce erau — deși fără indignare — : c r i m ă.“

Scriitor al timpului său, l-am putea lua pe Bierce în poveștile sale drept un captivant contemporan de-al nostru — de n-ar fi unele, ce-i drept rare, mici manierisme ale epocii care-i dau pe alocuri un aer desuet.

Critica veche i-a sustras o considerare atentă mai ales pentru că Bierce se desprindea din așa-zisul „curent principal“ al literaturii americane. Iată ce ne amintește profesorul Robert Wiggins :

„William Dean Howells numea «aspectele mai surizătoare» ale vieții americane cele mai tipice și deci «cele mai apropiate pentru o literatură care tratează probabilități». Ca să fim dreپți, nu putem să nu ținem seama de un punct de vedere care a fost atît de larg acceptat.

Cei mai mulți dintre istorici și critici au găsit nuanța dominantă a literelor americane din trecut esențial optimistă și rațională. Există o angajare fermă, deși uneori naivă, față de ideea de progres, ideea că partea mai bună a omului va triumfa, că se vor îmbunătăți condițiile și o mai abundentă viață va rezulta, dacă doar ne vom înțelege unii pe alții și ne vom regăsi echilibrul. Literatura noastră — spun aceia — chiar dacă a permis unei minorități să se abată, a reflectat inevitabil, în primul rînd, acest caracter voios, privind înainte...

Există, totuși, o parte întunecată a literaturii americane. Un curent puternic și stăruitor trece prin opera celor

mai buni scriitori ai noștri, care dezmințe «aspectele surîzătoare» ale experienței noastre. În anii recentți, criticii au început să arate aceasta. Vederile lor se acordă cu cotitura ce pare s-o fi luat literatura noastră în anii ce au urmat celui de-al doilea război mondial.

Bierce s-a ridicat cu încăpăținare împotriva curentului de realism asociat cu Howells și discipolii săi — un curent ce a fost dominant pînă destul de tîrziu în cea de-a treia decadă a secolului 20 și este încă forța motrice a celor mai multe cărți care se vînd bine. Dar literatura serioasă din anii 40 și 50 a arătat fățiș anumite schimbări, care-l fac pe Bierce să pară mai puțin îndepărtat. Mai întîi de toate lucrările realiste care supraviețuiesc ne frapază acum ca fundamental «simbolice». Altă schimbare e că literatura grotescului și absurdului apare tot mai semnificativă. Ambele caracteristici îl aduc pe Bierce mai aproape de o tradiție importantă în literatura noastră.“

Nu se pot contesta aceste considerente.

Cît este de șubredă axioma școlii realiste a lui Howells despre vocația pentru optimism a geniului american reiese limpede cînd ne gîndim la cadrul în care s-a format din capul locului literatura americană, la influențele ce au înrîurit-o mai mult sau mai puțin puternic în cursul dezvoltării sale și mai ales la cotitura pe care a luat-o în ultimele decenii, prin reprezentanții ei cei mai eminenți.

Cadrul inițial a fost doctrina calvină a depravării omului, păcătos în mîinile unui dumnezeu mînios ; influențele de seamă : importul negurosului roman gotic englez, tumultuosul, frămîntatul *Sturm und Drang* al romantismului german, exagerările naturalismului european, în special ale lui Zola, puternica atracție exercitată de scriitori ruși ca Dostoievski și Cehov.

Argumentul lui Howells devine tot mai supus îndoielii pe măsură ce urmărim curentul sumbru strecurîndu-se în romanele tîrzii ale lui Fennimore Cooper, în povestirile și schițele lui Washington Irving, înflorind în creația unor scriitori ca Hawthorne, Melville și Poe, infiltrîndu-se în opera tîrzie a lui Mark Twain, criticul satiric din „Omul care a corupt Hadleyburgul“ și din „Calendarul lui Puddn'head Wilson.“

Îl regăsim, acest curent critic și pesimist, mai mult sau mai puțin puternic, în onestul realist psiholog, subtil-delectabilul Henry James, în marele artist impresionist, ziaristul și reporterul Stephen Crane, în pătimașul observator naturalist Frank Norris (care susținea că „adevăratul romantism se află în realism“), în dramaticul Theodore Dreiser, în sumbrul observator realist Sherwood Anderson, care a influențat începuturile lui William Faulkner, în mai apropiatii de noi, dramaticii Erskine Caldwell și Tennessee Williams, cu care literatura americană serioasă face o cotitură hotărâtă spre cercetarea realităților sumbre — și ne izbește acest curent cu o rară forță și totuși cu efecte dintre cele mai tonice în creația lui Ernest Hemingway și în viguroasa, fascinanta lume a titanului Faulkner. Îl întâlnim ca pe un vechi cunoscut în eminentul scriitor american al zilelor noastre, Saul Bellow.

Departe de a-l mai considera pe Ambrose Bierce „un glas disparat în corul literelor americane“, critica serioasă de azi e mai degrabă înclinată a-l considera „un glas profetic“ și, în tot cazul, privește drept reprezentativă în ansamblul literaturii americane creația sa.

Cunoașterea acestei opere nu numai că dă satisfacții de sine stătătoare, dar ușurează înțelegerea unor scriitori americani ai timpului nostru, unii dintre ei de cele mai mari dimensiuni.

Promotorii literaturii secolului 20 se dovedesc în apreciazabilă măsură urmașii lui Ambrose Bierce.

FRIDA PAPADACHE

Din ciclul
ÎN MIJLOCUL VIEȚII
POVESTIRI DESPRE MILITARI ȘI CIVILI

MILITARI

UN CĂLĂREȚ PRIN CER

I

Într-o după-amiază însorită din toamna anului 1861 un soldat sta culcat într-un desiș de laur de lângă un drum din Virginia de vest. Sta lungit pe burtă, proptit în degetele picioarelor și cu capul lăsat pe brațul stîng. Mîna dreaptă întinsă ținea ușor pușca. Să nu fi fost rînduiala oarecum metodică a mădularelor lui și o ușoară mișcare ritmică a cutiei de cartușe din spatele centironului, s-ar fi putut crede că e mort. Adormise la postul său de pîndă. Dar de era să fie descoperit, avea să moară curînd după aceea — moartea fiind dreapta și legiuita pedeapsă pentru delic-tul său.

Desișul de laur în care zăcea delicventul se afla la coti-tura unui drum care, după ce urcase o coastă abruptă că-tre sud, pînă în acel punct, o lua hotărît către apus, întin-zîndu-se de-a lungul crestei cam vreo sută de iarzi. ¹ După care cotea din nou către sud și cobora în zigzag prin pă-dure. În colțul acestei a doua cotituri se găsea o lespede mare de piatră ieșind în afară către nord și dominînd vă-lea adîncă din care suia drumul. Lespedea încununa o stîncă înaltă ; o piatră ce ar fi picat din marginea ei ar fi căzut în linie dreaptă o mie de picioare, pînă în vîrfurile pinilor. Cotitura lângă care zăcea soldatul se afla pe alt

pinten al aceleiași stînci. De-ar fi fost treaz el ar fi putut cuprinde cu privirea nu numai brațul cel scurt al drumului și lespedea proeminentă, ci și întregul profil al stîncii dedesubt. Se prea poate ca priveliștea să-l fi făcut să amețească. Ținutul era pretutindeni împădurit, cu excepția fundului de vale dinspre nord, unde se întindea o poieniță, străbătută de un șuvoi de apă abia vizibil din marginea văii. Acest luminiș părea să fie cu puțin mai mare decît o curte obișnuită din fața casei, dar în realitate avea o întindere de cîțiva acri.² Verdele lui era mai viu decît acela al pădurii ce-l împrejmuia. Mai departe, dincolo de luminiș, se înălța un șir de stînci uriașe, asemănătoare acelor unde presupunem că ne aflăm ca să îmbrățișăm cu privirea sălbaticul peisaj și printre care drumul suise într-un chip oarecare pentru a ajunge pe creastă. Configurația văii era într-adevăr așa fel încît din acel punct de observație ea părea pe de-a-ntregul închisă ; te întrebai cu mirare cum oare drumul ce reușise să iasă din vale izbutise să pătrundă înlăuntrul ei și de unde veneau și unde se duceau apele torentului care despica poiana la mai bine de o mie de picioare³ în adînc.

Nu-i ținut pe lume, oricît de sălbatic și dificil, pe care oamenii să nu-l prefacă în teatru de război ; ascunse în pădure, pe fundul acestei capcane militare, se găseau cinci regimente de infanterie federală *. În ajun mărșăluiseră toată ziua și toată noaptea și acum se odihneau. La căderea nopții urmau să pornească iar la drum, să suie pînă în locul unde dormea acum necredincioasa lor santinelă și, coborînd celălalt povîrniș al crestei, să năvălească asupra unei tabere a inamicului cam pe la miezul nopții. Nădăjduiau să atace tabăra prin surprindere, pentru că drumul ducea pînă în spatele ei. În cazul că dădeau greș, situația

* Nordiste, unionale.

lor avea să fie extrem de primejdioasă ; și cu siguranță că urmau să dea greș, dacă întâmplarea sau vigilența avea să semnaleze inamicului mișcarea.

II

Santinela care dormea în desișul de laur era un tânăr din Virginia, cu numele de Carter Druse. Fiu al unor oameni avuți, singurul lor copil, îi fuseseră date tihna, cultura și traiul luxos de care bogăția și bunul-gust puteau dispune în ținutul muntos al Virginiei de vest. Casa lui se afla la numai câteva mile de unde dormea el acum. Într-o dimineată se ridicase de la masă după micul dejun și spusese liniștit, dar pe un ton grav : „Tată, un regiment de Unioniști a sosit la Grafton. Mă duc la ei să mă înrolez.“ Tatăl își înălță capul leonin, își privi o clipă fiul, în tăcere, și apoi răspunse : „Bine, du-te, *sir*, și în orice împrejurare fă ceea ce crezi că e de datoria ta. Virginia, pe care o trădezi, trebuie să-și urmeze drumul fără tine. De vom fi amîndoi în viață la sfîrșitul războiului, vom mai vorbi despre asta. Starea mamei tale, după cum te-a informat medicul, este cît se poate de critică ; în cel mai bun caz, ea nu mai poate fi alături de noi mai mult de câteva săptămîni ; dar acest timp este prețios. Ar fi mai bine să n-o tulburi.“

Așa încît Carter Druse, făcînd o respectuoasă plecăciune tatălui său, care întoarse salutul cu o ceremonioasă curtenie ce ascundea o inimă frîntă, părăsi căminul copilăriei sale și se duse la militarie. Prin conștiinciozitate și curaj, prin fapte de devotament și cutezanță, el îi încredință curînd pe camarazii și pe ofițerii lui de meritele sale — și acestor calități, plus unei oarecari cunoașteri a ținutului, le datora alegerea sa pentru actuala sarcină primejdioasă în avanpostul înaintat. Totuși, oboseala îi fusese

mai puternică decît hotărîrea — şi adormise. Ce înger bun sau rău veni în vis să-l trezească din nelegiuire — cine-ar putea spune ? Fără o mişcare, fără un sunet, în tăcerea adîncă, şi în aromeala după-amiezii tîrzii, vreun nevăzut mesager al destinului atinse ochii conştiinţei lui, despecetluindu-i, şopti la urechea spiritului său misteriorul cuvînt de trezire pe care nicicînd buze omeneşti nu l-au rostit şi nicicînd memorie de om nu şi l-a amintit. El îşi ridică liniştit de pe braţ fruntea şi privi printre trunchiurile protectoare ale arborilor, înconjurînd instinctiv cu mîna dreaptă patul armiei.

Prima lui senzaţie fu o intensă încîntare estetică. Pe un pedestal colosal — stîncă — neclintită pe extrema margine a lespezii de sus şi înscriindu-şi ascuţit conturul pe cer, se afla o statuie ecvestră de o demnitate impresionantă. Figura bărbatului călărea figura calului drept şi ostăşeşte, dar cu liniştea unui zeu al vechilor greci dăltuit în marmura ce limitează sugestia acţiunii. Costumul cenuşiu se armoniza cu fundalul aerian ; metalul echipamentului şi cioltarului era îndulcit şi stins de umbră ; pielea animalului n-avea nicăieri puncte de lumină crudă. O carabină, reprezentată izbitor de scurtă, sta curmeziş pe oblîncul şei, ţinută la locul ei de mîna dreaptă, care-o strîngea de „mîner“ ; mîna stîngă, ţinînd hăţul frîului, era invizibilă. Profilată pe cer silueta calului apărea cioplită cu precizia unei camee ; privea peste înălţimile văzduhului spre colţii de stîncă de dincolo. Faţa călăreţului, uşor întoarsă, nu arăta decît un contur al tîmplei şi al bărbii ; el privea în jos către fundul văii. Amplificat de înălţarea sa către cer şi de-o pătrunzătoare senzaţie ce-l convingea pe soldat de existenţa formidabilă a unui inamic apropiat, grupul apărea de o dimensiune eroică, aproape colosală.

O clipă Druse avu sentimentul ciudat, de care-şi da doar pe jumătate seama, că-l prinsese dormind sfîrşitul

războiului și că privea acum o măreață operă de artă ridicată pe-acea înălțime întru comemorarea faptelor unui trecut eroic a cărei nedemnă parte fusese și dînsul. Acest sentiment fu împrăștiat de o ușoară mișcare a grupului ; calul, fără a clinti picioarele, își trăsese nițel înapoi trupul din marginea lespezii ; omul rămînea neclintit ca și mai înainte. Trezit pe deplin și percepînd cu ascuțime înțelesul situației, Druse aduse acum patul puștii lîngă obraz, împingînd cu prudență țeava armei printre tufișuri, așeză cocoșul în poziție de tragere și, privind prin vizoare, acoperi o zonă vitală din pieptul călărețului. O ușoară apăsare a trăgaciului și Carter Druse ar fi scăpat de orice grijă. În clipa aceea călărețul întoarse capul și privi în direcția vrăjmașului său ascuns — păru să-l privească drept în față, în ochi, în inima-i vitează și străpunsă de milă.

Este deci atît de înspăimîntător să ucizi un dușman în război — un dușman care a surprins un secret vital pentru siguranța ta proprie și aceea a camarazilor tăi — un dușman mai formidabil prin ceea ce știe decît toată armata sa laolaltă ? Carter Druse păli ; îi tremurau toate măduarele, îl cuprinse o sfîrșeală și văzu grupul statuar din față-i ca pe niște forme negre, înălțîndu-se, căzînd, mișcîndu-se nestatornic în arcuri de cercuri într-un cer de foc. Mîna i se desprinsese de pe armă, capul se plecă încet, pînă cînd fața i se lăsă pe frunzișul în care sta culcat. Acest *gentleman* viteaz, acest soldat călit era gata să leșine, de intensitatea emoției.

Starea aceasta nu dură mult ; încă o clipă și fața i se ridicase de pe pămînt, mîinile își reluară pozițiile pe armă, degetul arătător căuta trăgaciul ; mintea, inima și ochii erau limpezi, conștiința și rațiunea sănătoase. Nu putea spera să-l captureze pe-acel dușman ; să-l alarmeze n-ar fi avut decît efectul de a-l face să se năpustească spre tabăra lui cu vestea fatală. Datoria ostașului era limpede ;

acel om trebuia împuşcat din ambuscadă — fără avertisment, fără cea mai mică pregătire spirituală, fără să i se dea timp nici de-o rugăciune nerostită, el trebuia trimis la ultima judecată. Dar nu — mai e o nădejde ; s-ar putea ca el să nu fi descoperit nimic — poate că doar admiră peisajul sublim. Dacă i se îngăduia, s-ar putea să-şi întoarcă nepăsător calul şi să plece înapoi spre direcţia de unde venise. Desigur va fi posibil de judecat, în clipa când se va retrage, dacă ştie sau nu. S-ar putea ca fixitatea atenţiei sale... Druse întoarse capul şi privi prin adîncimile văzduhului către vale, ca de la suprafaţa unui lac străveziu către fundul lui. Văzu tîrîndu-se prin poiana verde un şir unduios de siluete de oameni şi de cai — vreun comandant nerod le dădea voie soldaţilor din escorta lui să-şi adape dobitoacele la loc deschis — vizibili ca-n palmă de pe-o duzină de piscuri !

Druse îşi întoarse ochii din vale şi-i aţinti din nou — şi iar prin vizoarele puştii — asupra grupului ce-l alcătuiau omul şi calul. Dar de data aceasta ţinta îi fu calul. În memoria sa, ca o poruncă divină, răsunau cuvintele tatălui său la despărţire : „În orice împrejurare, fă ceea ce crezi că e de datoria ta.“ Era calm acum. Dinţii îi erau strînşi cu hotărîre, dar neîncleşaţi — nervii la fel de liniştiţi ca ai unui prunc în somn ; nu-i tremura nici un muşchi al trupului, respiraţia îi era regulată şi înceată, pînă ce se întrepruse în clipa ochirii. Datoria învinsese ; spiritul îi spusese trupului : „Linişte, potoleşte-te.“ Trase.

III

Un ofiţer al forţelor Federale, care, din spirit de aventură sau în căutare de informaţie, părăsise bivuacul ascuns din pădure şi, mergînd la întîmplare, îşi croise drum pînă

în marginea de jos a unui mic luminiș din apropierea piciorului stîncii, chibzuia ce are de cîștigat dacă își continuă explorarea. La o distanță de un sfert de milă înaintea sa, aparent însă la o aruncătură de piatră, se ridica din împrejmuirea-i de pini fața uriașă a unei stînci, înălțîndu-se atît de sus deasupra lui, încît ametea cînd privea într-acolo unde marginea ei tăia o linie ascuțită, zgrunțuroasă, pe cer. Arăta un profil pe de-a-ntregul vertical, înscriindu-se pe un fundal de cer albastru pînă la un punct situat la jumătatea pantei sale, și de coline îndepărtate, aproape la fel de albastre, de acolo pînă la vîrfurile arborilor ce-i stăteau la temelie. Înălțîndu-și ochii pînă la ametețitoarea altitudine a culmii acelei stînci, ofițerul văzu o apariție uluitoare — un bărbat pe spinarea unui cal gonind jos spre vale prin văzduh !

Drept ca o lumînare ședea călărețul, militărește, ținîndu-se bine în șa, și stăpînind viguros hățul, pentru a-și frîna calul de luptă în prea impetuosu-i avînt către vale. De pe capul lui gol, părul lung zbura fluturînd ca un panăș. Mîinile îi erau ascunse de norul coamei zbîrlite a calului. Trupul animalului părea atît de echilibrat, de parcă fiecă lovitură de copită ar fi întîlnit pămîntul rezistent. Mișcările lui erau ale unui galop sălbatic, dar chiar pe cînd privea ofițerul, ele încetară și picioarele se aruncară toate năvalnic înainte, ca în clipa aterizării dintr-un salt. Dar ce zbor fusese !

Uluit și înspăimîntat de această apariție a unui om călărînd prin cer, pe jumătate crezînd că e scribul ales al unui nou Apocalips, ofițerul, copleșit de intensitatea emoției, simți că i se moaie picioarele și căzu. Aproape în aceeași clipă auzi un trosnet în copaci — un zgomot ce se stinse fără ecou — și-apoi domni iar liniștea.

Ofițerul se ridică în picioare, tremurînd. O senzație familiară, de piele jupuită pe fluierul piciorului, îl readuse

în simțiri. Silindu-se să-și vină în fire, fugi iute de lângă stîncă, alergînd spre un loc îndepărtat de poalele ei ; acolo, pe-aproape, se aștepta să-și găsească omul ; și-acolo, pe-aproape, firește că nu-l găsi. În clipa fugară a viziunii sale, imaginația îi fusese atît de impresionată de aparenta grație și naturalețe și hotărîre a miraculoasei performanțe, încît nu-i trecu prin minte că direcția marșului cavaleriei aeriene este drept către adînc și că putea găsi ce căuta chiar la piciorul stîncii. O jumătate de oră mai tîrziu se înapoie în tabără.

Acest ofițer era un om cuminte — n-avea să se apuce să spună un adevăr de necrezut. Nu pomeni nimic despre ce văzuse. Dar cînd comandantul îl întrebă dacă în recunoașterea sa aflate ceva util pentru expediție, el răspunse :

— Da, *sir*. Nu e nici un drum care să coboare în valea aceasta dinspre sud.

Comandantul, mai bine informat, zîmbi.

IV

După ce trase, soldatul Carter Druse își reîncărcă pușca și-și reluă veghea. Abia trecuseră vreo zece minute cînd un sergent federal se tîrî prudent la el, pe brînci. Druse nici nu întoarse capul și nici nu se uită la el ; sta întins, nemișcat, fără vreun semn de recunoaștere.

— Tu ai tras ? întrebă sergentul în șoaptă.

— Da.

— În ce ?

— Într-un cal. Stătea pe stîncă de colo — chiar în margine. Cum vedeți, nu mai e. S-a prăvălit de pe stîncă.

Fața soldatului era albă, dar alt semn de tulburare nu arăta. După ce răspunsese, întoarse ochii și nu mai spuse nimic. Sergentul nu înțelegea.

— Ascultă, Druse, zise, după o clipă de tăcere, degeaba faci pe misteriosul. Îți ordon să raportezi. Era cineva călare pe calul acela ?

— Da.

— Ei ? Cine era ?

— Tatăl meu.

Sergentul se sculă în picioare și se îndepărtă. „Doamne Dumnezeule !“ făcu.

ÎNTÂMPLARE LA PODUL DE PE OWL CREEK *

I

Un bărbat sta pe un pod de cale ferată din nordul Alabamei, privind în jos, spre apa ce curgea repede, la douăzeci de picioare sub el. Ținea brațele îndărătul spatelui, încheieturile mâinilor fiindu-i legate cu o frînghie. O funie îi era strîns petrecută pe după gît. Era agățată de o grindă încrucișată deasupra capului său și partea slobodă îi cădea pînă în dreptul genunchilor. Cîteva scînduri, așezate pe traversele ce susțineau șinele căii ferate, alcătuiau o platformă pentru el și executorii săi — doi soldați ai armatei federale, comandați de un sergent care în viața civilă ar fi putut să fie un substitut de șerif. La o mică distanță, pe aceeași platformă improvizată, se găsea un ofițer înarmat, în uniformă de căpitan. Cîte o santinelă la fiecă capăt al podului sta cu pușca în poziția „Arma la umăr !“ — adică ținută vertical în dreptul umărului stîng, cu cocoșul sprijinit pe antebrațul adus drept de-a curme-

* Owl Creek = Gîrla Bufniței.

zișul pieptului — o poziție convențională și nefirească, obligînd corpul să stea drept. Datoria acestor doi oameni nu părea a fi să știe ce se întîmplă în centrul podului ; ei nu făceau decît să blocheze cele două capete ale podețului de scînduri ce-l traversa.

Îndărătul uneia dintre santinele nu se vedea nimeni ; calea ferată continua drept printr-o pădure vreo sută de iarzi, apoi cotea și se pierdea din priveliște. Fără îndoială că se găsea un avanpost ceva mai departe. Celălalt mal al șuvoiului era teren deschis — ușor povîrnit și încununat cu o palisadă din trunchiuri verticale de arbori, prevăzută cu deschizături pentru puști, cu o singură ambrasură prin care ieșea gura unui tun de bronz, dominînd podul. La mijlocul povîrnișului dintre pod și palisadă erau spectatorii -- o singură companie de infanterie aliniată în poziția „repaus“, cu tălpile puștilor sprijinite de pămînt, cu țevile înclinate ușor înapoi către umărul drept, cu mîinile încrucișate pe patul armei. Un locotenent sta la aripa dreaptă a liniei, cu vîrfurile sabiei în pămînt, cu mîna stîngă rezemată de cea dreaptă. În afara grupului celor patru, din centrul podului, nu mișca nimeni. Compania sta cu fața la pod, încremenită. Santinelele, cu fața la malurile pîrîului, arătau ca niște statui ce-ar fi împodobit podul. Căpitanul sta cu brațele încrucișate, observînd în tăcere activitatea subalternilor săi, nedînd nici un semn. Moartea e un demnitar care, atunci cînd și-a vestit sosirea, se vrea întîmpinată cu manifestări formale de respect, chiar din partea celor mai obișnuiți cu ea. În codul etichetei militare tăcerea și rigiditatea sînt forme ale deferenței.

Omul pe cale să fie spînzurat părea să aibă vreo treizeci și cinci de ani. Era un civil, judecînd după îmbrăcămîntea sa de proprietar de plantație. Trăsăturile îi erau plăcute — un nas drept, o gură fermă, o frunte lată, de pe care părul lung, negru, era pieptănat lins înapoi, ajungînd

îndărătul urechilor pînă la gulerul redingotei ce-i cădea bine pe trup. Purta mustață și cioc, însă fără favoriți; ochii îi erau mari, de un cenușiu-închis și cu o expresie binevoitoare, la care nu te-ai fi așteptat din partea unuia cu gîtul în laț. Evident, nu era un ucigaș oarecare. Liberalul cod militar prevede spînzurarea pentru multe feluri de persoane și *gentlemen*-ii nu sînt excluși.

Pregătirile fiind terminate, cei doi soldați pășiră în lături și fiecare dintre ei trase deoparte scîndura pe care stătuse. Sergentul se întoarse către căpitan, salută și se postă în spatele ofițerului, care la rîndul său se dădu un pas la o parte. Aceste mișcări lăsară pe condamnat și pe sergent pe cele două capete ale aceleiași scînduri, care cuprindeau trei traverse ale podului. Capătul pe care sta civilul era foarte aproape de-o a patra traversă, dar fără s-o atingă. Această scîndură fusese ținută locului de greutatea căpitanului; acum era ținută de aceea a sergentului. La un semnal al celui dintîi, al doilea avea să se dea în lături. scîndura avea să se încline și condamnatul avea să cadă printre două traverse.

Aranjamentul păru condamnatului simplu și eficace. Fața nu-i fusese acoperită și nici ochii legați. Privi o clipă „nestatornicu-i sprijin“, apoi își lăsă privirea să-i rătăcească spre vîltoarea șuvoiului ce curgea năvalnic la picioarele sale. O bucată de lemn săltînd pe apă îi captă atenția și ochii lui o urmăriră spre avalul pîrîului. Ce încet părea să înainteze! Ce apă leneșă!

Închise ochii pentru a-și concentra ultimele gînduri asupra soției și copiilor săi. Gîrla, devenită aurie la atingerea soarelui timpuriu, cețurile ce mocneau pe sub maluri la oarecare distanță în josul apei, palisada, soldații, bucată de lemn plutitor — toate astea îl distrăseseră. Deveni conștient de o nouă senzație supărătoare. Printre gîndurile la dragii lui pătrundea cu violență un zgomot pe

care nu-l putea nici ignora, nici înțelege — o percuție ascuțită, distinctă, metalică, asemenea loviturii pe nicovală a ciocanului unui fierar ; avea aceeași calitate de sunet. Se întrebă ce putea fi și de era peste măsură de departe sau foarte aproape — părea și una și alta. Loviturile se succedau cu regularitate, dar rar ca dangătul unui clopot de înmormîntare. El aștepta fiecă lovitură cu nerăbdare și — fără să știe de ce — cu aprehensiune. Intervalele de tăcere erau din ce în ce mai lungi ; întîrzierile deveneau înnebunitoare. Cu cît le scădea frecvența, cu atîta sunetele creșteau în tărie și în stridentă. Îi răneau urechea ca niște vîrfuri de cuțit ; se temea să nu țipe. Ceea ce auzea era ticăitul ceasornicului său.

Deschise ochii și văzu iarăși apa curgîndu-i pe sub picioare. Dacă aș izbuti să-mi liberez mîinile — gîndi — aș putea lepăda lațul și sări în gîrlă. Plonjînd, m-aș feri de gloanțe și, înotînd zdravăn, aș putea s-ating malul, să scap în pădure și s-ajung acasă. Casa mea, slavă Domnului, este deocamdată în afara liniilor lor ; soția și micuții mei sînt încă dincolo de punctul cel mai înaintat atins de năvălitor.

Pe cînd aceste gînduri, formulate aici în cuvinte, mai degrabă săgetau creierul condamnatului decît evoluau în el, căpitanul făcu un semn sergentului. Sergentul păși deoparte.

II

Peyton Farquhar era un proprietar de plantație înstărit, dintr-o familie veche și foarte respectată în Alabama. Fiind stăpîn de sclavi și, asemenea altor stăpîni de sclavi, interesîndu-l politica, era firește, din capul locului, secesionist și cu înfocare devotat cauzei sudiste. Circumstanțe imperioase — care e inutil să fie relatate aici — îl împiedicaseră de-a se angaja în brava armată ce luptase în

dezastruoasa bătălie încheiată cu căderea Corintului ; îl rodea neglorioasa constrîngere și jînduia după eliberarea energiilor sale, după viața mai largă a soldatului, după prilejul de-a se distinge. Acest prilej avea să vină — simțea el — așa cum vine tuturor, pe timp de război. Deocamdată făcea ce putea. Nici un serviciu nu i se părea prea umil, pe care-l putea îndeplini în sprijinul Sudului, nici o aventură prea primejdioasă de întreprins, dacă era compatibilă cu figura unui civil care, în inima sa, era soldat și care, de bună credință și fără prea multă calificare, consimțea la dictonul, francamente nemernic, că totul e permis în dragoste și în război.

Într-o seară, pe cînd Farquhar și soția sa ședeau pe o bancă rustică în apropierea intrării pe pămînturile lui, un soldat îmbrăcat în uniformă cenușie veni călare pînă la poartă și rugă să i se dea puțină apă de băut. Doamna Farquhar fu prea bucuroasă a-l servi cu propriile-i mîini albe. În timp ce dînsa plecă după apă, soțul ei se apropie de călărețul prăfuit și se informă cu mult interes asupra noutăților de pe front.

— Yankeii repară căile ferate, spuse omul, și se pregătesc de-o nouă înaintare. Au ajuns la podul de pe Owl Creek, l-au reparat și au construit o baricadă pe malul de nord. Comandantul a dat un ordin, afișat peste tot, unde se spune că orice civil prins că-și face de lucru la calea ferată, la poduri, tunele sau trenuri, va fi spînzurat pe loc. Am văzut ordinul.

— Cît de departe e pînă la podul de pe Owl Creek ? întrebă Farquhar.

— Vreo treizeci de mile.

— Nu-i nici o trupă de partea asta a gîrlei ?

— Doar un post de pază la jumătate de milă și o singură sentinelă de partea dincoace a podului.

— Să presupunem că cineva, un civil candidat la spînzurătoare, ar şti să se ferească de postul de pază şi i-ar veni poate de hac sentinelei — întrebă Farquhar, zîbind — ce-ar putea realiza ?

Soldatul reflectă.

— Am fost acolo acum o lună, răspunse. Am băgat de seamă că viitura de astă-iarnă a lăsat o grămadă de lemne plutitoare înţepenite de piciorul dincoace al podului. Acuma-s uscate şi-ar arde ca iasca.

Doamna adusese între timp apa, pe care soldatul o bău. El îi mulţumi ceremonios, făcu o plecăciune soţului şi se depărtă călare. Cu un ceas mai tîrziu, după căderea nopţii, trecu iar prin faţa plantaţiei, îndreptîndu-se spre nord, de unde venise. Era un cercetaş de-al Federalilor. *

III

Cînd Peyton Farquhar se prăvăli printre traversele podului, el îşi pierdu cunoştinţa şi era ca şi mort. Din această stare fu trezit, o veşnicie mai tîrziu — aşa i se păru — de durerea unei presiuni aprige pe beregată, urmată de o senzaţie de sufocare. Junghiuri ascuţite, pătrunzătoare, păreau să-l săgeteze, de la gît în jos, prin fiecare fibră a trupului şi a mădurelor. Durerile acestea parcă îl fulgerau de-a lungul unor bine delimitate linii de ramificaţie şi îl loveau într-un ritm de-o rapiditate de neconceput. Păreau ca nişte şuvoaie zvîcninde de foc, care-l încingeau cu o arşiţă intolerabilă. Cît despre cap, îşi dădea seama doar că-i prea plin, congestionat. Aceste senzaţii nu erau însoţite de gîndire. Partea de intelect a firii sale se şi ştersese ; nu mai avea decît capacitatea de a simţi — şi a simţi era chin. Rămînea conştient că se

* Nordişti.

mișcă. Încercuit într-un nor luminos, a cărui inimă încinsă era, lipsit de substanță materială, se legăna în arcuri de oscilație inimaginabile, ca un vast pendul. Apoi, dintr-o dată, cu o bruschete teribilă, lumina dimprejuru-i explodă în înălțime, cu un zgomot puternic de improșcare. Avea în urechi un muget înspăimîntător — și totul era rece și negru. Capacitatea de a gândi se întoarse : știu că se rupsesse funia și că se prăvălise în șuvoi.

Senzația de strangulare nu crescuse ; lațul din jurul gîtului îl sufoca mai dinainte și tot el oprea apa să-i intre în plămîni. Să mori de ștreang pe fundul unei ape ! Ideea asta îi păru ridicolă. Deschise ochii în întuneric și văzu deasupra-i o rază de lumină — dar cît de departe, cît de inaccesibilă ! Tot se mai cufunda — căci lumina pălea, pălea într-una, pînă nu mai fu decît un licăr. Apoi începu a crește și a străluci tot mai viu și el știu că se ridică la suprafață — o știu cu aversiune, pentru că acum îi era foarte bine. Să fii spînzurat și înecat — gândi — nu-i așa rău ; dar n-aș vrea să fiu împușcat — n-ar fi drept.

Nu era conștient de vreun efort, dar o durere ascuțită în încheietura mîinii îi spuse că încerca să-și elibereze mîinile. Urmări această trudă cum ar urmări un om care n-are ce face performanța unui jongler, fără să-l intereseze rezultatul. Ce strădanie splendidă ! Ce forță magnifică, supraomenească ! Asta, da — era un efort admirabil ! Bravo ! Frîghia căzu deoparte ; brațele i se despărțiră și plutiră în sus, mîinile mijind tulbure în lumina crescîndă. Le observă cu un interes nou, pe cînd mai întîi una, apoi cealaltă înhățau lațul de la gît. Îl smulseră și-l lepădară cu mînie — și unduirile lui semănau cu ale unui șarpe acvatic. „Puneți-l înapoi !“ „Puneți-l înapoi !“ Gîndi că strigase mîinilor sale aceste vorbe, fiindcă desprinderea lațului fusese urmată de cea

mai sinistră durere prin care trecuse. Îl dureau gîtul îngrozitor ; simțea flăcări în creier ; inima, care-i pîlpiise slab, se smuci violent, silindu-se să iasă cu tot dinadinsul pe gură. Își simțea trupul întreg ca tras pe roată, zdrobit — și chinul era insuportabil. Dar miinile lui, neascultătoare, nu băgau în seamă ce le poruncise. Băteau apa viguros, cu lovituri repezi spre adînc, forțîndu-l să iasă la suprafață. Își simți capul înălțîndu-se din nou — ochii îi fură orbiți de lumina soarelui ; pieptul i se dilata convulsiv și, într-o supremă tortură, încununînd tot chinul de pînă atunci, plămîinii lui înghițiră o dușcă mare de aer, pe care, numaidecît, o expulză cu un țipăt. Acum era în deplină stăpînire a tuturor simțurilor. Erau, de fapt, supranatural de ascuțite și treze. Ceva, în teribila tulburare a sistemului său organic, le exaltase și le subțiasse într-atîta încît înregistrau lucrurile nepercepute vreodată mai înainte. Simțea vătorelele pe obraz și le auzea fiecare în parte zgomotul distinct pe cînd îl loveau. Se uita la pădurea de pe malul pîriului, vedea fiecare copac, frunzele și nervurile fiecărei frunze — vedea pînă și insectele de pe ele : lăcustele, muștele cu trupuri sticlinde, paianjenii cenușii întinzîndu-și firele de tort din crenguță în crenguță. Observa culorile de curcubeu ale tuturor picăturilor de rouă de pe milioane de fire de iarbă. Bîzîitul țîntarilor ce dansau deasupra bulboacelor pîriului, bătaia de aripi a libelulelor, propulsiunile piciorușelor paianjenului de apă — ca niște vîsle smucindu-și luntrea — toate astea alcătuiau o muzică ce-o auzea. Un pește lunecă de-a lungul pe sub ochii lui și el îi auzi foșnetul trupului pe cînd despița apa.

Ieșise deasupra cu fața în spre avalul șuvoiului ; într-o clipă, lumea vizibilă păru a se roti încet, el însuși devenind punctul pivot — și văzu podul, palisada, soldații de pe pod, îi văzu pe căpitan, pe sergent, pe cei doi

soldați, călăii săi. Li se proiectau siluetele pe cerul albastru. Strigau și gesticulau, arătînd spre dînsul. Căpitanul își scosese pistolul, dar nu trăgea ; ceilalți erau nenarmați. Mișcările le erau grotești, oribile, și formele gigantice.

Auzi subit o detunătură violentă și ceva lovi agil apa, la cîteva degete de capul lui, improșcîndu-i spuma în obraz. Auzi o a doua detunătură și văzu pe una dintre sentinele cu arma la umăr, un ușor nor de fum albastru înălțîndu-i-se din gura puștii. Omul din apă vedea ochiul omului de pe pod privind într-al său prin vizorul puștii. Observă că era un ochi cenușiu și-și aminti a fi citit că ochii cenușii sînt cei mai ageri și că toți țintașii faimoși au ochi cenușii. Oricum, acesta greșise.

Un vîrtej îl prinsese pe Farquhar și-l răsuci pe jumătate ; privea iar spre pădurea de pe malul opus palisadei. Zgomotul unui glas limpede, înalt, răsuna acum înapoia lui, în ritm de psalmodiere monotonă, și străbătea apa atît de distinct încît străpungea și stăpînea toate celelalte zgomote, chiar și bătaia văturelelor în urechile lui. Fără a fi soldat, frecventase destule tabere militare încît să cunoască groaznicul înțeles al acestei psalmodieri, deliberate, tărăgănate : locotenentul de pe țărm intervenea în acțiunea din acea dimineață. Cît de rece și nemilos — cu ce intonație egală, calmă, presupunînd și impunînd liniștea subalternilor, la ce intervale precis măsurate cădeau acele cuvinte crude : „Atenție, companie !... Arma la ochi !... Gata !... Foc !“

Farquhar se cufundă — se cufundă cît putu de adînc. Apa îi mugea în urechi ca vocea unei Niagare, totuși auzi tunetul surd al salvei și înălțîndu-se iar la suprafață, înțîlni fărîme strălucitoare de metal, ciudat de aplatizate, oscilînd agale către adînc. Unele din ele îi atingeau obrajii și mîinile, apoi se depărtau, continuîndu-și coborîrea. Una

i se vîrî între guler și gît ; era neplăcut de caldă și el o smulse de-acolo.

Pe cînd se ridica la suprafață gîfîind, văzu că stătuse mult sub apă ; se găsea la o bună bucată mai jos pe cursul girlei, mai aproape de scăpare. Soldații aproape că terminaseră de reîncărcat ; vergelele de metal scînteiau toate odată în lumina soarelui, pe cînd erau trase afară din țevi, răsucite în aer și băgate în lăcașurile lor. Cele două sentinele traseră din nou, independent și ineficace. Omul urmărit vedea toate astea privind peste umăr ; acum înainta înotînd viguros ; creierul îi acționa la fel de energic ca brațele și picioarele ; gîndea cu iuțeala fulgerului.

„Ofițerul, raționa el, nu va face a doua oară această eroare de tipicar. E la fel de ușor să te ferești de o salvă ca și de o singură împușcătură. Probabil că a și dat comanda de a se trage «foc de voie». Să-mi ajute Dumnezeu. Nu pot să mă feresc de toate focurile.“

O împrôșcătură înspăimîntătoare, la nici doi metri de el, fu urmată de un sunet repezit și violent, *diminuendo*, care păru s-o ia înapoi prin văzduh spre palisadă și se stinse într-o explozie ce tulbură pînă și adîncurile șuvoiului.

O pînză de apă în înălțare undui deasupra-i, se prăvăli peste el, îl orbi, îl strangulă ! Intrase în joc tunul. Pe cînd își scutura capul ca să-l libereze de comoția apei izbite, auzi lovitura deviată bîzîind prin aer deasupra-i. O clipă mai tîrziu, pocnea și sfărîma crengile în pădurea de dincolo.

„N-au să repete asta, gîndi el, data viitoare au să folosească o șarjă de mitralieră. Trebuie să stau cu ochii la tun ; o să mă vestească fumul — detonația ajunge prea tîrziu ; rămîne mult în urma proiectilului. E un tun bun.“

Simți brusc că se rotește cu iuțeală, că se rotește într-una, ca o sfîrlează. Apa, malurile, pădurile, podul, pali-

sada și oamenii — toate îndepărtate acum — se învălmășiseră, tulburi. Obiectele erau reprezentate acum doar de culori — dire orizontale de culoare — asta era tot ce vedea. Fusesse prins într-un vârtej și se simțea răsucit mereu înainte, cu o viteză de înaintare și de rotație care-i dădea amețală și greață. Peste câteva minute fu zvirlit pe prundișul de la poalele malului stîng al pîrîului — malul sudic — și îndărătul unei cute de teren care-l ascundea de dușman. Subita oprire din rotație și faptul că pietrișul îi jupuisese o mîină îl făcură să-și vină în fire ; și plînsese de încîntare. Își îngropa degetele în nisip, își vărsa pumni de nisip pe trup, binecuvînta nisipul cu glas audibil. Arăta a diamante, a rubine, a smaralde — nu te puteai gîndi la nimic frumos cu care să nu fi semănat nisipul. Arborii de pe mal erau uriașe plante de grădină ; observă că exista o anumită ordine în așezarea lor, le inhala mireasma florilor. O stranie lumină roză mînea în spațiile dintre trunchiurile lor și în ramurile lor vîntul stîrnea o muzică de harfe eoliene. El n-avea nici o dorință de a-și desăvîrși evadarea ; era mulțumit să rămînă în acel loc încîntător pînă va fi luat de-acolo.

Un șuier și-un țăcănit de mitralieră printre crengi, sus deasupra capului său, îl treziră din acest vis. Tunarul păcălit îi trăsese un foc de adio, la întîmplare. Sări în picioare, se avîntă pe povîrnișul malului și se cufundă în pădure. Umblă toată ziua, croindu-și drumul după rotirea soarelui. Pădurea părea interminabilă ; nicăieri nu descoperea o rariște, nici măcar vreo cărăruie de pădurar. Nu știuse că trăia într-un ținut atît de sălbatic. Era ceva sinistru în această revelație.

Cînd se lăsă noaptea, era istovit, cu picioarele zdrelite, sfîrșit de foame. Gîndul la soție și copii îl îmboldea să înainteze. În cele din urmă găsi un drum care-l duse încotro știa că e direcția cea bună. Era larg și drept ca o

stradă de oraş şi totuşi părea neumblat. Nu-l mărgineau cîmpuri şi nu era nici o casă nicăieri. Nici măcar vreun lătrat de cîine nu evoca vreo locuinţă omenească. Trunchiurile negre ale copacilor alcătuiau un perete drept, de ambele părţi, sfîrşindu-se la orizont într-un punct, ca o diagramă într-o lecţie de perspectivă. Sus, deasupra capului, cînd privi prin despicătura pădurii, străluceau stele mari, aurii, cu înfăţişare necunoscută şi grupate în constelaţii stranii. El era convins că rînduiala lor avea o tainică semnificaţie malignă. Pădurea, de ambele părţi, era plină de zgomote stranii, printre care — o dată, de două ori, apoi iarăşi — auzi distinct şoaapte într-o limbă necunoscută.

Avea la gît o durere chinuitoare şi ridicînd mîna acolo, îl găsi oribil de umflat. Ştia că are un cerc vinăt unde-l strivise funia. Îşi simţea ochii congestionaţi ; nu-i mai putea închide. Limba îi era umflată de sete ; îi uşură febra împingînd-o, printre dinţi, în aerul rece. Cît de moale se aşternuse iarba de-a lungul căii neumblate — nici nu mai simţea drumul sub picioare !

Fără îndoială, cu toată suferinţa, adormise umblînd, căci iată, acum vede altă scenă — poate că doar s-a trezit dintr-o aiurare. Stă în faţa porţii porpriei sale case. E aşa cum a lăsat-o — totul e luminos şi frumos în soarele dimineţii. Probabil că a umblat toată noaptea. Pe cînd împinge şi deschide poarta, trecînd în aleea largă, albă, vede o fluturare de veşminte albe, femeieşti ; soţia lui — proaspătă, răcoroasă, dulce — coboară treptele verandei spre a-i ieşi înainte. După ultima treaptă se opreşte şi-l aşteaptă, într-o incomparabilă atitudine de graţie şi demnitate. Ah, ce frumoasă e ! El se avîntă spre ea, cu braţele întinse. Cînd e pe cale s-o cuprindă, simte o lovitură năucitoare în ceafă ; o lumină albă, orbitoare,

arde jur împrejurul lui, cu un zgomot ca din cutremurul unei lovituri de tun — apoi totul e întuneric și liniște !

Payton Farquhar era mort ; trupul lui, cu gîtul zdrobit, se legăna domol de colo-colo pe sub grinzile podului de pe Owl Creek.

CHICKAMAUGA ⁴

Într-o după-amiază însorită de toamnă, tot hoinărind, un copil s-a depărtat de locuința lui simplă, din cuprinsul unei țărini mici și, fără să fi băgat nimeni de seamă, a intrat în pădure. Era fericit, se simțea pentru întâia oară liber de supraveghere, fericit de prilejul explorării și aventurii. Căci timp de mii de ani, în trupurile strămoșilor săi, sufletul acestui copil se desprinsese cu memorabile isprăvi de explorare și cucerire, cu victorii în bătălii ale căror momente critice dănuiseră secole și în care taberele învingătorilor deveniseră cetăți din piatră cioplită. Încă din leagăn, neamul său cucerind își croise drum prin două continente și, traversînd un ocean, pătrunsese într-un al treilea continent, pentru a se naște acolo copilul, cu războiul și dominarea drept moștenire.

Era un băiețel de vreo șase ani, fiul unui fermier sărman. În anii tinereții, tatăl fusese soldat, se luptase cu sălbatici goi și urmase steagul țării sale pînă în capitala unui neam civilizat, departe la miazăzi. În pașnica viață de fermier supraviețuise flacăra războinică ; odată aprinsă, ea nu se mai stinge. Omul îndrăgea cărțile și ilustrațiile cu subiecte de război — și băiețelul înțelesese de-ajuns pentru a-și meșteri o sabie de lemn, pe care de

altfel nici ochiul lui taică-său n-ar fi recunoscut-o drept ceea ce era. Purta și-acum această armă, cu semeție — cum îi ședea bine vlăstarului unei rase eroice — și, oprindu-se ici și colo în spațiul însoțit al pădurii, lua, exagerându-le, atitudinile de atac și de apărare ce le învățase din arta ilustratorului. Îmboldit la nechibzuință de facilitatea cu care-și învingea nevăzuții vrăjmași ce încercau a-i opri înaintarea, comise eroarea strategică destul de obișnuită de a împinge urmărirea pînă la o limită primejdioasă. Și, astfel, se văzu la marginea unui pîrîu, lat, dar cu apa scăzută ; undele lui repezi îi stăviliră înaintarea directă către dușmanul pus pe fugă, care el, unul, trecuse apa cu nelogică ușurință. Dar întrepidul cuceritor nu-și lăsa dejucate planurile ; spiritul neamului care trecuse oceanul ardea invincibil în acest piept de copil. Găsind un loc unde niște pietroaie din albia pîrîului stăteau doar la cîte un pas sau la cîte o săritură unul de altul, copilul răzbi pînă-n malul celălalt și iar se aruncă asupra ariergărzii dușmanului închipuit — și-i trecu pe toți prin sabie.

Acum că bătălia fusese cîștigată, prudența ar fi cerut să se retragă la baza de operații. Dar, vai, asemeni multor mai puternici învingători, și asemeni unuia mai puternic decît toți, el nu putu „...înfrînge pofta de război — Și nici vedea — Că soarta, sfidată, — Abandonează cea mai 'naltă stea...”

Pășind înainte de pe malul gîrliței, se află înfruntat fără de veste de un nou inamic, și mai formidabil : în cărăruia pe care pornise, sta, țeapăn și drept, cu urechile înălțate și labele spînzurînd, un iepure. Cu un țipăt de groază, copilul se întoarse și o luă la fugă în neștire, chemînd-o cu strigăte nearticulate pe maică-sa, plîngînd, poticnindu-se, sfișiindu-și de mărăcini pielea fragedă, cu inimioara zbătîndu-i-se în spaimă cumplită, cu răsufierea

tăiată, orbit de lacrimi — pierdut în pădure ! Timp de un ceas și mai bine, rătăci, bîjbîind cu pași șovăielnici prin lăstărișuri încîlcite, pînă cînd, biruit în cele din urmă de oboseală, se culcă pe un petec de pămînt dintre două pietroaie, la mică depărtare de gîrlă ; și, tot mai strîngînd în mîini sabia lui de jucărie, care acum nu-i mai era armă, ci tovarășă, plînze pînă adormi.

Păsările codrului cîntau voioase deasupra capului său, veverițelor le tot turuia gura pe cînd alergau cățărîndu-se dintr-un copac într-altul, făcînd din coadă tot felul de năzbîtii — fără să le pese că nu le auzea nimeni — iar de undeva, de departe, venea înăbușit un duruit ciudat — de parcă toate potîrnichile pădurii s-ar fi pornit să bată toba, sărbătorind biruința firii asupra odraslei celor ce din veci au subjugat-o. Iar îndărăt, la mica fermă unde oameni albi și negri, cuprinși de îngrijorare, cercetau de zor prin cîmpuri și tufișuri, inima unei mame se frîngea de durere că-și pierduse copilul.

Trecură ceasuri — și apoi băiețelul se trezi și se puse pe picioare. Frigul serii îi pătrundea în mădulare, frica de întuneric i se strecura în inimă. Dar era odihnit — și acum nu mai plîngea. Mînat de un instinct orb ce-l îmboldea spre acțiune, se trudi să răzbată prin lăstărișul din juru-i și ajunse la o poieniță ; avea în dreapta-i pîriul, iar pe stînga un povîrniș dulce, presărat, rar, cu niște arbori — peste toate lăsîndu-se tot mai apăsătoare umbra amurgului. O ceață subțire se înălța fantomatică deasupra apei ; îl sperie și-l făcu să bată în retragere ; în loc să treacă, iar pîriul spre partea de unde venise, întoarse spatele ceții și merse înainte către pădurea întunecată ce împrejmuia tot locul.

Deodată văzu înaintea lui ceva ciudat, care mișca — gîndi că era vreo lighioană mare, un cîine, sau un porc, nu știa ce nume să-i dea — poate că era un urs. Văzuse

poze cu urși, dar nu știa despre ei nimic rău și cam dorise să întâlnească vreunul. Însă nu se știe ce în forma, sau poate că în mișcarea acelei arătări, în stîngăcia cu care se apropia, îi spunea că nu era urs — și curiozității îi puse friu teama. Rămase neclintit și, pe cînd mogîldeața înainta încet, băiatul prindea tot mai mult curaj, căci vedea că, cel puțin, n-avea urechi lungi și amenințătoare, ca iepurele. E cu puțință ca mintea lui impresionabilă să-și fi dat nelămurit seama de ceva cunoscut în mișcarea poticnită și greoaie a făpturii ce se apropia. Însă, înainte ca ea să ajungă destul de aproape încît să-i deslege îndoielile, copilul văzu că veneau în urmă-i alte și alte asemenea mogîldețe. Din dreapta și din stînga încă mai veneau altele, cu duiumul — și cu toatele se îndreptau spre gîrlă.

Erau oameni. Se tîrau în mîini și în genunchi. Foloseau doar genunchii, iar brațele le spînzurau de-o parte și de alta a trupului. Se luptau să se ridice în picioare, dar dădeau greș mereu. Nimic nu făceau în chip firesc și nimic deopotrivă — afară doar că înaintau, pas cu pas, în aceeași direcție. Singuri, perechi sau în pîlcuri, tot veneau prin întunecime — unii oprindu-se la răstimpuri, pe cînd alții le-o luau tîrîș înainte, și apoi punîndu-se iarăși în mișcare. Veneau cu zecile și cu sutele ; cît vedeai cu ochii prin întunericul tot mai adînc, se lăteau de-a dreapta și de-a stînga, iar pădurea mohorîtă din care se desprindeau părea să mai cuprindă încă nesfîrșit de mulți aidoma lor. Parcă pămîntul însuși s-ar fi pornit spre gîrlă. Se întîmpla ca vreunul, după ce se oprea, să nu-și mai urmeze drumul, să rămînă neclintit. Murise. Unii, oprindu-se, făceau mișcări stranii din cap, își înălțau brațele și iar le lăsau să cadă, încheștau mîinile, întorceau palmele în sus, cum vezi că fac uneori oamenii cînd se roagă laolaltă.

Nu toate le băga de seamă copilul ; e ceea ce ar fi băgat de seamă un observator vîrstnic ; el mult mai mult nu vedea decît că aceştia erau oameni în toată firea şi totuşi se tîrau ca pruncii. Fiind oameni, nu-l înspăimîntau, cu toate că erau îmbrăcaţi într-un chip neobişnuit. Se mişca printre ei fără teamă, trecea de la unul la altul cu nevinovată curiozitate. Toţi aveau feţe ciudat de albe — multe cu dîre şi stropi roşii. Asta — poate şi ceva în atitudinile şi mişcările lor groteşti — îi aminti de clovnul cu faţa pictată pe care îl văzuse în vara trecută la circ — şi privindu-i începu să rîdă.

Ei însă tot treceau într-una, tîrîş — bărbaţi schilozi şi sîngerînzi — nepăsători ca şi copilul la dramaticul contrast dintre rîsul lui şi gravitatea lor sinistră. Pentru el era un spectacol distractiv. Îi văzuse pe negrii lui taică-său tîrîndu-se în mîini şi în genunchi ca să-l facă să rîdă şi călărise în joacă pe spinarea lor, zicînd că-s „caii lui“. Se apropie şi acum, dindărăt, de una din aceste făpturi tîrîtoare şi, cu o mişcare agilă, îl încălecă. Omul căzu în piept, îşi reveni, îl zvîrli minios la pămînt pe băieţel, cum ar fi făcut un minz năraşa, apoi întoarse către el o faţă căreia îi lipsea falca de jos — din şirul de sus al dinţilor şi pînă-n beregată o gaură mare, roşie, din care atîrnau zdrenţe de carne şi ţandări de os. Nefireasca proeminenţă a nasului, lipsa bărbiei, ochii aprigi îi dădeau acelui om înfăţişarea unei păsări mari răpitoare, cu guşa purpurie de sîngele prăzii.

Omul se ridică în genunchi, copilul în picioare. Omul clătină pumnul către copil ; copilul, îngrozit pînă la urmă, fugi spre un copac apropiat, se ascunse îndărătul lui şi prinse a cumpăni lucrurile mai serios.

Şi, astfel, se tot tîra înainte neîndemînatica gloată, încet şi trudnic, în hidoasa-i pantomină — se tîra încet

la vale, ca un roi de gîndaci mari, negri, fără pic de zgomot în mersu-i, în adîncă, desăvîrșită tăcere.

• Peisajul bîntuit de năluci, în loc să se întunece, prinse a se lumina. Prin cingătoarea arborilor, dincolo de pîriu, lucea o stranie lumină roșie, trunchiurile și ramurile proiectîndu-se pe ea ca o horbotă neagră. Cădea din plin asupra mogîldețelor tirîtoare, dîndu-le umbre monstruoase ce le oglindeau pocit mișcările prin iarba luminată. Le cădea pe fețe, colorîndu-le paloarea cu o ușoară umbră rubinie, scoțînd mai tare în vileag petele ce împestrițau și mînjeau pe-atîtea dintre ele. Scînteia în nasturi și în frînturi de metal ale îmbrăcăminții lor.

Instinctiv, copilul se îndreptă către stălucirea de jar și se lăsă la vale pe costișă, laolaltă cu înspăimîntătorii săi tovarăși. În cîteva clipe depășise avangarda convoiului — mare lucru nu era, față de avantajele lui. Se puse în frunte — tot cu sabia în mîină — și acum conducea solemn marșul, adaptîndu-și pașii ritmului lor, întorcîndu-se la răstimpuri, parcă ar fi vegheat să nu i se risipească armatele. Desigur, nicicînd asemenea conducător n-avu asemenea oaste.

Pe pămîntul care începea domol să se îngusteze, prin invazia acestui sinistru marș spre apă, erau împrăștiate unele lucruri, ce nu se legau în mintea conducătorului de vreun înțeles oarecare : ici și colo cîte-o pătură, făcută sul de-a lungul, îndoită și cu capetele legate ; colea o raniță încărcată, dincolo o pușcă fărîmată — pe scurt, acele lucruri ce rămîn împrăștiate pe unde-au trecut trupe în retragere, „urma“ oamenilor hăituiți de urmăritorii lor.

Pretutindeni în preajma gîrlei, mărginită pe-aici de șes, pămîntul strivit de cai și de oameni se prefăcuse în mocirlă. Un observator cu mai multă experiență în folosirea ochilor săi ar fi băgat de seamă că urmele călcăturilor mergeau către ambele direcții : terenul fusese stră-

bătut de două ori — în înaintare și în retragere. Cu cîteva ceasuri în urmă, acești bărbați disperați, loviți de soartă — împreună cu tovarășii lor mai fericiți, acum departe — pătrunseseră în această pădure cu miile. Unul cîte unul, batalioanele lor, rupte în pîlcuri și realcătuite în coloane, trecuseră pe lângă copil, din toate laturile, pe cînd dormea — mai-mai să calce peste el. Foșnetul și murmurul marșului lor nu-l treziseră. Cam la o aruncătură de piatră de unde dormea copilul, ei dăduseră o bătălie ; dar neauzite îi rămăseseră lui și vuietul puștilor și trăsnetul obuzierelor și „tunetele căpitanilor — și chiuitul crunt.“ De-a lungul lor dormise, strîngînd poate mai tare în mînă săbiuța lui de lemn, în inconștient acord cu cadrul marțial, însă nesimțitor la măreția luptei, ca morții ce muriseră întru slava ei.

Focul de dincolo de liziera pădurii, pe celălalt mal, reflectat către pămînt din bolta propriului său fum, se întrețesea acum prin tot peisajul. Prefăcea linia sinuoasă a ceții într-o pîclă aurie ; fulgerau scînteieri roșii prin apă. Și tot roșii erau multe din pietrele ce ieșeau la suprafață. Dar acolo era sînge ; cei cu răni mai puțin grele le pătaseră în trecere. Pe aceleași pietre trecu acum și copilul ; cu pași nerăbdători se îndrepta spre foc.

Cînd fu pe malul celălalt se întoarse să se uite după tovarășii de marș. Avangarda ajunsese la gîrlă. Cei mai puternici se și trăsaseră pînă la marginea ei și-și muiau fețele în undă. Vreo trei, patru, rămaseră așa, neclintiți ; păreau să n-aibă capete. Copilul se uita la ei cu ochi mari de uimire ; nici primitoarea lui înțelegere nu accepta un fenomen implicînd o asemenea vitalitate. După ce-și amăgiseră setea, oamenii aceia nu mai avuseseră puterea să se tragă înapoi — și nici să mai țină capetele deasupra apei. Se înecaseră. Îndărătul lor, luminișurile pădurii îi arătau copilului la fel de multe neînchegate fapte ome-

nești încredințate aprigei sale conduceri ca și la început ; dar mult mai puține în mișcare. Își flutură șăpcuța către ei, în chip de îmbărbătare și, zîmbind, arată cu sabia spre lumina strălucitoare, stîlp de foc acestui straniu exod.

Încrezător în devotamentul oastei sale, pătrunse în liziera pădurii. O străbătu ușor, mulțumită iluminăției roșii, se cățără peste un gard, trecu în fugă un cîmp — întorcîndu-se ici și colo să-și privească și să-și alinte șăgalnica umbră ce se luase cu el la joacă.

Așa ajunse tot mai aproape de ruinile arzînde ale unei locuințe. Dezolare pretutindeni ! În toată vasta rază a văpăilor nu se vedea o ființă vie. Lui nici că-i păsa — îi plăcea spectacolul — și voios țopăia imitînd dansul flăcărilor șerpuiinde.

Alerga de colo-colo să strîngă lemne de pus pe foc, dar tot ce găsea era prea greu ca să poată fi zvîrlit de la distanța la care-l ținea dogoarea. În disperare, își aruncă în flăcări sabia ; capitulase în fața forțelor mai tari ale naturii ! Cariera lui militară luase sfîrșit.

Schimbîndu-și locul, îi căzură ochii pe niște ziduri de acareturi — aveau o înfățișare ciudat de cunoscută, de parcă le-ar fi visat cîndva. Stătu privindu-le cu uimire, cînd, deodată, toată ferma, cu pădurea din preajmă cu tot, păru a se roti ca în jurul unui ax. Mărunta-i lume se răsuci brusc cu o jumătate de cerc, punctele compasului inversîndu-se. Recunoscuse clădirea în flăcări — era casa lui !

O clipă rămase năucit de forța acestei revelații, apoi prinse a alerge într-o fugă împleticită și făcu pe jumătate înconjurul ruinei. Colo, izbitor la vedere în lumina incendiului, zăcea trupul unei femei — cu fața albă întoarsă în sus, cu minile aruncate în lături, încleștate în iarbă, cu îmbrăcămintea răvășită, cu părul lung și negru încîlcit

și năclăit de sînge. Mai toată fruntea îi era smulsă și prin borta crestată parcă cu ferăstrăul ieșeau la iveală creierii, revărsîndu-se peste tîmplă, spumă cenușie încununată cu ciorchini de bobite purpurii — isprava unui obuz.

Copilul își agită mînuțele, în gesturi frenetice, fără înțeles. Scoase un șir de țipete nearticulate, de nedescris — ceva între lătratul unei maimuțe și gîlgiitul unui curcan — niște sunete uluitoare, neînsuflețite, sinistre, ca limba unui diavol. Era un copil surdo-mut. Rămase apoi neclintit, cu buzele zvîcninde, cu ochii plecați ațintiți spre ruine.

UN FIU AL ZEILOR

Un studiu la timpul prezent

O zi și un peisaj înșorit. Cîmp deschis la dreapta și la stînga și în față ; îndărăt, o pădure. În marginea acestei păduri, cu fața spre cîmpul deschis, dar neaventurîndu-se în el, lungi linii de trupe, oprite. Pădurea e însuflețită de ele și plină de zgomote confuze — huruit de roți cînd trece cîte-o baterie de artilerie să-și ocupe poziția pentru a sprijini înaintarea ; rumoarea și murmurul soldaților care stau de vorbă ; zgomot de nenumărate picioare prin frunzișul uscat așternut în spațiile dintre copaci ; comenzi răgușite ale ofițerilor. Grupuri detașate de călăreți sînt destul de înaintate, fără a fi pe deplin expuse — mulți dintre ei privesc intens spre coasta unui deal, la o milă depărtare, în direcția înaintării întrerupte. Căci armata aceasta puternică, mișcîndu-se în ordine de bătaie

printr-o pădure, a întâlnit un obstacol formidabil — cîmpul deschis. Creasta acelei molcome înălțimi, la o milă depărtare, are un aspect sinistru ; le spune : „Feriți-vă !“ De-a lungul ei se întinde un zid de piatră, spre stînga și spre dreapta, pe o distanță mare. Îndărătul zidului e un gard de tufișuri, îndărătul acestuia se văd destul de răzlețe coroane de arbori. Printre arbori — ce ? E necesar să se știe.

Ieri, și timp de multe zile și nopți mai înainte, ne luptam pe undeva ; mereu canonade, cu ocazionale aprige răpăieli de muschete, amestecate cu chiote, de-ale noastre sau de-ale inamicului (rareori știam) dovedind vreun avantaj vremelnice. În dimineața asta, la mijirea zorilor, inamicul pierise. Am înaintat străbătînd tranșeele sale, prin care atît de adesea ne-am străduit pînă acum să străbatem, printre rămășițele taberelor sale abandonate, printre mormintele ostașilor săi căzuți, pînă în pădurile de dincolo.

Cu cîtă curiozitate privisem totul ! Ce stranii ni se păruseră toate ! Nimic n-avea aerul familiar ; cele mai banale obiecte — o șa veche, o roată fărîmată, un bidon uitat — orișice ne spunea ceva despre personalitatea misterioasă a acelor oameni stranii care ne omorîseră. Soldatul niciodată nu reușește să și-i închipuie pe dușmani drept oameni ca și el însuși ; nu se poate dezbăra de sentimentul că ei sînt alt soi de făpturi, altfel plămădiți, dintr-un mediu nu cu totul pămîntean. Cele mai mărunte vestigii ale lor îi ținutiesc atenția și îi captează interesul. Sînt concepuți ca niște ființe inaccesibile, iar dacă îi întrezărește pe neașteptate, îi par mai îndepărtați și, deci, mai mari decît în realitate — ca obiectele văzute prin ceață. Are față de ei un fel de respect temător.

Din marginea pădurii se văd pe suiș urme de cai și de roți — roți de tun. Iarba galbenă e strivită de picioare

de infanteriști. E limpede că *pe-aici* au trecut, cu miile ; nu pe drumurile de țară s-au retras. Asta e semnificativ — e deosebirea dintre a se replea și a se retrage.

Acel grup de cavaleriști e alcătuit din comandantul nostru, statul său major și escorta lui. Comandantul privește spre creasta îndepărtată, ținând binoclul la ochi cu amîndouă mîinile, cu coatele inutil înălțate. E o modă, căreia ne supunem cu toții — parc-ar da mai multă demnitate actului. Brusc, el coboară binoclul și spune cîteva cuvinte celor din preajmă-i. Doi, trei aghiotanți se desprind din grup și se îndepărtează în galop mic spre interiorul pădurii, de-a lungul liniilor, în fiecare direcție. Noi nu i-am auzit vorbele, dar le știm : „Spuneți Generalului X să trimeată înainte linia de cercetare.“ Acei dintre noi care au ieșit din rînduri reintră în formație, oamenii care se odihneau în voie se îndreaptă și rîndurile se refac fără nici o comandă. Unii dintre noi ofițerii de stat major descălecăm și ne cercetăm chingile șeilor ; cei care erau mai dinainte jos încălecă din nou.

Înaintînd în galop pe marginea terenului deschis se arată un tînăr ofițer călare pe un cal alb ca zăpada. Pătura de sub șa e purpurie. Ce nebun ! Oricine a fost cîndva într-o bătălie nu se poate să nu-și amintească ce firesc se îndreaptă fiecare armă către omul călare pe-un cal alb, sau să nu fi observat cum întărită un petec de roșu taurul bătăliei. Că asemenea culori sînt la modă în viața militară trebuie acceptat ca cel mai uimitor dintre fenomenele vanității omenești. S-ar părea că au fost născocite pentru a spori numărul morților.

Acest tînăr ofițer e în uniformă de mare ținută, ca la paradă. Scînteiază tot de aur și argint — o ediție în albastru și aur a „Poeziei Războiului“. Un val de rîsete batjocoritoare trece o dată cu el de-a lungul liniilor. Dar cît e de chipeș ! Cu ce grație indolentă șade pe cal !

Stringe hățul, oprind la o distanță respectuoasă de comandantul corpului de armată, și salută. Bătrînul ostaș dă din cap în chip familiar ; evident, îl cunoaște. O scurtă convorbire are loc între ei ; tînărul pare să propună ceva care superiorului său i se pare inacceptabil. Să ne apropiem puțin. O ! e prea tîrziu — discuția s-a terminat. Tînărul ofițer salută din nou, își rotește calul și o ia drept către creasta dealului !

O linie subțire de pușcași, la vreo șase pași unul de altul, țîșnește acum din pădure în cîmpul deschis. Comandantul îi vorbește gornistului său, care-și duce repede instrumentul la gură. *Ta-ta-ta ! Ta-ta-ta !* Pușcașii se opresc locului.

Între timp tînărul călăreț a înaintat cu vreo sută de metri. Călărește la pas, suind pieptiș povîrnișul lung, fără să întoarcă o dată capul. Cît de falnic e, Doamne ! Ce n-am da să fim în locul lui — cu sufletul lui ! Nu trage sabia ; brațul drept îi atîrnă degajat pe lîngă corp. Adierea vîntului îi flutură elegant penajul pălăriei. Razele soarelui i se lasă mîngîios pe epoleți de parcă l-ar binecuvînta. Drept înainte călărește. Zece mii de perechi de ochi sînt ațintite asupra-i, cu o intensitate pe care e puțin probabil să n-o simtă ; zece mii de inimi bat în ritmul tropotelor inaudibile ale armăsarului său alb ca zapăda. Nu e singur — trage toate sufletele după el. Dar ne amințim că am rîs ! Înainte, tot înainte, drept către zidul îndărătul căruia se întinde șirul de tufișuri, călărește. Nici o privire înapoi. O, de s-ar întoarce măcar o dată — de-ar putea vedea dragostea, adorația, căința noastră !

Nimeni nu spune o vorbă ; în adîncimile împînzite de oameni ale pădurii tot mai zumzăie roiul nevăzut și nevăzător, dar de-a lungul întregii liziere s-a făcut liniște. Falnicul comandant pare propria-i statuie ecvestră. Ofițerii de stat-major stau toți neclintiți pe cai, cu binoclurile

îndreptate în sus. Linia de luptă din marginea pădurii stă încremenită și ea, ca la comanda „drepti“, fiecare dintre oameni în atitudinea în care l-a surprins înțelegerea a ceea ce se întâmplă. Toți acești înăspriți și nepedepsiți ucigași de oameni, care-s deprinși să vadă zilnic moartea desfășurându-se în formele ei cele mai groaznice, care dorm pe coline zguduite de trăsnetele tunurilor grele, care se hrănesc sub ploaia de proiectile și joacă cărți printre chipurile moarte ale celor mai dragi prieteni — toți urmăresc cu răsuflarea tăiată și cu inima zvîcnindă rezultatul unei acțiuni ce pune în cauză viața unui singur om. Atît e de puternică fascinația curajului și a devotamentului total.

De-ați întoarce acum capul ați vedea o mișcare simultană printre spectatori — de parcă i-ar fi străbătut un șoc electric — și, privind iarăși înainte spre călărețul acum departe, ați vedea că în această clipă și-a schimbat direcția, călărește în unghi față de cea anterioară. Spectatorii presupun că devierea e pricinuită de-o împușcătură, poate de-o rană. Dar luați acest binoclu și veți observa că ofițerul călărește acum spre o spărtură a zidului și a șirului de tufișuri. Ceea ce vrea este, de nu-i omorît, să străbată dincolo și să privească de pe culme ținutul de partea cealaltă.

Nu trebuie să uitați ce fel e fapta acestui om ; nu vă e îngăduit să o considerați ca un exemplu de bravadă și nici ca pe o inutilă jertfire de sine. Dacă inamicul nu s-a retras, el se află, cu toate forțele, pe acea creastă. Cercețașul va întîlni nu mai puțin decît o linie de luptă ; dușmanul n-are nevoie de pichete de pază, de pîndari, de patrule de cercetare ca să-i vestească apropierea noastră ; liniile noastre de atac sînt flagrant vizibile, expuse unui foc de artilerie care va rade pămîntul în clipa cînd ele

vor țîșni din adăpost — și asta la jumătate din distanța pînă la o pinză de gloanțe sub care nimic nu supraviețuiește. Pe scurt, dacă dușmanul e acolo, e o nebunie să fie atacat frontal ; el trebuie silit să iasă prin străvechea manevră a amenințării cu tăierea liniei lui de comunicație, la fel de necesară existenței sale pe cît îi e scafandrului tubul cu oxigen. Dar cum să stabilești sigur că inamicul e acolo ? Nu există decît o singură cale — cineva trebuie să meargă să vadă. Mijlocul firesc și obișnuit este de a trimite înainte o linie de cercetare. Dar, în acest caz, ei vor răspunde „da“ cu viețile lor ; dușmanii, ghemuiți în rînduri duble îndărătul zidului de piatră și la adăpostul gardului de tufiș, au să aștepte pînă ce agresorii vor fi sub nasul lor. La prima salvă are să cadă jumătate din linia de cercetare, iar jumătatea cealaltă mai înainte de a putea realiza retragerea inevitabilă. Ce preț de plătit pentru satisfacerea curiozității ! „Lăsați-mă pe mine să plătesc tot“ spune acest viteaz — acest Cristos militar !

Nu e altă speranță decît aceea — cu totul fără te-meii — ca înălțimea să fie liberă. Adevărat, s-ar putea ca cercetașul să prefere capturarea decît mórtea. Atîta timp cît el înaintează, dușmanul nu va trage — de ce ar face-o ? Poate călări în siguranță pînă înăuntrul rîndurilor vrăj-mașe, devenind prizonier de război. Dar asta i-ar zădăr-nici țelul. N-ar răspunde la întrebarea noastră ; este necesar sau să se întoarcă nevătămat, sau să fie împușcat în fața ochilor noștri. Numai așa vom ști cum să procedăm. De capturat, l-ar fi putut captura o patrulă de ostași.

Acum începe o neobișnuită luptă de inteligență între un om și o armată. Călărețul nostru, ajuns la un sfert de milă de creastă, se rotește subit spre stînga și galopează într-o direcție paralelă ei. A dat cu ochii de adversar ;

știe tot. Vreun ușor avantaj al terenului l-a făcut să poată cuprinde cu privirea parte din linie. Dacă ar fi aici ne-ar putea spune în cuvinte. Dar asta nu e cu putință ; el trebuie să întrebuițeze cît mai cu folos cele cîteva minute de viață ce-i rămîn, silindu-l pe inamic să ne spună cît de multe și cît de lămurit posibil — ceea ce, firește, această forță discretă nu e deloc dispusă a face. Nu e *un* pușcaș în acele rînduri ghemuite, nu e *un* tunar pe lîngă acele tunuri camuflate și încărcate, care să nu cunoască exigența situației, datoria imperioasă de-a avea răbdare. În afară de asta, a fost timp destul pentru ca să li se interzică tuturor să tragă. E-adevărat, o singură împușcătură l-ar putea doborî, fără a însemna cine știe ce deznădăjduit. Dar trasul este molipsitor — și-apoi priviți cît de iute se mișcă, fără vreo întrerupere, afară doar cînd își rotește calul spre a lua o nouă direcție — nici o clipă de-a dreptul înapoi spre noi, nici o clipă înainte spre călăii săi. Toate astea sînt vizibile prin binoclu ; ți se pare c-ai putea trage un foc de revolver pînă acolo ; vedem tot, doar pe inamic nu, a cărui prezență, ale cărui gînduri, ale cărui motive le deducem. Pentru ochiul neajutorat nu e nimic acolo decît, în zare, o siluetă neagră pe un cal alb, trasînd zigzaguri încete pe coasta unui deal îndepărtat — atît de încete de par a se tîrî.

Acum — priviți iar prin binoclu — s-a plictisit de-a nu reuși, sau își vede eroarea, ori și-a ieșit din minți ? Se năpustește direct înainte spre zid, de parc-ar vrea să-l cucerească dintr-un salt, cu gardul de tufișuri cu tot ! O clipă doar — și-apoi se rotește pe loc și gonește ca vîntul drept la vale, către prietenii săi, către moarte ! Îndată apar deasupra zidului suluri dense de fum, pe o distanță de sute de metri în dreapta și în stînga, la fel de iute risipite de vînt și, mai înainte ca pocnetul armei să

ajungă pînă la noi, el e la pămînt. Ba nu, se redresează, smucește friul pînă ce calul se-așază pe crupă. S-au ridicat și gonesc ! Un chiot formidabil izbucnește din rîndurile noastre, relaxîndu-ne insuportabila tensiune a sentimentelor. Dar calul și călărețul lui ? Așa e, s-au ridicat și gonesc. Gonesc, într-adevăr — se îndreaptă direct spre stînga noastră, paralel cu zidul acum aprins și fumegînd de-a binelea. Răpăitul muschetelor e continuu, iar ținta fiecărui glonte e această inimă vitează.

Deodată un val de fum alb țîșnește în sus dindărătul zidului. Altul și iar altul — o duzină de valuri de fum se destramă în sus, pînă ce trăsnetul exploziilor și al proiectilelor să ne ajungă la urechi și proiectilele înseși să zvîcnească prin nouri de praf pînă în adăpostul nostru, răsturnînd ici-colo cîte un om și pricinuind o vremelnică sistare a atenției, o trecătoare preocupare de sine.

Praful se spulberă. De necrezut ! Acest cal și acest călăreț năstrușnici au trecut o ripă și se cațără acum pe altă coastă ca să dezvăluie altă conspirație de tăcere, să zădărnicească vrerea altei oști armate. Altă mișcare și creasta aceea e și ea în erupție. Calul se cabrează și izbește în aer cu picioarele dinainte. Sînt la pămînt în cele din urmă. Dar — priviți din nou — omul s-a desprins de animalul mort. Stă drept, neclintit, ținînd sabia în mîna dreaptă, înălțată deasupra capului. Fața îi e îndreptată spre noi. Acum își coboară mîna pînă în dreptul feței și o mișcă în afară, tăișul săbiei descriind o curbă înclinată. E un semn trimis nouă, lumii, posterității. E salutul unui erou către moarte și istorie.

Din nou, vraja s-a rupt ; oamenii noștri încearcă să chiuie ; se înăbușe de emoție ; scot strigăte răgușite, discordante. Își încleștează armele și se năpustesc înainte, spre cîmpul deschis. Cei din linia de cercetare, fără ordin,

împotriva ordinului, înaintează în fugă aprigă, ca niște copoi dezlănțuiți. Tunurile noastre dau glas, iar ale inamicului se declanșează în cor ; în dreapta și în stînga, cît putem cuprinde cu ochii, creasta îndepărtată, ce pare acum atît de aproape, își înalță turlile de nori și proiectilele grele se prăvălesc mugind printre mulțimile noastre în mișcare. Unul după altul, steagurile noastre răsar din pădure, linie după linie se avîntă afară, prinzînd razele soarelui pe armele strălucitoare. Doar batalioanele din ariergardă dau ascultare ; păstrează distanța cuvenită pînă la frontul răsculat.

Comandantul nu s-a clintit. Acum coboară binoclul și-și aruncă ochii spre dreapta și spre stînga. Vede șuvoiul omenesc curgînd de fiecare parte a sa și a escortei sale învălmășite, ca niște valuri de mare despărțite de-o stîncă. Nici urmă de simțire pe fața lui ; chibzuiește. Din nou își îndreaptă ochii înainte, străbate cu o privire domoală creasta cea aprigă. Îi adresează un cuvînt calm gornistului său. *Ta-ta-ta ! Ta-ta-ta !* Îndemnul sună imperios, silind la supunere. E repetat de toate goarneaule comandanților în subordine ; stridentele sunete metalice continuă să se facă auzite pe deasupra freamătului înaintării și pătrund prin mugetul tunurilor.

A se opri înseamnă a se retrage. Steagurile se urnesc încet înapoi, liniile fac întoarcerea împrejur și le urmează ursuze, ducîndu-și răniții ; cercetașii se înapoiază, culegînd morții.

Ah, acei mulți, mulți morți inutil ! Acel suflet mare, al cărui trup frumos zace colo jos, atît de bătător la ochi pe fundalul dealului veșted — n-ar fi putut fi cruțat de conștiința amară a unei vane devoțiuni ? O singură excepție ar fi tulburat oare prea mult desăvîrșirea nemiloasă a eternului plan divin ?

Jerome Searing, soldat în armata generalului Sherman, care înfrunța pe atunci inamicul la Muntele Kenesaw (Georgia) și prin preajmă, întoarse spatele unui mic grup de ofițeri cu care stătuse de vorbă cu glas scăzut, trecu o ușoară linie de tranșee și dispăru într-o pădure. Nici unul dintre oamenii înșirați înapoia tranșeelor nu-i spusese vreo vorbă, iar el nici măcar nu dăduse din cap către vreunul, în trecere, dar toți care-l văzură înțelegeau că acestui om viteaz i se încredințase o sarcină primejdioasă. Jerome Searing, deși soldat, nu făcea parte din cadrele trupei, ci era repartizat cu serviciul la postul de comandă al diviziei și trecut în state ca ordonanță. „Ordonanță“ e un cuvânt care își găsește aplicare la o mulțime de sarcini. O ordonanță poate fi curier, secretar, sau slujitor al unui ofițer — orice. Poate îndeplini slujbe ce nu-s prevăzute în regulamentele militare și în nici un regulament. Natura lor poate depinde de aptitudinile sale, de protecție, de întâmplare. Soldatul Searing, un țințas fără pereche, tânăr, călit, inteligent și insensibil la frică, era cercetaș. Generalul care comanda divizia lui nu se mulțumea să execute ordinele orbește, fără a ști ce are în față, chiar când comandantul său nu era în misiune independentă, ci alcătuia o fracțiune din frontul armatei ; nici nu găsea suficient să-și ia informația despre vis-à-vis-ul lui prin mijloacele obișnuite ; dînsul voia să știe mai mult decît îi era adus la cunoștință de către comandantul corpului de armată și prin ciocnirile dintre pichete și patrule. Aci își găsea întrebuințare Jerome Searing, cu extraordinara lui cutezanță, buna lui cunoaștere a pădurii, ochii săi ageri și relatarea lui veridică. De data asta, instrucțiunile ce le avea erau simple : să pătrundă cît

mai aproape cu putință de liniile inamicului și să afle tot ce era posibil.

În cîteva clipe ajunsese la linia avanposturilor, unde oamenii stăteau culcați în grupuri de cîte doi, ori de cîte patru, îndărătul unor parapete de pămînt scos din ușoara depresiune în care se aflau, cu țevile puștilor zărindu-se de printre crengile verzi cu care-și camuflaseră micile apărări. Pădurea se întindea fără întrerupere în față, atît de solemnă și de tăcută, încît numai printr-un efort de imaginație o puteai concepe populată cu oameni înarmați, sprinteni și vigilenți — o pădure formidabilă prin posibilitățile ei de luptă. Oprindu-se un moment într-unul din aceste posturi de pîndă, pentru a comunica oamenilor intenția lui, Searing se tîrî apoi hoțeste înainte, de-a bușilea, pierind curînd într-un hățiș de pădure tînără.

— S-a zis cu el, spuse unul dintre soldați, mai bine mi-ar fi lăsat mie pușca lui ; ăia de colo or să pocnească cu ea pe vreunul din noi.

Searing se tîrî înainte, folosindu-se de orice accident al terenului și al vegetației, pentru a obține cît mai bun adăpost. Ochii lui pătrundeau pretutindeni, urechile înregistrau fiecă zgomot. Își ținea răsufierea și, la pîrîitul unei crenguțe sub genunchii lui, își oprea înaintarea și se lipea de pămînt. Era o treabă înceată, însă deloc plicticoasă ; primejdia o făcea captivantă ; dar ațîțarea nu se exterioriza prin nici o manifestare fizică. Pulsul îi era la fel de regulat, nervii la fel de fermi, de parcă ar fi mers să prindă în laț o vrabie.

„Pare mult de cînd am plecat, gîndi, dar nu cred c-am ajuns foarte departe ; sînt încă viu.“

Zîmbi de felul în care aprecia el distanța, și se tîrî înainte. O clipă mai tîrziu se lipi brusc de pămînt și rămase zăcînd așa, neclintit, minut după minut. Printr-o spărtură îngustă a hățișului îi mijise o mică movilă de

lut galben — unul din posturile de pîndă ale inamicului. Peste puțin înălță capul, centimetru cu centimetru, apoi își ridică trupul în mîinile răsfirate de fiecare parte, privind în tot acest timp, intens, spre deluțul de lut. O altă clipă și fu în picioare, cu arma în mînă, înaintînd repede, cu pasul mare și fără prea multă grijă de-a se ascunde. Tălmăcise bine semnele, oricum ar fi fost, inamicul plecase.

Pentru a se convinge dincolo de orice îndoială, înainte de a se înapoia să raporteze asupra unei chestiuni atît de însemnate, Searing grăbi înainte peste linia de gropi abandonate, alergînd din adăpost în adăpost, cu ochii atenți să descopere niscaiva ostași răzleți. Ajunse la marginea unei plantații — una din acele gospodării pustiite din ultimii ani ai războiului, năpădită de bălării, urîtită de garduri fărîmate, emanînd dezolare din zidurile-i goale, cu goluri căscate în loc de uși și ferestre. După o ageră cercetare, din izolarea sigură a unui pîlc de pini tineri, Searing fugi iute peste un cîmp și străbătu o livadă spre a ajunge la o construcție mică, izolată de celelalte acareturi ale fermei pe o ușoară ridicătură. Avea să-i permită — gîndea — să cuprindă cu vederea o arie largă a ținutului, în direcția în care presupunea el că se retrăsese inamicul. Această construcție, care inițial constase dintr-o singură încăpere, înălțată pe patru stîlpi de vreo zece picioare, nu mai era acum mai mult decît un acoperiș ; podeaua se năruise, grinzișoarele și scîndurile stăteau îngrămădite de-a valma pe pămîntul dedesubt sau atîrnînd la capete, în diferite unghiuri, nesculuse în întregime din cuiele cu care fuseseră prinse. Nici stîlpii susținători nu mai erau verticali. Părea că tot edificiul e gata să se prăbușească la cea mai mică atingere.

Ascunzîndu-se în sfărămăturile de grinzi și dușumele, Searing străbătu cu privirea terenul deschis dintre punc-

tul său de observație și un pinten al Muntelui Kennesaw, la jumătate milă depărtare. Un drum suind către acel vîrf și traversîndu-l era înțesat de trupe — ariergarda inamicului în retragere, cu țevile tunurilor sclipind în lumina soarelui de dimineață.

Searing știa acum tot ce putea nădăjdui să afle. Datoria lui era să se înapoieze la comandament cu toată iuțeala posibilă și să raporteze descoperirea sa. Dar coloana cenușie de confederați suind trudnic drumul de munte exercita asupra-i o atracție ciudată. Arma lui, un „Springfield“ obișnuit, dar prevăzută cu un vizor circular de precizie, și-ar fi trimis cu ușurință încărcătura ei de o uncie ⁵ și un sfert de plumb să sfîrșie în mijlocul lor. Asta probabil n-ar fi afectat durata și rezultatul războiului, dar treaba soldatului e să ucidă. Ceea ce și face de obicei, dacă e un bun soldat. Searing înălță cocoșul armei și trase piedica trăgaciului.

Dar era sortit de la începutul vremilor ca soldatul Searing să nu omoare pe nimeni în acea dimineață luminoasă de vară, și nici retragerea confederaților n-avea să fie vestită de el. Timp de nenumărate evuri întîmplările se îmbinaseră astfel, în acel uluitor mozaic în care unora dintre părți, ce le putem vag distinge, le dăm numele de istorie, încît actele ce voia el să înfăptuiască ar fi vătămat armonia alcătuirii prescrise. Cu vreo douăzeci și cinci de ani în urmă, puterea însărcinată cu execuția conform proiectului avusese grijă să evite această nepotrivire supărătoare, pricinuind nașterea unui copil de sex bărbătesc, într-un sătuc de la poalele munților Carpați, îl crescuse cu grijă, îi supraveghease educația, îi îndreptase dorințele către o carieră militară și-l făcuse la timpul cuvenit ofițer de artilerie. Prin concordanța unui număr infinit de influențe favorabile și predominarea lor asupra unui număr infinit de influențe potrivnice, acestui ofițer

de artilerie i se întîmplase să comită o încălcare de disciplină și el trebuise să fugă din țara sa de baștină spre a evita pedeapsa. Fusesse dirijat către New Orleans (și nu către New York) și un ofițer recrutor îl aștepta pe chei. Fu înrolat și avansat și lucrurile se rînduiră astfel că acum el comanda o baterie de confederați, la vreo două mii de punctul unde Jerome Searing, cercetașul federal, sta și-și încărca arma. Nimic nu fusese neglijat — la fiecare pas în viețile acestor doi oameni, și în viețile contemporanilor și ale strămoșilor lor, și în viețile contemporanilor strămoșilor lor se petrecuse ce trebuia, încît să se producă rezultatul dorit. De s-ar fi trecut cu vederea ceva în această vastă înlănțuire de împrejurări, soldatul Searing ar fi putut trage el asupra confederaților în retragere și poate că și-ar fi greșit ținta. Așa cum s-a întîmplat, un căpitan de artilerie de-al confederaților, care n-avea nimic mai bun de făcut pe cînd își aștepta rîndul să pornească și s-o ia din loc, se distră ochind, oblic la dreapta sa prin vizorul unui tun de cîmp, către ceea ce, în chip greșit, considera a fi o mîină de ofițeri federali, pe creasta unui deal. Descărcă, și proiectilul își nimeri din plin ținta.

Pe cînd Jerome Searing trăgea cocoșul armei sale și, cu ochii la confederații din depărtare, chibzuia unde-și poate înfige glonțul cu cea mai bună șansă de-a face o văduvă, sau un orfan, sau o mamă făr' de copil — poate chiar pe toți trei dintr-o dată — (pentru că soldatul Searing, deși în repetate rînduri refuzase avansarea, nu era lipsit de un anume fel de ambiție) el auzi un foșnet în văzduh, ca acela al unor aripi de pasăre mare năpustindu-se asupra prăzii sale. Mai iute decît putu el aprecia gradația intensificării, zgomotul creșcu pînă la un muget răgușit și sinistru, pe cînd proiectilul ce-l producea sări asupra-i din cer, izbind cu o detunătură asurzitoare în-

tr-unul dintre stilpii ce susțineau vâlmășagul de cheres-tea de deasupra-i, prefăcîndu-l în țandări și prăbușind șandramaua, cu o hodorogeală puternică și în nori de praf orbitori.

Cînd Jerome Searing își redobîndi conștiința, nu înțe-lese îndată ce se petrecuse. Trecu, de fapt, cîtăva vreme pînă să deschidă ochii. Un timp crezu că murise și că fusese îngropat, și încercă a-și aminti niscaiva părți din slujba de înmormîntare. Gîndea că nevastă-sa sta în ge-nunchi pe mormîntul lui, sporind cu greutatea ei apăsarea pămîntului ce-o simțea pe piept. Astea două, văduva și grămada de pămînt, îi striviseră coșciugul. Dacă n-o con-vingeau copiii să se ducă acasă, el n-avea să mai poată multă vreme respira. Avea senzația că e nedreptățit. „Eu unul nu pot să-i vorbesc, gîndi, morții n-au glas ; și dacă deschid ochii, o să mi-i umplu de pămînt.“

Deschise ochii. O întindere mare de cer albastru, înălțîndu-se din marginea culmilor de copaci. În prim plan, eliminînd din vedere cîțiva arbori, o movilă înaltă, cenușie, colțuroasă în contur și străbătută de-o alcătuire complicată, confuză, de linii drepte ; totul la o distanță incomensurabilă — o distanță atît de neînchipuit de mare încît îl obosea — și închise ochii. În clipa cînd făcu asta, fu conștient de o lumină insuportabilă. Avea în urechi un zgomot ca tunetul adînc și ritmat al unei mări în-depărtate scaldînd în valuri succesive țărmul și, din zgo-motul acesta, părăind parte din el și amestecîndu-se cu neconținutul sunet de fond, se desprindeau cuvintele articulate : „Jerome Searing, ești prins ca un șoarece în capcană — în capcană, capcană, capcană.“

Dintr-o dată se lăsă o tăcere mare, o întunecime neagră, o liniște nesfîrșită, și Jerome Searing, perfect conștient de condiția lui de șoarece și temeinic convins de capcana în care se găsea, amintîndu-și tot și de fel

alarmat, deschise iarăși ochii spre a cerceta, spre a înregistra puterea inamicului său, spre a-și plănuî apărarea.

Era prins stînd în poziția „rezemat înapoi“, cu spațele ferm susținut de o grindă solidă. O altă îi era culcată pe piept — dar el fusese în stare să se urnească un pic de sub apăsarea ei, încît nu-l mai strivea cu greutatea, deși de dat la o parte era cu neputință. O scoabă care se alăturase grinzii în unghi îl încheșta într-un maldăr de scînduri din stînga sa, ținîndu-i brațul din acea parte. Picioarele ușor despărțite și întinse de-a lungul pe pămînt erau acoperite pînă la genunchi cu un morman de dărîmături, înălțîndu-se asemenea unui turn deasupra orizontului său îngust. Capul îi era înțepenit ca în șuruburi ; își putea mișca ochii, bărbia — mai mult nu. Doar brațul drept îi era în parte liber. „Tu trebuie să ajuți să ieșim de-aici“, îi spuse. Dar nu-l putea scoate de sub scîndurile grele, nici mișca în afară mai mult de cincisprezece centimetri, în dreptul cotului.

Searing nu era serios rănit și nici nu simțea vreo durere. O pocnitură zdravănă în cap aplicată de o frîntură zburînd din stîlpul fărîmat, survenită o dată cu grozav de subitl șoc al sistemului său nervos, îl năucise momentan. Perioada pierderii de cunoștință, inclusiv timpul recuperării, în care avusese ciudatele halucinații, nu durase probabil mai mult de cîteva secunde, pentru că pulberea dărîmăturilor încă nu se risipise cu totul cînd el începu o cercetare rațională a situației.

Cu mîna dreaptă în parte liberă, încercă acum să ajungă la grinda ce-i sta de-a curmezișul pieptului, deși nu i-l mai apăsa ca adineauri. Nu fu chip. Nu era în stare să-și degajeze umărul într-atît încît să împingă cotul dincolo de marginea scîndurii celei mai apropiate de genunchii lui ; nereușind asta, nu putea ridica ante-

brațul și mîna îndeajuns încît să apuce grinda. Scoaba, care forma cu grinda un unghi înclinat în jos și înapoi, îl împiedica să facă orice în această direcție și, între scoabă și trupul lui, spațiul nu era nici pe jumătate de mare cît lungimea antebrațului său. Era evident că nu putea băga mîna sub grindă și nici deasupra ei ; de fapt, nici n-o putea atinge cu mîna. După ce-și demonstrase neputința, renunță și începu să se gîndească dacă putea ajunge în vreun punct la mormanul de frînturi îngră-mădit pe picioarele lui.

Examinînd suprafața mormanului ca să găsească acel punct, atenția îi fu captată de ceva ce părea a fi un inel de metal strălucitor, chiar în fața ochilor lui. Îi apărură la început înconjurînd o substanță absolut neagră — și avea ceva mai mult de jumătate de țol diametru. Îi dăte brusc în gînd că negreața nu era decît umbră și că inelul era de fapt gura armei lui ieșind afară din mormanul de dărîmături. Satisfacția de a fi descoperit că așa stăteau lucrurile — de va fi fost o satisfacție — nu ținu mult. Închizînd cîte un ochi putea să vadă o mică porțiune din țeavă, pînă în punctul unde era ascunsă în dărîmăturile care o țineau. Putea să vadă o parte, cu ochiul corespunzător, aparent în același unghi ca și partea cealaltă cu celălalt ochi. Cînd se uita cu ochiul drept, arma părea îndreptată spre un punct din stînga capului său, și *vice versa*. Nu putea vedea suprafața superioară a țevii, dar vedea suprafața inferioară a magaziei, în ușor unghi. Arma era de fapt îndreptată exact către centrul frunții lui.

Percepînd această împrejurare, amintindu-și că exact înainte de întîmplarea nefericită ce avea drept rezultat incomoda lui situație actuală el ridicase cocoșul armei și trăsese piedica trăgaciului, astfel încît orice atingere avea s-o descarce, soldatul Searing fu cuprins de o senzație

neplăcută. Dar o senzație departe pe cât se poate de frică ; el era un om curajos — și aspectul, din acest punct de vedere, al puștilor cât și al tunurilor, îi era familiar. Iar acum își aminti, oarecum amuzat, un incident din câte le trăise : era la asaltul Crestei Mission ; se suise pînă la una dintre ambrazurile inamicului, de unde văzuse o piesă de artilerie grea împrôșcîndu-i cu mitralie după mitralie pe asaltatori ; crezuse o clipă că tunul fusese retras ; nu vedea nimic în deschizătură decît un cerc de bronz. Ce era acesta înțelesese exact la timp ca să pășească în lături tocmai pe cînd cercul zvîrlea altă ploaie de fier spre roiul de oameni din vale. Să înfrunte arme de foc e una din cele mai obișnuite întîmplări din viața ostașului — și încă arme de foc cu ochi răuvoitori fulgerînd îndărătul lor. Pentru asta e făcut ostașul. Totuși, soldatului Searing nu-i prea plăcu situația și întoarse ochii în lături.

După ce bîjbii cîțva timp fără țință, cu mîna dreaptă, făcu o încercare ineficace de a-și elibera stînga. Apoi încercă să-și desprindă capul, a cărui fixitate îl supăra cu atît mai mult cu cît nu știa ce îl ține. După asta încercă să-și elibereze picioarele — dar, pe cînd silea în acest scop mușchii puternici ai picioarelor sale, îi dete în gînd că o perturbare în mormanul de țandări care le imobiliza ar fi putut descărca arma ; cum de trecuse cu bine prin toate cîte i se întîmplaseră pînă atunci, nu putea înțelege, deși memoria îi servi cîteva exemple de acest fel. Își aminti în special de unul, cînd, într-o clipă de distracție, își înșfăcase arma ca pe-un baston și-l pocnise în cap pe un tip pînă-i ieșiseră creierii, observînd după aceea că pușca, pe care el o mînuise cu zel ținînd-o de gură, era încărcată, cu capsă pusă și cu cocoșul ridicat (să fi cunoscut antagonistul său această împrejurare, l-ar fi înveselit fără îndoială îndeajuns încît să fi rezistat mai îndelung). Totdeauna zîmbise la amintirea acestei gafe

din zilele-i ostăşeşti cînd mai era „cu caş la gură“ şi „boboc“ — dar acum nu zîmbi. Întoarse iar ochii către gura armei şi timp de o clipă îşi imaginează că ea se mişcase ; părea parcă mai aproape.

Iar întoarse privirea în lături. Culmile arborilor, dincolo de hotarele plantaţiei, îi inspirau interes : nu observase niciodată pînă atunci cît de uşoare şi pufoase erau, nici cît de închis era albastrul cerului, chiar printre ramuri, care îl mai păleau întrucîtva cu verdele lor ; deasupra-i albastrul părea aproape negru. „O să se facă grozav de cald aici cînd o spori soarele, gîndi. Mă întreb în ce direcţie privesc ?“

Judecînd după umbrele ce le putea vedea, decise că faţa îi era orientată spre nord ; cel puţin n-avea să aibă soarele în faţă ; şi-apoi, spre nord, ei da, acolo erau soţia şi copiii lui.

„A ! exclamă dispreţuitor, cu glas tare, ce legătură are asta cu ce se-ntîmplă aici ?“

Închise ochii. „Cum tot nu pot să ies, aş face mai bine să dorm. Rebelii s-au cărat şi e sigur că dintre băieţii noştri or să se abată unii pînă aici, să cotrobăiască. Au să mă găsească.“

Dar nu dormi. Treptat deveni conştient de un junghi în frunte, la început o durere surdă, abia perceptibilă, dar sporind şi devenind tot mai neplăcută. Deschise ochii — trecuse — îi închise şi junghiul se înapoie. „La dracu !“ spuse, fără nici o noimă, şi îşi aţinti iar privirea asupra cerului. Auzea cîntecul păsărilor, ciudatele sunete metalice ale ciocîrliei de pajişte, evocînd ciocnirea unor lame în vibraţie. Alunecă în amintiri din copilărie, se juca iarăşi cu fratele şi cu sora lui, cutreiera cîmpiile în goană, cu ţipete menite să sperie ciocîrliile şezînd prin cuiburi, intra în pădurea întunecată de dincolo şi cu paşi sfioşi urma poteca nelămurită spre Stîncă Strigoiului şi,

În cele din urmă, sta, auzindu-și zvicnirile inimii, în fața Peșterii Mortului și se străduia să-i pătrundă înfricoșătoarele taine. Pentru prima oară observă că deschiderea peșterii bîntuite de strigoi era încercuită cu un inel de metal. Apoi tot restul se mistui și-l lăsa privind țintă în țeava puștii ca și mai înainte. Dar de unde adineauri părăsise aproape, acum părea la o distanță neînchipuit de lungă și era cu atît mai sinistră. Strigă tare și uluit de ceva din propria-i voce — nota de frică — se minți singur, negînd-o : „Dacă nu strig tare, pot să stau aici pînă mor.“

De aci înainte nu mai făcu nici o încercare de a ocoli privirea amenințătoare a țevii de armă ațintită asupra-i. Dacă-și întorcea o clipă ochii era pentru a se uita după ajutor (deși nu putea să vadă terenul de nici o parte a ruinei) și apoi le îngăduia să se întoarcă, supuși, la fascinația imperioasă. Dacă-i închidea, era din oboseală și, în aceeași secundă, durerea sfredelitoare din frunte — prevestirea și amenințarea glontelui — îl silea să-i deschidă iar.

Tensiunea nervilor și a creierului era prea aprigă ; natura îi veni în ajutor prin intervale de inconștiență. Trezindu-se la viață dintr-unul din ele deveni sensibil la o durere ascuțită, usturătoare în mîna dreaptă ; și cînd se străduia să-și adune degetele, sau cînd își freca palma cu ele, le simțea ude și lunecoase. Nu-și putea vedea mîna, dar cunoștea senzația ; era sînge care curgea. În delirul său bătuse cu mîna în frînturi dințate ale dărămăturilor și strînsese pumnul plin de țandări. Se hotărî să-și întîmpine destinul mai bărbătește. Era un soldat simplu, obișnuit, fără religie și cu prea puțină filozofie ; nu putea să moară ca un erou, cu mari și înțelepte ultime cuvinte, chiar de-ar fi fost careva de față să le-audă, dar putea muri decent — și așa avea să facă. Dar dacă ar putea măcar ști cînd să aștepte focul !

Niște șobolani care probabil locuiseră în magazie se apropiară pe furiș și începură să ȝopăie de colo-colo. Unul din ei se sui pe maldărul de dărîmături care imobiliza arma ; altul îl urmă și apoi încă unul. Searing îi privi la început cu indiferență, apoi cu un interes prietenos, dar cînd prin mintea-i înspăimîntată fulgeră gîndul că ei ar putea atinge trăgaciul puștii, îi blestemă și le porunci să plece. „N-aveți ce căuta aici !“ strigă.

Dobitoacele plecară ; aveau să se întoarcă mai tîrziu, să-i atace fața, să-i ronțăie nasul, să-i sfîșie beregata — știa asta, dar spera pînă atunci să fie mort.

Nimic nu-i mai putea acum desprinde privirea de la micul cerc de metal cu interiorul lui negru. Durerea din frunte era cumplită și fără astîmpăr. O simțea pătrunzînd prin creier — tot mai adînc, tot mai adînc, pînă cînd fu oprită în înaintare de lemnul dindărătul capului său. Crescu în clipa aceea la o intensitate insuportabilă și, scos din minți, reîncepu să izbească în ȝândări, cu mîna-i sîngerîndă, pentru a deriva într-acolo durerea îngrozitoare, ce părea să zvîcnească, în revenire înceată, regulată, fiecare pulsație *mai* ascuțită ca cea precedentă. Uneori ȝipa, gîndind că simte glonteale fatal. Nici un gînd la casă, la nevastă și copii, la patrie, la glorie. Toate amintirile erau șterse din memoria lui. Lumea pierise, nici un vestigiu nu mai rămăsese. Aici, în haosul acesta de grinzi și de scînduri, e tot universul. Aici e nemurirea în timp — fiecare junghi o viață eternă. Zvîcnirile de durere măsoară, ca un pendul, veșniciei.

Jerome Searing, bărbatul curajos, adversarul de temut, ostașul puternic și hotărît, era palid ca o nălucă. Îi căzuse falca, îi ieșeau ochii din cap ; tremura din fiecă fibră ; o sudoare rece îi scâldea tot trupul ; ȝipa de frică. Nu-și pierduse mințile — era îngrozit.

Bîjbîind în juru-i cu mîna sfîșiată și sîngerîndă apucă în cele din urmă o bucățică de scîndură și, trăgînd de ea, simți că cedează. Sta culcată paralel cu corpul lui și, îndoindu-și cotul pe cît îi permitea spațiul îngust, o putu smulge cîte puțin la fiecare efort. În cele din urmă scîndurica fu ca și desprinsă, prin dărîmăturile care-i acopeau picioarele ; o putu trage și ridica pe toată lungimea ei. O nădejde mare îi veni în minte ; poate va izbuti, si-lindu-se, s-o ridice, mai bine zis s-o încline destul de mult încît să-i înalțe capătul și să împingă de-o parte pușca ; sau, dacă aceasta era prea înțepenită, să așeze astfel scîndurica încît să devieze glonte. În scopul acesta o împinse înapoi, puțin cîte puțin, aproape neîndrăznind să respire, ca nu cumva măcar și asta să-i primejduiască intenția și mai incapabil ca oricînd să-și ia ochii de la armă, care acum ar fi putut să se grăbească a-și compensa șansa scăzîndă. Ceva tot era cîștigat : în preocuparea minții sale cu această încercare de autoapărare era acum mai puțin sensibil la durerea din cap și încetase să tremure. Dar tot mai era teribil de înspăimîntat și îi clănțăneau dinții ca niște castaniete. Scîndurica încetă a se mai mișca la porunca mîinii lui. Trăgea de ea cu toată puterea, îi schimba direcția lungimii cît putea, dar dăduse înapoia ei de vreun obstacol pe o porțiune mai lungă, iar capătul din față era încă prea departe ca să străpungă maldărul de dărîmături și să ajungă la gura puștii. Ajungea de fapt aproape pînă la garda trăgaciului, pe care, neacoperită fiind de gunoaie, o putea vedea lămurit cu ochiul drept. Se strădui să frîngă scîndurica cu mîna, dar n-avea în ce se propti. La aceste eșecuri, toată teroarea i se întoarse, înzecită. Orificiul negru al armei părea să-l amenințe cu o moarte *mai* aprigă și *mai* iminentă drept pedeapsă a rebeliunii sale. Traectoria glontelui prin

capul său îl înjunghia cu un chin și mai intens. Începu iar să tremure.

Dintr-o dată deveni stăpîn pe sine. Tremurul se potoli. Își încleștă dinții și-și trase sprîncenele în jos. Nu-și epuizase mijloacele de apărare; un nou plan i se alcătuiuse în minte — alt plan de bătaie. Ridicînd capătul din față al scîndurelii, îl împinse cu grijă înainte prin mormanul de dărîmături, lateral cu arma, pînă ce atinse cu el garda trăgaciului. Apoi duse capătul cu încetul în afară pînă ce simți că își făcuse drum, și-apoi, închizînd ochii, îl izbi în trăgaci cu toată puterea ce-i rămăsese. Pușca nu luă foc. Se descărcase cînd îi căzuse din mînă la năruirea clădirii. Dar efectul se produse.

Locotenentul Adrian Searing, care comanda avanposturile pe partea frontului prin care trecuse fratele lui, Jerome, cînd acesta plecase în misiune, ședea cu urechi atente în parametrul său dindărătul liniei. Nici cel mai mic zgomot nu-i scăpa; țipătul unei păsări, chițăitul unei veverițe, foșnetul vîntului prin pini — totul era înregistrat cu anxietate de simțurile lui supraîncordate. Deodată, chiar din fața liniei sale, auzi un huruit ușor, confuz, ca hodorogeala transmisă de departe a unei clădiri ce se năruie. Locotenentul se uită automat la ceas. Șase și optsprezece minute. În clipa aceea un ofițer se apropie de el, mergînd pe jos și venind dindărătul liniei. Îl salută și zise :

— Locotenente, colonelul ordonă să mergeți înainte pe linia dumneavoastră și să tatonăți inamicul, dacă-l găsiți. Dacă nu, continuați să avansați, pînă primiți ordin să vă opriți. Sînt motive să credem că inamicul s-a retras.

Locotenentul dădu din cap fără a spune ceva; celălalt ofițer se retrase. Într-o clipă, oamenii, anunțați cu glas scăzut de către ofițerii fără comandă despre ordinul

primit, se desprinseseră din gropile lor de pîndă și înaintau, în ordine desfășurată, cu dinții încheștați și cu inimile zvîcninde.

Această linie de înaintași răzleți străbate furtunos plantația, în drumul ei către munte. Oamenii trec de ambele părți ale clădirii dărîmate fără să observe ceva. La mică depărtare îndărătul lor vine comandantul. Curios, el își aruncă ochii asupra ruinei și vede trupul unui om mort, pe jumătate îngropat în scînduri și lemnărie. Este atît de acoperit de praf încît îmbrăcămintea îi e cenușie ca a confederaților. Fața îi e albă-gălbuie; obrajii sînt supti, tîmplele, și ele căzute, cu brazde adînci în juru-le, care fac fruntea nefiresc de îngustă; buza de sus, ușor ridicată, arată dinții albi, încheștați rigid. Părul e greu de umezeală, fața umedă ca iarba dimprejurul locului. De unde se află, ofițerul nu observă pușca; individul pare c-a fost ucis de prăbușirea clădirii.

„Mort de-o săptămînă“, rostește locotenentul scurt, mergînd înainte și trăgînd absent ceasul din buzunar, ca pentru a verifica dacă aprecia bine timpul. Șase și patruzeci de minute.

UCIS LA RESACA

Cel mai bun ostaș din statul nostru major era locotenentul Herman Brayle, unul din cei doi aghiotanți. Nu-mi amintesc de unde l-a luat generalul; cred că de la un regiment din Ohio; nimeni dintre noi nu-l cunoscuse mai dinainte și ar fi fost curios să-l fi cunoscut vreunul, pentru că nici măcar doi dintre noi nu veneam din același stat, și nici măcar din state vecine. Generalul părea a gîndi

că o slujbă în statul său major era o distincție ce trebuia atît de judicios acordată, încît să nu dea naștere la nici o gelozie între părți și să nu primejduiască integritatea ace-lui ținut al țării care rămăsese încă adept al integrării. Nici măcar nu alegea ofițeri din unitatea comandată de dînsul, ci prin vreo jonglerie la cartierul general al departamentului îi obținea de la alte brigăzi. În asemenea împrejurări serviciile cuiva trebuiau să fie într-adevăr foarte deosebite pentru ca să audă de ele familia sa, ori prietenii de tinerețe ; și-apoi „cea grăitoare trîmbiță a gloriei“ tot răgușește nițeluș de-atîta limbuție.

Locotenentul Brayle era înalt de peste șase picioare, cu niște proporții splendide și avea părul luminos și ochii albaștri-cenușii pe care cei astfel înzestrați îi consideră de obicei proprii unui curaj de o speță superioară. Cum mai totdeauna purta uniforma completă, în special în acțiune, cînd cei mai mulți ofițeri se mulțumesc să fie înveșmîțați mai puțin bătător la ochi, el era o figură foarte remarcabilă și chiar frapantă. În rest, avea purtări de *gentleman*, o minte de intelectual și o inimă de leu. Era în vîrstă de vreo treizeci de ani.

Cu toții am ajuns să-l iubim pe Brayle la fel de mult pe cît îl admiram, și cu sinceră îngrijorare și părere de rău am observat, în lupta de la Stone's River — prima noastră acțiune după ce venise la noi — că avea o singură însușire cît se poate de reprobabilă și de neostă-sească : un curaj vanitos. De-a lungul tuturor vicisitudi-nilor și schimbărilor acestei ciocniri îngrozitoare, fie că trupele noastre luptau în teren deschis, prin plantațiile de bumbac, sau prin desișurile de cedri, ori îndărătul ram-bleului de cale ferată, el niciodată nu se adăpostea, decît numai cînd primea de la general ordinul sever de-a o face ; dar generalul avea de obicei alte probleme decît să

se gîndească la viețile ofițerilor săi de stat major, sau chiar și la ale soldaților săi.

În fiecare din luptele următoare, cît a mai fost cu noi Brayle, era aceeași poveste. Rămînea călare, ca o statuie ecvestră, sub un potop de gloanțe și mitralii, în locurile cele mai expuse — de fapt oriunde datorita cerîndu-i să plece îi îngăduia și să rămînă — cînd, fără mare greutate și cu un net avantaj pentru reputația sa de om cu bun-simț, ar fi putut să se pună în siguranță, în măsura în care aceasta este posibil pe cîmpul de bătaie, în scurtele intervale dintre acțiunile personale.

Cînd era pe jos, din necesitate sau deferență pentru comandantul său care descălecuse, ori pentru tovarășii săi de luptă, purtarea lui era aceeași. Sta ca o stincă la loc deschis, cînd ofițerii ca și soldații se adăpostiseră. În timp ce bărbați cu mai mulți ani de slujbă și de viață, cu rang mai înalt și de-o vitejie neîndoielnică apărau cu loialitate, îndărătul unei creste de deal, vieți infinit de prețioase pentru țara lor, omul acesta stătea la fel de neclintit pe muchia crestei, cu fața încotro era focul mai dezlănțuit.

În bătălii care se desfășoară pe teren deschis se întîmplă adesea ca liniile adverse, care se înfruntă ore întregi în raza unei aruncături de piatră, să stea lipite de pămînt, da parcă l-ar îmbrățișa. Ofițerii de linie, la locurile lor, se lipesc de asemenea de pămînt, iar ofițerii superiori ai căror cai au fost uciși, sau trimiși în spatele frontului, își pleacă spinarea sub șuierele și mugetele infernalei ploii de fier și de plumb ce-i împresoară, fără a se gîndi cîtuși de puțin la demnitatea personală.

În asemenea împrejurări, hotărît că viața unui ofițer de stat major al unei brigăzi nu e „dintre cele mai fericite“, mai cu seamă din cauza duratei ei nesigure și a alternărilor de emoții la care e supusă, istovitoare pentru nervi. Dintr-o poziție de relativă securitate (din care un

civil și-ar atribui scăparea unui „miracol“) el unul poate fi trimis cu un ordin către comandantul unui regiment culcat la pământ în linia frontului — un personaj care pentru moment nu iese în evidență și care nu totdeauna e ușor de găsit fără foarte multă cercetare printre oameni cam preocupați și într-un vuiet în care întrebarea ca și răspunsul trebuiesc împărtășite în limba semnelor. E obiceiul, în asemenea ocazii, a-ți ghemui capul și a fugi cât te țin picioarele, obiect de viu interes fiind pentru câteva mii de țințași care te admiră. Cît despre înapoiere — de ! înapoierea, în cele mai multe cazuri, nu are loc.

Brayle proceda altfel. Își dădea calul în grija unei ordonanțe — își iubea calul — și pornea liniștit în misiunea-i primejdioasă, fără cea mai mică înclinare a spinării, splendida-i statură, accentuată de uniformă, captînd privirile într-o stranie fascinație. Îl urmăream toți, cu respirația tăiată, cu inima la gură. Într-o ocazie de-acestea, unul dintre noi, un gîngav impetuos, era atît de stăpînit de emoție încît strigă spre mine :

— Fac p-p-prinsoare cu d-d-dumneata pe-pe-pe doi d-d-dolari că pi-pi-pică jos înainte să-să-să... s-ajungă la la șanțu ăla.

N-am acceptat brutalul rămășag ; gîndeam și eu că așa se va întîmpla.

Ca să fiu drept cu memoria unui bărbat viteaz, trebuie să mărturisesc că, în toate aceste inutile expuneri, nu era nici o bravadă vizibilă și nici o istorisire ulterioară. De cele câteva ori cînd vreunul dintre noi se încumetase să-l mustre, Brayle zîmbise agreabil și făcuse o remarcă degajată oarecare, ce nu-l încurajase totuși pe celălalt să stăruie în subiect. O dată a zis :

— Căpitane, dacă pățesc vreodată ceva din pricină că-ți voi fi uitat sfatul, sper că-n ultimele clipe voi avea

plăcerea să-ți aud glasul simpatic suflîndu-mi la ureche : „Ți-am spus eu !“

Noi am rîs de căpitan — de ce anume probabil că n-am fi putut explica — și în după-amiaza aceea, cînd el fu făcut ferfeniță de niște focuri trase dintr-o ambuscadă, Brayle a rămas lingă cadavru cîtăva vreme, așezîndu-i la loc mădularele, cu inutilă grijă — în mijlocul unui drum împrôscat cu rafale de mitralii și șrapnele ! E ușor să condamni o asemenea purtare și nu e prea greu să te abții a o imita, dar e cu neputință să n-o respecti ; iar Brayle nu era mai puțin iubit pentru o slăbiciune ce-și găsea o atît de eroică expresie. Am fi dorit să nu fie ză-natec, dar el continua în același fel, uneori fiind lovit grav, dar totdeauna întorcîndu-se la datorie ca și refăcut.

Firește că pînă la urmă s-a întîmplat ce trebuia să se întîmple ; cine trece cu vederea legea probabilităților sfidează un adversar rar înfrînt. Era la Resaca, în Georgia, în timpul acțiunii care a avut drept rezultat luarea Atlantei. În fața brigăzii noastre linia de parapete a inamicului trecea prin cîmp deschis de-a lungul unei ușoare creste. La fiecare capăt al acestui teren deschis ne apropiasem bine de dușman în pădure, dar cîmpul deschis nu puteam spera să-l ocupăm înainte de lăsarea nopții, cînd întunericul avea să ne îngăduie să scormonim ca sobolii și să zvîrlim în sus pămînt. În acest punct, linia noastră era la un sfert de milă distanță, în marginea unei păduri. Formam aproximativ un semicerc, linia fortificată a inamicului fiind coarda arcului.

— Locotenente, du-te și spune-i colonelului Ward să înainteze cît de aproape poate găsi adăpost și să nu prăpădească muniții multe trăgînd inutil. Poți să lași calul.

Pe cînd generalul dădea acest ordin, ne găseam în liziera pădurii, aproape de extremitatea dreaptă a arcu-

lui. Colonelul Ward se afla în cea din stînga. Sugestia de a lăsa calul însemna, destul de evident, că Brayle trebuia să ia drumul mai lung, prin pădure și printre trupele noastre. De fapt, sugestia era inutilă ; a lua drumul mai scurt însemna, absolut sigur, eșecul de a transmite mesajul. Mai înainte să-l fi putut opri cineva, Brayle intrase, în galop mic, în cîmp deschis, iar linia inamicului se aprinsese în pocnetele puștilor.

— Opreți-l pe nebunul ăla ! strigă generalul.

Un soldat din escortă, cu mai multă ambiție decît minte, dădu pîteni calului și se avîntă să execute comanda ; la nici zece metri căzură și el și calul, morți pe cîmpul de onoare.

Brayle nu mai putea fi ajuns de nici o rechemare. Galopa înainte în voie, paralel cu linia inamicului și la mai puțin de două sute de metri distanță. Oferea un tablou vrednic de văzut ! Pălăria îi fusese suflată din cap, de vînt sau de vreun glonte, și pletele sale blonde urcau și se lăsau o dată cu mișcarea calului. Ședea drept în șa, ținînd ușor hățurile în mîna stîngă, iar dreapta îi atîrna liniștită deoparte. Cine-i zărea ici-colo profilul frumos, cînd întorcea capul într-o direcție sau alta, își dădea seama că acel om era însuflețit de un interes firesc și fără afectare pentru ceea ce se întîmpla.

Tabloul era intens dramatic, fără să fie cîtuși de puțin teatral. Succesiv, zeci de puști îl împrășcau cu turbare pe Brayle cînd ajungea în raza lor, iar propria noastră linie, din marginea pădurii, izbucnise și ea, în apărare vădită și audibilă. Fără să mai ia aminte la siguranța lor, sau la vreun ordin, băieții noștri săriră în picioare și, avîntîndu-se în roiuri către cîmpul deschis, trimiteau pînze largi de foc împotriva crestei în flăcări a parapetului vrăjmaș, care răspundea vărsînd și el focuri ucigătoare peste grupurile lipsite de adăpost. Artileria ambelor părți

se alătură luptei, punctînd pocnetele și bubuiturile cu explozii ce cutremurau pămîntul și sfișiind văzduhul cu șuieratul șrapnelor care, la noi, despicau arborii și îi împrôscau cu sînge, iar la inamic îmbîcseau fumul armelor cu valuri de pămînt și cu nori de praf ce țîșneau din par-rapet.

Atenția mea fusese un moment atrasă către lupta generală, dar acum, aruncînd o privire către spațiul ră-mas neîntunecat dintre cele două vifore de foc, îl văzui pe Brayle, care provocase măcelul. Invizibil acum fiecareia dintre părți și deopotrivă sortit pieirii de prieteni și de vrăjmași, el sta în spațiul străbătut de focuri, neclîntit, cu fața la dușman. La oarecare mică depărtare zăcea calul lui. Văzui într-o clipită ce-l oprise.

Ca inginer topograf făcusem în zorii acelei zile o cercetare grabnică a terenului. Îmi amintii acum că în acel loc se găsea o ripă adîncă și sinuoasă, care străbătea jumătate din teren venind dinspre linia inamicului, cursul general fiindu-i în unghi drept cu acea linie. De unde ne aflam noi în acel moment era invizibilă, și Brayle cu siguranță că nu știuse de acel accident al terenului, prin care era limpede că nu se putea trece. Cotiturile lui reliefate i-ar fi oferit însă o siguranță absolută de s-ar fi hotărît a se mulțumi cu miracolul ce-l ocrotise pînă atunci și ar fi sărit în ripă. Nu putea să înainteze și nu voia să se întoarcă ; sta și aștepta moartea. Ea nu l-a lăsat să aștepte mult.

Printr-o misterioasă coincidență, aproape în aceeași clipă cînd el căzu, încetă focul. Cîteva împușcături sporadice, la lungi intervale, mai mult accentuau decît întrerupeau liniștea. Era ca și cum ambele părți ar fi regretat subit inutilul lor măcel. În urma unui sergent care ținea un steag alb, patru brancardieri de-ai noștri intrară curînd după aceea pe cîmpul de bătaie și se duseră de-a

dreptul către trupul lui Brayle. Mai mulți ofițeri și soldați confederați le ieșiră în întâmpinare și, cu capetele descoperite, le ajutară să ridice sacra lor povară. Pe cînd era purtată spre noi, auzirăm dincolo în tranșeele dușmane sunet de fluier și o surdă bătaie de tobă — jelierea mortului. Un inamic generos îl cinstea pe viteazul căzut.

Printre efectele mortului se găsi un portofel de piele, pătat. La distribuirea de amintiri de la prietenul nostru, pe care o decretă generalul în calitate de administrator, acel portofel îmi reveni mie.

Un an după terminarea războiului, în drum spre California, am deschis portofelul, cercetîndu-l alene. Dintr-o despărțitură trecută cu vederea căzu o scrisoare, fără plic și fără adresă. Scrisă de-o mîină de femeie, începea cu vorbe de mîngîiere, dar fără nici un nume. Data era trecută astfel :

„San Francisco, California, 9 iulie 1862.“ Semnătura era „Darling“ * între ghilimele. Din întîmplare, în cuprinsul scrisorii, se găsea numele întreg al celei ce-o scrisese — Mariana Mendenhall.

Scrisoarea dovedea o educație aleasă și o bună creștere, era însă o banală scrisoare de dragoste — dacă o scrisoare de dragoste poate fi banală. Nu se găsea mare lucru în ea, dar ceva tot se găsea. Iată ce anume :

„*Mister Winters*, pe care-l voi urî în veci pentru asta, o povestit că într-o anumită bătălie din Virginia, în care dînsul a fost rănit, tu ai fost văzut ghemuindu-te după un copac. Cred că vrea să te compromită în ochii mei ; știe că acesta ar fi efectul poveștii, dacă aș crede-o. Aș putea să îndur vestea morții ostașului iubit — dar nu pe aceea a lașității lui.“

* *Darling* = nume de mîngîiere : drăguță, dragă, dragule.

Iată cuvintele care, în acea după-amiază, într-un ținut îndepărtat, uciseseră o sută de oameni. Este oare femeia slabă ?

Într-o seară m-am dus să-i fac o vizită domnișoarei Mendenhall, pentru a-i înapoia scrisoarea. Intenționez să-i povestesc și ce se întâmplase din pricina ei. Am găsit-o într-o casă arătoasă de pe Rincon Hill. Era frumoasă, binecrescută — într-un cuvânt, fermecătoare.

— L-ați cunoscut pe locotenentul Herman Brayle, am spus, cam brusc. Știți desigur că a căzut în luptă. Printre lucrurile lui s-a găsit această scrisoare de la dumneavoastră. Scopul vizitei mele e de-a o vă preda personal.

Cu un gest automat ea luă scrisoarea, o parcursese, roșind puțin, apoi, privindu-mă cu un zîmbet, zise :

— Vă mulțumesc pentru bunătatea dumneavoastră, deși sînt sigură că această scrisoare nu prea merita să vă deranjați.

Deodată tresări, pălind.

— Pata asta, spuse, e oare... doar nu e...

— Doamnă, am spus eu, iertați-mă, dar e sîngele celei mai credincioase și viteze inimi care-a bătut vreodată.

Ea aruncă repede scrisoarea pe jăratecul din cămin.

— Brr ! Nu suport să văd sînge ! spuse. Cum a murit ?

Eu mă ridicasem, fără să vreau, pentru a salva acel petec de hîrtie, sfînt pînă și pentru mine, și stăteam acum întrucîtva în spatele ei. Cînd puse întrebarea, întoarse fața și ridică puțin capul. Vîlvătaia scrisorii arzînde își reflecta lumina în ochii ei și-i atîngea obrazul cu o umbră purpurie, asemenea petei de pe pagina în flăcări. Nicicînd nu văzusem ceva atît de frumos ca făptura asta detestabilă.

— A fost mușcat de un șarpe, am răspuns.

LOVITURA DE GRAȚIE

Lupta fusese dură și continuă — o confirmau toate simțurile. Gustul însuși al bătăliei era în aer. Acum se terminase totul ; nu mai rămânea decît a se ajuta răniții și a se îngropa morții — a „curăți nițel locul“, după cum se exprimă umoristul unei echipe de gropari. Era nevoie de multă curățire prin locul acela. Cît cuprindeai cu vederea zăceau epave de oameni și de cai — printre care se mișcau brancardierii, adunînd și luînd cu dînșii pe puținii care vedeau semne de viață. Cei mai mulți dintre răniți muriseră neglijăți în timp ce se disputa dreptul de a-i îngriji. Există o regulă în armată că răniții trebuie să aștepte ; cea mai bună modalitate de-a se ocupa de ei este de-a cîștiga bătălia. Trebuie admis că victoria este un avantaj net pentru un om care necesită atenție, dar mulți n-apucă să profite de ea.

Morții erau adunați în grupuri de cîte o duzină sau de cîte douăzeci și culcați unul lîngă altul în șiruri, în timp ce se săpau tranșeele care să-i primească. Unii, găsiți la o distanță prea mare de aceste puncte de adunare, erau îngropați acolo unde zăceau. Nu prea se făceau eforturi de identificare, deși, în cele mai multe cazuri, cetele de gropari fiind trimise să spicuiască același teren în care ajutaseră la secerat, numele morților victorioși erau cunoscute și trecute pe tabele. Cei căzuți din partea inamicului trebuiau să se mulțumească a fi numărați. Atenția asta o primeau cu vîrf și îndesat ; mulți dintre ei erau numărați de mai multe ori, iar totalul, dat mai apoi în raportul oficial al comandantului victorios, indica mai curînd o speranță decît un rezultat.

La mică distanță de locul unde una din echipele de îngropare își stabilise punctul de adunare a morților, un

bărbat în uniformă de ofițer federal sta sprijinit de un copac. De la picioare în sus și pînă la gît atitudinea lui era a obositului care se odihnește ; dar capul și-l întorcea neliniștit ba într-o parte, ba într-alta. Se părea că mintea omului n-avea astîmpăr. Poate că era nehotărît în ce direcție să meargă ; nu era probabil să rămînă multă vreme unde se găsea ; razele orizontale ale soarelui în asfințit se și pierdeau roșietice printre spațiile deschise ale pădurii și soldații obosiți abandonau munca zilei. Cu greu putea înnopta singur acolo, printre morți. Nouă din zece oameni pe care îi întâlnești după o luptă întreabă de drumul spre vreo fracțiune a armatei — de parcă l-ar putea ști cineva. Fără îndoială acest ofițer se rătăcise. După ce se va fi odihnit o clipă el avea să urmeze probabil vreuna din echipele de îngropare.

Cînd plecară toți el se depărtă — mergînd drept spre pădure și spre asfințitul roșu ce-i lumina fața, pătîndu-i-o cu sînge parcă. Felul încrezător în care mergea acum cu pași mari înainte dovedea că era pe teren cunoscut ; își regăsise direcția. Trecînd nu băga în seamă morții din dreapta și din stînga sa. Nebăgat în seamă rămînea și cîte un geamăt scurt, ici-colo, al vreunui nenorocit rănit grav, la care echipele de ajutor nu ajunseseră, și care era nevoit acum să petreacă o noapte grea sub stele, doar cu setea drept tovarăș. Ce-ar fi putut, de fapt, să facă ofițerul, nefiind chirurg și neavînd apă ?

În capul unei ravine nu prea adînci, o simplă depresiune a terenului, zăcea un mic grup de cadavre. Îl văzu și, abătîndu-se brusc din drumu-i, se îndreptă repede într-acele. Scrutînd atent în trecere fiecare dintre trupuri, se opri în sfîrșit asupra unuia care zăcea puțin mai la o parte, lîngă un pîlc de copăcei. Îl privi de aproape. I se păru că mișcă. Se aplecă și-i puse mîna pe obraz. Îi răspunse un tipăt.

Ofițerul era căpitanul Downing Madwell, dintr-un regiment de infanterie din Massachussets, un ostaș curajos și inteligent, un bărbat vrednic de cinste.

În regiment se aflau doi frați cu numele de Halcrow — Caffal și Creede Halcrow. Caffal Halcrow era sergent în compania căpitanului Madwell — și acești doi oameni, sergentul și căpitanul, erau prieteni devotați. În măsura în care o îngăduiau inegalitatea de rang, deosebirea de sarcini și considerațiile disciplinei militare, erau mai tot timpul împreună. Într-adevăr, crescuseră laolaltă, din copilărie. O deprindere a inimii nu se rupe ușor. Caffal Halcrow n-avea, ca aplicație și temperament, nici o înclinare militărească, dar gândul de a se despărți de prietenul lui îi fu neplăcut. El se înrolă în compania în care Medwell era sublocotenent. Fiecare dintre ei urcase cu două trepte în rang, dar între cel mai înalt grad inferior și cel mai jos grad de ofițer prăpastia e adîncă și largă și vechea legătură se menținea cu dificultate și cu o deosebire.

Creede Halcrow, fratele lui Caffal, era maiorul regimentului — un bărbat cinic, taciturn. Între el și căpitanul Madwell existase o antipatie naturală pe care împrejurările o hrăniseră și o ascuțiseră pînă la o animozitate activă. Fără influența-frînă a legăturii amîndurora cu Caffal, fiecare din acești doi patrioți s-ar fi străduit fără îndoială să-și lipsească țara de serviciile celuiilalt.

La pornirea bătăliei din acea dimineață regimentul executa sarcini de avangardă la o milă distanță de grosul armatei. Fu atacat și înconjurat de aproape în pădure, dar se menținu cu dîrzenie pe poziție. În timpul unei acalmii în luptă, maiorul Halcrow veni la căpitanul Madwell. Cei doi schimbă salutarile formale, și maiorul spuse :

— Căpitane, colonelul ordonă să-ți împingi compania pînă în capul ravinei acesteia și să te menții pe poziție

pină vei fi rechemat. E inutil să-ți semnalez caracterul primejdios al mișcării, dar, dacă dorești, poți, bănuiesc, să transmiți comanda locotenentului dumitale. Cu toate că n-am primit instrucțiuni să aprob această substituie — este doar o sugestie a mea, neoficială.

La această insultă atroce căpitanul Madwell răspunse cu răceală :

— *Sir*, vă invit să însoțiți mișcarea. Un ofițer călare este o țintă bătătoare la ochi, și eu mi-am format de mult opinia că ar fi mai bine să fiți mort.

Arta replicii spirituale era cultivată în unele cercuri militare încă din 1862.

O jumătate de oră mai târziu compania căpitanului Madwell era scoasă din poziția de la capul ravinei, cu o pierdere de o treime din efectivul ei. Printre căzuți era sergentul Halcrow. Regimentul fu curînd după aceea împins înapoi pe linia principală și la sfîrșitul bătăliei era la o depărtare de cîteva mile. Căpitanul sta acum lîngă subalternul și prietenul său.

Sergentul Halcrow era rănit mortal. Îmbrăcămintea îi era răvășită ; părea să fi fost sfîșiată cu violență, dînd în vileag abdomenul. Cîțiva nasturi de la tunică fuseseră smulși — se vedeau jos, lîngă dînsul — cum și fragmente din alte veșminte, risipite împrejur. Centironul lui de piele era rupt în două — aparent fusese tras de sub el pe cînd zăcea. Nu se produsese nici o hemoragie mare. Singura rană vizibilă era o gaură largă, zdrențuită, în abdomen. Se mînjise cu pămînt și frunze uscate. Ieșind din ea, se vedea o buclă de intestin subțire. Prin toate cîte trecuse, căpitanul Madwell nu mai văzuse o asemenea rană. Nu putea nici să înțeleagă din ce se produsese, nici să-și explice împrejurările — îmbrăcămintea ciudat sfi-

șiată, centironul rupt în două, halul de murdărie al pielii albe. Îngenunchie și făcu o cercetare mai amănunțită. Când se sculă în picioare își întoarse ochii în diferite direcții, de parcă ar fi căutat un inamic. La cincizeci de iarzi depărtare, pe creasta unei mici înălțimi presărată cu arbori rari, văzu niște jivine de culoare închisă mișcându-se de colo-colo printre oamenii căzuți — un cîrd de porci. Unul sta cu spatele la dînsul cu partea dinainte mult înălțată. Picioarele din față se găseau pe un trup omenesc; capul, lăsat în jos, nu se vedea. Coama țepoasă a șirii spinării se proiecta neagră pe asfințitul roșu. Căpitanul Madwell își luă ochii de la acea priveliște și-i aținti iarăși asupra ceea ce fusese prietenul lui.

Omul care suferise aceste oribile mutilări era viu. La răstimpuri își mișca mădulele; gemea ori de cîte ori își trăgea răsuflarea. Privirea-i fixă încremenise pe fața prietenului său. Când era atins, țipa. În imensul său chin, sfîșiasse pămîntul pe care zăcea: mîinile încleștate îi erau pline de frunze, de crenguțe și de pămînt. Vorbirea articulată era dincolo de puterile sale; era cu neputință de știut dacă mai simțea ceva în afară de durere. După expresia feței, cerea ceva; ochii îi erau plini de rugă. Ce voia?

Nu putea fi îndoială asupra tîlcului acestei priviri; căpitanul o văzuse prea adesea în ochii acelora ai căror buze mai aveau puterea să-l exprime într-o formulă de implorare a morții. Conștient sau nu, acest tip și exemplu de senzație acută, această fărîmă crispată de umanitate, adusă în starea asta de oameni și de dobitoace, acest umil și neroic Prometeu, implora de la orice, de la tot, de la întregul *non-ego*, binefacerea nesimțirii. Pămîntului și cerului deopotrivă, arborilor, omului, alcătuirilor toate cîte prindeau formă în simțurile sau în conștiința sa, această suferință întreruptă le adresa muta sa rugă.

Să-i dea ce, de fapt ? Ceea ce dăm chiar și celei mai ticăloase făpturi fără cuget s-o ceară și nu refuzăm decât nenorociților din rasa noastră : binecuvîntata eliberare, ritul milei supreme, lovitura de grație. *

Căpitanul Madwell rosti numele prietenului său. Îl rosti iarăși și iarăși, fără efect, pînă ce emoția îi înăbuși glasul. Lacrimile lui stropeau fața lividă dedesubtul feții sale și-l orbeau. Vedea ca prin ceață doar un obiect ce mișca, dar gemetele erau mai deslușite ca oricînd, întrerupte la răstimpuri mai scurte de țipete ascuțite. Se întoarse, își izbi fruntea cu mîna și se îndepărtă cu pași mari de acel loc. Porcii, dînd cu ochii de el, zvîrliră în sus rîturile purpurii, privindu-l o secundă cu suspiciune și apoi, cu o grohăială răgușită, ca și cum s-ar fi înțeles între ei, o luară la fugă pînă nu se mai văzură. Un cal, cu piciorul din față despicaț de-o lovitură de tun, înălță capul într-o parte, de unde zăcea pe pămînt și necheză jalnic. Madwell se îndreptă spre el, trase revolverul și împușcă între ochi bietul animal, scrutîndu-i apoi agonia, care, împotriva așteptării sale, fu violentă și lungă. Calul se potoli în cele din urmă și rămase neclintit ; mușchii crispați ai buzelor, care dezveliseră dinții într-un rînjet hidos, se relaxară ; profilul ascuțit, precis desenat, dobîndi o expresie de adîncă pace și odihnă.

De-a lungul îndepărtatei creste cu arbori rari dinspre apus franjurile de vîlvătăi ale asfințitului aproape că se stinseseră. Lumina de pe trunchiurile copacilor se ofilise pînă la un cenușiu delicat ; umbre se așezaseră pe culmile lor, ca niște păsări mari întunecate, cocoțate acolo să doarmă. Se lăsa noaptea și mile de pădure bîntuită se așterneau între căpitanul Madwell și tabără. Totuși el sta acolo, lîngă animalul mort, și părea că nu-și mai dă seama

* În original : coup de grâce.

de împrejurările în care se afla. Ochii îi erau aplecați spre pământul de la picioarele lui ; mîna stîngă îi atîrna moale de-o parte, dreapta tot mai ținea pistolul. Brusc înălță fața, o întoarse către prietenul său muribund și se înapoie repede lîngă el. Puse jos un genunchi, trase cocoșul armei, îi propti gura de fruntea omului și, întorcîndu-și ochii într-altă parte, apăsă pe trăgaci. Nu urmă nici o detonătură. Își folosisese ultimul cartuș pentru cal.

Omul în suferință gemu și buzele i se mișcă convulsiv. Spuma ce se scurgea de pe ele era sîngerie.

Căpitanul Madwell se sculă în picioare și scoase sabia din teacă. Își trecu degetele mîinii stîngi de-a lungul muchiei, de la mîner pînă în vîrf. O ținu întinsă în fața sa, ca pentru a-și încerca nervii. Nu era vizibil nici un tremur al lamei ; raza de lumină palidă a cerului se oglindea în ea precis și statornic. El se aplecă și cu mîna stîngă rupse cămașa muribundului, dezvelindu-i pieptul, apoi se ridică și așază vîrfurile sabiei exact deasupra inimii. De data aceasta nu întoarse ochii. Cu amîndouă mîinile încleștate pe mîner împinse din toate puterile și cu toată greutatea lui proprie. Lama se afundă în trupul omului — prin trupul lui pătrunse în pământ. Căpitanul Madwell fu cît pe-acum să se prăvălească peste lucrarea sa. Omul care murea ridică genunchii și totodată aruncă mîna dreaptă peste piept și apucă oțelul atît de strîns, încît încheieturile mîinii albiră vizibil. Dintr-o sforțare violentă dar zadarnică de-a retrage tăișul rana se lărgi, un fir de sînge scăpă din ea, scurgîndu-se sinuos în veșmintele răvășite. În clipa aceea trei oameni înaintară tăcuți ieșind din pîlcul de arbori tineri ce le tănuise apropierea. Doi erau agenți sanitari și purtau o targă.

Al treilea era maiorul Creede Halcrow.

— Prizonier, care ți-e numele ?

— Cum va să-l pierd mâine în zori, nu prea merită să-l ascund. Parker Adderson.

— Gradul ?

— Cam umil. Ofițerii de stat-major sînt prea prețioși pentru a li se risca viața în trebile primejdioase ale unui spion. Sînt sergent.

— Din ce regiment ?

— Vă rog să mă scuzați ; răspunsul la această întrebare v-ar putea da o idee despre forțele pe care le aveți în față. Astfel de informații am venit pînă în liniile domniilor-voastre ca să culeg, nu ca să dau.

— Nu ești lipsit de duh.

— Dacă aveți răbdare să așteptați, mâine dimineață mă veți găsi destul de fără duh.

— De unde știi că vei muri mâine dimineață ?

— Pentru spionii capturați noaptea, așa-i obiceiul. E unul din drăguțele obiceiuri în materie care se respectă totdeauna.

Generalul lăsa într-atît deoparte demnitatea cuvenită unui ofițer confederat de rang înalt și faimă largă, încît zîmbi. Dar nimeni în puterea sa și nefiindu-i pe plac n-ar fi luat drept bun augur acest semn de aprobare vizibil și exterior. Nu era nici prietenos, nici molipsitor ; nu se comunica altor persoane din raza lui — spionul prins care-l provocase și santinela înarmată care-l adusesese pe acesta din urmă în cort și acum sta mai la o parte, supraveghindu-și din ochi prizonierul în lumina galbenă a lumînării. Nu făcea parte din sarcinile acestui ostaș să zîmbească ; el fusese pus acolo pentru alt scop.

Convorbirea fu reluată ; caracterul ei era de anchetă, într-o infrațiuine pasibilă de pedeapsa cu moartea.

— Recunoști deci a fi spion, recunoști că ai venit în tabăra mea, deghizat precum ești în uniformă de soldat confederat, pentru a obține informații secrete privind numărul și dispoziția trupelor mele.

— Privind în special numărul. Dispoziția o cunoșteam. E morocănoasă.

Generalul se înveseli iar. Santinela, cu un mai sever simț al răspunderii sale, își accentuă austeritatea expresiei și adoptă o poziție un pic mai dreaptă ca mai înainte. Tot învîrtindu-și în jurul degetului arătător pălăria cu marginile lăsate, spionul cuprindea cu o privire tihnită scena dialogului, destul de simplă. Cortul era un obișnuit „cort cu panouri“, de vreo doi metri și jumătate pe trei, luminat de o singură luminare de seu înfiptă în mînerul unei baionete, înfiptă ea însăși într-o masă de brad în fața căreia ședea generalul — care acum scria absorbit, de parcă ar fi uitat de involuntarul său oaspete. Pe jos, pe pămînt, era așternut un preș vechi din cîrpe ; un cufăr uzat de piele, un al doilea scaun și un sul de pături erau cam tot ce mai cuprindea cortul : la comandamentul generalului Clavering simplitatea confederată și zgîrcenia pompei și a decorului atinseseră cel mai înalt grad. Pe un cui mare, bătut în stîlpul cortului, la intrare, era agățat un centiron, de care atîrnau o sabie lungă de cavalerist, un pistol în tocul lui și — destul de fără noimă — un cuțit de vînătoare. Cu privire la această armă cît se poate de neostășească, generalul avea obiceiul să explice că ar fi o amintire din zilele pașnice ale vieții sale civile.

Era o noapte furtunoasă. Ploaia șiroia în cascadă pe acoperiș, cu zgomotul surd, asemănător răpăielii unei tobe, familiar celor ce locuiesc în corturi. Pe cînd trîmbele de

vînt se năpusteau asupra-i cu urlete, fragila alcătuire se zguduia și se legăna și se încorda în parii și frînghiile ei.

Generalul terminase de scris ; împături jumătatea de foaie a hîrtiei și se adresă soldatului care-l păzea pe Ad-derson :

— Uite aici, Tassman, du asta comandantului secund și apoi întoarce-te.

— Și prizonierul, domnule general ? făcu soldatul, salutînd, cu o privire întrebătoare în direcția nefericitului.

— Fă ce ți-am spus, răspunse ofițerul, scurt.

Soldatul luă biletul și se strecură afară din cort, ghemuindu-se. Generalul Clavering își întoarse obrazul chipș către spionul federal, îl privi în ochi, cu oarecare bună-tate, și zise :

— E o noapte rea, măi omule.

— Pentru mine, da.

— Presupui cam ce-am scris ?

— Desigur ceva ce merită să fie citit. De ! s-ar putea să vă par vanitos, dar parc-aș presupune că m-ați men-ționat și pe mine acolo.

— Da, este o notă pentru un ordin care se va citi trupei la deșteptare, cu privire la execuția dumatăle. De aseme-nea niște însemnări pentru instruirea pretorului ⁶ în aran-jarea detaliilor acestui eveniment.

— Sper, domnule general, că spectacolul va fi regizat în mod inteligent, pentru că am să asist și eu.

— Ai vreo dorință în chestiuni personale ? Dorești, de exemplu, să vezi un preot ?

— Nu prea cred că mi-aș asigura o odihnă mai lungă, lipsindu-l de o parte din odihna lui.

— Doamne, Dumnezeule ! Măi omule, ai de gînd să te duci la moarte numai cu glume pe buze ? E totuși un lucru serios, nu ?

— De unde să știu ? N-am fost mort de cînd trăiesc. Că moartea e o chestie serioasă, am auzit, dar niciodată de la cei care au trecut prin ea.

Generalul tăcu un moment. Omul îl interesa, poate că-l amuza — un tip cum nu mai întîlnise pînă atunci.

— Moartea, zise el în cele din urmă, e cel puțin o pierdere — pierdere a cîtă fericire avem și a oricărui prilej de a mai avea vreo alta.

— O pierdere de care nu vom fi niciodată conștienți poate fi suportată în liniște și, deci, așteptată fără teamă. Trebuie să fi observat, domnule general, că dintre toți morții cu care aveți ostășeasca plăcere de a vă presăra calea, nici unul nu dă semne de regret.

— Dacă a fi mort nu este o stare regretabilă, totuși a te îndrepta într-acolo — a muri — se pare că e hotărît dezagreabil pentru oricine n-a pierdut facultatea de a simți.

— Durerea e dezagreabilă, fără îndoială. Eu niciodată n-o suport fără mai multă ori mai puțină neplăcere. Dar acela care trăiește cel mai îndelung este cel mai mult expus durerii. Ceea ce dumneavoastră numiți moarte este pur și simplu ultima durere. În realitate, ceea ce se cheamă „a muri“ nici nu există. Presupuneți, drept ilustrare, că aș încerca să fug. Dumneavoastră ați ridica revolverul, pe care acum îl ascundeți cuviincios sub pulpana vestonului, și...

Generalul roși ca o fată, apoi rîse domol, dezvelindu-și dinții strălucitori, își înclină ușor capul frumos și nu spuse nimic. Spionul continuă :

— Dumneavoastră ați trage și eu aș avea în stomac ce n-am înghițit. Aș cădea, dar mort n-aș fi. După o jumătate de oră de chin, aș fi mort. Dar, în fiecă secundă a acestei jumătăți de oră, voi fi fost ori viu ori mort. Nu există perioadă de tranziție.

Cînd voi fi spînzurat mîine dimineată, va fi absolut același lucru. Atîta vreme cît voi rămîne conștient, voi fi în viață, odată mort, nu voi mai fi conștient. Natura se vede c-a rînduit lucrurile așa cum e în interesul meu — așa cum, de fapt, le-aș fi rînduit eu însumi. Este atît de simplu, adăugă cu un zîmbet, încît parcă nici n-ar merita să fii spînzurat.

Cînd își sfîrși observațiile, urmă o lungă tăcere. Generalul ședea impasabil, privindu-l în față pe acest om, dar, după cum se părea, neatent la cele ce fuseseră spuse. Parcă ochii săi ar fi stat de strajă prizonierului, în timp ce mintea i se îndeletnicea cu alte obiective. Curînd, el respiră adînc, se înfioră, ca unul care se trezește dintr-un vis îngrozitor, apoi acest om al morții exclamă, aproape inaudibil :

— Moartea *este* înfricoșătoare.

— Era înfricoșătoare pentru strămoșii noștri sălbatici, spuse spionul cu gravitate, pentru că ei n-aveau destulă inteligență încît să disocieze ideea stării de conștiință de ideea formelor fizice în care ea se manifestă — după cum un și mai jos nivel de inteligență, de pildă al maimuței, poate să nu fie în stare a imăgina o casă fără cei ce-o locuiesc și, văzînd o colibă ruinată, își închipuie pe cineva înăuntru care suferă. Nouă ne este înfricoșătoare pentru că am moștenit tendința de a o considera ca atare, motivată de niște teorii extravagante și pline de imaginație despre o altă lume, după cum numele unor locuri dau naștere unor legende care le explică și o conduită lipsită de rațiune duce la filozofii care o justifică. Mă puteți spînzura, domnule general, dar aici puterea dumneavoastră de a face rău ia sfîrșit. Nu mă puteți condamna să intru în rai.

Generalul părea să nu fi auzit vorbele spionului, doar că-i îndreptaseră gîndurile pe o cale neobișnuită. Acolo

ele își urmau însă drumul, independente, către propriile lor concluzii. Furtuna încetase și ceva din duhul solemn al nopții se împărtășise reflecțiilor sale, dându-le sumbra nuanță a groazei supranaturale. Poate că era aci și un element de presimțire.

— Eu n-aș vrea să mor, spuse, n-aș vrea să mor în noaptea asta.

Fu întrerupt — dacă, de fapt, va fi vrut să continue — de intrarea unui ofițer din statul său major, căpitanul Hasterlick, pretorul. Apariția lui îl făcu să-și revină ; privirea absentă pieri de pe fața sa.

— Căpitane, spuse, întorcînd salutul ofițerului, omul acesta e un spion yankeu capturat în interiorul liniilor noastre, avînd asupra sa hîrtii acuzatoare. A mărturisit. Cum e vremea ?

— Furtuna a trecut, domnule general, a ieșit luna.

— Bine. Ia un pluton și du-l imediat pe terenul de adunare, să fie împușcat.

Un țipăt ascuțit izbucni din gura spionului. Se repezi înainte, întinse gîtul, căscă ochii mari și strînse pumnii.

— Dumnezeu ! strigă răgușit, aproape nearticulat, doar nu spuneți asta serios ? Ați uitat — voi muri abia mîine dimineață !

— Eu n-am spus nimic de mîine dimineață, răspunse generalul, cu răceală. Asta a fost o presupunere a dumitale. O să mori acum.

— Dar, domnule general, vă rog, vă implor, amintiți-vă ! Voi fi spînzurat ! Durează cîtva timp ca să se ridice furcile spînzurătorii — două ore, o oră. Spionii sînt spînzurați ; legea militară îmi dă niște drepturi. Pentru numele lui Dumnezeu, domnule general, gîndiți-vă cît de scurt...

— Căpitane, execută ordinul.

Ofițerul își trase sabia din teacă și ațintindu-și ochii asupra prizonierului arătă în tăcere spre deschizătura cortului. Prizonierul șovăi ; ofițerul îl apucă de guler și-l împinse ușurel înainte. Pe cînd se apropia de stîlpul cortului, omul, ieșit din minți, se repezi într-acolo și, cu o agilitate de pisică, înșfăcă mînerul cuțitului de vînătoare, smulse arma din teacă și, îmbrîncindu-l deoparte pe căpitan, sări la general cu furia unui nebun, zvîrlindu-l la pămînt și apoi năpustindu-se asupra-i așa cum zăcea. Masa fu răsturnată, lumînarea se stinse, iar cei doi se luptau orbește pe întuneric. Pretorul sări în ajutorul superiorului său și se lungi și el peste cei încheștați în luptă. Blesteme și nearticulate țipete de furie și de durere veneau din vălmășagul de mădulare și trupuri ; cortul se prăbuși peste ei și, sub faldurile lui stîngenitoare care-i acopereau, lupta continua. Soldatul Tassman, întorcîndu-se din misiunea dată, intui vag situația, aruncă arma și puse mîna, la împlinire, pe pînza ce se zbătea, încercînd zadarnic s-o smulgă de pe oamenii dedesubtul ei. Iar sentinela, care pășea cu pas măsurat încolo și înapoi în fața lor și nu îndrăznea să-și lase patrularea chiar de s-ar fi năruit cerul, își descărcă arma. Detunătura alarmă tabăra ; tobele duruiră un apel lung și goarneau sunară adunarea, aducînd în lumina lunii roiuri de oameni pe jumătate îmbrăcați, care-și puneau hainele din fugă și se aliniau la comenzile tăioase ale ofițerilor. Asta era bine ; fiind aliniați oamenii se aflau sub control ; ei își pregăteau armele, în timp ce la statul-major al generalului și oamenii din escorta sa începeau să pună capăt confuziei și să restabilească ordinea, ridicînd cortul prăbușit și despărțindu-i pe eroii fără de suflu și sîngerînzi ai acestei stranii controverse.

Cu adevărat fără suflu era doar unul ; căpitanul murise ; mînerul cuțitului de vînătoare ce-i sta înfipt în

beregată fusese împins înapoi sub bărbie pînă ce capătul lui se prinsese în colțul maxilarului și mîna care dase lovitura nu mai putuse să scoată arma. Mortul își ținea în mînă sabia, strînsă într-o încleștare ce sfida puterea celor vii. Taișul ei era brăzdat de sînge pînă la mîner.

Pus pe picioare, generalul se prăbuși iar, cu un geamăt, și leșină. Pe lîngă unele zdreliri, avea două lovituri de sabie — una îi străpunsese coapsa, alta umărul.

Spionul fusese cel mai puțin vătămat. În afară că avea brațul drept fracturat, rănilor lui nu erau decît dintre cele pe care și le-ar fi putut atrage într-o luptă obișnuită, cu arme naturale. Dar era năucit și părea că nici nu prea știe ce se întîmplase. Se dădea la o parte, ferindu-se de cei ce se ocupau de el, și, ghemuit pe jos, rostea proteste neinteligibile. Fața lui, umflată de lovituri și mînjită cu cheaguri de sînge, era însă albă sub părul zbîrlit — albă ca a unui cadavru.

— Nu este nebun, spuse chirurgul militar, drept răspuns la o întrebare, în timp ce pregătea feși de bandajat. Suferă de spaimă. Cine este, ce-i cu el ?

Soldatul Tassman începu să explice. Era cea mai mare ocazie din viața lui ; nu omise nimic ce-ar fi putut, în orice fel, accentua însemnătatea legăturii sale cu evenimentele acelei nopți. Cînd își termină povestea și fu gata s-o reînceapă, nimeni nu-i mai dădu nici o atenție.

Generalul își recăpătase acum luciditatea. Se ridică, proptindu-se în cot, privi împrejururi și, văzîndu-l pe spion ghemuit lîngă un foc de tabără, sub pază, spuse simplu :

— Luați-l pe omul ăsta la terenul de adunare și împușcați-l.

— Generalul aiurează, zise un ofițer care sta în apropiere.

— Ba nu aiurează deloc, spuse comandantul secund. Am o notă scrisă de dînsul relativ la acest caz. Același ordin îl dăduse și lui Hasterlick — gest al mîinii spre pretorul mort — și, pe legea mea, acest ordin va fi executat.

Zece minute mai tîrziu, sergentul Parker Adderson, din Armata Federală, filozof și om de spirit, stînd în genunchi sub lumina lunii și cerșind incoerent să i se cruțe viața, fu executat prin împușcare de către un pluton de douăzeci de oameni.

Pe cînd salva detuna prin aerul tăios al nopții, generalul Clavering, care zăcea alb și neclintit în vîlvoarea focului de tabără, își deschise ochii mari, albaștri, privi cu o expresie plăcută pe cei din preajmă-i și spuse :

— Ce tăcere peste tot !

Chirurgul se uită la comandantul secund, grav și semnificativ. Ochii rănitului se închiseră încet ; rămase așa cîteva clipe ; apoi, cu fața scăldată într-un zîmbet de-o inefabilă blîndețe, spuse, abia audibil : „Probabil că asta e moartea !“ și așa se petrecu din viață.

POVESTEA UNEI CONȘTIINȚE

I

Căpitanul Parrol Hartroy stătea în postul său de pază cel mai înaintat, vorbind încet cu santinela. Acest post era la o răspîntie ce tăia în două tabăra căpitanului, la o jumătate de milă mai îndărăt, deși ea nu se vedea din acel punct. Ofițerul părea a-i da soldatului oarecare

instrucțiuni, sau poate că doar se informa dacă în față era totul calm. Pe cînd cei doi stăteau de vorbă, din direcția taberei se apropie de ei un bărbat, fluierînd alene ; fu oprit prompt de către soldat. Era evident un civil — un om înalt, îmbrăcat grosolan, în acea aba gălbui-cenușie de culoarea alunei, care era singura îmbrăcăminte a bărbaților prin zilele tîrzii ale Confederației. Pe cap avea o pălărie de pîslă lăsată pe ochi, ce fusese cîndva albă ; de sub ea atîrna o claie de lațe inegale, la fel de neînvățate, după cît se părea, cu foarfecele ca și cu pieptenele. Fața omului stîrnea oarecum luare-aminte : fruntea lată, nasul mare și obrajii supti, gura ascunsă în barba îmbelșugată, oacheșă, ce părea la fel de neîngrijită ca și părul. Ochi erau mari și aveau acea stăruință și fixitate a atenției care atît de des semnaleză o inteligență reflexivă și o voință ce nu se lasă ușor abătută de la scopurile ei — după cum spun fizionomiștii care au și ei acest fel de ochi. Una peste alta, un om' pe care era probabil să-l observi și care, la fel de probabil te observa. Purta un baston de curînd tăiat din pădure și încălțările lui prăpădite, din piele de box, erau albe de praf.

— Arată permisul, făcu soldatul federal, un pic mai poruncitor decît ar fi crezut necesar de n-ar fi fost sub ochii superiorului, care, cu brațele încrucișate, asista la scenă din marginea drumului.

— 'Ceam că mă știi, ghenerale, spuse drumețul calm, în timp ce scotea hîrtia din buzunarul hainei.

Era ceva în tonul lui — poate o umbră de ironie — care făcea înălțarea în rang a molestatorului său mai puțin plăcută acelui vrednic ostaș decît este de obicei avansarea.

— Musai să fiți grijulii cu toți, zic c-așa o fi, adăugă, pe un ton mai conciliator, de parcă s-ar fi scuzat oarecum că a fost oprit.

După ce citi permisul, cu pușca sprijinită în pământ, soldatul puse înapoi documentul în mîna celuiilalt, fără un cuvînt, își ridică iar arma pe umăr și se întoarse la comandantul său. Civilul trecu înainte prin mijlocul drumului și, după ce pătrunse cu cîțiva iarzi înlăuntrul ținutului înconjurător al Confederației, își reluă fluieratul și pieri curînd îndărătul unei cotituri a drumului, care, în acel punct, intra într-o pădurice. Subit, ofițerul își desfăcu brațele de pe piept, trase un revolver din centiron și se avîntă în aceeași direcție, lăsîndu-l cu gura căscată de mirare, la postul său, pe omul de strajă. După ce făcu diverselor forme vizibile ale naturii făgăduiala solemnă de-a fi afurisite, omul își reluă aerul imperturbabil presupus a fi propriu stării de alertă vigilență militară.

II

Căpitanul Hartroy deținea o comandă independentă. Forțele sale constau dintr-o companie de infanterie, un escadron de cavalerie și o secție de artilerie, detașate de armata căreia îi aparțineau pentru a apăra un important defileu în munții Cumberland din Tennessee. Comandă deținută de un ofițer de front înaintat dintre ostași, unde slujise cuminte pînă a fi „descoperit“. Postul său era excepțional de primejdios ; apărarea acestuia implica o grea răspundere — și, în mod înțelept, i se dăduse căpitanului corespunzătoarele puteri discreționale, ce se justificau din plin prin distanța la care se găsea de corpul de armată, prin natura precară a comunicațiilor de care dispunea și prin caracterul clandestin al trupelor dușmane neregulate care bîntuiau regiunea. Își întărise puternic mica tabără, cuprinzînd un cătun de vreo jumătate de du-

zină de locuințe și o dugheană de țară, și strînsese o cantitate considerabilă de provizii. Cîtorva localnici civili de loialitate notorie, cu care era de dorit a avea relații și la ale căror servicii recurgea uneori, le dăduse permise serise, îngăduindu-le intrarea în liniile sale. E ușor de înțeles că orice abuz față de acest privilegiu în interesul inamicului putea atrage consecințe serioase. Căpitanul Hartroy dăduse ordin ca oricine ar comite un asemenea abuz să fie împușcat pe loc.

În timp ce santinela cercetase permisul civilului, căpitanul îl privise pe acesta amănunțit. Înfățișarea lui îi păru cunoscută și la început nu se îndoi că el îi dăduse permisul care satisfăcuse santinela. Abia după ce omul pierise din raza vederii și auzului, i se dezvălui identitatea lui, într-o lumină revelatoare care țîșnise din amintire. Cu iuțeală de hotărîre ostășească, ofițerul acționase la această revelație.

III

Pentru oricare altul în afara unui bărbat de o stăpînire de sine neobișnuită, apariția unui ofițer al forțelor armate, în formidabila-i uniformă, purtînd într-o mîină o sabie în teacă, iar în cealaltă un revolver cu cocoșul tras și gonind în urmărire furioasă, e fără îndoială neliștitoare în cel mai înalt grad ; asupra omului împotriva căruia era îndreptată în acest caz urmărirea, ea păru să n-aibă alt efect decît de a-i intensifica oarecum calmul. Ar fi putut destul de lesne să fugă în pădurea din dreapta ori din stînga, dar el alese alt fel de a se purta — se întoarse și-l privi liniștit în față pe căpitan, vorbind în timp ce venea lîngă dînsul :

— Zic că-ți fi avînd ceva să-mi spuneți care uita-serăți. Cam ce să fie, frățioare ?

Dar „frățiorul“ nu răspunse, fiind ocupat cu treaba nu prea frățească de a-l imobiliza cu un pistol încărcat.

— Predă-te, spuse căpitanul, cu cît calm îi îngăduia o ușoară gîfială de pe urma fugii ; dacă nu, mori.

Nu era nici o amenințare în tonul acestei cereri ; amenințarea întreagă sta în conținutul ei și în felul violent prin care se impunea. Și mai era ceva nu prea liniștitor în ochii cei reci, cenușii, care sclipeau lîngă țeava armei. O clipă cei doi bărbați stătură uitîndu-se unul la altul în tăcere ; apoi civilul, fără a arăta cîtuși de puțină teamă — cu aceeași aparentă nepăsare ca atunci cînd se supusese mai puțin severei cereri a santinelei — scoase din buzunar hîrtia cu care se mulțumise acel umil slujbaş și o întinse spunînd :

— Io zic că permisul ăsta de la domnul Hartroy o fi...

— Permisul e un fals, îl întrerupse ofițerul. Eu sînt căpitanul Hartroy și dumneata ești Dramer Brune.

Ar fi fost nevoie de un ochi ager pentru a observa ușoara paloare a feței civilului la aceste vorbe — și singura altă manifestare dovedind semnificația lor fu o slăbire voită a degetelor care țineau hîrtia dezonorată, lăsînd-o să cadă în drum nebăgată în seamă, luată de-a rostogolul de-un vîntuleț și oprindu-se în cele din urmă învelită în praf, ca rușinată de minciuna ce-o purta. O clipă mai tîrziu, civilul, continuînd să privească netulburat spre țeava pistolului, spuse :

— Da, sînt Dramer Brune, spion Confederat și prizonierul dumneavoastră. Am la mine, după cum veți descoperi curînd, un plan al fortului dumneavoastră, și al armamentului de care dispune, o precizare a distribuției oamenilor dumneavoastră și a numărului lor, o hartă

a locurilor de acces, arătînd pozițiile tuturor posturilor dumneavoastră înaintate. Dispuneți de viața mea pe bună dreptate. Dar, dacă vreți să mi se ia într-un chip ceva mai formal decît de propria dumneavoastră mînă, și dacă sînteți de acord să mă cruțați de înjosirea de a-mi face intrarea în tabără mărșăluind cu gura revolverului dumneavoastră în ceafă, vă promit că nu voi opune rezistență, nici nu voi evada și nici nu voi avea nimic de zis, ci voi accepta orice pedeapsă ce mi s-ar impune.

Ofițerul își coborî pistolul, îi lăasă cocoșul în jos și-l vîrî la locul lui în centiron. Brune înaintă un pas și întinse mîna dreaptă.

— E o mînă de trădător și de spion, spuse ofițerul cu răceală, și nu i-o luă. Celălalt se înclină.

— Haidem, spuse căpitanul, să mergem în tabără. Nu veți muri decît mîine dimineată.

Întoarse spatele prizonierului, și acești doi oameni enigmatice luară drumul înapoi și curînd trecură pe lîngă santinelă, care își exprimă înțelegerea generală a situației printr-un inutil și exagerat salut adresat comandantului său.

IV

În zorii zilei următoare acestor întîmplări, cei doi bărbați — prinsul și cel care-l prinsese — ședeau laolaltă în cortul celui din urmă. Între dînșii era o masă, pe care se aflau, printre un număr de scrisori oficiale și particulare, scrise de căpitan în timpul nopții, hîrțile incriminatorii găsite asupra spionului. Acest gentleman dormise în timpul nopții într-un cort alăturat, nepăzit. După ce luaseră micul dejun, acum fumau amîndoi.

— Domnule Brune, spuse căpitanul Hartroy, probabil că nu înțelegeți cum de v-am recunoscut sub deghizarea dumneavoastră și nici cum de v-am știut numele.

— N-am căutat să aflu, căpitane, spuse prizonierul, cu calmă demnitate.

— Totuși aș vrea ca să știți — dacă povestea nu vă supără. Vă veți da seama că-mi sînteți cunoscut încă din toamna lui 1861. Pe atunci erați soldat într-un regiment din Ohio — un soldat viteaz și care se bucura de încredere. Spre surpriza și mîhnirea ofițerilor și camarazilor dumneavoastră ați dezertat și ați trecut la inamic. Curînd după asta ați fost capturat într-o încăierare, recunoscut, judecat de curtea marțială și condamnat la moarte prin împușcare. În așteptarea executării acestei sentințe, ați fost închis, nelegat, într-un vagon de marfă, pe o linie lateralnică de cale ferată.

— La Grafton, Virginia, spuse Brune, împingînd scrumul țigării cu degetul mic al mîinii cu care o ținea și fără să ridice ochii.

— La Grafton, Virginia, repetă căpitanul. Pe o noapte neagră și vijelioasă, un soldat care tocmai se înapoiase dintr-un marș lung, istovitor, fu pus să vă păzească. Ședea pe o ladă de petarde, lîngă ușă, cu pușca încărcată și cu baioneta la armă. Dumneavoastră ședeți într-un colț, iar el avea ordin să tragă dacă ați fi încercat să vă ridicați.

— Dar dacă *ceream voie*, ar fi putut să cheme caporalul de gardă.

— Da. Pe cînd ceasurile lungi treceau, soldatul cedă nevoilor firii : el însuși deveni pasibil de pedeapsa cu moartea, dormind în post.

— Da. Țin minte, așa ai făcut.

— Cum ? Mă recunoști ? Ai știut tot timpul cine sînt ?

Căpitanul se ridicase și acum se plimba de colo pînă colo prin cort, cu pas agitat. Era vizibil tulburat ; fața i

se îmbujorase, ochii cenușii își pierduseră expresia rece, nemiloasă, ce-o aveau cînd îi privise Brune pe deasupra țevii revolverului ; se împlînzise miraculos.

— Am știut, zise spionul cu obișnuitu-i calm, din clipa cînd m-ai privit în față, cerindu-mi să mă predau. În asemenea împrejurări, nu prea mi se cădea să-mi amin-tesc faptele de care vorbești. Sînt poate trădător, sînt fără îndoială spion, dar nu mi-ar plăcea să par unul care-și imploră scăparea.

Căpitanul se oprise din mers și-l privi în față pe prizonier.

— Domnule Brune, orice ți-o fi permițînd conștiința dumitale să fii, mie mi-ai salvat viața, cu ceea ce trebuie să fi crezut că era prețul vieții dumitale. Pînă cînd te-am văzut ieri, cînd ai fost oprit de santinela mea, te credeam mort — credeam că ai avut soarta de care, prin greșeala mea, ai fi putut cu ușurință să scapi. N-aveai decît să ieși din vagon și să mă lași pe mine să-ți iau locul în fața plutonului de execuție. Ai arătat o compătimire dumnezeiască. Ți-a fost milă de oboseala mea. M-ai lăsat să dorm, ai vegheat lîngă mine și, cînd s-a apropiat timpul să vină paza de schimb și să-mi descopere nevrednicia, m-ai trezit binișor. Ah, Brune, Brune, cît de bine te-ai purtat, cît de nobil, cît...

Căpitanului i se frînse glasul, lacrimile îi șiroiau pe față și-i scinteiau în barbă și pe piept. Își reluă locul la masă și-și îngropă fața în brațe și plînsese cu suspine. Nimic altceva nu se auzea în preajmă.

Subit, modulațiile clare ale unei goarne răsunară, vestind „adunarea“. Căpitanul tresări și-și ridică de pe brațe fața umedă, acum sinistru de palidă.

Afară, în lumina soarelui, se auzea freamătul oame-nilor care se aliniau, glasurile sergenților strigînd apelul,

răpăiala toboșarilor ciocănindu-și tobele. Căpitanul vorbea din nou :

— Ca să raporteze povestea mărinimiei dumitale, ar fi trebuit să-mi mărturisesc greșeala ; s-ar fi putut ca asta să-ți procure grațierea. De o sută de ori m-am hotărât s-o fac, dar rușinea m-a împiedicat. Și apoi, pedeapsa dumitale era dreaptă și întemeiată ; iar regimentul meu curînd după aceea a fost mutat în Tennessee și n-am mai auzit niciodată despre dumneata.

— S-a aranjat, *sir*, spuse Brune, fără vreo emoție vizibilă. Am evadat și m-am întors la culorile mele — ale Confederației. Aș dori să adaug că mai înainte de a dezerta din armata Federală cerusem cu toată seriozitatea eliberarea, pe temeiul schimbării de convingeri. Mi s-a răspuns prin pedepsire.

— Da, dar să fi suportat eu pedepsirea greșelii mele și să nu-mi fi dăruit dumneata cu generozitate viața, pe care am acceptat-o fără recunoștință, n-ai fi azi iarăși în umbra și în preajma morții.

Prizonierul tresări ușor și o expresie de spaimă i se ivi pe față. S-ar fi zis că era totodată puțin surprins. În clipa aceea un locotenent, aghiotantul, se ivi în deschizătura cortului și salută.

— Domnule căpitan, spuse, batalionul e adunat.

Căpitanul Hartroy își redobîndise stăpînirea de sine. Se întoarse către ofițer și spuse :

— Locotenente, mergi la căpitanul Graham și spune-i că eu am dat instrucțiuni ca domnia-sa să preia comanda batalionului și să-l conducă dincolo de parapet. Acest *gentleman* este un dezertor și un spion ; va fi omorît prin împușcare, în prezența trupelor. Are să vă însoțească, nelegat și nepăzit.

În timp ce aghiotantul aștepta la ușă, cei doi bărbați dinlăuntrul cortului se ridicară în picioare și-și făcură

cîte o plecăciune ceremonioasă, apoi Brune se retrase imediat.

Cu o jumătate de oră mai tîrziu, un bătrîn bucătar negru — singurul ins rămas în tabără, în afara comandantului — se sperie atît de tare din detunătura unei salve de puști, încît îi pică din mîini ceaunul pe care-l scotea de pe foc. De năucit ce era și din pricina sfîrșielii zemii din ceaun pe jăratîc, nu auzi, cu mult mai aproape, un singur foc de revolver, prin care căpitanul Hartroy renunța la o viață ce conștiința sa nu-i mai îngăduia s-o păstreze.

Potrivit cu termenii unei însemnări ce-o lăsase pentru ofițerul ce-i lua locul la comandă, el fu îngropat, ca și dezertorul și spionul, fără onoruri militare ; și, în umbra solemnă a muntelui care nu mai știe de război, cei doi odihnesc în pace, în morminte de mult uitate.

UN OFIȚER, UN SOLDAT

Căpitanul Graffenreid sta în fruntea companiei sale. Regimentul nu era angajat în luptă ; el alcătuia parte din prima linie a frontului, care se întindea spre dreapta, pe o lungime vizibilă de aproape două mile, peste teren descoperit. Flancul stîng era învăluit de păduri ; spre dreapta, de asemenea, linia pierea din priveliște, dar se extindea pe multe mile. La o sută de iarzi îndărăt se găsea o a doua linie ; înapoia acesteia, brigăzile și diviziile de rezervă, în coloană. Baterii de artilerie ocupau spațiile intermediare și încununau micile înălțimi. Grupuri de cavaleriști — generali însoțiți de state-majore și escorte,

ofițeri superiori ai regimentelor în dispozitiv în spatele drapelurilor — întrerupeau regularitatea liniilor și coloanelor. Multe dintre aceste personaje țineau binocluri la ochi și stăteau nemișcați, scrutînd placizi ținutul din fața lor ; alții treceau încoace și încolo în galop domol, ducînd ordine. În ultima linie se găseau unități de brancardieri, ambulante, convoaie de care cu muniții și ordonanțe de-ale ofițerilor — în ultima linie vizibilă, pentru că, îndărătul tuturor acestora, se mai înșira încă, de-a lungul drumurilor, pe multe mile, toată acea vastă mulțime de necombatanți care, cu feluritele lor poveri, au atribuția lipsită de glorie, dar importantă, de a face față multelor necesități ale luptătorilor.

O armată în linie de bătaie, așteptînd un atac sau pregătindu-se a-l da, prezintă curioase contraste. În prima linie se află precizia, conformitatea față de reguli, rigiditatea și tăcerea. Mai înapoi, aceste caracteristici sînt din ce în ce mai puțin izbitoare — și, în cele din urmă, într-un punct din spațiu s-au pierdut cu desăvîrșire în confuzie, mișcare și zgomot. Omogenul a devenit heterogen. Claritatea lipsește ; liniștea este înlocuită cu o activitate aparent lipsită de scop ; armonia piere în vacarm, formă în dezordine. Pretutindeni comoție și neconținută agitație. Ostașii care nu luptă nu-s niciodată gata.

Din poziția ce-o ocupa în dreapta companiei lui și în rîndul întîi, căpitanul Graffenreid avea o vedere nestîngerită către inamic. Jumătate milă de teren descoperit și aproape plat se așternea în față-i, iar dincolo de acesta o pădure neregulată, acoperind o ușoară pantă ; nici o ființă omenească nu era de zărit, nicăieri. Nu-și putea imagina ceva mai pașnic decît aspectul acestui peisaj plăcut, cu lungile-i întinderi de ogoare cafenii, deasupra cărora aerul începea să vibreze în dogoarea dimineții. Nu răzbea nici un zvon din pădure sau din cîmpie — nici

măcar un lătrat de cîine ori un cuteurigit de cocoș dinspre casa plantației, în parte vizibilă pe coama dintre copaci. Totuși fiece om din cuprinsul acelor mile pline de oameni știa că stă față în față cu moartea.

Niciodată în viața lui căpitanul Graffenreid nu văzuse un inamic înarmat, și războiul în care regimentul său se găsea printre primele intrate în luptă împlinise doi ani. Avusese rarul avantaj al unei educații militare, dar cînd camarazii lui se îndreptaseră către front, el unul fusese detașat la o slujbă administrativă în capitala Statului, unde era considerat mai util. A protestat, ca un ostaș nevrednic, dar s-a supus, ca un bun ostaș. În apropiate legături oficiale și personale cu guvernatorul Statului său și bucurîndu-se de încrederea și bunăvoința acestuia, refuzase totuși hotărît avansarea și-i văzuse pe unii mai tineri ca dînsul depășindu-l în grad. Moartea lucrase cu hărnicie printre îndepărtații săi colegi de regiment ; se produsese iarăși și iarăși goluri în rîndurile ofițerilor superiori ; dar, din sentimentul cavaleresc că răsplata războiului se cuvenea acelor care îndurau furtuna și tensiunea bătăliei, el își păstra rangul umil și favoriza generos șansele de înaintare ale altora. Tăcuta lui devoțiune unui principiu învinsese în cele din urmă : fusese eliberat de nesuferitele-i sarcini și trimis pe front ; iar acum, neîncercat de foc, sta în linia întii, comandînd o companie de veterani căliți, pentru care dînsul nu reprezenta decît un nume — un nume de batjocură. De nimeni — nici măcar de către aceia dintre camarazii săi ofițeri în al căror beneficiu renunțase la drepturile sale — nu-i era înțeles respectul față de datorie. Ei erau prea prinși de acțiune încît să fie dreți ; și el era privit ca unul care se eschivase de la datorie pînă ce, împotriva voinței sale, fusese silit să meargă pe front. Prea mîndru ca să explice,

dar nu destul de insensibil ca să nu simtă, nu putea decît să îndure și să nădăjduiască.

Din întreaga armată Federală, în acea dimineată de vară, nimeni nu acceptase lupta mai bucuros ca Anderton Graffenreid. Spiritul îi deborda de energie, își simțea aptitudinile tumultuoase. Pentru el, iată, venise prilejul — de rezultat nu-i păsa. Victorie ori înfrîngere, cum va voi Dumnezeu ; într-un caz sau într-altul el avea să se dovedească ostaș și erou ; avea să-și revendice dreptul la respectul soldaților lui și la tovarășia cu frații săi ofițeri — la prețuirea superiorilor. Cum îi zvîcnea inima în piept cînd goarna intonă sunetele ațîțătoare ale adunării ! Ce ușor călca, aproape nesimțînd pămîntul sub picioare, cînd o luase înainte cu pași mari în fruntea companiei sale, și cum exultase de bucurie observînd dispozițiile tactice care puneau regimentul lui în linia întîi ! Și de cumva îi veni vreo amintire a doi ochi negri ce poate și-or îndulci lumina citind darea de seamă a celor întîmplăte în această zi, cine l-ar fi putut mostra pentru asemenea gînd sau l-ar fi socotit o scădere a înflăcărării ostășești ?

Brusc, o coloană înaltă de fum alb se ridică din pădure, la o jumătate de milă în față — se părea că din crengile de sus ale copacilor, dar de fapt de pe muchia de dincolo. O clipă mai tîrziu, răsună o explozie joasă, cutremurătoare, urmată — mai că însoțită — de un zgomot hidos, precipitat, ce părea să năvălească prin spațiul întîlnit, cu o iuțeală inimaginabilă, crescînd de la susur la muget, cu o gradație prea accelerată pentru ca atenția să-i poată percepe treptele succesive ale sinistrei înaintări ! Un tremur vizibil trecu prin șirurile de oameni ; toți tresăriră și se mișcară. Căpitanul Graffenreid se feri, azvîrlind mîinile în sus, de-o parte a capului, cu palmele în afară. Între timp auzi o detunătură aprigă, răsunătoare

și văzu pe o coastă de deal, dindărătul liniei, un vârtej năvalnic de fum și de praf — explozia obuzului. Trecuse la o sută de picioare prin stînga lui ! Auzi, sau își închipui că aude, un rîs ironic și, întorcîndu-se în direcția de unde venea, văzu ochii locotenentului său ațintiți asupra-i cu o expresie indubitabilă de amuzament. Privi de-a lungul șirului de fețe ale rîndurilor dintii. Oamenii rîdeau. De el ? Gîndul ăsta îi readuse sîngele în obrazul livid — i-l readuse în prea mare măsură. O febră de rușine îi aprinsese obraji.

La obuzul tras inamicul nu primi răspuns : ofițerul comandînd acea parte expusă a liniei evident că nu dorea să provoace o canonadă. Pentru această abțînere căpitanul Graffenreid fu conștient de-un sentiment de grațitudine. Nu știuse că descărcarea unui proiectil era un fenomen de-un caracter atît de înspăimîntător. Concepția sa despre război se și modificase profund, și își dădea seama că noile lui sentimente se manifestau printr-o tulburare vizibilă. Îi fierbea sîngele în vine ; îl îneca o senzație de sufocare — și simțea că de-ar avea de dat un ordin, el ar fi inaudibil, sau cel puțin ininteligibil. Mîna cu care ținea sabia tremura ; cealaltă se crampona, în diverse locuri, de veșminte. Îi era greu să stea liniștit și-și închipuia că oamenii lui observau ce-i cu el. Frică să fi fost ? De asta îi era frică.

De undeva, departe în dreapta, venea cu ajutorul vîntului un murmur grav, intermitent, — ca murmurul oceanului pe furtună, ca al unui tren îndepărtat, ca al vîntului printre pini — trei zgomote atît de asemănătoare. Încît urechea nesprijinită de judecată nu le poate deosebi unul de altul. Ochii ostașilor fură atrași în direcția aceea ; ofițerii își îndreptară într-acolo binoclurile. Amestecată cu acel zgomot se auzea o zvîcnire neregule-

lată. El gîndi mai întîi că-i zvîcnea în urechi sîngele său înfrigurat ; apoi, crezu că e bătaia unei tobe cu glas de bas.

— S-a deschis balul, în flancul drept, spuse un ofițer.

Căpitanul Graffenreid înțelese : zgomotele însemnau salve de muschete și de artilerie. Dădu din cap și încercă să zîmbească. Aparent zîmbetul lui nu era cîtuși de puțin contagios.

Curînd, o linie vaporeasă de rotocoale de fum țîșni de-a lungul lizierei pădurii din față, urmată de un pîrîit de puști. În văzduh fisîiau aprige șuierături ascuțite, sfîrșindu-se abrupt cu un bufnet prin apropiere. Ostașului de lîngă căpitanul Graffenreid îi pică pușca din mîini ; genunchii i se muieară și se lăsă greoi înainte, căzînd cu fața în jos. Cineva strigă : „La pămînt !“ — și ostașul mort anevoie se mai putu deosebi printre cei vii. De parcă acele descărcături de arme ar fi ucis zece mii de oameni. Numai ofițerii superiori rămăseseră în picioare ; concesia ce-o făcuseră primejdiei era de-a fi descălecat și de a-și fi trimis caii înapoi, spre adăpostul măgurilor din imediata apropiere.

Căpitanul Graffenreid sta culcat alături de ostașul mort, din al cărui piept se scurgea o șuviță de sînge, cu un ușor miros dulceag care îi făcea greață. Fața se zdrobise intrînd în pămînt și se turtise. De pe acum se îngălbenea și era respingătoare. Nimic nu sugera slava morții unui ostaș și nu atenua caracterul dezgustător al incidentului. Nu se putea întoarce cu spatele la cadavru fără să-și întoarcă privirea de la compania lui.

Își ațînti ochii asupra pădurii, unde era iarăși liniște totală. Încercă să-și imagineze ce se întîmplă acolo — liniile de trupe luînd dispozitivul pentru atac. tunurile împinse cu mîinile pînă la marginea terenului deschis. Își închipuia că vede gurile lor negre ieșind de printre lăstăriș, gata să scuipe iureșul de proiectile — proiectile

ca cel care îi zdruncinase într-atîta nervii. Dilatarea ochilor începea să-l supere ; o piclă părea că li se adună în faţă ; nu mai putea desluşi partea îndepărtată a cîmpului, dar privea ţintă într-acolo, să nu-l mai vadă pe omul mort de alături.

Flacăra bătăliei ardea acum foarte viu în sufletul acestui ostaş. Din inacţiune se născuse introspecţia. Se gîndea mai curînd să-şi analizeze sentimentele decît să se distingă prin curaj şi devotament. Rezultatul îl dezamăgea profund. Îşi acoperi faţa cu mîinile şi gemu tare.

Freamătul aspru al bătăliei creştea tot mai lămurit, din dreapta — murmurul devenise muget, zvîcnirile tunete. Zgomotele parcurseseră drumul pieziş, străbătînd pînă în faţă ; evident că stînga inamicului era pe cale de a fi împinsă înapoi şi că momentul prielnic pentru mişcarea contra ieşindului liniei sale avea să vină curînd. Tăcerea şi misterul din faţă erau ameninţătoare ; toţi îşi dădeau seama că sînt semne nefaste pentru cei ce atacaseră.

Îndărătul şirurilor aşternute la pămînt răsunară tropotele de potcoave ale cailor în galop ; oamenii întoarseră capetele să se uite. Vreo duzină de ofiţeri de stat-major călăreau spre diferiţii comandanţi de brigăzi şi de regimente care încălecaseră din nou. O clipă mai tîrziu răsună un cor de glasuri, toate clamînd distonant aceleaşi vorbe : „Atenţie, batalion !“ Oamenii săriră în picioare şi fură aliniaţi de comandanţii de companii. Ei aşteptau cuvîntul „înainte“ şi mai aşteptau, cu inimile zvîcninde şi dinţii încleşaţi, rafalele de plumb şi fier ce aveau să-i izbească la prima lor mişcare de supunere la acel cuvînt. Cuvîntul nu fu rostit ; furtuna nu izbucni. Zăbava fu groaznică, înnebunitoare ? Îţi slăbea nervii ca o amînare în faţa ghilotinei.

Căpitanul Graffenreid sta în fruntea companiei sale, cu mortul la picioare. Auzea bătălia în dreapta — pîrîit și trosnet de puști, neconținutele trăsnete ale tunului, la răstimpuri uralele combatanților invizibili. Observă niște nori de fum ce se înălțau din păduri îndepărtate. Percepu tăcerea sinistă a pădurii din față. Aceste extreme contrastante îi afectau întreaga arie a capacităților senzoriale. Tensiunea întregii lui alcătuiți nervoase era de neîndurat. I se făcea cînd cald, cînd frig. Gîfîia ca un cîine, și-apoi uita să răsufle, pînă ce i-o amintea senzația de ameteală.

Deodată prinse a se calma. Aruncînd o privire în jos, îi căzuseră ochii asupra săbiei sale goale, așa cum o ținea, cu vîrf în pămînt. Văzută mai scurtă din perspectiva lui, semăna întrucîtva, gîndi el, cu pumnalul scurt și greu al vechilor romani. Imaginea asta era bogată în sugestie, malignă, profetică, eroică !

Sergentul ce sta în rîndul dinapoia căpitanului Graffenreid observă acum ceva bizar. Atenția fiindu-i atrasă de un gest neobișnuit făcut de căpitan — o bruscă întindere înainte a mîinilor și energica lor retragere, cu coatele în afară ca la tragerea unor vîsle — el văzu țîșnind dintre umerii ofițerului un vîrf strălucitor de metal care se prelungi în afară, aproape cu jumătate de braț — un tăiș de sabie ! Era ușor striat cu roșu purpuriu și vîrfurile se apropie atît de mult de pieptul sergentului încît el se dădu înapoi speriat. În clipa aceea, căpitanul Graffenreid se lăsă greu, cu fața înainte, peste cadavrul de-alături și muri.

O săptămînă mai tîrziu, generalul care comanda corpul stîng al Armatei Federale prezentă următorul raport oficial :

„Sir, am onoarea a raporta, cu privire la acțiunea din 19 crt., că, în urma retragerii inamicului din sectorul meu,

pentru a-și întări stînga învinsă, comandamentul meu nu a fost serios angajat. Pierderile mele sînt următoarele : Morți, *un ofițer, un soldat.*“

GEORGE THURSTON

Trei incidente din viața unui bărbat

George Thurston era prim locotenent și aghiotant în statul-major al colonelului Brough, comandant al unei brigăzi federale. Colonelul Brough deținea comanda doar temporar, în calitate de cel mai vechi colonel, deoarece generalul de brigadă fusese grav rănit și i se acordase un concediu pentru întremare. Locotenentul Thurston crede că făcea parte din regimentul colonelului Brough, unde în mod firesc ar fi fost retrimis împreună cu șeful său, dacă ar fi trăit pînă la înapoierea comandantului brigăzii noastre. Aghiotantul pe care-l înlocuise Thurston fusese ucis în luptă ; venirea lui Thurston printre noi era singura schimbare în personalul statului nostru major ce avusese loc în urma schimbării comandantului.

Nu ne plăcea Thurston ; era nesociabil. Lucrul ăsta însă era observat mai mult de alții decît de mine. Mie unul — fie că ne aflam în tabără, fie în marș, în cazarmă, în corturi sau în bivuac — îndatoririle de inginer-topograf îmi impuneau o muncă de castor — toată ziua eram călare și jumătate din noapte în fața planșetei, desenînd hărți după releveele mele. Era o treabă primejdioasă ; cu cît puteam pătrunde mai aproape de liniile inamicului, cu

atît erau mai valoroase însemnările mele pe teren și hărțile ce rezultau din ele. O treabă în care viețile oamenilor contau ca și nimic pe lângă șansa de a preciza un drum sau de a schița un pod. Întregi escadroane de escortă de cavalerie primeau uneori ordin să năvălească asupra unui puternic avanpost de infanterie, pentru ca scurtul timp dintre șarjă și inevitabila retragere să poată fi utilizat la sondarea adîncimii unui vad sau la determinarea punctului de intersecție a două drumuri.

În anumite colțuri obscure din Anglia și din Țara Galilor⁷ există un obicei imemorial : „baterea hotarelor“ parohiei. Într-o anumită zi a anului, întreaga populație iese din case și merge în procesiune de la un punct de reper al ținutului la altul, pe linia de hotar. În cele mai importante puncte, flăcăii sînt bătuiți zdravăn cu vergi, pentru ca să-și aducă aminte de acele locuri cît or trăi. Ei devin autorități în materie. Frecventele noastre ciocniri cu avanposturile, patrulele și grupele de cercetași ale confederațiilor aveau și această valoare educativă ; îmi fixau în memorie o imagine vie și pare-se nepieritoare a localității — o imagine ținînd locul unor precise însemnări de campanie, pe care, în fapt, nu era totdeauna comod să le iei, cu pocnetul carabinelor, zăngănitul săbiilor și năvala cailor jur împrejur. Aceste întîlniri violente erau însemnări scrise cu roșu.

Într-o dimineață pe cînd porneam în fruntea escortei mele, într-o expediție care comporta mai multe riscuri ca de obicei, locotenentul Thurston veni călare alături de mine și întrebă dacă aveam ceva împotrivă să mă însoțească ; adăugă că obținuse învoirea colonelului comandant.

— N-am nimic împotrivă, am răspuns eu, cam morocănos, dar în ce calitate veți merge ? Nu sînteți inginer-

topograf, iar comandantul escortei mele este căpitanul Burling.

— Voi merge ca spectator, răspunse el.

Desprinzându-și centironul și scoțind din tocuri pistoalele, le înmînă ordonanței sale, care le duse înapoi la cartierul general. Mi-am dat seama de brutalitatea observației mele, dar cum nu prea vedeam în ce fel aș fi putut să mă scuz, n-am mai zis nimic.

În acea după-amiază am dat peste un regiment întreg din cavaleria inamicului, desfășurat, avînd un tun de cîmp care domina pe o adîncime de o milă drumul prin care ne apropiasem. Escorta mea a luptat desfășurată în pădure, de ambele părți ale drumului, dar Thurston a rămas în centrul acestui drum măturat la intervale de cîteva secunde de rafale de mitralii și șrapnele ce sfîșiau aerul. Dăduse drumul la friu pe grumazul calului și ședea în șa, drept ca o lumînare, cu brațele încrucișate. Curînd fu jos, iar calul sfîrtecat bucăți. De pe marginea drumului, uitînd să-mi folosesc creionul și caietul de campanie, uitîndu-mi datoria, îl urmăream cum se desprinde cu încetul dintre rămășițele de sub el și cum se ridică în picioare. În clipa aceea tunul, încetînd să tragă, un viguros cavalerist confederat călare pe un cal sprinten se năpusti în drum ca trăsnetul, cu sabia trasă. Thurston îl văzu venind, se înălță cît putu de drept și iarăși încrucișă brațele. Era prea brav încît să dea înapoi în fața săbiei, iar cuvintele mele necuviincioase îl dezarmaseră. El era spectator. Încă o clipă și ar fi fost despicat ca o scrumbie, dar, din fericire, un glonț îl zvîrli pe agresorul său în praful drumului, cu o asemenea forță încît trupul i se duse de-a rostogolul pînă la picioarele lui Thurston. În acea seară, în timp ce-mi întocmeam în grabă harta după releveele zilei, am găsit timp să înjghebez o scuză, în forma, cred, a unei bruște și primitive mărturisiri că vorbisem ca un netot răutăcios.

Cu cîteva săptămîni mai tîrziu o parte din armata noastră atacă stînga inamicului. Atacul, dîndu-se asupra unei poziții necunoscute și de-a curmezișul unui teren nefamiliar, fu deschis de brigada noastră. Terenul era atît de accidentat și hățîșul atît de des, încît toți ofițerii și soldații încălecați fură siliți să lupte pe jos — inclusiv comandantul brigăzii și statul lui major. În încăierare Thurston fu despărțit de noi ceilalți și-l găsirăm, rănit oribil, abia după ce luarăm ultima linie de apărare a inamicului. Stătu cîteva luni în spital, la Nashville, în Tennessee, dar în cele din urmă se întoarse iar la noi. Vorbi prea puțin despre nefericita lui pățanie — spuse doar că, năucit, se rătăcise în liniile inamicului și fusese doborît de un glonte ; dar de la unul dintre cei care-l capturaseră și care, la rîndul său, fusese capturat de noi, aflarăm amănuntele. „Venea direct în spre noi, cum stăteam culcați în linie“, povesti acel om. „O companie întreagă de-ai noștri sărirăm în picioare și ne îndreptarăm armele spre pieptul lui, unii aproape atingîndu-l. «Aruncă jos sabia aia și predă-te, yankeu afurisit !» îi strigă un gradat. Tipul și-a plimbat ochii de-a lungul țevelor de pușcă, și-a încrucișat brațele pe piept, tot mai strîngînd sabia în mina dreaptă, și-a răspuns liniștit : «Nici nu mă gîndesc.» Dac-am fi tras cu toții, l-am fi făcut ferfeniță. Unii n-au tras. Eu unul nu ; nimic nu m-ar fi putut hotărî să trag.“

Cînd privești moartea în față cu calm și îi refuzi orice concesie este firesc să ai o opinie bună despre tine. Nu știi dacă la Thurston acesta era sentimentul care se exprima printr-o atitudine țeapănă, cu brațele încrucișate. Într-o zi, la popotă, în absența lui, către sfîrșitul mesei, cînd se adusese vinul, o altă explicație fu sugerată de către ofițerul nostru de intendență, un gîngav incorrigibil :

— E fe-fe-felul lui de-de a-și stăpîni o tendință organică să fugă.

— Cum ! am izbucnit eu, sculîndu-mă în picioare, indignat. Vrei să spui că Thurston e un laș — și asta cînd nu e de față ?

— Dac-ar fi laș, n-ar înce-cer-cerca să se stă-tă-pî-nească ; și dac-ar fi-fi-fi de față, n-aș îndrăzni să d-d-dis-cut asta, fu răspunsul, care mă îmblînzî.

Acest bărbat întrepid, George Thurston, a murit de-o moarte lipsită de orice noblețe. Brigada era în bivuac, iar cartierul general într-o vîlcea cu niște arbori imenși. De o creangă de sus a unuia dintre ei, un cățărător amator de risc legase cele două capete ale unei funii foarte lungi și făcuse un leagăn de-o lungime de treizeci de metri. Să te arunci dela o înălțime de cincizeci de metri de-a lungul arcului unui cerc cu o asemenea rază, să plutești spre înalt pînă la o altitudine egală, oprindu-te, fără de suflu, o singură clipă — și să te avînți iar, amețit, înapoi — nimeni care n-a încercat una ca asta nu poate concepe spaima unui astfel de sport pentru un novice. Thurston ieși într-o zi din cortul lui și ceru să fie instruit în tainele propulsării leagănului — arta de-a te ridica și de-a te așeza, stăpînită de orice băiețaș. În cîteva minute prinsese meșteșugul și pendula mai tare, mai sus decît cutezase oricare dintre noi.

— O-o-p-p-priți-l, bălbi ofițerul de intendență, care se apropia agale dinspre cortul-popotă unde-și luase gustarea. El nu-nu-nu știe că dacă se-se dă p-p-pîn' la capăt, o să se des-fă-fă-șoare tot leagănul.

Cu o asemenea energie se proiecta prin aer acest bărbat puternic, încît la fiecă extremitate a arcului descris, în continuă creștere, trupul lui, stînd în picioare în leagăn, se afla într-o poziție aproape orizontală. De se întîmpla să depășească înălțimea la care era legată frînghia,

era pierdut ; funia avea să slăbească și el avea să cadă vertical pînă într-un punct la fel de îndepărtat, jos, pe cît se suise de sus — iar apoi, încordarea bruscă a frînghiei avea să i-o smulgă din mîini. Toți văzură primejdia — toți îi strigau să înceteze și gesticulau către dînsul, în timp ce, cu un zgomot asemănător șuierului unui obuz și fără să-l putem vedea lămurit, el zbura pe lîngă noi, la trecerea prin punctele cele mai joase ale oribilei sale pendulări. O femeie care se afla la mică depărtare de-acolo leșină și căzu, fără să i se dea atenție. Ostași din tabăra unui regiment din apropiere dădeau fuga în pîlcuri — să vadă — și, cu toții, țipau. Brusc, pe cînd Thurston se găsea în curba de sus, toate strigătele încetară.

Thurston se despărțise de leagăn — asta-i tot ce se poate ști. Ambele mîini dăduseră îndată drumul frînghiei, care acum — o dată epuizat impulsul ușoarei oscilații — se depărta. Omul era purtat de avîntul luat, în sus și înainte, în poziție aproape dreaptă — de-aci încolo nu în propriu-i arc, ci cu o curbă exterioară. Poate n-a durat decît o clipă, însă părea o veșnicie. Eu am strigat, ori credeam că strig : „Doamne !... pînă cînd o să se mai înalțe ?“ Trecu pe-aproape de creanga unui copac. Țin minte c-am simțit o încîntare la gîndul că se va agăța de ea, salvîndu-se astfel. Cîntăream posibilitatea crengii de a-i susține greutatea. O lăsă în urmă, înălțîndu-se mereu — și, de unde stăteam, îl văzui ca decupat în contur tăios pe albastrul cerului. La distanță de atîția ani, îmi amintesc lămurit imaginea aceea proiectată pe cer, a unui om ținînd capul drept, picioarele apropiate, mîinile — nu, mîinile nu i le pot vedea. Dintr-o dată, cu uluitoare bruschețe și iuteală, imaginea se răstoarnă toată și se năpus-tește în jos. Alt vuiet izbucnește din mulțime, care instinctiv a năvălit înainte. Omul nu mai e decît un obiect în rotație, alcătuit mai mult din picioare. Se aude apoi un

zgomot de nedescris — bufnetul unei ciocniri care cutremură pământul — și oamenii aceia, obișnuiți cu moartea în cele mai groaznice înfățișări ale ei, simt că li se face rău. Unii se depărtează cu pas nesigur de acel loc ; alții se sprijină de trunchiuri de copaci sau se așază pe lângă rădăcini. Moartea a profitat necinstit de un avantaj ; a lovit cu o armă neobișnuită ; a executat o nouă și tulburătoare stratagemă. Nu-i cunoșteam resurse atât de înspăimântătoare, posibilități de teroare atât de sinistre.

Trupul lui Thurston zăcea pe spate. Un picior, îndoit sub el, era frânt deasupra genunchiului și osul se înfip-sese în pământ. Abdomenul plesnise ; ieșeau din el mărun-taiele. Gâtul era frânt.

Brațele stăteau strâns încrucișate pe piept.

MIERLA

Timpul, o după-amiază plăcută de duminică, în prima parte a toamnei 1861. Locul, inima pădurii, într-o regiune de munte din Virginia de sud-vest. Soldatul Grayrock din Armata Federală se află așezat comod la poalele unui pin mare, de care se reazemă, cu picioarele întinse pe pământ, cu pușca culcată pe genunchi, cu miinile (încrucișate așa încît să nu-i cadă în lături) odihnindu-se pe armă. Cînd și-a lăsat capul pe scoarța copacului, i-a căzut chipiul pe ochi, aproape ascunzîndu-i ; cine l-ar fi văzut, ar fi zis că doarme.

Soldatul Grayrock nu dormea — să fi făcut una ca asta însemna să periclitizeze interesele Statelor Unite — fiindcă se afla o bună bucată dincolo de linii și risca să fie captu-

rat sau ucis de inamic. În plus, se găsea într-o stare de spirit neprielnică odihnei. Cauza turburării sale era următoarea : în noaptea precedentă fusese de strajă chiar în această pădure. Noaptea era limpede, deși fără lună, dar în negura pădurii, întunericul mocnea adânc. Locul de strajă al lui Grayrock se afla la o distanță considerabilă de cele din dreapta și din stînga sa, căci pichetele fuseseră împrăștiate la o distanță inutil de mare de tabără, ceea ce făcea linia prea lungă de ocupat pentru forțele de pază. Războiul nu dura de mult și taberele militare întrețineau eroarea de a crede că în timp ce dormeau erau mai bine ocrotite prin linii subțiri, avansate pe o lungă distanță în spre inamic decît prin linii dese în apropiere de tabără. Și fără îndoială că era nevoie să fie vestiți cît mai din timp de apropierea unui inamic, fiindcă pe vremea aceea mai erau încă deprinși să se dezbrace, un obicei cît se poate de neostășesc. În dimineața memorabilei zile de 6 aprilie, la Shiloh, mulți dintre oamenii lui Grant, zvîrliți asupra baionetelor confederate, erau despuiați ca civilii ; ce-i drept, nu din pricina vreunei defecțiuni în linia posturilor de pază. Greșeala lor era alta : nu aveau posturi de pază. Aceasta e poate o zadarnică digresiune. De ce aș încerca să stîrnesc interesul cititorului față de soarta unei armate — ceea ce avem de considerat aici este destinul soldatului Grayrock.

Timp de două ceasuri după ce fusese lăsat la postul său singuratic, în acea simbătă noaptea, stătuse neclintit, rezemat de trunchiul unui copac înalt, scrutînd bezna din față-i și încercînd să identifice obiecte cunoscute ; căci fusese de strajă în același loc în timpul zilei. Dar totul era acum schimbat ; nu vedea nimic cu de-amănuntul, ci doar alcătuiți de lucruri ale căror forme, neobservate cînd s-ar fi putut observa mai deslușit, păreau acum necunoscute. Parcă n-ar fi fost acolo mai înainte. Și apoi, unei

privești toată numai arbori și lăstăriș, îi lipsește precizia ; e confuză și fără puncte accentuate de care s-ar putea sprijini atenția. Dacă se mai adaugă întunericul unei nopți fără lună, trebuie ceva mai mult decît o mare inteligență naturală și o educație de orășean pentru a păstra simțul de orientare. Și așa s-a întimplat că soldatul Grayrock, după ce scrutase vigilent spațiile din față-i, iar apoi, imprudent, întreprinsese o inspecție circulară a întregii arii ce-l înconjura și care mijea nelămurit (în acest scop plimbîndu-se tăcut împrejurul copacului său), pierduse simțul direcției și își scăzuse serios utilitatea de santinelă. Rătăcit la postul său, incapabil a ști în care parte să se uite ca să vadă vreun inamic apropiindu-se și în care anume se afla tabăra de oameni cufundați în somn, de a căror siguranță era răspunzător cu viața sa, conștient și de multe alte elemente neplăcute ale situației și de considerații care afectau propria-i siguranță, soldatul Grayrock era profund tulburat. Nici n-avu timp să-și recapete calmul, fiindcă aproape în clipa cînd își dăduse seama de penibila și bizara situație în care se afla, auzi un foșnet de frunze și pîriitul unor crenguțe căzute și, întorcîndu-se cu inima încremenită spre direcția de unde venea zgomotul, văzu în întuneric conturul nelămurit al unei figuri omenești.

— Stai ! strigă soldatul Grayrock, cu tonul hotărît ce se cuvenea sarcinii sale, susținîndu-și ordinul cu ascuțitul clinchet metalic al cocoșului armei. Cine-i acolo ?

Nici un răspuns ; dar în tot cazul se percepse o șovăială de-o clipă, iar răspunsul, de va fi venit, se pierduse în detunătura armei sale. În tăcerea nopții și a codrului, zgomotul fu asurzitor și nici nu se stinsese bine cînd fu repetat de armele santinelilor din dreapta și din stînga, o salvă de focuri dovedind dorința lor de colaborare. Timp de două ceasuri, fiecare dintre acei civili neconvertiți sco-

sese din închipuirea sa dușmani cu care umpluse pădurile din față-i, iar împușcătura lui Grayrock chemase acea întreagă oaste invadatoare la o existență vizibilă. După ce trăsese, cu toții se retraseră pe liniile de rezervă — cu toții afară de Grayrock, care nu știa în ce direcție să se retragă. Când, neapărînd nici un dușman, toți oamenii din tabăra trezită, la depărtare de două mile, se dezbrăcaseră din nou și se băgaseră în pat, iar linia santinelor se găsea cu atenție restabilită, el unul fu găsit cu bravură la locul său și fu felicitat de către comandantul gărzii drept singurul ostaș din acea credincioasă trupă, care putea fi pe drept considerată echivalentul moral al neobișnuitei unități de valoare numită „un tip dat dracului“.

Între timp, însă, Grayrock făcuse o cercetare amănunțită dar ineficace după rămășițele muritoare ale invadatorului în care trăsese și pe care avea intuiția țintașului de a-l fi atins ; fiindcă el era unul dintre acei țintași iscușiți din naștere ce știu să tragă fără țintă, printr-un simț instinctiv al direcției — și care sînt la fel de primejdioși noaptea ca și ziua. O întreagă jumătate din cei douăzeci și patru de ani cîți avea fusese spaima țintelor din toate sălile de tir a trei orașe. Incapabil acum să-și scoată la iveală vînatul, avu discreția să-și țină gura și fu bucuros să constate la ofițerul și la camarazii săi fireasca presupunere că de vreme ce nu fugise, nu văzuse nimic ostil. „Mențiunea onorabilă“ și-o cucerise prin faptul că, oricum, nu fugise.

Cu toate acestea, soldatul Grayrock era departe de a fi mulțumit de aventura acelei nopți și, cînd, în dimineața următoare, găsi un pretext destul de plauzibil pentru a cere voie să iasă din linii și generalul comandant i-o dădu îndată, drept recunoaștere a purtării sale brave din ajun, el ieși prin același punct unde-și desfășurase vitejia. Spunîndu-i santinellei de serviciu că pierduse ceva — lucru

destul de adevărat — își reinnoi cercetarea după insul pe care presupunea că-l împușcase și pe care, de era doar rănit, spera să-l găsească printr-o urmă de sînge. N-avu mai mult noroc la lumina zilei decît avusese pe întuneric și, după ce străbătu o zonă largă și pătrunse cutezător o bună bucată înlăuntrul „Confederației“, renunță să mai cotrobăiască și, cam obosit, se așeză la rădăcina pinului cel mare, unde l-am văzut, lăsîndu-se în voia dezamăgirii sale.

Nu trebuie dedus că obida lui Grayrock era aceea a unei firi crude, frustrată de fapta-i sîngeroasă. În ochii limpezi și mari, în buzele frumos arcuite și în fruntea înaltă a acestui tînăr se putea citi cu totul altă poveste — și, într-adevăr, caracterul lui era o îmbinare deosebit de fericită de îndrăzneală și sensibilitate, curaj și conștiință.

„Mă simt dezamăgit, își spunea, șezînd acolo în poala piclei aurii ce învăluia pădurea ca o mare mai diafană, dezamăgit că am dat greș să descopăr un semen de-al meu pe care l-am ucis ! Înseamnă oare asta că doresc cu adevărat să fi luat viața cuiva, în îndeplinirea unei îndatoriri ce poate la fel de bine să fie îndeplinită și fără de-aceasta ? Ce-aș putea să doresc mai mult ? Dacă amenința cu adevărat vreo primejdie, împușcătura mea a înlăturat-o ; am făcut ceea ce era sarcina mea să fac. Nu — într-adevăr sînt mulțumit că nici o viață omenească n-a fost atinsă de mine. Dar mă aflu într-o poziție falsă. Am răbdut să fiu felicitat de ofițerii mei și invidiat de camarazi. Vuieste tabăra de slăvirea curajului meu. Asta nu-i drept ; mă știu curajos, dar lauda aceasta este pentru o anumită acțiune pe care n-am îndeplinit-o, sau am îndeplinit-o altminteri. Se crede că am rămas cu vitejie la postul meu, fără să fi tras, pe cînd eu am fost cel care am tras și am declanșat răpăiala și dacă n-am fugit în alarma generală este de năuc ce eram. Ce să fac, așadar ? Să explic că am

văzut un inamic și am tras ? Fiecare dintre ceilalți a pretins asta despre sine, fără s-o creadă nimeni. Să spun un adevăr care, discreditându-mi curajul, va avea efectul unei minciuni ! Ah, aş prefera să-l găsesc pe omul meu !“

Și, cu această dorință, soldatul Grayrock, coplășit în cele din urmă de toropeala după-amiezii și legănat de alinaătoarele zgomote ale gîzelor ce bîzîiau și țiuiau prin miresmele unor tufişuri, într-atîta uită de interesele Statelor Unite încît adormi, riscînd să fie capturat. Și dormind, visă.

Gîndea a fi un copilandru, trăind într-un ținut îndepărtat și frumos, la marginea unei ape mari, pe care vapoare înalte înaintau falnice în sus și în jos, pe sub involburări, cît turllele, de fum întunecat, care le vesteau apropierea cu mult înainte să fi trecut coturile malurilor și le semnalau mișcările cînd pieriseră la mile depărtare din raza vederii. Mereu cu el, pe cînd le privea, și stîndu-i alături, era un ins căruia îi dăruia inima și sufletul lui în iubire — un frate geamăn. Împreună cutreierau țărmurile rîului ; împreună explorau cîmpurile mai îndepărtate și culegeau izmă cu miros pătrunzător și nuielușe înmiresmate de sasafraș⁸ de pe dealurile care stăpîneau toată priveliștea. Dincolo de ele se așternea Ținutul Presupunerii și, de pe culmile lor, privind către miazăzi peste apa cea mare, le mijeau pe alocuri fărîme din Țara Vrăjită. Mîna în mîna și inimă lîngă inimă, ei doi, singuri copii ai unei mame vădane, pășeau pe drumuri scăldate în lumină, prin văile pașnice, privind lucruri noi, sub un soare nou. Și prin toate acele zile de aur plutea un sunet neconținut — melodia bogată, tulburătoare a unei mierle, dintr-o colivie în ușa colibei. Scâlda și stăpînea toate răgazurile spirituale ale visului, ca o binecuvîntare muzicală. Zglobia pasăre o ținea într-un cîntec ; notele acestuia, infinit de variate, păreau a-i curge din gîtlej fără efort,

în spume și cascade, cu fiecă zvicnire a inimii, ca apele unui izvor jucăuș. Melodia limpede și proaspătă părea într-adevăr a fi sufletul acelor scene, înțelesul și tălmăcirea întru tîlc a tainelor vieții și dragostei.

Dar veni o vreme cînd zilele visului se întunecară cu mîhnire într-o ploaie de lacrimi. Buna măicuță muri, gospodăria din poiana de lîngă rîu fu desființată, iar frații fură împărțiți între două dintre rubedeniile lor. William (visătorul) se duse să trăiască într-un oraș cu multă omenire, în Ținutul Presupunerii, iar John, trecînd apa către Țara Vrăjită, fu luat într-o regiune îndepărtată, despre oamenii căreia se spunea că au vieți și purtări ciudate și rele. La împărțirea bunurilor mamei lor, lui îi căzuse tot ce considerau ei de preț — pasărea cîntătoare. Lucrurile puteau fi împărțite, ea însă nu — așa că fu dusă departe în locurile străine și lumea lui William nu o mai cunoscuse nicicînd. Dar, cu toate acestea, de-a lungul vremii de singurătate ce urmă, cîntecul ei răsuna mereu, prin tot visul, în urechile și în inima lui William.

Rudele care-i înfiaseră pe băieți își erau vrăjmașe și rupseseră orice legături. Cîtva timp, scrisori pline de împăunări de copilandri și istorisiri laudăroase despre noua lor experiență vastă — descrieri grotești ale vieților lor tot mai cuprinzătoare și ale noilor lumi ce le cuceriseră — circulară între frați ; dar, treptat, ele se răriră și o dată cu mutarea lui William în alt oraș mai mare încetară cu totul. Dar, printre toate acestea, cîntecul mierlei continua mereu să răsune — și cînd visătorul deschise ochii și-și aținti privirea pierdută printre luminișurile pădurii de pin, încetarea acelei muzici fu cea care-l vesti mai întîi că era treaz.

Soarele coborîse, roșu, la asfințit ; razele-i orizontale proiectau din trunchiul fiecărui pin uriaș un zid de umbră,

care străbătu pîcla aurie, către răsărit, pînă cînd lumina și umbra se contopiră într-un singur albastru.

Soldatul Grayrock se ridică în picioare, privi cu atenție împrejur, puse arma la umăr și porni către tabără. Mersese poate vreo jumătate de milă și, tocmai trecea printr-un desiș de dafini, cînd o pasăre se înalță din mijlocul desișului și, așezîndu-se pe creanga unui copac mai înalt, revărsă din pieptu-i voios un asemenea neistovit șuvoi de cîntec cum numai una dintre făpturile lui Dumnezeu îi poate da glas întru slava sa. N-avea mai nimic de făcut pentru asta — doar să-și deschidă ciocul și să respire. Dar omul stătu locului ca atîns de trăsnet — stătu și lăsă să-i cadă pușca, ridică privirea către pasăre, duse mîinile la ochi și plînsese ca un copil ! Căci în acea clipă era într-adevăr copil, cu duhul și cu amintirea, trăia iarăși lîngă apa cea mare, colo, lîngă Țara Vrăjită ! Apoi, cu un efort de voință, se smulse și se adună, culese de pe jos arma și, ocărîndu-se în gura mare că-i un nerod, o luă din loc cu pași mari. Cînd trecu pe lîngă o rariște ce intra pînă în inima micului desiș, privi într-acolo, și iată, lipit de pămînt, cu brațele răsfirate, cu uniforma-i cenușie mînjită de-o singură pată de sînge pe piept, cu fața-i albă răsucită violent în sus și înapoi, zăcea — propria-i imagine ! — trupul lui John Grayrock, ucis de un foc de armă, și cald încă ! Îl găsise pe cel căutat.

Pe cînd nefericitul soldat ingenunchea lîngă acea strașnică ispravă a războiului civil, pasărea ce țiuia pe creanga de deasupra-i își potoli cîntecul și, scăldată în purpuria apoteoză a asfințitului, pluti tăcut printre solemnele spații ale pădurii. La apelul de seară al acelei zile, în tabăra federală, nu răspunse nimeni la numele de William Grayrock, și nici de atunci încolo, niciodată.

CIVILI

FAIMOASA MOȘTENIRE GILSON

Era rău de Gilson. Iată judecata laconică, rece, dar nu total lipsită de simpatie a opiniei publice de calitate superioară din Mammon Hill,⁹ sentința oamenilor respectabili. Verdictul elementului opus, sau mai bine zis în opoziție — al celor care cu ochii roșii și fără de astîmpăr dădeau tîrcoale în preajma „lațului lu Moll Gurney“, pe cînd oamenii respectabili își exprimau mai cu dulceață opinia în „localul“ somptuos al lui Mister Jo. Bentley — avea același înțeles general, deși exprimat mai ornamentat, cu ajutorul unor cuvinte de umplutură pitorești, inutile a fi citate. În privința lui Gilson întregul Mammon Hill era de acord. Și trebuie mărturisit, că, într-un sens pur temporal, nu prea era bine de Gilson. În dimineața aceea fusese condus la oraș de către Mister Brentshaw și acuzat public de furt de cai — șeriful făcîndu-și de lucru între timp prin jurul „Copacului“¹⁰ cu o frînghie de manilla nou-nouță, iar dulgherul Pete, * în pauzele dintre o dușcă și alta, lucrînd cu vrednicie la o ladă de brad cam de lungimea și lățimea lui Mister Gilson. Cum Societatea își dăduse verdictul, nu-l mai despărțea pe Gilson de eternitate decît cuviincioasa formalitate a unui proces.

Iată analele, scurte și simple ale deținutului :

* Pete, diminutiv al lui Peter (Petru).

Recent fusese locuitor al Noului Jerusalem, pe „furca“ nordică a „Micului Stony“, * dar venise la de curînd descoperitele zăcămintele de la Mammon Hill imediat înainte de „năvala“ care depopulase locul mai sus numit. Inceperea noilor săpături survenise tocmai la timp pentru Mister Gilson — căci foarte recent i se adusese la cunoştinţă de către un comitet de vigilenţă ¹¹ că ar fi în interesul planurilor sale de viitor şi de viaţă să plece undeva ; iar lista locurilor unde se putea duce fără primejdie nu includea nici una dintre taberele mai vechi de căutători de aur ; aşa că, fireşte, el s-a stabilit la Mammon Hill. Cum pînă la urmă veniseră acolo toţi judecătorii săi, el îşi alcătuisese o purtare deosebit de circumspectă ; dar cum nimeni nu-l văzuse vreodată îndeletnicindu-se măcar o zi cu o treabă cinstită, consfinţită de severul cod moral local — în afara jocului de pocher — Gilson continua să fie un obiect de suspiciune. De fapt, se presupunea că el era autorul numeroaselor jafuri ce se comiseseră de curînd, cu şaitrocul şi cu peria, la lădiţele de la jgheaburi. ¹²

În fruntea celor pentru care această suspiciune devenise fermă convingere era Mister Brentshaw. În toate ocaziile, potrivite sau nu. Mister Brentshaw se declara convins de legătura lui Mister Gilson cu aceste cutezătoare şi nelegiuite făptuiri de miez de noapte — şi totodată dispus a face drum razelor solare prin trupul oricui ar fi găsit cu cale a exprima altă opinie (de la care, în prezenţa lui, nu era nimeni mai grijuliu a se abţine decît iubitoarea de pace persoană cel mai direct interesată). Oricare va fi fost adevărul în această chestiune, e cert că Gilson pierdea frecvent la masa de „faro“ a lui Jo. Bentley mai mult „praf curat“ decît consemnase istoria locală că ar fi cîştigat cinstit la jocul de pocher de cînd exista

* Stony = Pietrosul — probabil un rîuleţ.

tabăra. Dar, în cele din urmă, mister Bentley — temîndu-se poate să nu piardă o clientelă mai profitabilă pierzîndu-l pe Mister Brentshaw — a refuzat categoric să-l mai lase pe Mister Gilson să „bată cărțile“, dînd a înțelege totodată, în felul său sincer și hotărît, că privilegiul de a pierde bani la „banca asta“ a lui era o bucurie legată de o notorie integritate comercială și o bună reputație în societate, derivînd logic din acea condiție și avînd limite comune cu ea.

Mammon Hill a considerat atunci că era timpul să se ocupe de un ins pe care cel mai onorat cetățean al său simțise de datoria lui a-l muștra, cu prețul unui sacrificiu personal considerabil. În special cei veniți de la New Jerusalem începură să-și reducă întrucîtva îngăduința, provenită din faptul că-i amuza propria lor greșală boacăna de-a fi exilat un vecin nedorit din locul ce-l abandonaseră într-acela în care se stabiliseră. În sfîrșit, întregul Mammon Hill fu de una și aceeași părere. Nu s-a vorbit mult, dar că lui Gilson trebuie să i se pună ștreangul de gît devenise ceva de la sine înțeles. La această răscruce critică a situației sale, el a dat însă semne că și-ar fi schimbat viața, dacă nu și inima. Poate doar pentru că „banca“, devenindu-i inaccesibilă, nu mai avea întrebuințare de aci înainte pentru praful de aur. În tot cazul, lădițele de la jgheaburi nu mai fură deranjate nicicînd. Dar energia abundentă a unei asemenea firi era cu neputință de înfrînat — și el și-a continuat căile șerpuite ce le urmasă spre folosul lui Mister Bentley. După cîteva inițiative de tatonare lipsite de rezultat, pe terenul tîlhăriei la drumul mare (dacă se poate cineva încumeta să dea un nume atît de jignitor atacării diligențelor), Gilson făcu vreo două modeste încercări de-a se ocupa de cai — și i se înecară corăbiile chiar în toiul unei astfel de promițătoare întreprinderi și tocmai cînd prinsese vîntul cel mai

prielnic pentru a se lansa cu toate pînzele sus în această activitate. Căci, într-o noapte cețoasă, slab luminată de razele lunii, s-a ivit Mister Brentshaw călare, acostînd un ins care era evident pe cale să întoarcă spatele ținutului. a pus o mîină pe funia ce lega încheietura mîinii lui Mister Gilson de iapa murgă a lui Mister Harper, i-a ciocănit neceremonios obrazul cu țeava unui pistol marinăresc și i-a cerut să-i facă plăcerea a-l însoți într-o direcție contrarie aceleia spre care călătorea el.

Într-adevăr, era rău de Gilson.

În dimineața următoare arestării sale, fu judecat, declarat vinovat și condamnat. Nu ne mai rămîne, întru încheierea vieții sale pămîntene, decît să-l spînzurăm — rezervînd o mai specială mențiune ultimei sale voințe, exprimată prin testamentul pe care, cu mare trudă, l-a ticluit în pușcărie și prin care, probabil dintr-o noțiune confuză și imperfectă despre drepturile celor ce-l prind pe un urmărit, el a lăsat moștenire tot ce poseda aceluia pe care-l numea „ecsecutoru meu lecal“, lui Mister Brentshaw. Testamentul impunea însă legatarului „să scoată trupu“ testatorului „dîn Copac și să-l îngroape cinstit“.

La timpul potrivit, Mister Brentshaw, oarecum mișcat de omagiul van al testamentului, se duse la „Copac“ pentru a-i smulge rodul. Cînd fu coborît, trupul se dovedi a avea în buzunarul jiletcii un codicil, legalizat în regulă, la testamentul despre care s-a vorbit. Natura prevederilor acestuia explica felul în care fusese împiedicat să apară de la bun început ; căci dacă Mister Brentshaw și-ar fi dat seama mai dinainte de condițiile în care urma să moștească averea lui Gilson, fără îndoială că ar fi declinat această răspundere. Formulată pe scurt, înțelesul codicilului era următorul :

Întrucît, în mai multe rînduri și în diverse locuri, anumite persoane afirmaseră că în timpul vieții sale testato-

rul jefuise lădițele lor de la jgheaburi ; dacă, așadar, în timpul celor cinci ani următori datei acestui document, cineva ar aduce dovada unei asemenea afirmații înaintea unei curți de judecată, acea persoană urma să primească drept despăgubire întreaga avere mobilă și imobilă pe care a stăpînit-o și a posedat-o la moartea sa testatorul, minus cheltuielile de judecată și o compensație stabilită către executorul testamentului, Henry Clay Brentshaw ; prevăzîndu-se că, dacă mai multe persoane ar aduce asemenea dovezi, averea urma să fie în mod egal împărțită între acele persoane. Dar în cazul că nimeni nu ar izbuti să întemeieze, pe această cale, vinovăția testatorului, în acel caz întreaga proprietate, minus cheltuielile de judecată, după cum s-a stabilit mai sus, urma să fie atribuită numitului Henry Clay Brentshaw, spre propria-i folosință, după cum s-a stabilit prin testament.

Sintaxa acestui remarcabil document era poate susceptibilă de obiecții critice, dar înțelesul acesta-i era, destul de limpede. Ortografia nu se conforma nici unui sistem recunoscut, dar fiind mai cu seamă fonetică, nu era ambiguă. După cum a remarcat judecătorul însărcinat cu validarea testamentului, cinci ani îți trebuia ca să-l dărîmi. Mister Brentshaw a zîmbit bine dispus și, după ce a îndeplinit ultimele triste ceremonii cu o ostentație amuzată, s-a supus formalității legiuitului jurămint, în calitate de executor și legatar condițional, conform prevederilor unei legi votate în grabă de către o legislatură șugubeață (la marea stăruință a deputatului districtului de care ținea Mammon Hill) — lege care, mai tîrziu, se descoperi a fi creat și vreo trei-patru slujbe lucrative și a fi autorizat cheltuirea unei sume considerabile de bani ai cetățenilor, pentru construirea unui anumit pod de cale ferată, ce ar fi fost poate mai util să se construiască pe o linie de cale ferată existentă.

Firește că Mister Brentshaw nu se aștepta nici la vreun profit de pe urma testamentului, nici la vreun litigiu drept consecință a neobișnuitelor lui prevederi ; Gilson, deși adesea cu „baftă“ la joc, fusese un tip de pe urma căruia inspectorii financiari și percepatorii erau mulțumiți să nu plătească din buzunarul lor. Dar o cercetare superficială și pur formală printre hîrtille sale scoase la iveală titluri de proprietate asupra unor terenuri valoroase în Est și adeverințe de depuneri ale unor sume incredibile, la bănci mai puțin scrupuloase decît aceea a lui mister Jo. Bentley. Uluitoarea știre se răspîndi imediat, stîrnind o grozavă ațîtare în tot ținutul. Gazeta *The Patriot* din Mammon Hill, al cărei redactor fusese un inspirator de frunte în urmărirea ce se terminaseră cu plecarea lui Gilson de la New Jerusalem, publică un cît se poate de măgulitor necrolog al decedatului și avu bunătatea să atragă atenția asupra faptului că decăzutul său confrate, ziarul *Clarion* din Squaw Gulch * degrada noțiunea de virtute, vîrsîndu-și balele de lingușire și trîncăneală asupra memoriei unuia care, în viață fiind, disprețuise josnica foaie și o lepădase de la ușa sa ca pe-o pacoste. Dar, nedescurajați de presă, reclamanții care invocau autoritatea testamentului nu întîrziară a se înfățișa cu mărturiile lor ; și mare pe cît era averea lăsată de Gilson, ea apărea vrednică de dispreț față de vastul număr de lădițe pentru spălarea aurului din care se demonstra că ar fi fost adunată.

Tot ținutul se ridică, asemenea unui singur om !

Mister Brentshaw fu la înălțimea neprevăzutei desfășurări. Cu o isteată aplicare a unor expediente auxiliare,

* *Clarion* = „Trîmbița“ ; *Squaw Gulch* = aprox. : „Ripa muierilor“ (termenul *gulch* conține în plus sugestia de aviditate, lăcomie).

el ridică îndată deasupra osemintelor binefăcătorului său un costisitor monument, ce domina toate grosolanele scînduri de căpătîi din cimitir şi pe care puse în mod judicios să fie săpat un epitaf, redactat de el însuşi, elogiind cinstea, interesul faţă de binele obştesc şi alte virtuţi înrudite ale celui ce odihnea dedesubt, „victimă a nedreptelor ponegriri cu care-l mînji liota de vipere a Calomniei“.

În plus, el angajă pe cel mai mare talent juridic al Teritoriului, pentru a apăra memoria prietenului său dispărut şi, timp de cinci ani îndelungaţi, instanţele judecătoreşti teritoriale se ocupară de procesele decurgînd din testamentul Gilson. Subtile abilităţi juridice fură întîmpinate de Mister Brentshaw cu şi mai subtile abilităţi juridice ; cînd licita pentru favoruri de vînzare, el oferea preţuri care dădură peste cap piaţa ; judecătorii găseau în primitoarea lui casă întreţinere îmbelşugată pentru oameni şi animale, cum nu se mai pomenise în tot Teritoriul ; pe martorii mincinoşi îi confrunta cu martori de-o şi mai mare dibăcie în minciună.

Şi bătălia nici nu se limită la templul zeiţei oarbe — ea invadă presa, amvonul, odăile unde se primeau oaspeţi. Bîntuia cu furie în piaţă, la bursă, în şcoală ; prin văi izolate şi pe la colţuri de stradă. Iar, în ultima zi a perioadei memorabile la care se găsea limitată acţiunea în justiţie privind testamentul Gilson, soarele asfinţi asupra unui ţinut în care simţul moral era mort, conştiinţa socială inertă, capacitatea intelectuală atrofiată, slăbită şi confuză ! Dar Mister Brentshaw rămăsese victorios pe toată linia.

În acea noapte s-a întîmplat ca cimitirul, în colţul unde odihnea cenuşa acum venerată a răposatului Milton Gilson Esq.¹³ să fie parţial sub apă. Umflată de ploi interminabile, gîrla Cat Creek * îşi ieşise din albie, revărsînd asu-

* Cat Creek = Gîrla Pisicii.

pra malurilor sale talazuri minioase, care, după ce scobiseră văgăuni urite pretutindeni unde solul fusese vătămat, se potoliseră în parte, ca rușinate de sacrilegiu, lăsînd pradă vederii mult din ceea ce fusese cu evlavie ascuns. Chiar și faimosul monument Gilson, mîndria și gloria Mammon Hill-ului, încetase a dojeni din poziția-i dreaptă „liota de vipere“ ; cedînd șuvoiului scormonitor, el se dăduse peste cap și era la pămînt. Nelegiuita revărsare de ape dezgropase sărmanul sicriu de brad pe cale de-a putrezi ; zăcea pe jumătate descoperit, într-un jalnic contrast cu falnicul monolit ce, ca un uriaș semn de exclamație, îi scotea în evidență dezvelirea.

În acest loc întristător, atras de vreo subtilă influență pe care nu încercase nici s-o înfrunte nici s-o cerceteze, veni Mister Brentshaw. Se schimbase Mister Brentshaw, parcă era alt om. Cinci ani de eforturi, de neliniște, de veghe neostoită îi stropiseră neașteptat de repede buclele negre cu dungi și pete sure, îi gîrboviseră spatele, îi crispaseră fața și o făcuseră colțuroasă și ascuțită, îi pociseră mersul, care devenise tîrșîit și nesigur. Și acest cincinal de aprige controverse îi prelucrase nu mai puțin inima și inteligența. Nepăsătoarei bune dispoziții ce-l povățuise să accepte sarcina pe care i-o încredințase decedatul îi luase locul o deprindere de invariabilă melancolie. Intelectul ferm și robust, asemenea unui fruct peste măsură de copt, se moleșise ca într-a doua copilărie. Larga sa înțelegere se îngustase într-atîta, încît se acomoda cu o singură idee și, în locul calmei, cinicei incredulități din zilele de odinioară, se aciuiase în el o obsedantă credință în supranatural, ce filfia și zburătăcea în preajma sufletului său, întunecată, ca un liliac de noapte prevestitor de nebunie. Nesigură în tot restul, rațiunea lui se cramponase de-o singură convingere, cu îndărătnicia unei minți rătăcite. Și această convingere era o nezdruncinată credință în to-

tala nevinovăție a răposatului Gilson. Atît de des jurase pentru ea în fața Justiției și o afirmase în convorbiri particulare, atît de frecvent și-atît de triumfător o stabilise prin mărturii ce-l costaseră scump (în acea zi chiar plă-tise ultimul dolar din moștenirea Gilson lui Mister Jo. Bentley, cel din urmă martor care certificase integritatea lui Gilson), încît îi devenise un fel de credință religioasă. Ea-i apărea ca singurul mare adevăr, central și fundamen-tal, unica certitudine senină într-o lume mincinoasă.

În acea noapte, cînd se așeză gînditor pe monumentul doborît, încercînd la lumina tulbure a lunii să descifreze epitaful, compus de el cinci ani mai înainte, cu o chico-teală pe care memoria n-o înregistrase, lacrimi de căință îi veniră în ochi cînd își aminti că el fusese unealta prin-cipală care, printr-o învinuire falsă, cășunase moartea acestui om de treabă ; căci la unele dintre procese Mister Harper, pentru un motiv oarecare (uitat) pășise inimos în fața judecătorului și jurase cum că, în mărunta tran-zacție cu iapa sa murgă, decedatul procedase în strictă conformitate cu dorințele harperiene, împărtășite confi-dențial decedatului și credincios tănuite de el, cu prețul vieții. Tot ce făcuse între timp Mister Brentshaw pentru memoria răposatului părea jalnic de puțin — cît se poate de nevoieaș, de lipsit de valoare și, pe deasupra, mînjit de egoism !

Pe cînd ședea el acolo, torturîndu-se cu regrete zadar-nice, îi căzură ochii din întîmplare asupra unei umbre tulburi. Privind către lună, care sta aninată jos în asfințit, văzu, întunecînd-o, ceva ce părea un vag nor aburos ; dar, cînd razele lunii în plutire luminară o parte a umbrei, el desluși conturul limpede, precis, al unei făpturi omenești. Apariția se lămurea cîte-o clipă și creștea vizibil ; era pe cale de a se apropia. Buimăcite cum îi erau simțurile, pe jumătate paralizate de groază și răvășite de închipuir:

spăimoase, Mister Brentshaw nu putu totuși să nu observe, sau să nu creadă că observă, în această făptură nepămîntească, o stranie similitudine cu partea cea muritoare a răposatului Milton Gilson, așa cum arătase acest personaj cînd fusese coborît de pe „Copac“ cu cinci ani în urmă. Asemănarea era într-adevăr totală, pînă și în privirea fixă, de cremene, și într-un anumit cerc vinețiu din jurul gîtului. Era fără haină și fără pălărie, aidoma lui Gilson cînd fusese culcat în sărmanul lui sicriu ieftin de mîinile nu lipsite de blîndețe ale dulgherului Pete — pentru care demult împlinise altcineva aceeași slujbă de bun vecin. Fantoma — dacă asta era — părea să țină ceva în mîini — Mister Brentshaw nu-și dădea bine seama ce. Se apropie și se opri în cele din urmă lîngă coșciugul conținînd cenușa răposatului Mister Gilson, al cărui capac strîmb da pe jumătate în vileag interiorul incert. Aplecîndu-se asupra-i, fantoma păru să verse în el, dintr-un lighean pe care-l tot clătina, o substanță de culoare închisă și de densitate îndoielnică, apoi lunecă, furișîndu-se, spre partea cea mai de jos a cimitirului. Aici apa în retragere aruncase la mal o seamă de sicrie deschise și în juru-le și printre ele gîlgîia cu suspine ușoare și cu șoapte liniștite. Înclinîndu-se asupra unuia dintre ele, apariția mătură cu grijă conținutul sicriului în lighean, apoi, întorcîndu-se la propriu-i coșciug, goli vasul în el, ca și mai înainte. Această misterioasă operație fu repetată la fiecare sicriu dezgropat de ape; strigoiul își muia la răstimpuri ligheanul în apa curgătoare, agitîndu-l ușurel pentru a-l curăța de argila fără valoare, apoi, de fiecare dată, aduna reziduul în propria-i ladă particulară. Pe scurt, partea nemuritoare a răposatului Milton Gilson curăța pulberea vecinilor și o adăuga prevăzător la a sa.

Poate că era fantasma unei minți rătăcite, într-un trup cotropit de febră. Poate era o solemnă farsă jucată de

capricioase, poznașe existențe ce împinzesc negurile așternute de-a lungul graniței unei alte lumi. Dumnezeu știe. Nouă ne e îngăduit să știm doar că, atunci cînd soarele unei zile noi atinse cu haru-i de aur cimitirul năruit din Mammon Hill, raza lui cea mai blîndă căzu pe fața albă și liniștită a lui Henry Brentshaw, mort printre morți.

SOLICITANTUL

Împingîndu-și cutezător picioarele prin zăpada adîncă ce se așternuse peste noapte și îmboldit de voioșia surioarei sale care-l urma pe drumul croit, un băiețaș voinic și hotărît, feciorul celui mai distins dintre cetățenii tîrgului Grayville, izbi cu gheata în ceva de care nu era nici o urmă vizibilă pe fața zăpezii. Scopul acestei povestiri este să explice cum ajunsese acolo.

Nici un ins căruia i-a fost dat să treacă prin Grayville ziua nu se poate să nu fi observat clădirea cea mare de piatră ce încununa măgura de la nord de calea ferată — cu alte cuvinte, din dreapta drumului către Great Mowbray. E un edificiu cam posomorît, de stilul Timpuriu-Lețargic, și pare să fi fost proiectat de un arhitect care se ferea de reclamă și chiar cînd nu era în stare să-și ascundă lucrarea — silit, ca în cazul acesta, s-o plaseze pe o înălțime, la vedere — făcuse tot ce-i sta în putință pentru ca oamenii să nu arunce o a doua privire spre ea. În ce privește înfățișarea lui exterioară și vizibilă, „Căminul pentru bătrîni Abersush“ este fără îndoială neospitalier cu atenția oamenilor. Dar e o clădire

de mare magnificență și l-a costat pe caritabilul său fondator profitul a multor încărcături de ceaiuri, mătăsurii și mirodenii aduse de la antipozi de navele sale, pe cînd făcea comerț la Boston ; deși cheltuiala de căpetenie o constituise înzestrarea interiorului clădirii. Una peste alta, acest personaj nechibzuit își jefuise moștenitorii cu nu mai puțin de jumătate de milion de dolari, dăruindu-i în acest mod extravagant. Poate cu scopul de a nu mai tot avea în față acest mare martor tăcut al excentricității sale, curînd după aceea el lichidă toate bunurile ce le mai stăpînea la Grayville, întoarse spatele cadrului prodigalității sale și plecă, traversînd marea cu unul din propriile-i vapoare. Dar țatele birfitoare cărora le picau veștile de-a dreptul din cer afirmară că plecase în căutarea unei neveste — teorie ce nu prea se potrivea cu aceea a umoristului local, care demonstra solemn că filantropul burlac își părăsise viața (cu alte cuvinte tîrgușorul Grayville) din pricină că fecioarele cu veleități de măritiș îi făcuseră acel loc insuportabil. Oricare va fi fost adevărul în această privință, el nu se înapoiase și, cu toate că, la lungi intervale, sosiseră la Grayville sporadice și vagi rumori despre migrațiile lui prin țări ciudate, nimeni nu părea să știe ceva hotărît despre dînsul, iar pentru noua generație el nu mai era decît un nume. Dar, din înaltul porții „Căminului pentru bătrîni“, numele striga, săpat în piatră.

În ciuda exteriorului său nepromițător, Căminul este un destul de convenabil loc de retragere din fața relelor pe care și le-au atras locatarii săi fiind săraci, bătrîni și oameni. Pe timpul cuprins în această scurtă cronică ei erau în număr de vreo douăzeci — dar ca acreală, pornire la gîlceavă și ingratitude în general, cu greu ar fi putut fi socotiți mai puțini de o sută ; așa cel puțin aprecia directorul, mister Silas Tilbody. Convingerea fermă a lui mister Tilbody era că, atunci cînd epitropii admiteau pri-

mirea unor noi bătrâni în locurile celor care plecaseră spre alt Cămin mai bun și veșnic, ei n-aveau în vedere, hotărît, decît să-i tulbure lui liniștea personală și să-i pună răbdarea la încercare. Într-adevăr, pe măsură ce se învecheau legăturile sale cu instituția, el avea tot mai puternic sentimentul că planul de binefacere al fondatorului era în general supărător știrbit de prevederea primirii pensionarilor. Mister Tilbody n-avea multă imaginație, dar, cu cîtă avea, înclina spre reconstrucția „Căminului pentru bătrâni“, transformat într-un fel de „castel în Spania“, el însuși fiind castelanul ospitalier, care ar fi primit drept oaspeți vreo douăzeci de *gentlemen* plăcuți și prosperi, de vîrstă mijlocie, animați de cea mai perfectă bună dispoziție și totodată dispuși a plăti cuviincios pentru masă și casă. În acest proiect filantropic revizuit, episcopii cărorora el le datora slujba și răspunderea pentru comportamentul lui n-aveau fericirea să apară. Cît despre dînsii, umoristul local mai sus menționat considera că, în administrarea mării carități, Providența îi înzestrase în chip prevenitor cu o aplecare către parcimonie. Concluzia ce aștepta dînsul să fie trasă din această opinie nu ne interesează; ea nu afla nici reazem, nici dezmințire din partea pensionarilor, pe care desigur îi privea în primul rînd. Ei trăiau pînă la capăt puținul cît îl mai aveau de trăit, se tîrau către morminte frumos numerotate și erau înlocuiți cu alți bătrâni, care le semănau pe cît putea dori Vrăjmașul Păcii. De era cumva Căminul un loc de pedeapsă pentru păcatul risipei, păcătoșii veterani căutau dreptate cu o stăruință care dovedea sinceritatea penitenței lor. Asupra unuia dintre aceștia este chemat acum cititorul să-și îndrepte atenția.

În privința îmbrăcăminții, acest personaj nu prea era atrăgător. Să nu fi fost în toiul iernii, un observator superficial l-ar fi luat drept o născocire isteată a vreunui

gospodar care n-avea chef să împartă roadele trudei sale cu ciorile ce nu trudes, nici nu Țes — eroare ce nu s-ar fi risipit, poate, fără o mai lungă și mai apropiată observare, la care el părea să îmbie ; căci înaintarea lui în susul străzii Abersush, către Cămin, prin întunericul serii de iarnă, nu părea să fie mai rapidă decît s-ar fi putut aștepta din partea unei sperietori de ciori binecuvîntată cu tîne-rețe, sănătate și nefericire. Omul era evident prost îm-brăcat, dar pînă la urmă nu fără oarecare potrivire și bun gust, de vreme ce, fără îndoială, nu putea fi decît un candidat la primirea în Cămin, pentru care sărăcia însemna o calificare. În armata indigenței, uniformă sînt zdrențele ; ele servesc a deosebi oamenii din trupă de ofițerii recrutori.

În timp ce bătrînul, care intrase pe poarta parcului, își tîra picioarele în susul aleii largi, albită de ninsoarea deasă, pe care la răstimpuri și-o scutura neputincios de pe feluritele unghiuri prielnice ale persoanei sale, el ajunsese sub cercetarea globului mare de lampă ce ardea totdeauna de cu seară deasupra porții principale a clădirii. De parcă s-ar fi codit să-i înfrunte strălucirea revelatoare, el o luă spre stînga și umblînd o bucată bunicică de-a lungul fa-țadei clădirii, sună în cele din urmă la o ușă mai mică ; de-acolo, dinăuntru, prin fereastra în formă de evantai de deasupra ușii, venea o rază mai tulbure, irosindu-se indiferentă pe deasupra capului său. Ușa fu deschisă de către mister Tilbody în persoană. Observîndu-și vizitato-rul, care îndată se descoperi și-și scurtă întrucîtva raza permanentei curburi a spinării, marele om nu dădu vreun semn vizibil de mirare sau de neplăcere. Mister Tilbody era, într-adevăr, într-o dispoziție neobișnuit de bună — un fenomen de atribuit, fără îndoială, înrîuririi voioase a anotimpului ; pentru că era seara de ajun a Crăciunului și în dimineața următoare avea să pogoare acea binecuvîn-tată a 365-a parte a anului pe care toate sufletele creștine

o menesc, anume, unor fapte copioase de bunătate și bucurie.

Mister Tilbody era atât de plin de duhul sărbătorii încît de pe fața sa grasă și din ochii săi de un albastru șters, al căror foc ineficace slujea doar să-i deosebească de o nelalocul ei mocirlă văratecă, se revărsa o iradiere atât de jovială încît era păcat că nu se putea culca în ea, scaldîndu-se în conștiința propriei sale identități. Era prevăzut cu pălărie, încălțări solide, palton și umbrelă, cum se cuvenea unui personaj pe cale să se aventureze în noapte și viscol cu un scop caritabil; pentru că mister Tilbody chiar atunci se despărțise de soția și copiii săi, ca să plece „în tîrg“, să cumpere cele trebuincioase pentru confirmarea prefăcătoriei anuale cu privire la sfîntul burtos care cotrobăiește prin coșurile sobelor ca să-i răsplătească pe băiețașii și fetițele cuminți și mai ales pe cei care nu mint. Așa că nu-l pofti înăuntru pe bătrîn, ci îl salută cu voioșie :

— Hello ! tocmai la timp ; un minut dacă mai întîrziată, nu mă mai găseai. Haideți, n-am nici o clipă de pierdut ; o să facem împreună o bucățică de drum.

— Vă mulțumesc, spuse bătrînul, pe a cărui față albă și firavă, dar nu lipsită de distincție, lumina dinspre ușa deschisă arăta o expresie ce părea a fi dezamăgire ; dar dacă epitropii... dacă solicitarea mea...

— Epitropii, spuse mister Tilbody, închizînd mai multe uși și stingînd luminile în două locuri, au căzut de acord că nu-s de acord cu solicitarea dumneavoastră.

Anumite sentimente sînt nepotrivite pentru vremea Crăciunului, dar Gluma ironică, precum Moartea, se consideră stăpînă pe orice vreme.

— Vai, Dumnezeuule ! strigă bătrînul, cu un glas atât de firav și de răgușit încît invocarea numai impresionantă nu era și unuia cel puțin dintre cei doi care-o ascultau îi

sună oarecum caraghioasă. Cît despre Celălalt — dar acesta-i un subiect în care laicii sînt lipsiți de luminile necesare interpretării.

— Da, continuă mister Tilbody, adaptîndu-și mersul la acela al însoțitorului său, care, mecanic și fără prea mult succes, își trăgea iar picioarele pe urmele ce le făcuse prin zăpadă ; dîșii au hotărît că, avînd în vedere împrejurările — hm ! foarte speciale împrejurări. înțelegeți — ar fi inoportun să vă primească. Eu ca director și *ex officio* * secretar al onoratului consiliu (pe cînd Mister Tilbody își recita cu distincție titlul, măreția mătăhăloasei clădiri ce mizea prin pînza ninsorii părea să sufere intrucîtva prin comparație) găsesc de datoria mea să vă informez că, după cum a formulat situația diaconul Bryam, președintele nostru, prezența dumneavoastră în Cămin, avîndu-se în vedere împrejurările, ar fi deosebit de stîinjenitoare. Am considerat, firește, de datoria mea să supun onoratului consiliu relatarea ce mi-ați făcut-o cu privire la trebuințele dumneavoastră, la condiția dumneavoastră fizică și la încercările pe care a voit Providența să le abată asupra domniei-voastră chiar pe cînd vă străduiați să vă înfățișați în persoană revendicările ; dar, după o considerare plină de atenție a cazului dumneavoastră — și, pot spune, totodată plină de evlavie și nelipsită, sînt convins, nici de marea pornire către caritate adecvată acestor zile — s-a hotărît că n-am fi îndreptățiți a face nimic care ar risca să deterioreze utilitatea instituției pe care Providența a încredințat-o grijii noastre.

Ieșiseră acum din parc ; felinarul străzii, în fața porții, lucea stins prin ninsoare. Urmele lăsate de bătrîn la venire se și șterseseră — și el părea să șovăie încotro s-o apuce. Mister Tilbody se trăsese nițel de lîngă dînsul, dar

* În virtutea funcțiunii (lat.).

se opri și se întoarse iar pe jumătate către el, de parcă nu i-ar fi venit să se despartă de ocazia ce-o avea în mînă.

— Avîndu-se în vedere împrejurările, reluă, hotărîrea...

Pe bătrîn însă nu-l mai ajungea persuasiunea vorbăriei lui ; trecuse strada, spre un teren viran și acum pășea înainte, cam pe ocolite, către nicăieri anume — și cum n-avea nicăieri anume unde se duce, mersul acesta al lui nu era chiar atît de absurd pe cît părea.

Și așa s-a întîmplat că în dimineța următoare, pe cînd clopotele bisericii din Grayville sunau cu sporită solemnitate, pe potrivit acelei zile, băiețașul voinic al diaconului Byram, croind cărare către sfîntul loc de reculegere, izbi cu gheata în trupul lui Amasa Abersush. filantropul.

UN PRIVEGHI DE POMINĂ

I

Într-o încăpere de sus a unei case nelocuite, în acea parte a orașului San Francisco numită North Beach *, zăcea cadavrul unui bărbat, sub un cearceaf. Ora : aproape nouă seara ; încăperea : slab luminată de o singură lumînare. Deși vremea era călduroasă, cele două ferestre, împotriva obiceiului de a aerisi din belșug o cameră mortuară, se aflau închise, iar storurile trase. Mobilierul încăperii consta din numai trei piese — un fotoliu, un mic pupitru de lectură, pe care se găsea lumînarea, și o masă lungă de bucătărie, pe care zăcea cadavrul. Toate

* *North Beach* = Plaja de Nord.

astea, ca și cadavrul de altminteri, păreau să fi fost aduse de curînd în acea cameră — să fi fost un observator de față, ar fi băgat de seamă că erau absolut curate, cînd tot restul, în acea încăpere, era acoperit cu un strat gros de praf, iar în colțurile pereților atîrnau pînze de păianjen.

Pe sub cearceaf se puteau urmări liniile trupului neînsuflețit și chiar trăsăturile feței, ele avînd acea ascuțime proprie fețelor de morți, dar care în realitate caracterizează pe cele mistuite de boală. După tăcerea din încăpere s-ar fi dedus pe drept că ea nu se afla în partea din față a casei, îndreptată spre o stradă. Într-adevăr, dădea spre nimic alt decît o coastă înaltă de stîncă, spațele casei fiind încastrat în faleză.

Pe cînd ornicul unei biserici din apropiere bătea ceasurile nouă, cu o indolență ce părea să implice o asemenea nepăsare față de zborul timpului încît fără să vrei te întrebai de ce se mai ostenea să bată, unica ușă a încăperii se deschise și intră un bărbat, care se îndreptă spre cadavru. În acest timp ușa se închise, parcă din propria-i voință ; se auzi un scrișnet, ca al unei chei anevoie răsucită, și țacănitul zăvorului de broască. Urmă un zgomot de pași ce se îndepărtau, afară pe coridor, și omul rămase, după toate aparențele, încuiat în acea cameră. Înaintînd către masă, el stătu o clipă cu privirea coborîtă spre trupul de sub giulgiu ; apoi, cu o ușoară ridicare a umerilor, merse către una dintre ferestre și trase în sus storul. Întunericul de-afară era absolut, dar după ce șterse puțin geamurile îmbîcsite de praf, omul văzu că fereastra era întărită cu bare puternice de fier care se încrucișau deasupra-i, la cîțiva centimetri de sticlă, fiind împlîntate în ziduri de fiecă parte. Examină cealaltă fereastră. Era la fel. Omul nu manifestă prea mare curiozitate în privința asta ; nici măcar nu-și dădu osteneala să ridice cadrul mobil al ferestrei. De era într-adevăr prizonier, pă-

rea să fie un prizonier docil. După ce terminase cu inspectarea camerei, se așază în fotoliu, scoase o carte din buzunar, trase pupitrul cu lumânarea alături și începu să citească.

Acest bărbat era tânăr — nu avea mai mult de treizeci de ani — oacheș la față, ras de curînd și cu părul castaniu. Fața îi era subțire, cu nasul mare, cu o frunte lată și o „fermitate“ a bărbiei și a maxilarului despre care cei care o au spun c-ar însemna hotărîre. Ochii erau cenușii, cu privirea fermă și se mișcau numai cu un țel definit. Acum rămîneau mai mult ațintiți asupra cărții ce-o citea, dar ca din întîmplare și-i ridica la răstimpuri și-i îndrepta asupra trupului neînsuflețit de pe masă, aparent nu dintr-o fascinație sumbră, pe care în asemenea împrejurări s-ar fi presupus c-o putea exercita cadavrul chiar asupra unui om curajos și nici răsvrătindu-se conștient împotriva pornirii de-a nu se uita, care ar fi putut domina la un timid. Se uita la el de parcă, citind, ar fi dat peste ceva care-i amintise unde se găsea. Era limpede că acest om care veghea mortul își împlinea sarcina cu inteligență și calm, cum se cuvenea.

După ce citise vreo jumătate de oră, păru să fi ajuns la sfîrșitul unui capitol și puse liniștit cartea deoparte. Apoi se ridică și, luînd pupitrul de lectură de pe podea, îl duse într-un colț al încăperii, aproape de una din ferestre, luă cu sine lumînarea de pe pupitru și se înapoie la locul cel gol din fața căminului, unde șezuse.

O clipă mai tîrziu se îndreptă spre cadavrul de pe masă, ridică cearceaful și-l răsfrînsese pe lîngă cap, dînd în vileag un păr des, de culoare închisă și o basma subțire așternută peste obraz, sub care trăsăturile se deosebeau și mai limpezi și ascuțite ca mai înainte. Își umbri ochii punînd mîna între ei și lumînare și, cu o expresie serioasă și liniștită, stătu să-l privească pe tovarășul său

imobil. Satisfăcut de această inspecție, trase iar cearceaful peste obrazul mortului și, înapoindu-se la jilțul său, luă cîteva bețe de chibrit de pe sfeșnic, și le vîrî în buzunarul hainei și se așeză. Apoi scoase lumînarea din gura sfeșnicului și o privi critic, de parcă ar fi calculat cît o să mai țină. Nu mai era decît de vreo cinci centimetri ; în cel mult o oră avea să rămînă pe întuneric. Puse lumînarea la loc în sfeșnic și suflă în ea.

II

În cabinetul unui medic din Kearny Street trei bărbați ședeau în jurul unei mese, bînd puncti și fumînd. Era o oră tîrzie, aproape miezul nopții, și de puncti nu duseseră lipsă. Cel care avea expresia cea mai gravă dintre cei trei, doctorul Helberson, era gazda — în locuința lui se aflau. Părea să aibă vreo treizeci de ani ; ceilalți erau chiar ceva mai tineri ; și cu toții aveau aceeași profesiune : medici.

— Teroarea superstițioasă ce-o nutresc oamenii față de morți, era pe cale să spună doctorul Helberson, este ereditară și incurabilă. Omul n-are de ce se rușina de ea mai mult decît de-a fi moștenit, de pildă, o incapacitate pentru matematică. sau pornirea de-a minți.

Ceilalți rîseră.

— Oare nu trebuie să te rușinezi cînd minți ? întrebă cel mai tînăr dintre cei trei, care de fapt era un student ce nu absolvise încă facultatea de medicină.

— Dragul meu Harper, n-am spus așa ceva. Tendința de-a minți e una ; și altceva este a minți.

— Dar credeți, spuse al treilea, că acest sentiment superstițios, această teroare în apropierea unui mort, lipsită

de rațiune cum știm că e, este universală? Eu unul nu sînt conștient de așa ceva.

— Da, dar există totuși în alcătuirea ta, răspunse Helberson; nu-i trebuiesc decît condițiile potrivite — ceea ce numește Shakespeare „anotimpul în care prilejurile s-au unit“ — pentru ca să se manifeste în vreun fel oarecare, foarte dezagreabil, ce-ți va deschide ochii. Medicii și militarii bineînțeleș că sînt ceva mai scutiți de această senzație decît alții.

— Medicii și militarii! De ce nu-i adaugi și pe călăii de profesie, cei care spînzură și taie capete? Să includem toate clasele de asasini.

— Nu, dragă Mancher; curțile cu juri nu vor lăsa pe executorii publici să se familiarizeze îndeajuns cu moartea încît să rămîna cu totul neturburați de ea.

Tînrul Harper, care se servise din cutia de pe bufet cu o nouă țigară de foi, se așeză iar la locul lui.

— Cum ar trebui, după dumneavoastră, să fie condițiile în care orice ființă normală de pe lume, bărbat sau femeie, ar deveni insuportabil de conștientă că împărtășește slăbiciunea generală în această privință? Întrebă, cam prolix.

— De, aș spune că un om care ar sta încuiat o noapte, întreagă singur cu un cadavru, într-o încăpere întunecoasă și într-o casă pustie, neavînd așternuturi de pat pe care, să și le tragă peste cap, și ar supraviețui fără să înnebunească de-a binelea, acela s-ar putea făli pe drept că nu e, născut din femeie, nici, ca Macduff *, produs al unei tăieturi cezariene.

— Credeam că n-o să mai terminați a îngrămădi condițiile, spuse Harper, dar eu știu pe unul care nu e nici medic, nici militar și care le va accepta pe toate; iar miza pariului o puteți stabili după placul dumneavoastră.

* Macduff personaj din drama lui Shakespeare, *Macbeth*.

— Cine-i acela ?

— Numele lui e Jarette, nu-i de pe-aici, vine din tîrgușorul meu din statul New York. Eu n-am bani ca să pariez pentru el, dar are să parieze el singur, pe-o miză cît de mare.

— De unde știi ?

— Mai curînd pariază decît mîncîncă. Iar cît despre frică, pot să afirm că o consideră ca pe-un fel de maladie a pielii, sau poate ca pe-o varietate specială de erezie religioasă.

— Cam cum arată ? (Evident, interesul lui Helberson se trezise.)

— Seamănă grozav cu Mancher de colo ; ar putea fi frați gemeni.

— Accept pariul, spuse prompt Helberson.

— Foarte îndatorat pentru compliment, ce să spun, vorbi Mancher trăgănat ; i se făcuse somn. Nu pot să iau și eu parte la pariul ?

— Nu contra mea, spuse Helberson. Nu vreau banii tăi.

— Bine, spuse Mancher, eu o să fiu mortul.

Ceilalți rîseră.

Rezultatul acestei conversații nebunești l-am văzut.

III

Stingîndu-și sărăcăcioasa rație de lumînare, scopul lui Mister Jarette era de-a o păstra pentru o nevoie neprevăzută. Poate se mai și gîdea, mai mult sau mai puțin conștient, că era totuna cînd va rămîne pe întuneric și că, de-avea să devină insuportabilă situația, un mijloc de ușurare, poate chiar de scăpare, va fi binevenit. În tot cazul era înțelept să aibă o mică rezervă de lumină, de nu i-ar fi servit decît să se poată uita la ceas.

De cum stinsese lumînarea și o așezase pe dușumea lîngă el, se și cuibări confortabil în fotoliu, se sprijini înapoi și închise ochii, nădăjduind și așteptîndu-se că-l va cuprinde somnul. Avu însă o dezamăgire în această privință ; în viața lui nu fusese nicicînd mai puțin somnoros ca acum și, în cîteva minute, renunță la încercarea de-a dormi. Dar ce-i rămînea de făcut ? Nu putea orbecăi prin odaie, în beznă, cu riscul să-și facă vînațăi, mai riscînd și să se poticnească de masă și să dea peste cap cadavrul. Cu toții le recunoaștem morților dreptul de a se odihni în pace, imuni față de tot ce e zbucium și violență. Jarette aproape că izbuti să se convingă că acestea erau considerațiile care îl rețineau de la riscul unei ciocniri și-l țintuiau în fotoliu.

Pe cînd se gîndea la toate astea, i se păru că aude un ușor zgomot din direcția mesei — ce fel de zgomot anume cu greu ar fi putut explica. Nu întoarse capul. De ce ar fi făcut-o, pe întuneric ? Dar ascultă — de ce n-ar fi ascultat ? Și, ascultînd, simți o amețală și-și încleștă mîinile pe brațele jilțului. Îi țiuiau urechile într-un chip ciudat ; i se părea că-i crapă capul ; își simțea pieptul apăsător de strînsora hainelor. Se întreba : de ce toate astea — nu erau cumva simptome ale fricii ? Apoi, expirînd lung și puternic, simți o sfîrșeală extremă în piept și, cînd înghiți convulsiv o gură de aer ca să-și reumple plămîinii istoviți, îl lăsă amețeaua și-și dădu seama că atît de încordat ascultase încît își ținuse respirația pînă aproape de sufocare. Revelația asta îl vexa ; se ridică, îndepărtă jilțul cu piciorul și porni cu pași mari spre mijlocul odăii. Dar nu se ajunge departe mergînd cu pași mari prin întuneric ; începu să bîjbîie și, cînd dădu de perete, îl urmă pînă într-un colț, coti, merse mai departe de-a lungul peretelui trecînd pe lîngă cele două ferestre și de acolo pînă într-alt colț, unde se izbi de pupitrul de lectură, răsturnîndu-l ; bocăni atît de tare încît îl făcu să tresară. Asta-l necăji. „Cum dracu am uitat

unde-l pusesem ?“ bombăni și-și urmă drumul, pe bîjbiite, de-a lungul celui de-al treilea perete, pînă la cămin. „Trebuie să fac ordine“, spuse, dibuind cu mîna după luminare.

Găsind-o, o aprinse și-și îndreptă imediat ochii spre masă, unde, firește, nu intervenise nici o schimbare. Pupi-trul rămăsese nebăgat în seamă pe podea — uitase că voia să facă ordine. Își aruncă ochii prin toată odaia, împrăștiind umbrele mai adînci prin mișcări ale lumînării ce-o ținea în mînă ; apoi merse către ușă și o încercă, sucind mînerul și trăgînd de el cu toată puterea. Ușa nu ceda — asta păru să-i dea o oarecare mulțumire ; într-adevăr, o încuie și mai de nădejde, împingînd un zăvor neobservat mai înainte. Se înapoie la fotoliul lui și se uită la ceas ; era nouă și jumătate. Cu o tresărire de surpriză duse ceasul la ureche. Nu se oprise. Lumînarea era acum vizibil mai scurtă. O stinse din nou și o așeză ca și mai înainte alături de el pe dușumea.

Jarette nu se simțea la largul său ; își dădea bine seama că împrejurările și cadrul îl nemulțumeau și era supărat pe sine de acest fapt. „De ce-ar putea să-mi fie frică ?“ gîndi. „E ridicol și degradant ; n-am să fiu chiar atît de nerod.“

Dar curajul nu vine din îndemnul ce-ți dai de a fi curajos, și nici din recunoașterea că e bine în anumite ocazii să fii curajos. Cu cît Jarette se condamna mai mult, cu atît mai mult își dădea motive de a se condamna ; cu cît mai mare era numărul variațiilor ce le inventa pe tema elementară a neputinței morților de-a face rău, cu atît mai insuportabilă devenea discordia emoțiilor lui.

„Cum !“ strigă cu glas tare, în chinul cugetului său, „cum ! eu care n-am în firea mea o fărîmă de superstiție, eu care nu cred în nemurire, eu care știu (și n-am știut-o niciodată mai limpede ca acum) că viața de apoi e visul

unei dorinți, voi pierde eu oare dintr-o dată și pariul și onoarea și respectul față de mine însumi, poate chiar și rațiunea, pentru că niște strămoși sălbatici care locuiau prin peșteri și prin vizuini au conceput ideea monstruoasă că morții umblă noaptea ? Asta...”

Distinct, fără nici o îndoială posibilă, Jarette auzi îndărătul lui un zgomot ușurel, de pași moi, călcînd atent, regulat, tot mai aproape !

IV

Cu puțin înainte de mijirea zorilor, în dimineata următoare, doctorul Helberson și tînărul său prieten Harper treceau în pasul rar al cailor prin străzile cartierului North Beach, în cupeul doctorului.

— Tot îți mai păstrezi încrederea tinerească în curajul și impasibilitatea prietenului dumitale ? întrebă cel mai în vîrstă dintre ei. Crezi că am pierdut rămășagul ?

— Sînt convins că l-ai pierdut, răspunse celălalt, cu o emfază ce nu venea în sprijinul afirmației sale.

— De ! pot să jur că sper și eu același lucru.

Era spus cu seriozitate, aproape solemn. Urmă o tăcere de cîteva clipe.

— Harper, reluă doctorul, cu o înfățișare foarte gravă, în slaba lumină intermitentă ce pătrundea înlăuntrul cupeului pe cînd treceau prin dreptul felinarelor, nu prea am conștiința împăcată în chestia asta. N-aș fi continuat jocul dacă prietenul dumitale nu m-ar fi enervat cu felul disprețuitor în care trata îndoiala mea în privința puterii lui de rezistență (o calitate pur fizică la urma urmei) și prin necuviința, spusă la rece, a sugestiei de-a se folosi cadavrul unui medic. Dacă s-ar întîmpla ceva, sîntem distruși, după cum mă tem c-o merităm.

— Ce poate să se întâmple ? Chiar dacă situația ar lua o întorsătură serioasă, ceea ce nu mă sperie deloc, Mancher n-are decît să „învie“ și să explice cum stau lucrurile. Cu un „subiect“ autentic, provenit din sala de disecție, sau dintre ultimii dumneavoastră pacienți, ar putea fi altceva.

Așadar, doctorul Mancher se ținuse de cuvînt ; el era „cadavrul“.

Doctorul Helberson tăcuse vreme îndelungată, pe cînd trăsura trecea agale de-a lungul aceleiași străzi prin care mai trecuse de vreo două, trei ori. Apoi vorbi :

— De ! să sperăm că Mancher, dacă va fi fost obligat să învie din morți, a făcut-o cu discreție. O greșeală în privința asta ar putea să înrăutățească lucrurile în loc să le dreagă.

— Așa e, spuse Harper, Jarette l-ar ucide. Dar, doctore... și, uitîndu-se la ceas, pe cînd trăsura trecea în dreptul unui felinar. E aproape patru... în sfîrșit.

O clipă mai tîrziu cei doi părăsiseră cupeul și se îndreptau iute spre casa, de mult nelocuită, aparținînd doctorului și între ale cărei ziduri îl închiseseră pe Jarette, conform condițiilor trăsnitului lor rămășag. Pe cînd se apropiau de acea casă, întîlniră un om care alerga.

— Puteți să-mi spuneți, strigă el, oprindu-se brusc din fugă, unde pot găsi un doctor ?

— Ce s-a întîmplat ? întrebă Helberson, degajat.

— Du-te de vezi și dumneata, zise omul, punîndu-se iar pe fugă.

Grăbiră înainte. Ajunși lîngă casă, văzură mai mulți inși intrînd zoriți și cu ațîțare. La unele locuințe din apropiere și de peste drum ferestrele erau larg deschise și în cadrul lor scosese capetele, ciorchine, o mulțime de oa-

meni. Toate acele capete cereau lămuriri, toți puneau întrebări și nimeni nu lua în seamă întrebările celorlalți. Cîteva dintre ferestrele cu storurile trase erau luminate; locuitorii acelor încăperi se îmbrăcau ca să coboare. Exact în fața casei pe care o căutau, un felinar arunca asupra scenei o lumină gălbuie, vagă, parcă ar fi spus că ar putea să dezvăluie cu mult mai mult, dacă ar vrea.

Harper se opri în fața porții și puse o mîină pe brațul tovarășului său.

— Am pățit-o, doctore, spuse, într-o stare de extremă agitație, care contrasta ciudat cu vorbele-i degajate. Jocul ăsta ne-a băgat la apă pe toți. Să nu intrăm acolo — eu sînt de părere să stăm ascunși.

— Eu sînt medic, răspunse doctorul Helberson, calm, s-ar putea să fie nevoie de un medic.

Suiră treptele porții și se pregăteau a intra. Felinarul din față lumina gangul plin de oameni spre care dădea poarta deschisă. Unii suiseră scara de la capătul gangului și, nefiind lăsați să intre sus, așteptau acolo o ocazie prielnică. Toți vorbeau, nimeni nu asculta. Deodată, pe palierul de sus, se produse o mare emoție: un bărbat țîșnise dintr-o ușă și se smulgea din brațele celor care încercau să-l rețină. Coborî prin mulțimea de gură-cască, îmbrîncindu-i din drumul lui, împingîndu-i deoparte cu fața la perete, sau silindu-i să se cațere pe balustradă, de cealaltă parte, înșfăcîndu-i de beregată, lovindu-i cu sălbăticie, zvîrlindu-i înapoi în josul treptelor și călcînd peste cei căzuți. Îmbrăcămintea i se vedea răvășită, pălărie n-avea. Ochii, rătăciți și fără astîmpăr, aveau în ei ceva mai terifiant decît forța lui ce părea supraomenească. Fața, bărbierită de curînd, era de o extremă paloare, iar părul alb-chicjură.

Pe cînd gloata de la picioarele scării, care avea mai multă libertate de mișcare, da înapoi și-l lăsa să treacă, Harper se repezi spre el strigînd: „Jarette! Jarette!“

Doctorul Helberson îl apucă pe Harper de guler și-l trase înapoi. Omul privi fețele amîndurora, fără să pară a-i vedea, năvăli către poartă, pe scări în jos, în stradă — și dus fu. Un polițist corpulent, care izbutise mai greu să-și croiască drum pe scări și să ajungă jos, se ivi și el un minut mai tîrziu și porni în urmărire, însoțit de țipele celor ce stăteau îmbulziți la ferestre — de astă dată femei și copii.

Scara fiind acum liberă, întrucît cea mai mare parte din mulțimea adunată se repezise jos în stradă ca să observe fuga și urmărirea, doctorul Helberson urcă spre palier, urmat de Harper. În fața unei uși de pe coridorul de sus, un ofițer de poliție îi opri să intre. „Sîntem medici“, spuse doctorul și trecură înăuntru. Încăperea era plină de oameni, ce se vedeau nelămurit, îngrămădindu-se în jurul unei mese. Noii-veniți înaintară strecurîndu-se și priviră peste umerii celor din față. Pe masă, cu membrele inferioare acoperite de un cearceaf, sta întins cadavrul unui bărbat, luminat din plin de razele unei lanterne, ținută de-un polițist care sta la picioarele cadavrului. Cei-lalți, cu excepția celor din apropierea căpățîiului, polițistul însuși — cu toții erau în întuneric. Fața mortului se vedea galbenă, respingătoare, oribilă! Ochii, parțial deschiși, priveau în sus, maxilarul era căzut; urme de spume mînjeau buzele, bărbia, obrazii. Un bărbat înalt, evident un doctor, sta aplecat deasupra cadavrului, cu mîna vîrîtă sub piepții cămășii. O retrase de-acolo și băgă două degete în gura deschisă.

— Omul acesta e mort de șase ore, spuse. Cazul e de competența procurorului. Scoase din buzunar o carte de

vizită, i-o dădu ofițerului de poliție și-apoi se îndreptă spre ușă.

— Părăsiți încăperea, afară, toți ! se răsti polițistul și cadavrul pieri de parcă ar fi fost smuls de la locul lui, pe cînd polițistul, mișcînd lanterna, arunca raza de lumină ici și colo pe fețele din mulțime.

Efectul fu uluitor ! Oamenii, orbiți, zăpăciți, aproape îngroziți, năpădiră în tumult spre ușă, împingînd, înghe-suindu-se și căzînd unii peste alții în timp ce fugeau ca „legiunile Noptii“ din fața săgeților lui Apollo. Asupra gloatei ce se lupta și se strivea, polițistul își revărsa necruțător și neconținut lumina. Prinși în curent, Helberson și Harper fură măturați afară din cameră și o dată cu torrentul de oameni ce se revărsa pe scări aterizară în stradă.

— Doamne Dumnezeule, doctore ! Nu ți-am spus că Jarette o să-l omoare ? făcu Harper, îndată ce se desprinseseră din mulțime.

— Cred că mi-ai spus, răspunse celălalt, fără vreo emoție vizibilă.

Merseră înainte în tăcere, lăsînd în urmă străzi după străzi. Pe fundalul cerului încă cenușiu se proiectau siluetele locuințelor clanurilor de pe coline. Faetonul cu lapte de fiecare zi își și începuse drumurile de-a lungul străzilor ; vînzătorul de pîine avea să apară curînd ; băiatul cu gazete alerga de colo-colo prin cartier.

— Mi se pare evident, tinere, spuse Helberson, că dumneata și cu mine am stat cam prea mult expuși la aerul dimineții, în ultimul timp. E nesănătos ; ne trebuie o schimbare. Ce-ai zice de-o raită prin Europa ?

— Cînd ?

— Nu țin la o oră anume. Aș crede că la patru după-amiază, astăzi, ar fi destul de devreme.

— Ne întîlnim la vapor, spuse Harper.

Şapte ani mai tîrziu, aceşti doi oameni şedeau pe o bancă, — în Madison Square, la New York — în conversaţie prietenească. Un alt bărbat, care-i observase cîtăva vreme, el însuşi neobservat, se apropie şi, ridicînd pălăria de pe un păr buclat, alb-chiciură, spuse :

— Vă rog să mă iertaţi, domnilor, dar atunci cînd ai omorît un om prin faptul c-ai înviat, cel mai bun lucru este să-ţi schimbi hainele cu ale lui şi la prima şansă ce ţi se oferă, să-ţi iei tălpăşiţa fără a sta prea mult la gînduri.

Helberson şi Harper schimbă între ei priviri semnificative. Evident, omul îi amuza. Cel dintîi îl privi apoi cu bunătaie în ochi pe străin şi răspunse :

— Şi eu am fost totdeauna de aceeaşi părere. Sînt cu totul de acord cu dumneavoastră în privinţa avan...

Tăcu brusc, se ridică şi se făcu alb la faţă. Se holbă la acel om, cu gura căscată. Tremura vizibil.

— A ! făcu străinul. Văd că nu te simţi bine, doctore. Dacă nu te poţi trata singur, sînt sigur că doctorul Harper îţi poate veni în ajutor.

— Cine dracu eşti dumneata ? făcu Harper cu bruscheţe.

Străinul veni mai aproape şi, aplecîndu-se către ei, spuse în şoaptă :

— Mă numesc Jarette uneori, dar vouă pot să vă spun, în amintirea vechii prietenii, că sînt doctorul William Mancher.

Revelaţia aceasta îl sculă în picioare pe Harper.

— Mancher ! strigă ; iar Helberson exclamă şi el : E adevărat, Dumnezeule !

— Da, zise străinul, zîmbind vag, e destul de adevărat, nici o îndoială. Şovăi, de parcă ar fi încercat să-şi

amintească ceva, apoi prinse a fredona o melodie a zilei. Aparent uitase de prezența lor.

— Ascultă aici, Mancher, zise cel mai vîrstnic dintre cei doi, spune-ne, ce s-a întîmplat exact în noaptea aceea, cu Jarette, știi...

— A, da ! cu Jarette, îngină celălalt. Curios c-am omis să vă spun tocmai vouă — și doar o spun atît de des. Vedeți, eu știam, pentru că l-am auzit vorbind de unul singur, că era înfricoșat rău. Așa că n-am putut să rezist tentației de-a învia și de-a mă distra nițel pe socoteala lui — n-am putut și pace. Mi-a reușit destul de bine — deși, zău, n-am crezut c-o s-o ia chiar așa în serios. N-aș fi crezut. Și — după aia — ce caznă a fost să-mi schimb locul cu el și-apoi... afurisiților !... nu m-ați lăsat să ies !

Rosti aceste ultime cuvinte cu o ferocitate de neînchipuit. Ceilalți doi se traseră înapoi, speriați.

— Noi ?... cum... cum... bîigui Helberson, pierzîndu-și pe de-a-ntregul stăpînirea de sine, noi n-am intervenit cu nimic.

— N-am spus că sînteți doctorii Hell-born și Sharper *

— Numele meu e Helberson, da ; și domnul acesta este Mister Harper, răspunse cel dintîi, care-și mai venise în fire auzindu-l rîzînd. Dar nu sîntem doctori acum. Sîntem... da... la naiba, domle, cu jocuri de noroc ne ocupăm.

Și acesta era adevărul.

— Foarte bună profesie, foarte bună, zău așa ; și — *à propos* — sper că istețul ăsta de Sharper a achitat banii luați de la Jarette, ca un păstrător de miză corect... Foarte bună și onorabilă profesie — repetă, pe gînduri,

* Joc de cuvinte intraductibil. În loc de Helberson, Mancher spune : *Hell-born* („născut în iad“) ; și în loc de Harper, *Sharper* (cu înțelesul de „șarlatan“).

îndepărtându-se alene, dar eu unul mă țin tot de cea veche. Sînt medic-primar-șef la Azilul Bloomingdale ¹⁴ și sarcina mea este să-l tratez pe director.

OMUL ȘI ȘARPELE

I

„Adevărat ie ce se povestește, și-i dovedit cu mărturia atîtora de nu se mai află nimenia dintre cei învățați și înțelepți car'să desmință, că ochiu de șarpe însușire magnetică are — de cine cade sub stăpînirea-i e tras către dînsu împotriva voinței sale și pierе spăimos den mușcătura acelei făpturi ticăloase.“

Întins comod pe o canapea, în halat și papuci, Harker Brayton zîmbi citind fraza de mai sus în vechea carte *Minunile științei* a lui Morryster. „Singura minune în chestia asta“, își spuse, „e că cei învățați și înțelepți de pe timpul lui Morryster au crezut asemenea prostii, respinse în zilele noastre chiar de către cei mai ignoraanți.“

Urmă un șir de reflecții — căci Brayton era un om care gîndea — apoi, inconștient, el lăsă cartea în jos fără să-și schimbe direcția privirii. De îndată ce volumul îi ieșise din cîmpul vederii, ceva, într-un ungher al odăii, îi rechemă atenția spre anturajul său. Ceea ce văzu în umbra de sub patul lui fură două puncte mici, luminoase, ce păreau la o distanță de vreo doi-trei centimetri unul de altul. S-ar fi putut să fie răsfrîngeri ale luminii de gaz aerian de deasupra-i în capetele metalice ale unor cuie ; nu le prea dădu atenție și-și reluă cititul. O clipă mai tîrziu, ceva — un impuls pe care nu-i dădu prin gînd

să-l analizeze — îl îmboldi să aplece iar cartea și să caute din ochi ceea ce văzuse adineauri. Punctele de lumină tot acolo erau. Strălucirea lor părea să fi sporit — luceau cu o lumină verzuie pe care adineauri n-o observase. I se mai păru și că se mișcaseră un pic, parcă erau nițel mai aproape. Totuși, încă prea se aflau în umbră încît să-și dezvăluie natura și originea unei atenții indolente. Brusc, ceva în textul pe care-l citea îi sugeră un gând care-l făcu să tresară și să lase cartea pentru a treia oară, pe marginea sofalei, de unde, scăpîndu-i din mînă, ea se dădu peste cap și căzu deschisă pe podea, cu coperta în sus. Brayton, în capul oaselor, ațîntea o privire intensă în întunericul de sub pat, unde punctele de lumină străluceau, cum i se părea, cu o văpaie sporită. Atenția îi era acum pe deplin stîrnită ; privirea lui vie și stăruitoare descoperi, aproape chiar sub bara de la piciorul patului, volutele unui șarpe mare — punctele de lumină erau ochii lui ! Capul său oribil, turtit, împins înainte dinspre spirala cea mai dinăuntru și odihnindu-se pe cea mai din afară, era ațîntit drept către el ; conturul fălcii mari, brutale, și al frunții înguste de ființă stupidă preciza direcția privirii sale răuvoitoare. Ochii nu mai erau simple puncte luminoase ; ei își sfredeau privirea în ochii celuiilalt cu un tîlc, o intenție malignă.

II

Un șarpe în dormitorul unei locuințe de categoria cea mai bună, situată într-un oraș mare și modern, nu este din fericire un fenomen atît de obișnuit încît să fie cu totul inutilă o explicație. Harker Brayton, burlac

în vîrstă de treizeci și cinci de ani, aplecat către studiu și neactivitate, în oarecare măsură atlet, bogat, bucurîndu-se de simpatie și de-o sănătate robustă, se înapoiase la San Francisco din călătorii în tot felul de țări îndepărtate și exotice. Gusturile sale, care dintotdeauna tinseră nițel spre lux, sporiseră în exuberanță din pricina privațiunii îndelungi ; și, cum înseși resursele marelui *Hotel Castle* erau neadekvate satisfacerii lor desăvîrșite, el acceptase bucuos ospitalitatea prietenului său, doctorul Druring, distinsul om de știință. Casa doctorului Druring, mare și de modă veche, situată într-un cartier astăzi obscur al marelui oraș, avea o înfățișare exterioară și vizibilă de orgolioasă rezervă. Era evident că nu dorea să se asocieze cu elementele proximale ale mediului său modificat — și se părea că dobîndise oarecari excentricități derivînd din izolare. Una din ele consta dintr-o „aripă“, frapant de lipsită de orice legătură arhitecturală cu restul și nu mai puțin neconformistă ca destinație — fiind, de fapt, o combinație de laborator, menajerie și muzeu. Aici se deda doctorul aplecării către știință a firii sale, în cercetarea acelor forme ale vieții animale care îi captivau interesul și-i satisfăceau gustul pornit — trebuie mărturisit aceasta — mai degrabă către tipurile inferioare. Pentru ca unul din cele superioare să-i încline cu promptitudine și duiosie la bunăvoință simțurile sale rafinate, trebuia, cel puțin, ca acel specimen să fi reținut anumite caracteristici rudimentare înrudindu-l cu „balaurea erei primare“ — să fie, adică, o broască rîioasă sau un șarpe. Simpatiile științifice ale doctorului erau hotărît reptiliene ; iubea tipurile vulgare ale naturii și se da drept un Zola al zoologiei. Soția și fiicele sale, neavînd avantajul de a-i împărtăși curiozitatea luminată cu privire la lucrările și mijloacele fapturilor noastre semene născute sub steaua nenorocului,

erau cu inutilă severitate surghiunite din ceea ce el numea „Șerpăria“ și condamnate la frecventarea propriei lor spețe, deși, pentru a îndulci rigorile soartei lor, el le îngăduia din marea sa bogăție să întreacă reptilele în somptuozitatea cadrului și să strălucească într-o mai mare splendoare.

Din punct de vedere arhitectural și „mobilier“, Șerpăria era de o severă simplitate, potrivită umilei condiții a locatarilor ei, dintre care multora, într-adevăr, nu li s-ar fi putut cu încredere acorda libertatea necesară spre savurarea deplină a luxului, pentru că aveau dificila particularitate de a fi vii. În propriile lor apartamente, totuși, ei erau supuși la un minimum de constrângere personală — atît cît era compatibil cu protejarea lor de funestul obicei de a se înghiți unul pe altul — și, după cum gazdele nu omiseseră a-l informa pe Brayton, era mai mult decît o tradiție că unii dintre ei fuseseră în diferite rînduri găsiți prin părți ale casei unde n-ar fi știut cum să-și justifice prezența. În ciuda Șerpăriei și a straniilor ei asociații — cărora, de fapt, le dădea prea puțină atenție — Brayton găsea viața la reședința Druring-ilor foarte pe placul său.

III

Dincolo de o spontană tresărire de surpriză și de un fior de dezgust, mister Brayton nu fu prea afectat. Primul gînd ce-i veni fu să sune după un servitor ; dar, cu toate că șnurul clopoțelului atîrna confortabil în apropiere, el nu se clinti într-acolo ; îi dăduse prin gînd că acest gest l-ar putea supune suspiciunii de frică, pe care hotărît nu o simțea. Era mai acut conștient de extravaganța si-

tuăției decît de primejdiile ei ; o găsea revoltătoare, însă absurdă.

Reptila era dintr-o specie necunoscută lui Brayton. Lungimea nu i-o putea decît presupune ; corpul, în partea cea mai voluminoasă care se vedea, părea să aibă grosimea antebrațului său. În ce fel putea acest șarpe să fie primejdios, admitînd că ar fi nociv ? Era oare veninos ? Era cumva un *boa constrictor* ? El n-avea destulă cunoaștere a semnalelor de alarmă ale naturii încît să-și poată răspunde ; niciodată nu le descifrase codul.

Chiar fără să fie primejdioasă, lighioana era în tot cazul sîcîitoare. Era *de trop**, nelalocul ei — o impertinență. Ca o piatră de inel nevrednică de montajul ei. Chiar și gustul barbar al epocii și-al țării noastre, care încărcase pereții încăperii cu tablouri, podeaua cu mobilă și mobila cu bibelouri, nu făcea indicat acest loc pentru fărîma de viață sălbatică a junglei. Și-apoi — ce idee insuportabilă ! — exalările răsufării sale se amestecau cu atmosfera pe care el însuși o inhala.

Aceste gînduri se alcătuiră cu mai multă sau mai puțină precizie în mintea lui Brayton și dădură naștere acțiunii. Procesul e ceea ce numim considerare și decizie. Așa se face că sîntem înțelepți și neînțelepți. Așa se face că frunza veștedă, la o adiere de toamnă, dovedește mai multă sau mai puțină inteligență decît semenele ei, după cum cade în țărînă sau pe apa lacului. Taina acțiunii omenеști rămîne deschisă : ceva ne contractă mușchii. Are vreo importanță că dăm schimbărilor moleculare preliminare numele de voință ?

Brayton se sculă în picioare și se pregăti să se depărteze de șarpe, de-a îndărătelea și binișor, fără să-l tulbure, de era posibil, și-apoi să iasă pe ușă. Așa se

* *De trop* (fr.) = superfluă.

retrag oamenii dinaintea celor mari, căci mărirea e putere și puterea e amenințare. Știa că poate pași de-a îndăratele fără greș. În cazul că monstrul l-ar fi urmărit, același gust care tapetase pereții cu tablouri se îngrijise, consecvent, și de-o garnitură de ucigătoare arme orientale, dintre care putea pune mîna pe una, pentru a face față situației. Între timp ochii șarpelui ardeau cu o răutate mai nemiloasă ca înainte.

Brayton desprinsese piciorul drept de podea pentru a face un pas înapoi. În acea clipă simți o puternică aver-siune de a executa această mișcare.

„Am reputația că-s curajos“, gîndi el, „nu este curajul, așadar, mai mult decît orgoliu? Pentru că nu e nimeni de față de care m-aș putea rușina, o să mă retrag?“

Își consolida echilibrul, cu mîna dreaptă pe spătarul unui scaun, cu piciorul suspendat.

„Prostii!“ exclamă, „nu sînt chiar atît de laș încît să mă tem a trece în sinea mea drept speriat.“

Ridică piciorul ceva mai sus îndoind genunchiul și-l aruncă hotărît spre podea — la cîțiva centimetri *în fața* celuiilalt! Nu-și putea da seama cum se întîmplase asta. O încercare cu piciorul stîng avu același rezultat; iarăși îl așezase *înaintea* celui drept. Mîna care ținea spătarul scaunului se încheșta pe el; brațul era rigid, întinzîndu-se oarecum înapoi. S-ar fi putut spune că simțea o împotrivire de a se depărta din acea poziție. Capul malign al șarpelui sta tot aruncat înainte dinspre spirala interioară ca și adineauri, cu gîtul la același nivel. Nu se mișcase, dar ochii îi erau acum scînteii electrice, radiînd o infinitate de ace luminoase.

Omul era de-o paloare cenușie. Iarăși întreprinsese un pas înainte — și încă unul, tîrînd puțin după sine scau-

nul, care, cînd în cele din urmă îi dădu drumul, căzu pe podea, pocnind. Omul gemu ; șarpele nu scoase nici un zgomot și nu se clinti, dar ochii îi erau doi sori cu lumină orbitoare. Reptila însăși se găsea în întregime umbrită de ei. Emiteau, în culori bogate și vii, inele crescînde care, ajunse la cea mai mare expansiune, se topeau pe rînd ca baloanele de săpun ; păreau să se apropie pînă în obrazul lui — și îndată erau la o distanță imensă. Auzea, undeva, zvîcnetul neconținut al unei tobe mari, cu discontinue țîșniri de muzică îndepărtată, neînchipuit de dulce, ca tonurile unei harpe eoliene. Știa că e melopeea răsăritului de soare a statuii lui Memnon ¹⁵, și gîndi că sta printre trestile de pe malul Nilului, ascultînd cu simțirea exaltată acel imn nemuritor ce venea către el prin tăcerea secolelor.

Muzica încetă sau, mai degrabă, se prefăcu pe nesimțite în bubuitul îndepărtat al unei furtuni în descreștere. Un peisaj, scînteind în soare și în ploaie, se așternea înaintea-i, peste care se arcuia un curcubeu în culori vii, cuprinzînd în imensu-i arc o sută de cetăți vizibile. La mijlocul acestui cuprins, un șarpe uriaș, purtînd coroană în creștet, își înălța capul din voluminoasele-i volute alăturate și-l privea cu ochii mamei sale moarte. Brusc, acest peisaj încîntător păru a se înălța iute, ca o cortină de teatru, și pieri în gol. Ceva îl izbi tare peste obraz și peste piept. Se prăbuși pe podea ; îi curgea sînge din nasul sfîșiat și din buzele zdrelite. Cîțva timp rămase năuc și buimăcit, zăcînd cu ochii închiși, cu fața în jos. După cîteva clipe își revenise — și atunci știu că această cădere, abătîndu-i privirile, rupsese vraja ce-l ținea captiv. Avea sentimentul că acum, ferindu-și ochii, avea să fie în stare să se retragă. Dar gîndul la șarpele pîndind la cîțiva zeci de centimetri de capul lui, chiar

nevăzut — poate pe cale să sară asupra-i și să-i zvirle spiralele în jurul gâtului — era prea hidos ! Înălță capul, își aținti privirea în acei ochi siniștri și iar fu în robie.

Șarpele nu se clintise și părea să-și fi pierdut oarecum puterea asupra imaginației lui ; somptuoasele amăgiri ce le avusese cu câteva clipe mai înainte nu se repetară. Sub fruntea aceea plată și goală de gândire, doar ochii ca mărgeaua sticleau, ca și la început, cu o expresie nespus de răutăcioasă. Ca și cum jivina, sigură de izbînda ei, s-ar fi hotărît să nu mai folosească alte viclenii ademenitoare.

Acum se desfășură o scenă groaznică. Omul, așternut pe podea, la nici un metru de vrăjmașul său, își ridică partea de sus a trupului, proptindu-se în coate, cu capul aruncat înapoi, cu picioarele întinse în toată lungimea. Fața îi era albă printre petele de sînge ; ochii căscați din cale-afară. Avea spume la gură, ce-i picau în stropi de pe buze. Corpul îi era frămîntat de convulsii puternice, care mai că semănau cu niște unduiri șerpești. Se îndoia din mijloc, mutînd picioarele dintr-o parte într-alta. Și fiecare clipă îl lăsa *mai* aproape de șarpe. Împingea mîinile înainte, să se proptească în ele pentru a se da înapoi — totuși înainta necontenit, pe coate.

IV

Doctorul Druring ședea cu soția sa în bibliotecă. Savantul se afla într-o rară bună dispoziție.

— Am obținut chiar azi, prin schimb cu un alt colecționar, un specimen splendid de *ophiophagus*.

— Și ce-ar putea fi asta ? se informă doamna, cu un interes cam palid.

— Vai de mine, cîtă ignoranță ! Draga mea, un bărbat care se convinge după căsătorie că soția lui nu cunoaște limba greacă, are drept la divorț. *Ophiophagul* este un șarpe care mănîncă alți șerpi.

— Sper c-o să-ți mănînce toți șerpii, spuse ea, mutînd cu un gest absent lampa de la locul ei. Dar cum face rost de obicei de alți șerpi ? Probabil, vrăjindu-i.

— Vai, dragă ! Ar trebui să mă aștept de la tine să vorbești așa, spuse doctorul, prefăcîndu-se enervat. Știi cît mă irită orice aluzie la această vulgară credință superstițioasă în puterea de fascinație a șarpelui.

Conversația fu întreruptă de un strigăt puternic, care răsună prin casa cufundată în tăcere ca glasul unui demon răcnind dintr-un mormînt ! Iarăși și iarăși răsună, cu o teribilă claritate. Săriră amîndoi în picioare, bărbatul consternat, doamna galbenă și mută de spaimă. Mai înainte să se fi stins ecourile ultimului strigăt, doctorul țîșnise din odaie și sărea, cîte două, treptele către catul de sus. Pe coridorul din fața camerei lui Brayton se întîlni cu cîțiva servitori care coborîseră de la etajul superior. Împreună năvăliră spre ușa camerei, fără să mai bată. Nu era bine închisă și se dădu în lături. Brayton zăcea cu fața în jos pe podea, mort. Capul și brațele îi erau în parte ascunse sub bara de la picioarele patului. Traseră trupul afară, întorcîndu-l pe spate. Obrajii erau mînjiți cu sînge și spume, ochii priveau țintă, larg holbați. Însăpăimîntătoare priveriște !

— A murit dintr-un atac de cord, spuse omul de știință, plecînd genunchiul și punînd mîna pe inimă. În această poziție, privi din întîmplare sub pat. Doamne, Dumnezeuule, cum a ajuns asta aici ?

Se întinse sub pat, scoase șarpele și-l zvîrli, cu vultele tot strînse, pînă în mijlocul camerei, de unde, cu un

zgomot aspru, hîrșit, lunecă pe podeaua lustruită pînă se opri de perete și rămase neclintit. Era un șarpe împăiat ; ochii, doi nasturi de gheată.

O DOMNIȘOARĂ DE LA REDHORSE

Coronado, 20 iunie

Constat că mă interesează tot mai mult. Desigur că nu e vorba de — știi tu vreun substantiv care să corespundă adjectivului „chipeș“ ? Pentru că nu-ți vine să spui „frumusețea“ lui, cînd vorbești despre un bărbat. E destul de frumos, desigur, încît n-aș avea încredere să-l las nici cu tine — cea mai fidelă cu putință dintre soții — cînd e în formă, și asta e totdeauna. Și nici nu cred că fascinația felului lui de-a fi se datorează mult înfățișării sale. Îți amintești : farmecul artei stă în ceea ce e indefinisabil, iar pentru noi două, draga mea Irene, îmi închipui că există mai puțin din acest indefinisabil în arta de care e vorba decît pentru fetele aflate la primul lor anotimp. Eu cred că știu cum își realizează frumosul meu domn multe dintre efectele sale și poate că aș putea să-i mai dau și cîte o sugestie pentru sporirea lor. Și totuși, purtările lui sînt realmente încîntătoare. Bănuiesc că ceea ce mă interesează în primul rînd e inteligența acestui om. Conversația lui e cea mai de calitate pe care am auzit-o vreodată și nu seamănă cu a nimănui. Pare să știe tot, după cum se și cuvine, de vreme ce a fost pretutindeni, a citit totul, a văzut tot ce se poate vedea — uneori mi se pare că mai

mult chiar decît e sănătos pentru un om — și a cunoscut cele mai bizare personaje. Și-apoi glasul lui... Irene, cînd îl aud, mi se pare, zău, că s-ar fi convenit să plătesc la ușă, deși bineînțeles că-i propria mea ușă.

3 iulie

Mă tem că observațiile mele cu privire la doctorul Barritz, fiind lipsite de reflexiune, trebuie să fi fost foarte neroade, altfel n-ai fi scris despre el cu atîta ușurință, ca să nu spun lipsă de respect. Crede-mă, draga mea, omul ăsta este mai demn și mai serios (într-un fel ce nu e incompatibil cu o purtare uneori glumeață și totdeauna fermecătoare) decît oricare dintre bărbații pe care tu și eu i-am întîlnit vreodată. Și tînărul Raynor — l-ai cunoscut pe Raynor la Monterey — îmi spune că toți bărbații îl simpatizează și că e tratat peste tot cu o anume deferență. Mai e și un mister în jurul lui — ceva în legătură cu raporturile sale cu adepții lui Blavatsky din India de nord. Raynor sau că n-a vrut, sau că n-a putut să-mi dea amănunte. Eu deduc că doctorul Barritz e considerat — să nu îndrăznești să rîzi ! — un magician. Bineînțeles că un mister comun nu-i la fel de interesant ca un scandal în toată regula. Dar cînd misterul se referă la niște practici sumbre și teribile — la exercitarea unor puteri supranaturale — poate oare să existe ceva mai picant ? Asta ar explica și ciudata influență pe care-o are acest om asupra mea. Este indefinisabilul din arta sa — magia neagră. Vorbesc serios, dragă — tremur toată cînd mă privește în ochi, din orbitele lui de-o profunzime insondabilă, pe care am mai încercat, în zadar, să ți le descriu. Ce teribil,

de va fi avînd cumva puterea să te facă să te îndrăgostești ! Știi tu, poate, dacă cei din tribul Blavatsky au această putere și în afară de Sepoy ?

16 iulie

Lucrul cel mai ciudat cu putință ! Aseară, pe cînd Mătușica se dusesese la una din seratele cu topăială ce se dau la hotel (eu le detest) a venit în vizită doctorul Barritz. Era scandalos de tîrziu — de fapt, cred că vorbise cu Mătușica în sala de bal și aflase de la ea că sînt singură. Toată seara mă gîndisem cum să fac să-l trag de limbă, ca să-mi povestească despre legăturile lui cu „bandiții“ din Sepoy ¹⁶ și despre toate chestiile astea de magie, dar în clipa cînd și-a ațintit asupra-mi ochii (pentru că l-am primit, mi-e rușine s-o mărturisesc), în clipa aceea nu mai eram bună de nimic. Am început să tremur, să roșesc, să... O, Irene, îl iubesc pe acest om — nu pot să spun cît de mult, știi și tu cum e.

Cînd te gîndești ! Eu, o mică pocitanie din Redhorse — fata lui nea Jim Calamity (cum spune lumea), în tot cazul moștenitoarea lui, cu nici o rudă în viață în afara unei bătrîne mătuși absurde, care mă răsfață în mii de chipuri — total lipsită de orice în afara unui milion de dolari și unei perspective la Paris — eu să cutez să-l iubesc pe un zeu ca dînsul ! Draga mea, să te am aici, aș fi în stare să-ți smulg părul din cap, ca să mă ușurez de chinul ăsta al umilinței.

Sînt convinsă că-și dă seama de sentimentele mele ; a stat doar cîteva minute, n-a spus decît ceea ce ar fi putut spune — nici pe jumătate la fel de bine, firește — orice alt bărbat, apoi, pretextînd că are o întîlnire, s-a dus. Am

aflat astăzi unde : drept în camera lui, la culcare (mi-a spus o păsărică — băiatul de serviciu al hotelului). Ce zici de asta, nu-i o dovadă de moravuri exemplare ?

17 iulie

Ticălosul ăla mic de Raynor mi-a făcut ieri o vizită și flecăreala lui mai că m-a scos din sărite. E inepuizabil — când e vorba să distrugă vreo douăzeci de reputații (mai multe ori mai puține, după dispoziție) nu se oprește o clipă între o reputație și următoarea. (Ca să nu uit, a întrebat de tine, și manifestările lui de interes pentru persoana ta aveau o mare doză de verosimil). Mister Raynor nu-și cruță vînatul în nici un anotimp ; asemenea morții — pe care ar pricinui-o de-ar fi calomnia mortală — e în largul lui în toate anotimpurile. Dar eu țin la el, pentru că ne cunoaștem încă de la Redhorse, de cînd eram copii. El era cunoscut în acea vreme drept „Giggles“¹⁷, iar eu, Irene, ai să mă poți ierta vreodată ? mie mi se zicea „Gunny“¹⁸. Dumnezeu știe de ce ; poate că era o aluzie la materialul șorțulețelor mele, poate o aliterare la „Giggles“, pentru că Gig și cu mine eram tovarăși de joacă nedespărțiți, și minerii vor fi considerat o gin-gașă politeță să recunoască un fel de rudenie între noi.

Mai tîrziu ni l-am alăturat pe un al treilea — un altul din neamul Vitregiților, unul care, ca și Garrick¹⁹ între Tragedie și Comedie, nu știa niciodată către ce să încline, dintre puterile ce și-l disputau pe rînd — Foamea și Fîgul. De mizerie nu-l despărțea cel mai adesea decît singura bretea ce-i ținea pantalonul și nădejdea vreunui ospaț ce-avea să-i țină zilele și totodată să i le facă de neîndurat. El literalmente ciugulea niște mijloace de precară existență, pentru sine și o mamă în vîrstă, cotro-

băind prin mormanele de „piatră lepădată“ — minerii îi îngăduiau să scormonească prin ele după grăuncioare de „aur bun“ ce fuseseră trecute cu vederea — și pe-acestea el le-aduna în sac și le vindea la Moara Sindicatului. A devenit partener al firmei noastre — de aci încolo „Gunny, Giggles și Dumps“²⁰ — grație protecției mele ; pentru că nu puteam, după cum nu pot nici acum, să rămân nepăsătoare față de curajul și voinicia ce le dovedea apărînd împotriva lui Giggles imemorialul drept al sexului său de-a insulta o femele străină și fără apărare — pe mine. După ce-a dat norocul peste nea Jim Calamity și eu am început să umblu încălțată și să merg la școală, și Giggles din emulație s-a apucat să se spele pe față — și a devenit Jack Raynor, din firma „Wells, Fargo & Co.“ —, iar bătrîna doamnă Bart s-a alăturat tărîinii părinților ei, Dumps s-a mutat la San Juan Smith și a devenit vizitiu de diligență și a fost omorît de tîlhari de drumul mare, și așa mai departe.

De ce îți spun toate astea, draga mea ? Pentru că ele îmi stau pe inimă, apăsător. Pentru că pășesc acum prin Valea Smereniei. Pentru că mă supun permanentei conștiințe a nevredniciei mele de-a desface cataramele încălțărilor doctorului Barritz. Pentru că, vai mie, e în hotelul acesta un văr al lui Dumps ! Nu prea l-am cunoscut de aproape niciodată — totuși, crezi că el mă va fi recunoscut ? Te rog, spune-mi în scrisoarea următoare părerea ta sinceră, categorică, despre asta (și spune-mi că nu crezi că-i așa). Presupui că El știe de pe acum ce e cu mine, și că de aceea a plecat aseară, cînd a văzut că roșeam și tremuram ca o neroadă sub ochii Lui ? Știi, nu pot să mituiesc chiar toate gazetele, și nu pot să întorc spatele orișicui care s-a purtat cuviincios cu Gunny la Redhorse — chiar dacă lumea bună ar da de-a azvîrlita cu mine pînă-n fundul mării. Așa că uneori scheletul

zdrăngăne din oase îndărătul uşii. Mai înainte nu prea îmi păsa, după cum ştii, dar acum — *acum* nu mai e acelaşi lucru. Jack Raynor n-are să-i spună — de asta sînt sigură. El unul, într-adevăr, pare să nutrească o asemenea deferenţă pentru Dînsul, încît parcă abia îndrăzneşte a-i vorbi — e cam ca mine, în privinţa asta... Doamne, Doamne ! De-aş mai avea ceva în afară de-un milion de dolari !... Să fie Jack cu vreo trei toli mai înalt, m-aş mărita cu el chiar şi-acum şi m-aş duce înapoi la Red-horse, să port din nou pînză de sac pînă la sfîrşitul zilelor mele nefericite.

25 iulie

Am avut ieri seară un apus de soare de toată splendoarea şi trebuie să-ţi povestesc totul în legătură cu asta. Am fugit de lîngă Mătuşica şi de lîngă toţi, ca să mă plimb singură pe plajă. Sper c-o să mă crezi — necredincioaso ce eşti ! — că nu mă uitasem afară pe fereastra dinspre mare a hotelului şi-l văzusem pe El plimbîndu-se singur pe plajă. Dacă n-ai pierdut orice sentiment de discreţie feminină, o să accepţi afirmaţia mea drept neîndoielnică. M-am instalat degrabă sub umbrela mea de soare şi de-o bună bucată de vreme îmi plimbam privirea visătoare peste mare, cînd s-a apropiat El, umblînd aproape de tot de marginea apei — era ora refluxului. Te asigur că nisipul ud strălucea mai tare pe unde păşea dînsul. Apropiindu-se de mine şi-a scos pălăria şi a spus : „Domnişoară Dement, îmi daţi voie să şed cu dumneavoastră sau vreţi să vă plimbaţi cu mine ?“

Posibilitatea ca nici una din aceste sugestii să nu-mi fie pe plac nici nu-i trecea prin minte. Ai mai auzit de-o asemenea îndrăzneală ? Îndrăzneală ? Ba chiar tupeu,

draga mea, curat *tupeu* ! Ei, dar eu nu m-am amărit pentru atîta lucru — ci, cu nepotolita-mi inimă Redhorsiană bătîndu-mi pînă în gît, am răspuns : „Îmi face plăcere orice doriți dumneavoastră.“ Oare puteau exista niște vorbe mai stupide ? Amică a sufletului meu, sînt în mine adîncimi de nerozie pur și simplu insondabile !

Mi-a întins mîna, zîmbind, și fără o clipă de șovăială eu i-am dat-o pe-a mea, și cînd degetele lui au cuprins-o pentru a mă ajuta să mă ridic, dîndu-mi seama că-mi tremură, m-am roșit mai rău ca o jiletcă roșie. M-am pus totuși pe picioare și, după cîtva timp, observînd că el nu-mi dăduse drumul, mi-am tras puțin mîna înapoi, dar fără succes. El pur și simplu continua să-mi strîngă mîna, nespunînd nimic, dar privindu-mă în față cu un fel de zîmbet, care nu știam — cum aș fi putut ști ? — dacă era afectuos, ironic, sau altminteri, pentru că nu mă uitam la el. Cît era de frumos ! cu văpăile roșii ale asfințitului arzînd în adîncimile ochilor lui. Știi tu, dragă, dacă adepții lui Blavatsky și inițiații în arta sa au un anume fel de ochi ? O, ar fi trebuit să vezi atitudinea lui superbă, înclinarea dumnezeiască a capului, pe cînd stă aplecat asupra-mi după ce m-am ridicat în picioare ! Era o imagine plină de noblețe — eu însă am distrus-o curînd, pentru că îndată am prins a mă lăsa iar jos. Ce putea el face altceva decît să mă susțină, punîndu-mi un braț în jurul taliei ? „Domnișoară Dement, vă e rău ?“ a zis.

Nu era o exclamație ; nu se percepea în vorbele lui nici îngrijorare nici solicitudine. Dacă ar fi adăugat : „Presupun că asta se așteaptă din partea mea să spun“, n-ar fi exprimat mai limpede cum înțelegea el situația. Purtarea asta m-a umplut de rușine și indignare, căci sufeream aprig. Mi-am smuls mîna dintr-a lui, am apucat brațul care mă susținea și, împingîndu-l ca să mă liberez, am căzut grămadă în nisip — și-am șezut acolo neputin-

cioasă. Zbătîndu-mă îmi căzuse pălăria și acum mi se revărsa părul peste obraz și peste umeri, de mă simțeam cum nu se poate mai prost.

„Pleacă de-aici, lasă-mă“, țipam, aproape înăbușindu-mă. „Ah, *te rog*, pleacă, vrăjitor-bandit ce ești ! Cum îndrăznești să crezi una ca asta, cînd mie mi-a amorțit piciorul ?“

Aidoma cuvintele astea le-am spus ! Și-apoi m-am prăvălit în nisip și-am început să plîng cu hohote. Irena, închipuiește-ți, plîngeam *ca un țînc* !

Într-o secundă atitudinea lui s-a schimbat — atîta puteam eu să văd printre degete și păr. A căzut într-un genunchi lîngă mine, mi-a dat la o parte din obraz părul răvășit și a rostit cu cel mai duios glas posibil : „Biata mea fetiță, Dumnezeu știe că n-am vrut să te fac să suferi. Cum aș putea ? Eu care te iubesc, care te-am iubit ani și ani de-a rîndul !“

Îmi trăsese mîinile ude de pe față și le acoperea cu sărutări. Mie îmi ardeau obrajii ca jericul, toată fața îmi dogorea, cred că ieșeau aburi din ea. Ce puteam face ? Mi-am ascuns-o pe umărul lui — alt loc nu era. Și, draga mea, ce furnicătură și ce tremurături îmi treceau prin picior, îmi venea să zvîrlu cu el !

Am șezut așa timp îndelungat. El dăduse drumul uneia din mîinile mele ca să mă cuprindă din nou cu brațul și eu am profitat de asta să-mi găsesc batista și-mi ștergeam de zor ochii și nasul. Nu voiam să-mi ridic ochii pînă nu terminam cu operațiile astea ; degeaba încerca el ca îndepărtîndu-mă puțin de sine să mă privească în față. Curînd, cînd mi se păru că m-am mai dres și cînd se mai întunecase nițel, mi-am ridicat capul, l-am privit drept în ochi și am zîmbit, pe cît de drăgălaș cu putință.

„Cum adică «ani și ani de-a rîndul» ?“ am repetat. „Ce vrei să spui ?“

„Dragostea mea“, a răspuns el, foarte grav, foarte serios, „fără obrajii supti, fără ochii în fundul capului, fără părul fleșcăit și fără mersul gîrbovit, fără zdrențe, jeg și tinerețe nu mă poți recunoaște — n-ai să înțelegi ? Gunny, eu sînt Dumps !“

Într-o clipă și eu și el eram în picioare. L-am înșfăcat de cozile hainei și, în întunecimea care se lăsa, i-am scrutat cu sete fața chipeșă. Îmi pierdusem suflul de tulburare.

„Cum — nu ești mort ?“ am întrebat, fără să prea știu ce spun.

„Doar mort de dragoste, iubirea mea. M-am vindecat de glonteile tilharului de drumul mare, dar din rana cealaltă mă tem c-o să mi se tragă moartea.“

„Și de Jack — de Mister Raynor — știi... ?“

„Mă cam rușinez s-o spun, draga mea, dar adevărul e că în urma sugestiei acestui ticălos am venit încoace de la Viena.“

Irena dragă, uite așa au prins-o în plasă pe credincioasa ta prietenă,

MARY JANE DEMENT

P.S. Ce-i mai prost e că nu există nici un mister ; asta a fost născocirea lui Jack Raynor, ca să-mi stîrnească curiozitatea. James nu practică magia. Mă asigură solemn că prin toate peregrinările lui niciodată n-a pus piciorul la Sepoy.

POVEȘTI FANTASTICE

din ciclul

POT OARE EXISTA ASEMENEA LUCRURI?

STĂPÎNUL LUI MOXON

— Vorbești serios ? Crezi într-adevăr că o mașină gîndește ?

N-am primit un răspuns imediat ; Moxon părea absorbit de cărbunii din vatră, atingîndu-i dibaci cu vătraiul ici și colo, pînă reacționară la atenția sa cu o do-goare mai vie. De cîteva săptămîni observam la el un obicei tot mai accentuat de a întîrzia să răspundă chiar și la cea mai banală dintre întrebările obișnuite. Totuși, avea aerul mai mult preocupat decît reținut ; s-ar fi spus că se tot gîndește la ceva.

După cîtva timp spuse :

— Ce este o mașină ? Cuvîntul a fost definit în mai multe feluri. Iată o definiție dintr-un dicționar foarte răspîndit : „Orice instrument sau organizare care aplică și face să funcționeze o forță sau care produce un efect urmărit“. Bun, atunci omul nu e o mașină ? Și-o să ad-miți că el gîndește, sau gîndește că gîndește.

— Dacă dorești să nu-mi răspunzi la întrebare, făcui eu, cam iritat, mai bine zi așa ! Pentru că tot ce-ai spus a fost numai ca să te eschivezi. Știi foarte bine că atunci cînd vorbesc de *mașină*, nu mă refer la om, ci la un obiect alcătuit și stăpînit de om.

— Cînd acel obiect nu-l stăpînește el pe om, făcu Moxon, ridicîndu-se brusc și privind afară pe-o fereastră, prin care nu se vedea nimic, în întunericul unei nopți prevestitoare de furtună. O clipă mai tîrziu se întoarse către mine și spuse zîmbind : — Iartă-mă ; nu mă gîndeam deloc să mă eschivez. Am invocat dicționarul ca pe o inconștientă mărturie a omului, sugestivă și oarecum valoroasă în discuție. Pot destul de ușor să dau un răspuns direct întrebării ce mi-ai pus-o : cred într-adevăr că o mașină gîndește la lucrarea pe care o face.

Răspunsul era, desigur, destul de direct. Nu-mi era însă foarte plăcut, pentru că tindea să confirme o tristă bănuială : că stăruința pe care Moxon o închinase studiului și muncii în atelierul său mecanic nu-i priise. Știam, de pildă, că suferea de insomnie, și acesta nu-i un neajuns neglijabil. Oare îi atinsese judecata ? Răspunsul lui la întrebarea mea mi s-a părut în clipa aceea să dovedească limpede că așa era ; poate că acum aș gîndi altfel despre asta. Pe atunci eram mai tînr — și printre bunurile ce nu-s refuzate tinereții este și ignoranța. Incitat la controversă de către acest mare stimulent, am spus :

— Și cu ce, rogu-te, gîndește, în lipsa unui creier ?

Răspunsul, care veni cu mai puțină întîrziere ca de obicei, luă forma favorită lui Moxon, de contrainterogare :

— Cu ce gîndește o plantă, în lipsa unui creier ?

— A, va să zică și plantele fac parte din clasa filozofilor. Mi-ar plăcea să cunosc cîteva din concluziile lor ; premisele le poți omite.

— Poate că ai putea să deduci convingerile lor din ceea ce înfăptuiesc, răspunse el, aparent neatins de ironia mea neroadă. Am să te cruț de amănuntele exemplurilor familiare — al mimozei sensitive, al celor cîteva flori

insectivore și al acelora care-și apleacă staminele și-și presară polenul asupra albinei ce intră, pentru ca ea să poată fertiliza perechile lor îndepărtate. Dar consideră următorul fapt : într-un loc deschis din grădina mea am sădit o viță cățărătoare. Cînd abia mijise la suprafață, am înfipt un par în pămînt, la o distanță de un iard. Vița s-a îndreptat îndată într-acolo, dar, cînd era pe cale să ajungă, am schimbat locul parului cu cîteva picioare. Vița imediat și-a schimbat direcția, făcînd un unghi ascuțit și a pornit iar către par. Această manevră a fost repetată de cîteva ori, însă în cele din urmă, de parcă s-ar fi descurajat, vița și-a abandonat urmărirea și, ignorînd alte încercări de-a o abate, a călătorit pînă la un copăcel aflat mai departe, pe care l-a escaladat.

Rădăcinile de eucalipt se prelungesc într-un chip de necrezut în căutarea umezelii. Un binecunoscut horticultor relatează că o asemenea rădăcină s-a introdus într-o veche țevă de canalizare, urmîndu-și calea prin ea pînă la o întrerupere, unde o secțiune din țevă fusese înlăturată pentru a face loc unui zid de piatră ce se clădise de-a curmezișul direcției ei. Rădăcina a părăsit țeava și a urmat peretele pînă a dat de o gaură, unde se desprinsese o piatră. S-a tîrît prin ea și, urmînd cealaltă parte a zidului pînă a ajuns înapoi la țevă, a intrat în partea neexplorată și și-a reluat călătoria.

— Ei și, ce vor să zică toate astea ?

— Se poate să nu-ți dai seama ce înseamnă ? Arată că plantele sînt conștiente. Dovedește că ele gîndesc.

— Chiar dacă așa ar fi, care-i concluzia ? Noi vorbeam nu de plante, ci de mașini. Ele pot fi compuse în parte din lemn — lemn care n-are o vitalitate mai lungă — sau în întregime din metal. Este gîndirea și un atribut al regnului mineral ?

— Cum altfel poți explica, de exemplu, fenomenele cristalizării ?

— Nu le explic.

— Pentru că nu ai putea, fără să afirmi ceea ce dorești să negi — anume, cooperarea inteligentă între elementele constitutive ale cristalelor. Cînd soldații alcătuiesc linii, sau fac gropi pătrate numești asta raționament. Cînd gîștele sălbatice în zbor iau forma literei V spui instinct. Cînd atomii omogeni ai unui mineral, mișcîndu-se liber în soluție, se orînduiesc de la sine în forme matematic perfecte, ori particulele de umezeală înghețată în formele simetrice și frumoase ale fulgilor de zăpadă, n-ai nimic de spus. Nici măcar n-ai inventat un nume ca să-ți ascunzi eroica lipsă de raționament.

Vorbea cu neobișnuită însuflețire și seriozitate. Cînd s-a oprit, am auzit dintr-o încăpere alăturată, ce-o știam drept „atelierul mecanic“ al lui Moxon și unde nimeni afară de dînsul n-avea voie să intre, un bufnet ciudat, de parcă cineva ar fi bătut într-o masă, cu palma goală. Moxon auzi și el în aceeași clipă și, vizibil agitat, se ridică și trecu în încăperea de unde venise zgomotul. Mi s-a părut bizar că mai era cineva acolo înăuntru, și interesul ce-l purtam prietenului meu — amestecat fără îndoială cu un pic de neîndreptățită curiozitate — m-a făcut să ascult atent, deși, sînt bucuros s-o spun, nu prin gaura cheii. Răzbeau zgomote confuze, ca ale unei lupte sau îmbrînceli ; se cutremura podeaua. O nelămurit percepută gîfială și o șoaptă răgușită : „Blestematule !“ Apoi se făcu tăcere, și curînd reapăru Moxon și spuse, cu un zîmbet cam necăjit :

— Iartă-mă că te-am lăsat așa brusc. Am acolo înăuntru un aparat care și-a ieșit din țîțîni și mă supără rău.

Fixîndu-mi privirea cu stăruință asupra obrazului său stîng, străbătut de patru julituri paralele care sîngerau, am spus :

— Cum a făcut de și-a ascuțit unghiile ?

Aș fi putut să mă abțin de la această glumă ; Moxon nu-i dădu nici o atenție, ci, așezîndu-se din nou în scaunul pe care-l părăsise, își reluă monologul de parcă n-ar fi intervenit nimic :

— Fără îndoială că nu ești de partea aceloră (înutil să-i numesc unui om care-a citit cît dumneata) care au profesat că orice materie este sensibilă, că orice atom e o ființă vie, simțitoare. Eu însă, da. Nu există materie moartă, inertă ; toată materia e vie ; pătrunsă de forță, reală și potențială ; toată este sensibilă la aceleași forțe din ambianța sa și susceptibilă a se contamina de altele superioare și mai subtile cu care poate fi adusă în relații, ca de pildă ale omului, cînd o preface, modelînd-o, într-un instrument al voinței sale. Ea absoarbe ceva din inteligența și scopurile lui — cu atît mai mult cu cît e mai complexă mașina rezultată și lucrarea ce-o îndeplinește.

Îți mai amintești întîmplător definiția dată de Herbert Spencer „Vieții“ ? Eu am citit-o acum treizeci de ani. Se poate ca el s-o fi schimbat mai tîrziu — nu știu — dar în tot acest timp eu n-am putut să imaginez un singur cuvînt care ar putea fi schimbat sau adăugit, sau înlăturat cu folos, în această definiție. Mi se pare nu numai cea mai bună, ci și singura posibilă.

„Viața, spune el, e o combinație definită de schimbări eterogene, atît simultane cît și succesive, în corespondență cu coexistențe și secvențe externe.“

— Asta definește fenomenul, am spus eu, dar nu dă nici o sugestie a cauzei sale.

El a răspuns :

— E tot ce poate face definiția. După cum relevă Mill, nu știm nimic despre cauză decât ca antecedent, nimic despre efect decât ca o consecință. În anumite fenomene, unul nu survine niciodată fără de altul, care este diferit ; primul în ordine cronologică îl numim cauză, pe al doilea efect. Cineva care a văzut de multe ori un iepure urmărit de un câine și n-a văzut niciodată iepuri și câini în alt fel, ar lua iepurele drept cauza câinelui.

Dar, adăugă el, rîzînd destul de firesc, mă tem că iepurele meu mă duce departe de urma vînatului pe care-mi propusesem să-l urmăresc : mă dedau vînaătorii de dragul ei. Ceea ce te rog să observi este că în definiția lui Herbert Spencer relativă la viață este inclusă și activitatea unei mașini — nu există nimic în acea definiție care să nu-i fie aplicabil. După acest cel mai pătrunzător dintre observatori și cel mai profund dintre gînditori, dacă un om este în viață în timpul perioadei sale de activitate, la fel e și o mașină cît este în funcțiune. Ca inventator și constructor de mașini eu unul știu că asta-i adevărat.

Moxon rămase tăcut timp îndelungat, privind absent spre flăcările focului. Se făcea tîrziu și gîndeam că ar fi timpul să plec, dar, nu știu cum, parcă nu-mi plăcea ideea de a-l lăsa în acea casă izolată absolut singur, afară de prezența unui personaj despre care presupunerile mele puteau deduce doar atît : că era neamical, poate chiar primejdios. Aplecîndu-mă spre el și privindu-l cu gravitate în ochi, pe cînd arătam cu mîna spre ușa atelierului său, l-am întrebat :

— Moxon, pe cine ai acolo înăuntru ?

Fui oarecum surprins cînd el rîse degajat și răspunse fără șovăială :

— Nu e nimeni ; incidentul la care te gîndești l-am pricinuit eu : am făcut prostia să las o mașină în acțiune, fără să aibă asupra ce acționa, în timp ce întreprinsesem

sarcina interminabilă de a te lămuri. Știi cumva din întâmplare că Ritmul creează Conștiința ?

— A, să le ia naiba pe-amîndouă ! am răspuns eu, ridicîndu-mă și luîndu-mi paltonul. O să-ți spun noapte bună acuma ; și sper că mașina pe care ai avut imprudența s-o lași în funcțiune va purta mânuși rîndul viitor cînd o să găsești necesar s-o oprești.

Fără să mai stau să văd efectul observației mele ironice, părăsii casa.

Ploua și întunericul era intens. Dincolo de creasta unui deal spre care mergeam pe bîjbiite de-a lungul unor tro-tuare improvizate din scînduri și prin străzi noroioase, nepavate, vedeam reflectîndu-se pe cer luminile orașului — dar înapoia mea nu era nimic vizibil în afara unei singure ferestre a casei lui Moxon. Strălucirea ei mi se păru a avea un înțeles misterios, de profeție fatală. Știam că era o fereastră neperdeluită din „atelierul mecanic“ al prietenului meu, și nu prea mă îndoiam că el își reluse studiile pe care le întrerupsese ca să mă instruiască pe mine în conștiința mașinilor și în paternitatea Ritmului. Bizare și nițel comice cum îmi păreau pe atunci convingerile lui, nu puteam totuși să mă dezbar pe de-a-ntregul de sentimentul că ele erau într-o oarecare tragică legătură cu viața ce-o ducea și cu caracterul său — poate chiar și cu destinul ce-i era hărăzit — deși nu mai nutream convingerea că ar fi fost fanteziile unei minți dereglate. Orice-ai fi crezut despre părerile lui, expunerea lor era prea logică încît s-o poți lua drept aiureală. Iarăși și iarăși îmi reveneau ultimele lui cuvinte : „Ritmul creează Conștiința“. Precară și succintă cum era, găseam acum această afirmație infinit de ademenitoare. Își lărgea mereu înțelesul și-și adîncea mereu implicațiile. Cum... dar iată aici (gîndeam eu) ceva pe care s-ar putea întemeia o filozofie. Conștiința fiind produsul ritmului, ar însemna că toate cele

sînt într-adevăr conștiente, pentru că toate au mișcare și orice mișcare este ritmică. Mă întrebam dacă Moxon cunoștea semnificația și amploarea ideii sale — extinderea ce se putea da generalizării lui atît de importante ; sau ajunsese la credința lui filozofică pe calea sinuoasă și nesigură a observației ?

Această credință era atunci nouă pentru mine și toată expunerea lui Moxon nu reușise să mă convertească ; dar acum mi se părea că se răspîndește în juru-mi o lumină intensă, ca cea care se abătuse asupra lui Saul din Tarsus ; și acolo, afară, în vijelie și întuneric, am trăit ceea ce Lewes numește : „infinita varietate și emoție febrilă a gîndirii filozofice“. Exultam într-un sentiment nou al cunoașterii, un nou orgoliu al rațiunii. Parcă abia mai călcam cu picioarele pe pămînt, parcă mă înălțau și mă purtau prin văzduh niște aripi nevăzute.

Cedînd unui impuls de a căuta lămurire și mai deplină pe lîngă cel pe care acum îl recunoșteam drept maestru și călăuză, mă întorsesem din drum, inconștient și, aproape mai înainte de a-mi da seama ce făcusem, mă găseam iarăși în fața ușii lui Moxon. Eram muiat de ploaie, dar asta nu mă jena. Nefiind în stare, în surexcitarea mea, să găsesc soneria, încercai instinctiv mînerul clantei. Cînd cedă, intrai și urcai scările către odaia pe care atît de recent o părăsisem. Era cufundată în întuneric și tăcere ; Moxon, după cum bănuisem, se găsea în încăperea alăturată — „atelierul mecanic“. Bîjbind de-a lungul peretelui pînă ce găsii ușa de comunicare, bătui tare de mai multe ori, dar nu primii răspuns, ceea ce am atribuit tumultului de afară, căci vîntul sufla cu tărie și zvîrlea ploaia în trîmbe spre pereții subțiri. Răpăitul pe acoperișul de șindrilă de deasupra încăperii netăvănuite era puternic și neconținut.

Niciodată nu fusesem poftit să intru în atelierul mecanic ; de fapt, mi se refuzase accesul, ca și tuturor celor-

laltî, cu excepția unui singur om, un iscusit lucrător în metal, despre care nu știa nimeni nimic altceva decît că-l chema Haley și că avea obiceiul să tacă. Dar, în exaltarea spiritului meu, uitai și de discreție și de cuviință și deschisei ușa. Ceea ce am văzut mi-a alungat îndată orice speculație filozofică.

Moxon ședea cu fața la mine de cealaltă parte a unei mese pe care se afla o lumînare, care singură lumina odaia. În fața lui, cu spatele la mine, ședea un alt personaj. Pe masă, între ei, era o tablă de șah ; cei doi jucau. Mă pricepeam prea puțin la șah, dar cum nu se mai găseau pe tablă decît cîteva piese, era evident că jocul se îndrepta spre sfîrșit. Moxon arăta un interes intens — nu atît, după cum mi se păru, pentru joc, cît pentru adversarul său, asupra căruia ațîntea o privire atît de stăruitoare încît eu unul, deși în linia directă a vederii sale, rămăsei neobservat. Fața îi era fantomatic de palidă și ochii îi scînteiau ca diamantele. Pe adversarul său nu-l vedeam decît din spate, dar îmi era de ajuns ; nu doream să-i văd fața.

Părea să n-aibă o înălțime mai mare de cinci picioare, cu niște proporții care sugerau pe acelea ale unei gorile — o formidabilă lățime a umerilor, un gît gros, scurt și un cap lat și stîrcit, pe care creștea o claie încîlcită de păr negru, încununat cu un fes stacojiu. O tunică de aceeași culoare, strîns încinsă în talie, ajungea pînă la jețul pe care ședea — pare-se o ladă ; picioarele nu i se vedeau. Antebrațul stîng părea să i se odihnească în poală ; își mișca piesele cu mîna dreaptă, disproporționat de lungă.

Eu mă dădusem înapoi și stam acum puțin la o parte în cadrul ușii și în umbră. Dacă Moxon s-ar fi uitat mai departe de fața adversarului său n-ar mai fi putut observa acum nimic, decît că ușa era deschisă. Ceva îmi interzicea

și să intru și să mă retrag, o senzație — nu știu de unde îmi venea — că sînt în prezența unei tragedii iminente și că s-ar putea să-i fiu de folos prietenului meu dacă rămîn.

Jocul era rapid. Moxon mai că nici nu se uita pe tablă înainte de a-și executa mișcările, și ochiului meu neexersat i se părea că el mișcă piesa cea mai la îndemînă, mișcările fiindu-i totodată iuți, nervoase și lipsite de precizie. Răspunsul antagonistului său, deși egal de prompt la pornire, era făcut cu o mișcare a brațului înceată, uniformă, mecanică și, cum mi se părea mie, cam teatrală, care-mi puneă răbdarea la grea încercare. Era în toate astea ceva nepămîntesc — și m-am surprins înfiorîndu-mă. E drept că mă pătrunsese ploaia și mi-era frig.

De vreo două-trei ori, după ce mutase o piesă, străinul înclină ușor capul și de fiecare dată observai că Moxon își mută regele. Dintr-o dată mi-a dat în gînd că acel om trebuie să fie mut. Și apoi — că e o mașină, un jucător de șah automat! Apoi mi-am amintit că Moxon îmi spusese odată că ar fi inventat un asemenea mecanism, dar nu înțelesesem că fusese și construit. Oare tot ce vorbise despre conștiința și inteligența mașinilor era doar un preludiu la eventuala exhibiție a acestei născociri, un truc pentru a intensifica efectul acțiunii ei mecanice asupra mea care-i ignoram secretul?

Frumoasă concluzie ar fi fost asta pentru exaltările mele intelectuale, pentru „nesfîrșita varietate și emoție febrilă a gîndirii filozofice“! Eram pe cale să mă retrag dezgustat, cînd interveni ceva care-mi reținu curiozitatea. Observai la acea creatură o ridicare din umerii ei mari — de parcă ar fi fost enervată — și-atît de natural, atît de pe de-a-ntregul omenesc fu acest gest, încît, așa cum vedeam acum lucrurile, m-a uluit. Și asta nu fu tot căci, un moment mai tîrziu, automatul izbi violent cu pumnul în masă. La acest gest, Moxon păru și mai speriat decît

mine; se retrase puțin cu scaunul, de parcă s-ar fi alarmat.

Curînd după asta Moxon, căruia îi venea rîndul să joace, ridică mîna sus deasupra tablei, se repezi la una din piesele sale ca un uliu asupra vrăbiei și cu exclamația „șah-mat!“ se sculă repede în picioare și păși îndărătul scaunului său. Automatul rămase neclintit.

Vîntul acum se mai potolise, dar auzeam, la intervale tot mai scurte, bubuitul și vuietele tunetelor. Între pauzele acestora, devenii deodată conștient de un ușor murmur sau bîzîit, care, ca și tunetele, în unele momente devenea mai puternic și mai distinct. Părea să vină din corpul automatului și, fără îndoială posibilă, era un hîrîit de roțițe. Îmi dădea impresia unui mecanism scăpat de sub reținerea și reglarea unei piese de control, un efect ce-ar apărea atunci cînd opritorul a scăpat dintr-o roată dințată. Dar, mai înainte să am timp pentru multe presupuneri asupra naturii acestui zgomot, atenția îmi fu captată de straniile mișcări ale automatului însuși. O ușoară dar continuă convulsie părea să fi pus stăpînire pe el. Trupul și capul îi tremurau ca unui paralic sau unui ins suferind de o criză de malarie și mișcarea sporea în fiecare minut, pînă cînd în cele din urmă întreaga figură fu într-o violentă agitație. Brusc sări în picioare și, cu o mișcare aproape prea rapidă încît ochiul s-o poată urma, zvîcni peste masă și scaun, cu ambele brațe aruncate înainte cît erau de lungi — în atitudinea și alungirea unuia care se aruncă în apă. Moxon încercă să sară înapoi pînă unde nu putea fi ajuns, dar era prea tîrziu : văzui mîinile oribilei creaturi strîngîndu-se în jurul gîtului său, iar pe ale lui Moxon înșfăcîndu-i încheieturile pumnilor. Apoi masa fu răsturnată, lumînarea zvîrlită pe jos se stinse și totul rămase cufundat în beznă. Dar larma încăierării se auzea înspăimîntător de limpede și mai îngrozitoare ca orice

erau sunetele hîriite, şuierate, ce le scotea omul strangu-
lat, în caznele lui de a răsufla. Călăuzit de infernalul
vacarm, am sărit în ajutorul prietenului meu, dar abia
făcusem un pas mare în întuneric, cînd întreaga încăpere
se aprinse într-o lumină albă, orbitoare, care îmi arse în
creier, în inimă şi în memorie o imagine vie a celor ce se
luptau pe podea — Moxon dedesubt, cu gîtul încă în strîn-
soarea acelor mîini de fier, cu capul forţat înapoi, cu
ochii bulbucaţi, cu gura larg deschisă şi limba aruncată
în afară ; şi — oribil contrast ! — pe faţa vopsită a asa-
sinului său o expresie de gîndire calmă şi profundă, ca la
soluţionarea unei probleme de şah ! Atîta am observat,
apoi totul s-a cufundat în întuneric şi tăcere.

Trei zile mai tîrziu mi-am redobîndit cunoştinţa în-
tr-un spital. Pe cînd amintirea nopţii tragice se trezea cu
încetul în creierul meu dureros, am recunoscut în omul
de lîngă mine pe lucrătorul de încredere al lui Moxon,
Haley. Răspunzînd privirii mele, el se apropie, zîmbind.

— Spune-ţi-mi cum s-a întîmplat, am izbutit să rostesc
cu glas stins, spune-ţi-mi tot.

— Sigur că da, a răspuns el, aţi fost scos fără con-
ştiinţă dintr-o casă în flăcări — casa lui Moxon. Nimeni
nu ştie cum se face că eraţi acolo. S-ar putea să trebuiască
să daţi oarecari explicaţii. Şi originea focului e niţel mis-
terioasă. Ideea mea e că va fi căzut un trăsnet pe casă.

— Şi Moxon ?

— A fost îngropat ieri, ce-a mai rămas din el.

Se părea că acest personaj reticent putea la ocazii să
devină comunicativ. Cînd era vorba să dea informaţii în-
spăimîntătoare unui bolnav, se purta destul de afabil.
După cîteva momente de ascuţită suferinţă a cugetului,
am îndrăznit să mai pun o întrebare :

— Cine m-a salvat ?

— Păi, dacă vă interesează, eu am fost acela.

— Vă mulțumesc, domnule Haley, să vă răsplătească Dumnezeu pentru fapta asta. L-ați salvat de asemenea și pe acel fermecător produs al dibăciei dumneavoastră, jucătorul de șah automat care l-a ucis pe inventatorul său ?

Omul rămase tăcut vreme îndelungată, ocolindu-mi privirea. Apoi se întoarse și spuse cu gravitate :

— Știți asta ?

— O știu, am răspuns, am văzut-o cu ochii mei.

Sînt mulți ani de-atunci. Dacă aș fi întrebat astăzi, aș răspunde cu mai puțină siguranță.

O IDENTITATE REGĂSITĂ

I

Revederea, un fel de bun-venit

Într-o noapte de vară un bărbat sta pe o mică înălțime cu vedere asupra unei întinderi vaste de pădure și cîmpie. După luna plină, aninată jos în asfințit, el știa ceea ce altminteri poate n-ar fi știut : că nu mai era mult pînă în zori. O ceață ușoară se așternea de-a lungul pămîntului, învăluind în parte liniile mai joase ale priveliștii, dar, deasupra, coroanele arborilor mai înalți se profilau limpede pe cer. Vreo două-trei gospodării de țară mijeau prin ceață, dar în nici una, firește, nu se zărea vreo lumină. De nicăieri, de fapt, nu venea vreun semn ori vreo mărturie de viață, afară doar de lătratul unui cîine în depărtare, care, repetîndu-se mecanic, mai curînd accentua singurătatea scenei decît o împrăștia.

Bărbatul privea curios în juru-i, în toate părțile, ca unul care în împrejurimi familiare nu e în stare să-și dea seama de locul și rolul lui exact în ordinea lucrurilor. Poate că așa ne vom purta când, sculați dintre morți, vom aștepta chemarea către judecată.

La o sută de iarzi depărtare se întindea o șosea dreaptă, albă în lumina lunii. Străduindu-se a se orienta, cum ar fi spus un topograf sau un navigator, omul își purta încet privirea de-a lungul lungimii vizibile a drumului și, la o distanță de un sfert de milă spre sud de unde sta, văzu, turbure și cenușiu prin ceață, un pîlc de călăreți îndreptîndu-se către nord. Îndărătul lor veneau oamezi pe jos, mărșăluind în coloană, cu puști ce scînteiau stins, atîrnate de-a curmezișul umerilor. Se mișcau încet și în tăcere. Alt grup de călăreți, alt regiment de infanterie, altul și iar altul — cu toții în mișcare continuă, spre punctul de unde privea omul, trecînd prin dreptul lui, dincolo de el. Urmă o baterie de artilerie — tunarii călare pe antetrenuri și chesoane. Într-una, interminabila procesiune ieșea din întunericul dinspre sud și trecea în întunericul dinspre nord, fără cel mai mic zvon de glas, de potcoavă, de roți.

Omul nu înțelegea : se crezu surd ; rosti acest gînd și-și auzi glasul, deși cu un sunet nefamiliar, care aproape că-l neliniști ; dezamăgea așteptarea urechii lui, ca timbru și rezonanță. Dar nu surzise și asta deocamdată îi era suficient. Apoi își aminti că sînt fenomene naturale cărora cineva le-a dat numele de „umbre acustice“. Cînd stai într-o umbră acustică, există o direcție din care n-auzi nimic. În bătălia de la Gaine's Mill * — una dintre ciocnirile cele mai violente din Războiul Civil, cu o sută de tunuri în luptă — spectatorii de la o milă și jumătate de-

* „Moara lui Gaine“.

părtare, de pe partea opusă văii Chickahominy, nu auzeau nimic din ceea ce, de văzut, vedeau limpede. Bombardamentul de la Port Royal, auzit și simțit în St. Augustine, la o sută și cincizeci de mile spre sud, a fost inaudibil la două mile mai la nord, într-o atmosferă liniștită. Cu câteva zile înainte de predarea trupelor de la Appomatox, trăsnetele luptei dintre comandamentele lui Sheridan și lui Pickett au rămas neștiute de către ultimul din acești comandanți, la o milă înapoia propriei sale linii. Aceste exemple nu-i erau cunoscute omului despre care scriem, dar altele, mai puțin izbitoare, nu scăpaseră observației lui. Era profund tulburat, dar dintr-o altă pricină decît a tăcerii stranii a acestui marș la lumina lunii.

„Doamne Dumnezeu !“ își spuse — și iarăși i se păru că un altul îi rostise gîndul — „dacă oamenii ăștia sînt cei drept care îi iau, înseamnă că noi am pierdut bătălia și că ei se îndreaptă spre Nashville !“

Apoi îl străbătu o grijă de sine — o aprehensiune — un simțămînt pătrunzător de primejdie personală, ceea ce la altul numim frică. Pășii iute în umbra unui copac. Iar batalioanele tăcute se tot tîrau mereu înainte prin ceață.

Brusc, un fior de răcoare în ceafă îi atrase atenția spre partea dincotro adia vîntul și, întorcîndu-se spre răsărit, văzu o slabă lumină cenușie de-a lungul orizontului — cel dintîi semn al zilei renăscînde. Asta îi spori temerile.

„Trebuie să mă depărtez de-aici“, gîndi, „altminteri voi fi descoperit și prins.“

Ieși din umbră. Îndreptîndu-se repede spre dîra cenușie tot mai deschisă de la răsărit. Din izolarea mai sigură a unui pîlc de cedri privi înapoi. Întreaga coloană pierise din priveliște : șoseaua dreaptă și albă se așternea goală, pustie în lumina lunii !

Nelămurit mai înainte, rămase acum uluit din caleafară. Așa de repede să treacă o armată atît de înceată !

— nu putea înțelege. Minut după minut se scurse, fără ca el să-și dea seama ; pierduse simțul duratei. Cu o teribilă gravitate, căuta o soluție a misterului, dar căuta în zadar. Când în cele din urmă se smulse din starea sa de absență, discul soarelui răsărise deasupra dealurilor ; dar în noile condiții omul nu află altă lumină decît pe aceea a zilei ; înțelegerea îi rămînea la fel de obscur încîlcită în îndoială ca și mai înainte.

De fiecare parte se așterneau țărini cultivate, nevădind nici un semn de război sau ravagii ale războiului. Din coșurile caselor de pe la ferme se înălțau suluri subțiri de fum albastru, semnalînd pregătiri pentru truda pașnică a zilei. După ce-și astîmpărase imemorialul discurs către lună, cîinele de pază îl asista acum pe un negru care, înhămînd o pereche de catiri la plug, cînd își domolea, cînd își relua înviorat și mulțumit munca. Eroul acestei povestiri sta cu privirea ațintită proteste asupra scenei pastorale, ca și cum n-ar mai fi văzut niciodată așa ceva în viața lui ; apoi duse mîna la cap, și-o trecu prin păr și, retrăgînd-o, își scrută cu luare-aminte palma — un gest ciudat, ce păru însă a-l fi liniștit ; o porni acum încrezător către șosea.

II

Cînd ți-ai pierdut viața, consultă un medic

Doctorul Stilling Malson, din Murfreesboro, vizitînd un pacient la o distanță de șase-șapte mile, pe șoseaua Nashville, rămăsese toată noaptea la dînsul. Cînd se crăpă de ziuă o porni către casă, călare, cum era obiceiul doctorilor din acel timp și din acel ținut. Ajunsese în vecinătatea cîmpului de luptă de la Stone River cînd un bărbat se

apropie de el dinspre marginea drumului și salută militărește, ducînd mîna dreaptă la marginea pălăriei. Dar pălăria nu era de militar, omul nu era în uniformă și n-avea o ținută marțială. Doctorul dădu din cap, politicoș, cu gîndul, pe jumătate formulat, că salutul neobișnuit al străinului se datora poate respectului pentru ambianța istorică. Deoarece omul dorea evident să-i vorbească, opri, frînînd calul, și așteptă.

— Sir, spuse străinul, cu toate că sînteți civil, nu e exclus să fiți un inamic.

— Sînt medic, fu răspunsul neutru.

— Vă mulțumesc, zise celălalt. Eu sînt locotenent, din statul major al generalului Hazen. Tăcu o clipă și-l privi pătrunzător pe cel căruia i se adresa, apoi adăugă : Din armata federală.

Medicul doar dădu din cap.

— Fiți bun și spuneți-mi, continuă celălalt, ce s-a întîmplat aici ? Unde-s armatele ? Care din ele a cîștigat bătălia ?

Medicul îl privi curios, cu ochii pe jumătate închiși, pe omul care-l interoga. După o scrutare profesională, prelungită pînă la limita politetii, spuse :

— Iertați-mă, cine cere informații trebuie să fie gata să le și dea. Sînteți rănit ? adăugă zîmbind.

— Se pare că nu serios.

Omul își scoase pălăria nemilitărească, duse mîna la cap, și-o trecu prin păr și, retrăgînd-o, își privi cu atenție palma.

— M-a nimerit un glonte și mi-am pierdut cîtăva vreme cunoștința. Trebuie să fi fost o lovitură ușoară, care a ricoșat : nu văd sînge și nu simt vreo durere. Nu vreau să vă supăr cu nici o îngrijire, dar de-ați vrea să fiți atît de bun să mă îndreptați spre comandamentul meu — spre oricare parte a armatei federale — dacă știți unde ?

Din nou doctorul nu răspunse îndată : îi treceau prin minte multe lucruri scrise în cărțile profesiei sale — cîte ceva despre identitatea pierdută și despre efectul ce-l poate avea un cadru binecunoscut în recuperarea ei. Pînă la urmă îl privi în față pe străin, zîmbi și spuse :

— Locotenente, nu porți uniforma gradului și funcției dumitale.

Atunci omul își plecă privirea către îmbrăcămintea sa, ridică iar ochii, și spuse cu șovăială :

— E-adevărat. Nu... nu prea înțeleg.

Tot mai privindu-l scrutător, dar nu fără simpatie, omul de știință întrebă brusc :

— Cîți ani ai ?

— Douăzeci și trei, dacă are vreo legătură...

— N-arăți de vîrsta asta ; n-aș fi crezut că ai atîta.

Străinul începea să-și piardă răbdarea :

— Ce să discutăm asta, zise, pe mine mă interesează ce-i cu armata. Nu-s nici două ceasuri de cînd am văzut o coloană de soldați îndreptîndu-se spre nord pe această șosea. Dumneavoastră trebuie să-i fi întîlnit. Fiți bun și spuneți-mi de ce culoare le era îmbrăcămintea — eu n-am putut s-o deslușesc. După aceea n-o să vă mai supăr.

— Ești sigur că i-ai văzut ?

— Dacă sînt sigur ? Doamne ! *Sir*, aș fi putut să-i și număr !

— Da ? *Serios* ? făcu medicul, dîndu-și seama, amuzat, că semăna cu bărbierul limbut din „O Mie și Una de Nopti“, asta-i foarte interesant. Eu n-am întîlnit soldați.

Omul îl privi cu răceală, de parcă s-ar fi gîndit și el la asemănarea cu bărbierul.

— E limpede, spuse, că n-aveți de gînd să mă ajutați. *Sir*, puteți să vă duceți la dracu !

Se întoarse și se depărtă cu pași mari, oarecum la întîmplare, prin țarinile înrourate, pe cînd cel care-l chi-

nuisse sta, oarecum căindu-se, în locul lui avantajos de observație și privea după el din șa, liniștit, pînă-l văzu dispărînd după un șir de copaci.

III

Primejdia de-a te uita într-un ochi de apă

După ce părăsi șoseaua, omul încetini pasul și acum mergea înainte, cam pe ocolite, cu o senzație netă de oboseală. Nu știa cum să și-o explice, deși ar fi putut să fie de vină limbuția plicticoasă a acelui doctor de țară. Așezîndu-se pe un bolovan, își puse o mîină pe genunchi, cu dosul palmei în sus și, din întîmplare, îi căzu privirea pe ea. Era descărnată și veștedă. Duse amîndouă mîinile la față. O simți zbîrcită și brăzdată ; îi putea urmări liniile cu vîrfurile degetelor. Ce straniu ! — o simplă lovitură de glonte și o scurtă inconștiență n-ar trebui să te prefacă într-o ruină fizică.

„Se vede că am stat multă vreme în spital“, vorbi apoi pentru sine. „Tii, că prost mai sînt ! Bătălia a fost în decembrie, și acum e vară !...“ Rîse : „Nu-i de mirare că individul ăla m-a luat drept un nebun scăpat din balamuc. Greșea : nu-s decît un rănit scăpat din spital.“

La o mică depărtare, un petic de teren împrejmuit cu un zid de piatră îi captă atenția. Fără vreun scop anume se ridică și se duse într-acolo. În centru se afla un monument solid, pătrat, de piatră cioplită. Era uzat de vreme, ros de intemperii pe la colțuri, bălțat de mușchi și licheni. Printre blocurile masive creșteau fișii de iarbă ale căror rădăcini împinseseră lespezile deoparte, ca niște pîrghii. Drept răspuns la sfidarea acestui edificiu ambițios, Timpul își așezase mîna distrugătoare asupra-i și curînd avea să

fie „una cu cetățile Ninive și Tir“. Într-o inscripție de pe-o latură a monumentului ochiul lui prinse un nume bine cunoscut. Tremurînd de ațîtare, își săltă trupul peste zid și citi :

BRIGADA
GENERALULUI HAZEN

*În amintirea ostașilor săi
căzuți la Stone River,
31 decembrie 1862*

•

Omul se lăsă înapoi de pe zid, sfîrșit, simțînd că-i vine rău. La un braț depărtare de el, o mică adîncitură de pămînt se umpluse dintr-o ploaie recentă cu un ochi de apă limpede. Se tîrî pînă acolo, să se înviioreze, își înălță trunchiul pe brațele-i tremurătoare, întinse capul înainte și-și văzu fața răsfrîntă în apă, ca într-o oglindă. Scoase un strigăt de groază. Brațele se muieară ; căzu, cu fața în jos, în băltoacă, și-și dădu viața ce năpădisese o altă viață.

UN PRUNC VAGABOND

De l-ați fi văzut pe micul Jo stînd în colțul străzii, în ploaie, nu prea cred că l-ați fi admirat. Părea să fie o obișnuită ploaie năvalnică de toamnă, dar apa ce se revărsa peste Joe, care nu prea avea încă destui ani ca să fie bun sau rău și, deci, poate că nu era încă supus legii distribuției imparțiale, parcă ar fi avut o proprietate deosebită : s-ar fi spus că era neagră și aderentă, lipicioasă.

Dar asta nu prea era posibil — nici măcar la Blackburg *, unde e sigur că se întâmplau lucruri ieșind destul de mult din comun.

De pildă, cu zece-doisprezece ani în urmă, căzuse o ploaie de broscuțe, după cum adeverește credibil o cronică a timpului — darea de seamă încheindu-se cu o afirmație oarecum obscură, cu tîlcul că autorul cronicii considera vremea prielnică francezilor.

Cîteva ani mai tîrziu, Blackburgul avu parte de o ninsoare purpurie. E frig la Blackburg în toiul iernii, iar ninsorile cad adesea și se aștern în troiene. Nu poate fi nici o îndoială — zăpada, în acest caz, efa de culoarea singelui și cînd se topea se prefăcea în apă tot sîngerie, — de va fi fost apă, și nu chiar sînge. Fenomenul atrăsese o largă atenție, iar știința avea la îndemînă tot atîtea explicații cîți oameni de știință existau și cărora le era total necunoscut. Însă oamenii din Blackburg — oameni care, timp de mulți ani, trăiseră chiar acolo unde căzuse ninsoarea cea roșie și despre care s-ar putea gîndi că știau destul de multe despre toate astea — clătinau din cap și ziceau că asta însemna că o să se întîmple ceva.

Și ceva s-a întîmplat, fiindcă vara următoare a devenit memorabilă prin domnia unei boli misterioase — epide-mice, endemice, sau Dumnezeu știe ce era, căci medicii nu știau — care a luat cu dînsa jumătate din populație. Cea mai mare parte dintr-a doua jumătate au plecat singuri și nu s-au grăbit să se întoarcă, dar, pînă la urmă, s-au întors totuși, iar acum sporeau și se înmulțeau ca și mai înainte ; numai că Blackburg, de atunci încoace, nu mai fusese pe de-a-ntregul același.

De cu totul altă natură, deși la fel de ieșită din comun, a fost întîmplarea cu stafia lui Hetty Parlow. Nu-

* Blackburg = Tîrgul Negru.

mele de față al Hetty-ei Parlow fusese Brownon — și la Blackburg asta însemna mai mult decît s-ar putea crede.

Brownonii fuseseră din timpuri imemoriale — din cele mai dintîi și mai dintîi zile ale vechilor coloniști — familia de frunte a tîrgului. Era cea mai bogată și cea mai aleasă și Blackburg și-ar fi vărsat cea din urmă picătură de sînge plebeu în apărarea numelui integru de Brownon. Deoarece prea puțini dintre membrii familiei se statorniciseră vreodată departe de Blackburg — cu toate că cei mai mulți dintre dînșii erau educați prin alte părți și mai toți călătoriseră — se aflau acolo un număr de seamă de Brownoni. Bărbații dețineau mai toate funcțiile publice, iar femeile erau în fruntea tuturor operelor de binefacere. Dintre ele, Hetty era cea mai iubită, pe temeiul dulceții firii sale, purității caracterului și neobișnuitei sale frumuseți. Ea s-a măritat la Boston cu un tinerel netrebnic care se numea Parlow — și, ca o bună Brownon, l-a adus îndată la Blackburg și a făcut din el un bărbat și un consilier comunal. Aceștia doi au avut un copil, căruia i-au dat numele de Joseph și pe care-l iubeau cu duioșie, cum era pe-atunci moda printre părinți în tot acel ținut. Apoi ei au murit dintr-o misterioasă boală (pomenită mai sus) și la vîrsta de un an împlinit, Joseph și-a început existența de orfan.

Din nefericire pentru copil, molima care-i smulsese părinții nu s-a oprit aici ; a continuat și a răpus aproape întregul contingent de Brownoni și pe aliații lor prin căsătorie ; iar cei care au fugit nu s-au mai întors. Tradiția se rupsese, proprietățile Brownonilor trecură în mîini străine și singurii Brownoni rămași în acel loc erau sub pămînt, în cimitirul Oak Hill *, unde, ce-i drept, se afla o colonie de membri ai acestei familii destul de puternică încît să reziste încălcării triburilor înconjurătoare și să

* *Oak Hill* = Dealul Stejarilor.

păstreze cea mai bună parte a terenurilor. Dar să revenim la stafie.

Într-o noapte, cam la trei ani după moartea lui Hetty Parlow, un grup de tineri din Blackburn treceau într-un car pe lângă cimitirul din Oak Hill — dacă ați fost pe-acolo vă amintiți că șoseaua Greenton trece de-a lungul lui pe partea de sud. Se întorceau de la o serbare de Întîi Mai ce se ținuse la Greenton — încît știm și data. Cu totul să fi fost vreo doisprezece inși — o ceată foarte bine dispusă, dacă avem în vedere moștenirea de melancolie lăsată în urmă de recente pățanii sumbre ale tîrgului. Pe cînd treceau prin dreptul cimitirului, cel care mîna își frînă brusc atelajul cu o exclamație de uimire. Avea de ce să fie uimit, fiindcă, față în față și aproape de marginea drumului, deși înlăuntrul cimitirului, sta fantoma lui Hetty Parlow. Nu putea fi nici o îndoială, căci fiecare dintre băieții și fetele din acel grup o cunoscuse personal. Asta stabilea identitatea arătării; caracterul ei de stafie îl arătau toate semnele obișnuite — giulgiul, părul lung, despletit, privirea „dusă departe“, totul. Apariția turburătoare își întindea brațele către apus, de parcă ar fi implorat luceafărul de seară, care desigur era un obiect ademenitor, dar evident inaccesibil. Cum ședeau cu toții fără a sufla un cuvînt (așa spune povestea), fiecare în parte dintre membrii grupului de cheflii — care chefuiseră doar cu limonadă și cafea — auzi deslușit pe-acea fantomă strigînd numele de „Joey, Joey!“ O clipă mai tîrziu nu se mai afla nimic în acel loc. Firește că nu-i nimeni obligat să creadă toate astea.

Ei! dar în acele clipe, după cum s-a dovedit mai tîrziu, Joey rătăcea printre desigurile de cimbrișor, de cealaltă parte a continentului, prin apropiere de Winnemucca, în statul Nevada. El fusese luat în acel oraș de niște oameni buni, înrudiți de departe cu răposatul lui tată, și de

către ei fusese adoptat și îngrijit cu dragoste. Dar în acea seară bietul copil se îndepărtase de casă, rătăcindu-se, și era pierdut în deșert.

Istoria sa de mai târziu e cufundată în obscuritate și conține goluri ce nu pot fi umplute decît de presupuneri. Se știe că a fost găsit de o familie de indieni Piute, care l-a ținut pe micul nenorocit cîtva timp, iar apoi l-a vîndut — realmente, vîndut pe bani — unei femei, într-unul din trenurile cu direcția spre est, într-o gară foarte îndepărtată de Winnemucca. Femeia pretindea că făcuse tot felul de cercetări, dar toate zadarnice, încît, fiind lipsită de copii și văduvă, l-a adoptat. În acest punct al drumului său prin viață, Jo părea să se fi depăntat de-a binelea de condiția de orfan ; interpunerea unui atît de mare număr de părinți între dînsul și acea stare de plîns îi promitea o lungă imunitate față de dezavantajele ei.

Doamna Darnell, cea mai nouă mamă a sa, trăia la Cleveland, în Ohio. Dar băiatul ei adoptiv nu rămase multă vreme alături de dînsa. Fu văzut într-o după-amiază, de către un sergent de poliție nou în acel cartier, depărtîndu-se cu pași mărunței de casa doamnei Darnell — și cînd fu întrebat, răspunse că se „’uce acas’“. Trebuie să fi călătorit, într-un fel oarecare, cu trenul, căci trei zile mai târziu se găsea în orașelul Whiteville, care, după cum știți, este la cale lungă de Blackburg. Îmbrăcămintea i se afla într-o stare bunicică, dar el însuși era murdar de mai mare rușinea. Incapabil să explice ce-i cu el, fu arestat ca vagabond și închis, conform sentinței, în Căminul-Adăpost pentru Copii Mici, unde fu spălat.

Jo a fugit de la Căminul-Adăpost pentru Copii Mici din Whiteville — pur și simplu a luat-o razna într-o zi — și Căminul n-a mai știut niciodată de el.

După aceea îl găsim, sau mai bine zis ne înapoiem la el, stînd pierdut sub ploaia rece de toamnă la un colț de

stradă periferică din Blackburg ; și pare drept să lămurim acum că picăturile de ploaie ce cădeau asupra-i nu erau de fapt negre și lipicioase ; doar că nu izbuteau să-i facă fața și mîinile lui mai puțin negre și lipicioase. Jo era într-adevăr îngrozitor și uluitor de mînjit, ca de mîna unui artist. Și nenorocitul de vagabond mititel n-avea ghetе ; picioarele îi erau desculțe, roșii și umflate — și cînd umbla, șchiopăta de amîndouă picioarele. Cît despre îmbrăcăminte — vai ! — nu prea s-ar fi priceput nimeni să spună pe nume vreunea dintre zdrențele ce le purta, sau să înțeleagă prin ce minune se mai ținea pe el. Dar că-l năpădisese frigul, de sus pînă jos și pe dinăuntru, era în afara oricărei îndoieli ; că-i era frig știa și el. Oricui i-ar fi fost frig, acolo, în seara aceea ; de asta nici nu se mai găsea nimeni pe-acolo. Cum ajunsese Jo să se găsească el acolo, asta n-ar fi putut spune — nici cu prețul micii, pîlpîitoarei sale vieți — chiar să fi fost înzestrat cu un vocabular întrecînd o sută de cuvinte. După cum rătăcea în juru-i privirea-i fixă, se vedea că n-avea cea mai mică idee unde era (și nici de ce).

Totuși, nu era chiar prost, pentru starea și vîrsta lui ; fiindu-i frig și foame, și cum încă mai era în stare să umble cîte puțin, dacă îndoia bine, bine genunchii și punea piciorul jos, călcînd mai întîi pe degete, se hotărî să intre într-una din casele ce mărgineau strada la lungi intervale și care arătau atît de luminoase și calde. Dar, cînd încercă să-și înfăptuiască hotărîrea asta foarte cumințe, un dulău mare țîșni din curte și-i dispută acest drept. Nespus de înspăimîntat, și gîndind fără îndoială (nu fără oarecare dreptate) că bestii pe-afară înseamnă brutalitate și înăuntru, se depărtă șchiopiș de toate casele și — la dreapta-i cîmpuri cenușii și ude, la stînga-i cîmpuri cenușii și ude, ploaia mai că orbindu-l și noaptea lăsîndu-se cu ceață și întuneric — ținu drumul de-a lun-

gul șoselei ce duce la Greenton. Mai bine zis șoseaua care-i duce la Greenton pe cei ce reușesc să treacă de cimitirul Oak Hill. Un număr destul de mare, în fiecare an, nu reușesc.

Jo n-a reușit.

L-au găsit acolo în dimineața următoare, foarte ud, foarte rece, dar flămînd nu mai era. Se pare că intrase pe poarta cimitirului — sperînd, poate, că avea să-l ducă la o casă fără ciine — și umblase împleticindu-se de colo-colo prin întuneric, căzînd fără îndoială peste numeroase morminte, pînă obosise și renunțase la orice efort. Trupul micuț zăcea culcat pe-o parte, cu un obraz mînjit proptit pe-o mînă mînjită, cu cealaltă mînă aciuiată printre zdrențe, — să se încălzească — obrazul celălalt în sfîrșit spălat, curat și alb, parcă gata să primească sărutul vreunuia dintre îngerii cei mari ai lui Dumnezeu. S-a băgat de seamă — deși nu s-a gîndit nimic despre asta atunci, trupul fiind încă neidentificat — că băiețașul zăcea pe mormîntul lui Hetty Parlow. Dar mormîntul nu s-a deschis să-l primească. Iată o împrejurare care, fără să fim irreverențioși, am putea dori să fi fost altminteri rînduită.

JIVINA NEVĂZUTĂ

I

Nu totdeauna se mănîncă ceea ce este pe masă

La lumina unei lumînări de seu, înfiptă în capătul unei mese necioplite, un bărbat citea niște însemnări dintr-un carnet. Era un vechi carnet de socoteli, foarte uzat ; iar

scrisul se părea că nu e foarte citeț, pentru că omul din cînd în cînd apropia pagina de flacăra lumînării pentru ca lumina să cadă mai puternic pe ea. Umbra carnetului se proiecta atunci asupra unei jumătăți din odaie, întunecînd un număr de fețe și de figuri ; căci, în afara celui ce citea, mai erau de față alți opt oameni. Șapte dintre ei ședeau rezemați de pereții din bușteni neciopliți, fără a scoate o vorbă, fără a se clinti și, încăperea fiind mică, destul de aproape de masă. De-ar fi întins un braț, oricare dintre ei l-ar fi putut atinge pe cel de-al optulea, care zăcea culcat pe masă, cu fața în sus, în parte acoperit cu un cearșaf, cu brațele pe lîngă trup. Acela era mort.

Omul cu carnetul nu citea tare și nimeni nu vorbea ; toți păreau că așteptau să se întîmple ceva ; doar omul mort nu aștepta nimic. Din golul întunericului de afară pătrundeau, prin deschizătura ce slujea de fereastră, toate zgomotele veșnic stranii ale nopții în pustietate — sunetul lung fără de nume al unui coiote îndepărtat ; freamătul vibrînd liniștit al neobositelor gize prin arbori ; ciudate țipete de păsări ale nopții, atît de deosebite de cele de zi ; zbîrniitul greoi al cărăbușilor și tot acel cor misterios de zvonuri mici, care totdeauna par să fi fost numai pe jumătate auzite cînd încetează brusc, de parcă și-ar fi dat seama de-o indiscreție. Dar nimic din toate acestea nu era perceput în acea adunare ; cei ce-o alcătuiau nu prea erau înclinați a-și irosi atenția în lucruri fără importanță practică ; asta se înțelegea din fiecare linie a fețelor lor aspre, se înțelegea chiar și din lumina tulbure a acelei singure lumînări. Erau, evident, oameni din vecinătate — fermieri și pădurari.

Cel care citea se deosebea întrucîtva de dînșii ; ai fi zis despre el că-i umblat, om de lume, deși în îmbrăcăminte dovedea o anumită adaptare la mediul său. Haina lui nu prea ar fi fost luată de model la San Francisco ;

încălțăminte nu-i era de origine citadină, iar pălăria ce se afla jos, lângă dînsul (numai el sta cu capul descoperit) era astfel încît cine ar fi considerat-o un articol de po-doabă s-ar fi înșelat asupra rostului ei. Fața acestui om te impresiona mai degrabă favorabil, avînd totuși o fărîmă de asprime ; deși pe aceasta putea s-o fi adoptat sau cultivat, ca potrivită unui bărbat care exercita o autoritate. Pentru că el era procuror. * În virtutea funcției sale se afla el în posesia carnetului din care citea și care fusese găsit printre lucrurile mortului — în coliba sa, unde acum avea loc ancheta.

Cînd procurorul termină de citit, puse carnetul în buzunarul de la piept. În clipa aceea ușa fu împinsă în lături și înăuntru se ivi un bărbat tînăr. Despre dînsul puteai spune cu certitudine că nu se născuse și nu crescuse la munte ; era îmbrăcat ca orășenii. Dar îmbrăcăminte îi era prăfuită, ca a unuia ce vine din călătorie ; într-adevăr se obosise mult pentru a putea să ajungă la timp și să asiste la anchetă.

Procurorul înclină ușor capul ; nici unul dintre ceilalți nu salută.

— V-am așteptat, spuse procurorul. Trebuie să terminăm treaba în seara asta.

Tînărul zîmbi.

— Îmi pare rău că v-am reținut, spuse. Am plecat, nu ca să mă sustrag convocării dumneavoastră, ci ca să expediez ziarului meu o dare de seamă despre ceea ce presupun că-s chemat înapoi ca să relatez aici.

Procurorul zîmbi.

* În original *coroner* = înalt funcționar public, a cărui sarcină de căpetenie este să determine prin anchetă, în fața unui juriu, cauzele oricăror decese suspecte.

— Relatarea pe care ați expediat-o ziarului dumneavoastră, spuse, diferă probabil de aceea pe care o veți face aici, sub prestare de jurământ.

— Asta — răspunse celălalt, cam repezit și roșind vizibil — va fi cum doriți dumneavoastră. Mi-am făcut relatarea în mai multe exemplare și am o copie după ce am trimis. N-am dat-o drept știre, pentru că e de necrezut, ci drept povestire literară. Poate figura ca parte din mărturia sub jurământ.

— Dar ați spus că e de necrezut.

— Asta nu trebuie să conteze pentru dumneavoastră, *sir*, dacă totodată jur că e adevărată.

Procurorul rămase tăcut cîtva timp, cu ochii în pămînt. Bărbații care ședeau pe lîngă pereții colibei vorbeau în șoaptă, luîndu-și rareori ochii de pe fața cadavrului. Curînd procurorul își ridică privirea și spuse :

— Reluăm ancheta.

Oamenii își scoaseră pălăriile. Martorul depuse jurămîntul.

— Cum vă numiți ? întrebă procurorul.

— William Harker.

— Vîrsta ?

— Douăzeci și șapte.

— L-ați cunoscut pe decedatul Hugh Morgan ?

— Da.

— Erați cu el cînd a murit ?

— Eram pe-aproape.

— Cum de s-a întîmplat așa ? Mă refer la prezența dumneavoastră.

— Îl vizitam aici ca să vînez și să pescuiesc. Dar, ce-i drept, în parte și cu scopul de a-i studia caracterul și felul lui de a trăi, ciudat și singuratic. Părea un model bun pentru un erou de literatură. Eu scriu uneori povestiri.

— Iar eu le citesc uneori.

— Vă mulțumesc.

— Povestiri în general — nu pe-ale dumitale.

Unii dintre jurați rîseră. Pe un fundal sumbru, umorul se reliefează mai puternic. Soldații rîd ușor în intervalele dintre lupte, și o glumă într-o cameră mortuară cucerește prin surprindere.

— Relatați împrejurările morții acestui om. Vă puteți folosi de orice însemnări și memorii doriți.

Martorul înțelese. Scoase un manuscris din buzunarul de la piept, îl apropie de flacăra luminării și, răsfoindu-l pînă ce găsi pasajul ce-i trebuia, începu să citească.

II

Ce se poate întîmpla într-un cîmp de ovăz sălbatic

„...Abia răsărise soarele cînd am ieșit din casă. Ne duceam după potîrnichi, fiecare cu cîte-o armă cu alice, însă amîndoi cu același cîine. Morgan spuse că cel mai bun loc era dincolo de-o anumită coamă, pe care o arătă cu degetul și-o străbăturăm pe niște urme prin *chaparral* *. De partea cealaltă terenul era relativ plat și înțesat cu ovăz sălbatic. Cînd am ieșit din desișul de spini, Morgan se găsea înaintea mea cu vreo cîțiva iarzi. Brusc, auzirăm, la o mică distanță în dreapta și în parte înaintea noastră, un zgomot ca al unui animal ce ar fi tropăit prin tufișuri, pe care le vedeam agitîndu-se puternic.

— Am stîrnit un cerb, am spus eu. Ce bine era să fi luat o carabină.

Morgan, care se oprise și supraveghea pătimaș tufișurile agitate, nu spuse nimic, dar trăsese cocoșul la am-

* De la *chaparro* (span.) = stejar totdeauna verde ; desiș de arbuști, tufișuri spinoase etc.

bele țevi ale armei sale și o ținea pregătită a ținti. Mi se păru nițel cam turburat, ceea ce mă surprinse, fiindcă avea reputația de a rămîne excepțional de rece, chiar în momente de primejdie neașteptată și iminentă.

— Haide, am spus. Doar n-ai să-nfigi alice într-un cerb ?

El tot nu răspundea ; dar, aruncînd o privire asupra feței lui cînd o întoarse ușor spre mine, fui izbit de intensitatea privirii sale. Atunci am înțeles că aveam de-a face cu ceva serios și înțîia mea presupunere fu că dădusem peste un *grizzly* *. Am înaintat lîngă Morgan, trăgînd cocoșul armei mele din mers.

Tușișurile se liniștiseră și zgomotele încetaseră, Morgan însă pîndea locul cu aceeași atenție încordată.

— Ce-i acolo ? Ce dracu e ? am întrebat.

— Jivina aia blestemată ! a răspuns, fără a întoarce capul. Glasul îi era aspru și nefiresc. Se vedea cum tremură tot.

Eram gata să mai spun ceva, cînd am observat ovăzul din apropierea aceluï loc mișcîndu-se în chipul cel mai inexplicabil. Nici nu știu cum să descriu asta. De parcă l-ar fi stîrnit o pală de vînt, care nu numai că-l îndoia, dar îl și apăsa, îl strivea încît nu se mai putea înălța ; și această mișcare se prelungea cu încetul de-a dreptul spre noi.

Nimic din ce văzusem vreodată nu mă impresionase atît de straniu ca acest fenomen neobișnuit și inexplicabil, totuși nu-mi pot aminti să fi avut un sentiment de teamă. Țiu minte — și-o spun aici pentru că, în chip destul de ciudat, mi-am reamintit-o atunci — că odată, privind

* Urs cenușiu (sau gălbui-cafeniu) mare și fercce, trăiește în vestul Americii de Nord.

nepăsător printr-o fereastră deschisă, am luat din greșeală un copăcel din imediata apropiere drept unul care făcea parte dintr-un grup de copaci mai mari, situați ceva mai departe. Arăta de aceeași mărime ca și ceilalți, dar fiind mai clar și mai precis definit, ca volum și în amănunt, părea să nu fie în armonie cu ei. Era o simplă falsificare a legii perspectivei aeriene, dar m-a înfiorat — aproape că m-a îngrozit. Într-atîta ne bizuim pe funcționarea ordonată a legilor naturale cunoscute, încît orice aparentă suspendare a lor este înregistrată ca o amenințare la siguranța noastră, ca avertismentul unei calamități inimaginabile. Așa și-acum, mișcarea aparent fără de cauză a ierburilor și apropierea înceată, neabătută, a acelei fișii anormale erau, hotărît, neliniștitoare. Tovarășul meu părea realmente speriat și mie nu-mi venea să-mi cred simțurilor cînd îl văzui aruncînd arma la umăr și trăgînd focuri din ambele țevi spre ierburile în mișcare! Mai înainte ca fumul descărcăturii să se fi limpezit, am auzit un țipăt puternic, feroce — un răget ca acela al unui animal sălbatic — și, trîntindu-și arma la pămînt, Morgan țîșni din loc și o rupse la fugă. În aceeași clipită eu fui trîntit la pămînt cu violență de ciocnirea a ceva nevăzut în fum — o substanță moale, grea, care părea să se fi azvîrlit spre mine cu mare forță.

Pînă să mă pot pune pe picioare și să-mi regăsesc arma, ce părea să-mi fi fost smulsă din mîini, l-am auzit pe Morgan țipînd ca în chinurile morții și — amestecîndu-se cu vaierele sale — răzbeau niște zgomote aspre, feroce, cum scot cîinii încăierați. Mai înspăimîntat decît pot spune, mă luptai să mă pun pe picioare și privii spre partea unde se retrăsese Morgan. De m-ar cruța Cerul să mai văd cîndva asemenea priveliște! La o depărtare de nici trei-

zeci de iarzi se găsea prietenul meu, cu un genunchi la pământ, cu capul răsturnat înapoi într-un mod îngrozitor, fără pălărie, cu părul lui lung în dezordine și cu tot trupul în mișcare violentă dintr-o parte într-alta, înapoi și înainte. Brațul lui drept era ridicat și părea să n-aibă mână — eu cel puțin nu-i vedeam mâna. Celălalt braț rămânea nevăzut. La răstimpuri — așa-mi arată acum amintirea această scenă extraordinară — puteam desluși doar cîte o parte a corpului său ; ca și cum s-ar fi topit parțial — nu știu cum să exprim asta altfel — apoi o schimbare de poziție de-a sa mă făcea să-l văd din nou pe de-a-ntregul.

Toate acestea trebuie să se fi desfășurat timp de cîteva secunde, dar, în acest interval, Morgan luă toate atitudinile unui om angajat într-o teribilă luptă corp la corp, învins de o greutate și de o forță superioare. Eu nu-l vedeam decît pe el, și nici pe el totdeauna lămurit. De-a lungul întregului incident țipetele și blestemele lui se auzeau ca acoperite de niște infernale zgomote de turbare și de furie inversunată, cum nu mai auzisem niciodată din vreun gîtlej de om ori de fiară !

O clipă doar am stat locului nehotărît, apoi, lepădînd arma, m-am avîntat într-ajutorul prietenului meu. Aveam vag credința că suferă de-o criză, de-o formă oarecare de convulsii. Mai înainte să pot ajunge alături de el, fu la pământ și rămase neclintit. Toate zgomotele încetaseră, dar, cu un sentiment de teroare cum nu-mi insuflaseră nici acele întîmplări groaznice, văzui din nou mișcarea misterioasă prin ovăzul sălbatic, prelungindu-se, din zona călcată în picioare în preajma omului ce zăcea la pământ, spre liziera unei păduri. Abia cînd atinsese pădurea am fost în stare să-mi iau ochii de-acolo și să mă uit la tovarășul meu de vînătoare. Era mort.“

Deși gol poți fi în zdrențe

Procurorul se ridică de pe scaunul lui și se opri lângă omul mort. Ridică o margine a cearșafului și-o trase de-o parte, dezvelind în întregime trupul, pe deplin gol, și arătînd în lumina lumînării galben-pămîntiu. Avea, totuși, pete largi de-un negru vînat, vădit pricinuite de sîngele revărsat din vase datorită contuziilor. Pieptul și coastele arătau de parcă ar fi fost ciomăgite. Se vedeau locuri groaznic sfîșiate ; pielea era ruptă în fișii și zdrențe.

Procurorul merse pînă la căpătiul mesei și desfăcu o basma de mătase ce fusese legată sub bărbie și înnodată în creștet. Cînd basmaua fu trasă de-o parte, dezvălui vederilor ceea ce fusese beregata. Unii dintre jurați, care se ridicaseră ca să vadă mai bine, își regretară curiozitatea și întoarseră fețele. Martorul Harker se duse la fereastra deschisă și se propti în afară peste pervaz, cuprins de sfîrșeală și de greață. Lăsînd să cadă batista peste gîtul mortului, procurorul păși către un colț al odăii și dintr-un morman de îmbrăcăminte ridică bucată după bucată, ținînd-o o clipă sus pentru a putea fi examinată. Toate erau sfîșiate și năclăite de sînge. Jurații nu le cercetară mai de aproape. Nu prea părea să-i intereseze. Adevărul e că văzuseră toate astea mai dinainte ; singurul lucru nou pentru ei era mărturia lui Harker.

— Domnilor, spuse procurorul, nu avem alte dovezi, cred. Vi s-a mai explicat care vă e datoria ; dacă nu doriți să mai întrebați ceva, puteți să ieșiți și să chibzuiți asupra verdictului dumneavoastră.

Căpetenia juraților se ridică — un bărbat înalt, bărbos, cu straie grosolane.

— Aș vrea să-ntreb doar un lucru, domle procoror, făcu, din ce balamuc scăpă martoru ăsta din urmă al 'mneavoastră ?

— Domnule Harker, repetă procurorul, pe un ton grav și liniștit, din ce azil ați scăpat recent ?

Lui Harker i se sui iar sîngele în obraz, dar nu spuse nimic și, solemn, cei șapte jurați ieșiră pe rînd din colibă.

— Dacă nu mai aveți altă insultă pentru mine, spuse Harker, de îndată ce el și slujbașul public rămaseră singur cu mortul, presupun că sînt liber să plec ?

— Da.

Harker porni să plece, dar se opri locului, cu mîna pe clanță. Deprinderea profesiei sale era mai puternică — mai imperativă decît simțul său de demnitate personală. În-țoarse capul și spuse :

— Carnetul pe care-l aveți acolo îl recunosc, e jurnalul lui Morgan. Părea să vă intereseze mult ; citeați din el în timp ce depuneam mărturie. Pot să-l văd ? Publicului i-ar plăcea...

— Carnetul nu va apărea în această afacere, răspunse reprezentantul oficialității, vîrîndu-l în buzunarul hainei sale, toate însemnările trecute în el sînt dinaintea morții celui care le-a scris.

Pe cînd Harker ieșea din cabană, jurații reintrară. Stătură în jurul mesei, unde cadavrul acum din nou acoperit se vădea sub cearșaf în contururi bine definite. Președintele se așază în apropiere de luminare, scoase la iveală din buzunarul de la piept un creion și un petic de hîrtie și scris, cam laborios, următorul verdict, pe care, cu mai mult sau mai puțin efort îl semnară cu toții :

„Noi juriul așa gîndim că mortu și-a aflat sfîrșitu atacat fiind de un leu de munte *, da uni dintre noi zic că chiar șasa el o fi avut și boala copiilor.“

* Nume popular pentru puma.

O explicație din mormînt

În jurnalul răposatului Hugh Morgan sînt anumite însemnări interesante, care poate că au o valoare științifică, de sugestii. La cercetarea judiciară asupra cadavrului carnetul n-a fost adus în discuție ; e posibil ca procurorul să fi gîndit că nu merita să-i zăpăcească pe jurați.

Data celei dintii însemnări nu poate fi stabilită cu certitudine ; pagina e ruptă și partea de sus lipsește ; partea de însemnare rămasă e următoarea :

„...tot alerga în semicerc, ținînd mereu capul întors spre centru, și iarăși se oprea și lătra furios. În cele din urmă o luă la fugă și se băgă în hățiș cît putu de repede. Întîi am crezut că turbase, dar cînd m-am întors acasă, l-am găsit neschimbat față de cum era de obicei — se arăta doar temător a nu fi pedepsit.

Nu cumva un cîine vede cu nasul ? Nu cumva mirosurile imprimă în anumiți centri ai creierului imagini ale celui ce le-a emis ?...”

„2 sept. — Aseară, uitîndu-mă la stele, cum răsăreau deasupra coamei dealului la est de casă, am observat că dispăreau una după alta, de la stînga spre dreapta. Fiecare pierrea doar o clipă, și numai cîteva în același timp, dar de-a lungul coamei toate care erau la un grad-două de muchia creștetului se eclipsară. De parcă ar fi trecut ceva între mine și ele ; dar nu puteam vedea ce anume ; și stelele nu erau destul de dese încît să poți zări lămurit un contur. Brr ! E ceva care nu-mi place...”

Pe timp de cîteva săptămîni însemnările lipsesc, trei pagini fiind rupte din carnet.

„27 sept. — Iar a fost pe-aici — găsesc în fiecare zi dovezi ale prezenței sale. Am stat iar la pîndă toată noaptea trecută, în același ascunziș, cu arma în mînă, amîndouă țevile încărcate cu alice mari. Dimineața am găsit, ca și-altădată, urmele proaspete de labe. Și totuși, aș fi jurat că n-am dormit — de fapt, aproape că nu mai dorm deloc. E îngrozitor, de neîndurat ! Dacă aceste lucruri uluitoare ce mi se întîmplă sînt reale, o să înnebunesc ; dacă-s închipuiri, înseamnă că sînt nebun de pe acum.“

„3 oct. — N-am să plec — n-o să reușească să mă gonească. — Nu — *aici* e casa mea, e pămîntul *meu*. Dumnezeu nu-i suferă pe fricoși...”

„3 oct. — Nu mai pot suporta ; l-am invitat pe Harker să stea cîteva săptămîni la mine — el are un cap echilibrat. O să-mi dau seama după purtarea lui dacă mă consideră nebun.“

„7 oct. — Am acum soluția misterului ; mi-a venit noaptea trecută — subit, ca printr-o revelație. Cît de simplu e — cît de teribil de simplu !

Există sunete pe care nu le putem auzi. La fiecare capăt al gamei există frecvențe ce nu provoacă nici o reacție în acest imperfect instrument care e urechea omească. Sînt prea înalte sau prea joase. Am observat cîte un stol de sturzi care ocupau întreaga culme a unui copac — sau mai multe culmi de copaci — și cu toții cîntînd cît îi ținea gura. Brusc — într-o clipită — și absolut în același moment — toate păsările țîșnesc în văzduh și se depărtează în zbor. Cum așa ? Nu puteau toate să se vadă una pe alta — se interpuneau coroane întregi de copaci. În nici un punct n-ar fi putut o pasăre conducătoare să fie vizibilă tuturor celorlalte. Trebuie să fi venit un semnal de avertisment sau de comandă, care să fi răsunat înalt și strident pe deasupra zarvei tuturor și care mie mi-a rămas neauzit. Am mai observat, de asemenea, aceeași fugă

simultană și cînd tăceau cu toatele, nu numai la sturzi, ci și la alte păsări — la potîrnichi, de pildă, despărțite, la distanțe mari, de tufărișuri — și chiar aflîndu-se pe pante opuse ale unui deal.

Oamenilor mării le este cunoscut că o colonie de balene ce se soresc sau se zbenguie la suprafața oceanului, la distanțe de mile întregi, cu convexitatea pămîntului între ele, sar uneori în apă în aceeași secundă — pier din cîmpul vederii într-o clipă. Semnalul a răsunat — sunetul lui a fost prea grav pentru urechea marinarului din vîrfurile catargului și pentru cele ale camarazilor lui de pe punte, care totuși simt vibrațiile în navă, după cum pietrele unei catedrale vibrează la basul orgii.

Ca și cu sunetele, așa-i și cu culorile. La fiecare capăt al spectrului solar fizicianul poate detecta prezența a ceea ce e cunoscut drept raze «actinice». Ele reprezintă culori — culori integrale în compoziția luminii — pe care sîntem incapabili să le discernem. Ochiul omenesc este un instrument nedesăvîrșit ; el nu cuprinde decît cîteva octave din adevărata «gamă cromatică». Nu sînt nebun ; există culori pe care nu le putem vedea.

Și — aibă-mă Domnul în pază ! — blestemată de Jivină Nevăzută e de-o asemenea culoare !“

HAÎTA PĂSTORUL

În inima lui Haîta, iluziilor tinereții nu le luaseră încă locul cele ale vîrstei și experienței. Gîndurile îi erau curate și plăcute, căci viața îi era simplă și sufletul lipsit de rîvnă și năzuințe. El se scula la mijirea zorilor și

se ducea afară, să se închine la altarul lui Hastur, zeul păstorilor, care-l auzea și se bucura. După împlinirea acestui rit pios Haïta deschidea poarta țarcului și cu inima voioasă își mîna turma spre cîmp, ospătîndu-se în drum cu brînză și turta de ovăz ce-i alcătuiau gustarea de fiecare dimineată, mai oprindu-se ici-colo spre a o spori cu niscaiva boabe culese de prin tufișuri, sticlind de rouă răcoroasă, ori ca să bea din apele ce coborau de pe coline spre a se alătura șuvoiului din mijlocul văii, lăsîndu-se duse o dată cu el, încotro nu știa.

De-a lungul zilelor lungi de vară, pe cînd oile lui pășteau iarba cea bună pe care zeii o făcuseră să crească pentru ele, sau se odihneau, rumegînd, cu picioarele dinainte îndoite sub coaste, Haïta, lungit la umbra unui copac, sau șezînd pe o piatră, cînta atît de dulce din fluierul său de trestie, încît uneori zărea din întîmplare, cu coada ochiului, mici zeități de-ale pădurii aplecîndu-se în afară din crînguri spre-a asculta ; dar, dacă le privea, ele piereau îndată. De-aci, gîndind desigur că s-ar fi putut să se prefacă într-una din oile sale, el trase concluzia solemnă că fericirea poate veni cînd nu e căutată, dar dac-o urmărești n-o mai vezi nicicînd ; pentru că, după bunăvoința lui Hastur, care el unul niciodată nu i se dezvăluia, Haïta prețuia cel mai mult interesul prietenos ce i-l dovedeau vecinii săi, sfioșii nemuritori ai pădurii și ai apelor. La căderea nopții își mîna turma înapoi spre țarc, a cărui poartă o zăvora cu grijă, și se trăgea în peștera lui, să redobîndească puteri și să viseze.

Așa-i trecea viața, fiecare zi aidoma celeilalte, afară doar cînd furtunile rosteau mînia vreunui zeu ce fusese jignit. Atunci Haïta se ghemuia în peștera lui, cu fața ascunsă în mîini, și se ruga ca numai el să fie pedepsit pentru păcatele sale, iar lumea să fie cruțată de nimicire. Cîteodată, cînd ploua năvalnic și șuvoaiele își ieșeau din

matcă, silindu-l să-și zorească turma înspăimîntată spre pășunile de sus, el se ruga pentru oamenii de prin orașele ce auzise că-s așternute în cîmpie, dincolo de cele două coline albastre, care alcătuiau poarta văii lui.

„O, Hastur, se ruga el, ai fost bun că mi-ai dat munții atît de aproape de lăcașul meu de odihnă și de ȋarcul oilor mele, încît eu și dînsele să putem scăpa de mînia apelor dezlănțuite ; dar va să mîntui și restul lumii (într-un fel pe care numai tu îl cunoști), altminteri nu mă voi mai închina ție.“

Iar Hastur, știind că Haïta era un tînăr care-și ținea făgăduielile, cruța orașele și mîna apele spre mare.

Astfel trăise de cînd ținea minte. Nici nu-și putea închipui lămurit un alt chip de-a trăi. Sfîntul pustnic care locuia în capul văii (cale de-un ceas întreg depărtare) și de la care auzise povestea cetăților mari unde trăiau oameni — ce, bieții de ei ! n-aveau oi — nu-i dăduse nici o știre despre vremea de demult cînd, după cum chibzuia, el unul trebuie să fi fost mic și neajutorat ca un miel.

Tot gîndindu-se la aceste taine și minuni și la acea înspăimîntătoare prefacere întru muțenie și putrezire, care se simțea încredințat că avea să vină și pentru dînsul cîndva, după cum o văzuse venind asupra atîtora din turma lui — după cum venea asupra tuturor viețuitoarelor, în afara păsărilor — își dădu seama că Haïta pentru prima oară cît de jalnică și făr de nădejde îi era soarta.

„Trebuie să știu, își zise el, de unde și cum am venit ; căci cum poate omul să-și împlinească sarcinile, de nu e în stare a judeca ce sînt ele, după chipul în care i-au fost încredințate ? Și ce mulțumire pot avea eu cînd nu știu cîtă vreme va să dureze ? Poate că mai înainte să răsără alt soare mă voi preface și eu — și-atunci ce se va alege de oițele mele ? Și ce se va alege de mine, cînd stau să mă gîndesc ?“

Meditînd la aceste lucruri Haïta se făcu trist și posomorît. El nu mai le vorbea inimos oițelor sale, nici nu mai alerga cu voioșie către altarul lui Hastur. În fiecare adiere auzea șoapte de zeități răufăcătoare, a căror existență abia acum o observa. Fiece nor era prevestirea unei năpaste, iar întunericul mocnea plin de spaime. Cînd punea la gură fluierul de trestie, nu mai ieșea nici o melodie, ci un vaier de mîhnire ; duhurile pădurii și ale apelor nu se mai îmbulzeau spre marginile desișurilor spre a asculta, ci fugeau de acel zgomot — cum înțelegea el după frunzișul răvășit și florile călcate de pașii lor. El veghea cu mai puțină strășnicie asupra oilor și nu puține se rătăciră spre munte și se pierdură. Cele rămase slăbiră și se îmbolnăviră, lipsite fiind de locuri bune de pășunat — pentru că el nu le mai căuta asemenea locuri, ci zi de zi le mîna într-aceeași parte, cu gîndul aiurea, în timp ce se străduia să înțeleagă ce e viața și ce e moartea, căci despre nemurire nu știa.

Într-o zi, pe cînd se dedase celor mai mohorîte gînduri, el sări deodată de pe piatra unde șezuse și, cu o mișcare hotărîtă, strigă : „De-aci înainte nu mai vreau să implor cunoașterea pe care zeii mi-o ascund. De-aci înainte, dînșii aibă grijă să nu fie nedrepti cu mine. Eu unul îmi voi face datoria pe cît voi putea de bine, iar de greșesc, ei să răspundă !“

Deodată, pe cînd grăia, o strălucire mare se lăsă în juru-i, făcîndu-l să-și ridice privirea, cu gînd că țîșnise soarele printr-o ruptură a norilor ; însă nu erau nori. Îi sta aproape o mîndrețe de fecioară ; atît de-aproape încît doar brațul să-l fi întins și ar fi putut s-o atingă. Și-atît era de frumoasă că florile de la picioarele ei își închideau petalele de deznădejde de-a i se putea asemui și-și plecau căpșoarele în semn de supunere, și-atît de dulce-i era

privirea că păsărelele gîngurind se îmbulzeau spre ochii ei, mai să-și moaie ciocurile în apele lor, ca să-și astîmpere setea, și albinele pădurii dădeau tîrcoale buzelor ei. Și-atîta lumină răspîndea că umbrele tuturor lucrurilor se abăteau din calea pașilor ei, cînd se mișca.

Haîta era vrăjit. Ridicîndu-se, îngenunche în fața ei, în adorație, iar ea îi puse mîna pe cap.

— Haide, grăi dînsa, cu glas melodios, de parcă ar fi sunat toți clopoștii turmei lui, haide, mie nu trebuie să mi te închini, căci nu-s zeiță ; dar, de te-arăți vrednic de încredere și ascultător, voi rămîne cu tine.

Haîta îi luă mîna, se ridică și, bîlbîind de tulburare, își rosti bucuria și gratitudinea ; mîna în mîna stătura zîmbindu-și și uitîndu-se unul în ochii celuilalt. El o privea cu adorație și încîntare. Grăi către ea :

— Rogu-te, fecioară fermecătoare, spune-mi care ți-e numele, de unde și pentru ce ai venit.

Atunci ea duse un deget la buze și prinse a păși înapoi. Frumusețea ei trecea vădit printr-o schimbare, ce-l făcea să se înfioare — de ce, nu știa, fiindcă ea tot frumoasă rămăsese. Dintr-o umbră uriașă, străbătînd valea ca un zbor de vultur, priveliștea se întunecă. În întuneric, făptura fetei se făcea tot mai tulbure, tot mai nelămurită, iar glasul-i părea să vină de departe, pe cînd rostea, cu glas mîhnit, de dojană :

— Tînăr prea încrezut și ingrât ! trebuie dar atît de repede să te părăsesc ? Nimic nu te-a putut reține de-a călca de îndată făgăduiala pe veci ?

Nespus de întristat, Haîta căzu în genunchi și o imploră să rămînă, se ridică și o căută în întunericul crescînd, dădu ocoluri locului, în fugă, strigînd-o cu glas tare, dar totul în zadar. Ea se făcuse nevăzută, însă, din negură, i se auzi glasul, grăind :

— Nu, nu căutîndu-mă mă vei găsi. Du-te la datoria ta, păstor necredincios, altminteri niciodată nu ne-om mai întîlni.

Se lăsase noaptea ; de pe dealuri se auzeau urletele lupilor, iar oile îngrozite se înghesuiau la picioarele lui Haïta. În trebuințele ceasului el își uită dezamăgirea ; își mîină oile înlăuntrul țarcului și, după ce dresе lăcașul de închinăciune, își revărsă către Hastur inima plină de recunoștință că-i îngăduise a-și salva oile, apoi se retrase în peștera lui și dormi.

Cînd se trezi Haïta, soarele sta sus pe cer și razele lui pătrundeau în peșteră, luminînd-o cu strălucire. Și iată, lîngă dînsul, ședea fata. Ea îi zîmbi — c-un zîmbet ce părea muzica întrupată a fluierului lui de trestie. El nu îndrăznea să grăiască, de teamă să n-o supere ca și mai înainte și neștiind ce-ar putea cuteza să spună.

— Fiindcă ți-ai făcut datoria față de turmă, grăi ea, și n-ai uitat să-i mulțumești lui Hastur de-a fi stăvilît lupii noaptea, am venit iarăși la tine. Vrei să mă ai de tovarășă ?

— Cine n-ar vrea să te aibă de-a pururi ? răspunse Haïta. O ! nu mă mai părăsi niciodată... pînă... pînă ce m-oi preschimba și voi zăcea mut și în neclintire.

Haïta nu știa vreun cuvînt care să spună pe nume morții.

— Mi-ar plăcea într-adevăr, urmă el a vorbi, ca noi doi să ne putem lupta și întrece în fugă și astfel să ne placă mereu să fim împreună, niciodată să nu obosim unul de altul.

La aceste vorbe, fata se sculă și ieși din peșteră, iar Haïta, sărind de pe culcușul lui de crengi înmiresmate, spre a o prinde și a o reține, observă cu mirare că ploua și că riul din mijlocul văii își ieșise din matcă. Oile behăiau înspăimîntate, căci apele crescute năvăliseră în țar-

cul lor. Și era primejdie pentru orașele necunoscute din șesul îndepărtat.

Trecură multe zile pînă o revăzu Haïta pe fată. Într-o zi se înapoia din capul văii, unde fusese, cu lapte de oaie și turte de ovăz și fructe de prin tufișuri, la sfîntul pustnic, care era prea bătrîn și neputincios spre a-și căuta singur hrana.

„Bietul bătrîn ! rosti el, pe cînd trudea înainte în drumul spre casă. Mă voi întoarce mîine și-l voi purta în cîrcă pînă la peștera mea ; acolo pot avea grijă de el. Fără îndoială că pentru asta m-a crescut mare Hastur toți acești ani și-mi dă sănătate și putere.“

Pe cînd grăia el astfel, fata, înveșmîntată în straie scînteietoare, îi ieși înainte pe cărare, cu un surîs ce-i tăie răsufierea lui Haïta.

— Am venit iarăși, grăi ea, spre a sălășlui cu tine, de mă vrei acum, căci nimeni altul nu mă vrea. Între timp poate vei fi aflat înțelepciunea și vei voi să mă iei așa cum sînt, fără dorința de-a cerceta.

Haïta se aruncă la picioarele ei.

— Făptură plină de frumusețe ! strigă. Întreaga adorație a inimii și sufletului meu doar să binevoiești a o primi — după slujirea lui Hastur, a ta e, pe vecie. Dar vai ! tu ești capricioasă și îndărătnică. Mai înainte să răsară alt soare, mîine, s-ar putea ca iarăși să te pierd ! Făgăduiește-mi, te implor, că orișicum, în neștiința mea, te-aș putea jigni iarăși, mă vei ierta și vei rămîne de-a pururi lîngă mine.

Abia-și terminase vorba, cînd o ceată de urși se ivi dintre dealuri, năpustindu-se spre el cu guri sîngerii și ochi de flăcări. Fata iarăși pieri, iar el se întoarce și o luă la fugă ca să scape cu viață. Nici nu se opri pînă nu se văzu în coliba sfîntului pustnic, de unde pornise.

După ce puse repede drugul la uşă, ca nu cumva să poată intra urşii, se aruncă la pământ şi plînse.

— Fătul meu, grăi pustnicul, din culcuşul său de ierburi, culese chiar în dimineaţa aceea de mîinile lui Haïta, nu eşti tu acela care să plîngă de teama urşilor. Spune-mi, ce mîhnire a dat peste tine, pentru ca bătrîneţea să poată obloji rănile tinereţii cu leacurile ce i le hărăzeşte înţelepciunea.

Haïta îi spuse totul : cum în trei rînduri o întîlnise pe strălucitoarea fată şi cum de trei ori ea îl lăsase deznădăjduit. Îi povesti amănunţit tot ce se petrecuse între dînşii, nelăsînd de-o parte nici o vorbă din cîte-şi spusese.

Cînd termină, sfîntul pustnic tăcu o clipă, apoi grăi :

— Fătul meu, ţi-am ascultat povestea şi o ştiu pe-acea fecioară. Eu însumi am văzut-o — şi mulţi alţii aşişderea. Află dar că numele ei este Fericirea. Adevărat grăit-ai către dînsa că-i plină de toane, căci rînduieşte condiţii ce omul nu poate împlini, iar vina lui e pedepsită cu părăsirea. Ea vine doar cînd nu e cătată şi nu vrea să i se puie întrebări. De-arăţi că eşti dornic să afli ceva de la dînsa, de-i dai un singur semn de îndoială, sau de vădeşti cumva cît de puţină teamă şi neîncredere, ea piere ! Cît ai avut-o vreodată cu tine pînă să fugă ?

— O clipă, doar, mărturisi Haïta, ruşinîndu-se. De fiecare dată am alungat-o într-o clipă.

— Tînăr nefericit ! făcu sfîntul pustnic, să nu fi fost atîta de necugetat, ai fi putut poate s-o ai timp de două clipe.

Din ciclul FABULE FANTASTICE

PRINCIPIUL MORAL ȘI INTERESUL MATERIAL

Un Principiu Moral se întâlnește cu un Interes Material pe un pod care n-avea decât lățimea suficientă pentru unul singur.

— Jos, mîrșăvie ce ești ! tună Principiul Moral, și lasă-mă să trec peste tine !

Interesul Material doar se uită în ochii celui lalt fără a spune nimic.

— De, spuse Principiul Moral, cu șovăială, hai să tragem la sorti ca să vedem care dintre noi să se retragă pînă ce va fi trecut celălalt.

Interesul Material păstră o tăcere necurmată și aceeași privire fixă.

— Pentru a evita un conflict, reluă Principiul Moral, carecum stînjește, mă voi culca eu la pămînt și te voi lăsa să treci tu peste mine.

Atunci Interesul Material își regăsi graiul.

— Mă tem că n-o să-mi fie plăcut să pășesc peste tine. Am picioare sensibile și nu prea mi-e indiferent peste ce calc. Ce-ar fi să sări în apă ?

Și așa s-a și întîmplat.

PATRIOTUL INGENIOS

Obținînd o audiență la Rege, un Patriot Ingenios scoase din buzunar o hîrtie și spuse :

— Cu voia Majestății Voastre, am aici o formulă pentru construirea unui blindaj de nave ce nu poate fi străpuns de nici un tun. Dacă acest blindaj va fi adoptat de Flota Regală, navele noastre de război vor fi invulnerabile și deci invincibile. Iată și rapoarte ale miniștrilor Majestății Voastre, care atestă valoarea invenției. Sînt dispus să cedez drepturile mele în schimbul unei sume de un milion de tumtumi.

După examinarea hîrtilor, Regele le păstră și-i promise Patriotului o ordonanță de plată către Înaltul Lord Trezorier al Departamentului Extorțiunii, pentru un milion de tumtumi.

— Iar aici, spuse Patriotul Ingenios, scoțînd altă hîrtie, dintr-un alt buzunar, am proiectele unui tun inventat de mine, care *poate* străpunge blindajul. Fratele Majestății Voastre Regale, Împăratul Bang-ului, e dornic să-l achiziționeze, însă loialitatea față de tronul și persoana Majestății Voastre mă obligă să-l ofer mai întîi Majestății Voastre. Prețul este de un milion de tumtumi.

După ce primi făgăduiala unui al doilea cec, el își vîrî mîna într-un alt buzunar, cu observația :

— Prețul tunului irezistibil ar fi fost cu mult mai mare, Majestate, dacă, de fapt, proiectilele sale n-ar putea fi abătute în mod atît de eficace prin metoda mea specială de a trata plăcile de blindaj cu un nou...

Regele făcu semn Marelui Prim-Factotum să se apropie :

— Percheziționează-l pe omul ăsta și raportează câte buzunare are.

— Patruzeci și trei, Sire, răspunse Marele Prim-Fac-totum, după ce execută o investigație amănunțită.

— Binevoiți a mă asculta, Majestate ! strigă în-spăimîntat Patriotul Ingenios, unul din ele conține tutun.

— Ține-l cu capul în jos și scutură-l, ordonă Regele, după aceea dă-i un cec de patruzeci și două de milioane de tumtumi și pune să fie executat. Vezi să fie emis un decret prin care ingeniozitatea să fie declarată ilegală și pasibilă de pedeapsa cu moartea.

REGELE FĂRĂ OASE

Niște maimuțe, care-și destituiseră regele, căzură de îndată în disensiune și anarhie. Fiind astfel la strîmtoare, trimiseră o delegație la un trib vecin ca să-l consulte pe Cel-mai-Bătrîn-și-mai-Înțelept-Maimuțoi-din-Lume.

— Copiii mei, spuse Cel-mai-Bătrîn-și-mai-Înțelept-Maimuțoi-din-Lume, după ce ascultă ce-avea de spus de-legația, ați făcut bine că v-ați descotorosit de tiranie, dar tribul vostru nu este destul de avansat încît să se poată lipsi de formele monarhiei. Ademeniți-l înapoi pe tiran, cu făgăduieli ispititoare, uciideți-l și-apoi întronați-l. Sche-letul chiar și celui mai nelegiuit despot e bun de suveran constituțional.

Delegația fu foarte abătută, auzind acestea.

— Nu e cu putință, spuse și se pregăti să plece. Regele nostru n-are schelet ; era un rege împăiat.

O COADĂ SCÎRȚITOARE

Un-Om-de-Stat-American, care atît sucise coada Leului Britanic de-l dureau mîinile, fu în cele din urmă răsplătit cu un scrișnet brusc.

— Am știut că tăria dumneavoastră va ceda după cîtva timp, spuse Omul-de-Stat-American, încîntat ; chinul dumneavoastră dovedește puterea mea politică.

— Nu știu ce-aia chin ! făcu Leul Britanic, cu un căscat. Am nevoie de cîteva picături de ulei în încheietura cozii — asta-i tot.

UN PROTAGONIST AL ARGINTULUI

Niște Financieri își ascuțeau limbile din cauză că Guvernul răsturnase cursul argintului. Erau pe cale să „inaugureze“ o intensă campanie de exploatare ⁴⁹, cînd un Membru al onorabilului și belicosului lor corp le ținu următoarea cuvîntare :

— Tovarăși de trăsnet și camarazi de moarte ! Nu pot să consider decît foarte prielnic faptul că noi care, din convingere și din simpatie, sîntem destinați de natură să fim apărătorii celui mai frumos dintre produsele ei, metalul alb, printr-o fericită întîmplare, să ne dăruim mai toată activitatea extragerii acestui metal. Nimic nu poate fi mai drept decît ca aceia care, din motive lipsite de egoism și din înalte sentimente se luptă pentru drepturile și interesele poporului, să fie principalii beneficiari ai succesului. De aceea, o. copii ai cutremurului și ai furtu-

nii, să stăm umăr lângă umăr, inimă lângă inimă și buzunar lângă buzunar !

Acest discurs într-atîta le plăcu celorlalți membri ai congresului, încît, mînați de un impuls generos, săriră în picioare și părăsiră sala de întrunire. Era prima oară cînd se știe să fi părăsit ei ceva de valoare.

BUMBO-UL DIN JIAM

Pahdurul Patagascarului și Gukulul Madagoniei se certau în privința unei insule pe care amîndoi o revendicau. În cele din urmă, la sugestia Ligii Internaționale a Turnătorilor de Tunuri, care avea ramuri importante în ambele țări, ei hotărîră să-și aducă revendicările înaintea Bumbo-ului din Jiam și să se supună judecății sale. Dar, la stabilirea preliminarilor arbitrajului, avură nenorocul să nu cadă de acord șirecurseră la arme. La sfîrșitul unui război dezastruos, cînd ambele părți erau istovite și ruinate, Bumbo-ul din Jiam interveni în interesul păcii.

— Marii și bunii mei prieteni, le vorbi el fraților lui suverani, va fi avantajos pentru voi să știți că anumite chestiuni sînt mai complexe și mai primejdioase ca altele, deoarece prezintă un mai mare număr de puncte în care este posibil a avea vederi diferite. Timp de patru generații, regalii voștri înaintași și-au disputat posesiunea acestei insule și n-au renunțat. Feriți-vă, o, feriți-vă de primejdiile unui arbitraj internațional, împotriva căruia simt că e de datoria mea să vă apăr de-aci înainte !

Acestea fiind spuse, el anexă ambele țări și, după o domnie lungă, pașnică și fericită, fu otrăvit de Primul său Ministru.

Într-o zi, un Oposum, care adormise agăţat în coadă de cea mai înaltă creangă a unui copac, se trezi şi văzu un Şarpe mare încolăcit în jurul ramurii, între el şi trunchiul copacului.

„Dacă mă ţin mai departe de creangă, voi fi înghiţit ; dacă-i dau drumul, îmi frîng gîtul“, îşi spuse.

Dar, subit, îi dădu în gînd să se prefacă.

— Prietene desăvîrşit, spuse, instinctul meu de rudă recunoaşte în tine o nobilă evidenţă şi ilustraţie a teoriei evoluţiei. Tu eşti Oposumul Viitorului, ultimul şi Cel Mai Apt Supravieţuitor al Speciei noastre, rezultatul matur al progresivei aptitudini de încolăcire — tot numai coadă !

Dar Şarpele, mîndru de străvechea sa eminenţă în istoria după Scriptură, era strict ortodox şi n-a acceptat punctul de vedere ştiinţific.

DELEGAȚIA

Regele Țărilor-Întinse, oferindu-i-se suveranitatea asupra Țării de Dincolo, trimise după Cele Trei Personaje care făcuseră propunerea şi le spuse :

— Vă sînt foarte îndatorat, dar, mai înainte de a accepta o atît de mare răspundere, trebuie să mă conving de sentimentele poporului din Țara de Dincolo.

— Sire, spuse Purtătorul de Cuvînt al Celor Trei Personaje, îl aveţi în faţa Domniei-Voastre.

— Aşa ! făcu Regele. Dumneavoastră sînteţi deci poporul din Țara de Dincolo ?

— Da, Majestate.

— Nu sînteţi mulţi, spuse Regele, scrutîndu-i atent cu ochiul său regal, şi nici prea considerabili ; nu-mi vine să cred că sînteţi în număr suficient pentru a putea reprezenta valabil poporul. Şi-apoi, n-am auzit niciodată de dumneavoastră pînă ce-aţi venit aci, pe cînd Țara de Dincolo este cunoscută pentru calitatea cărnii de porc şi conţine porci de calitate. Voi trimite un împuternicit pentru a se convinge de sentimentele porcilor.

Cele Trei Personaje, plecîndu-se adînc, ieşiră de-a-n-dărătelea din augusta prezenţă ; dar, curînd, solictară o nouă audienţă şi, fiind din nou primiţi, spuseră prin intermediul Purtătorului de cuvînt :

— Cu voia Majestăţii Voastre, noi sîntem porcii.

COMISARUL ŞI BANDITUL

Şeful Poliţiei, care văzuse pe un Comisar bătînd un Bandit, fu foarte indignat şi-i spuse să nu mai facă aşa, dacă nu vrea să fie pedepsit cu destituirea.

— Nu fiţi prea aspru cu mine, răspunse Comisarul zîmbind ; îl băteam cu un baston împăiat.

— Totuşi, stăruî Şeful Poliţiei, ţi-ai luat o libertate care trebuie să-i fi fost foarte neplăcută, chiar dacă nu l-a durut. Te rog să nu mai repeţi una ca asta.

— Dar, spuse Ofiţerul, păstrîndu-şi zîmbetul, era un Bandit împăiat.

Pentru a-și exprima satisfacția, Șeful Poliției întinse mîna atît de năvalnic încît i se sfișie pielea la subsuoară și se scurse un șuvoi de rumeguș din rană. Era un Șef de Poliție împăiat.

DOI REGI

Regele Madagao-ului, fiind într-o dispută cu Regele Bornegascar-ului, îi scrise precum urmează :

„Mai înainte de a lua alte măsuri în această chestiune, cer rechemarea ministrului dv. din capitala mea.“

Înfuriat la culme de această cerere imposibilă, Regele Bornegascar-ului răspunse :

„Nu-mi voi rechema ministrul. Mai mult decît atît, dacă nu retractați imediat cererea dv., îl voi retrage!“

Această amenințare îl sperie într-atîta pe Regele Madagao-ului, încît, precipitîndu-se să împlinească cererea, căzu peste propriile sale picioare, călcînd astfel Porunca a Treia.

PATRIOȚII REZISTENȚI

Un Dispensator-Ales al Patronajului dădu de știre prin ziare că solicitanților de slujbe nu li se va da nici una pînă la o anumită dată.

— Vă expuneți la o primejdie serioasă, îi spuse un Jurisconsult.

— Cum așa ? se informă Dispensatorul-Ales.

— Sînt două luni, răspunse Jurisconsultul, pînă la data pe care o menționați. Sînt puțini patrioții care pot trăi atîta timp fără să mănînce, și unii dintre solicitanți vor fi siliți să meargă la lucru între timp. Dacă asta are să-i omoare, dumneavoastră veți fi pasibil de urmărire pentru omor.

— Subapreciați puterea lor de rezistență, răspunse Oficialul.

— Cum ! spuse Jurisconsultul, credeți că vor suporta munca ?

— Nu, zise celălalt, vor suporta foamea.

MAȘINA ZBURĂTOARE

Un Om Ingenios, care construisese o mașină zburătoare, invită o mare mulțime de oameni pentru ca s-o vadă înălțîndu-se. În clipa stabilită, totul fiind gata, el se urcă în mașină și dădu drumul la alimentarea cu energie. Mașina străpuse imediat structura masivă deasupra căreia era construită, și pieri cufundîndu-se în pămînt, iar aeronautul sări afară tocmai la timp pentru a se salva.

— Ei ! spuse el, a fost suficient pentru a demonstra justețea detaliilor construcției mele. Defectele, adăugă cu o privire spre cărămizile zidirii sfărîmate, nu-s decît de bază și fundamentale.

Față de această asigurare, oamenii se grăbiră să vină cu subscripții pentru construirea unei a doua mașini.

IEPURELE ȘI ȚESTOASA

Dintre doi scriitori unul avea un spirit scînteietor, dar o fire indolentă ; celălalt, deși prostănac, era sîrguincios. Către ținta gloriei au pornit cu șanse egale. Mai înainte să fi murit amîndoi, cel inteligent a fost descoperit în șaptezeci de limbi drept autor a numai două-trei cărți de ficțiune și de poezie, pe cînd celălalt era onorat la Biroul de Statistică al țării sale natale drept compilatorul a șaisprezece volume de informație relativă la porcul domestic.

PIETRUITORUL DE DRUMURI

Un Autor văzu un Muncitor bătînd cu ciocanul pietre în pavajul unei străzi și, apropiindu-se, îi spuse :

— Pari ostenit, prietene. E greu să lucrezi în slujba Ambiției.

— Lucrez pentru Mister Jones, *sir*, răspunse Muncitorul.

— Nu-i nimic, consolează-te, reluă Autorul ; celebritatea vine cînd nu te aștepți. Astăzi ești sărac, obscur și abătut, dar mîine s-ar putea ca lumea întreagă să răsune de faima dumitale.

— Ce tot îndrugi ? spuse Muncitorul. Oare nu poate un ciocănitoe cumsecade de pavaje să-și vadă de munca lui în liniște, să-și ia plata pe munca lui și să trăiască din plata muncii lui, fără ca alții să trîncănească fleacuri, despre ambiție și speranțe de faimă ?

— Dar oare un scriitor cinstit nu poate ? zise Autorul.

OMUL CARE N-AVEA DUȘMANI

Un Personaj Inofensiv care se plimba într-un loc public fu atacat de un Străin cu un ciomag și bătut crunt. Cînd Străinul cu ciomagul fu adus în fața judecății, cel care depusese plîngerea se adresă Judecătorului :

— Nu știu de ce am fost atacat ; n-am pe lume nici un singur dușman.

— De aceea l-am și lovit, se apără acuzatul.

— Deținutul să fie eliberat, hotărî Judecătorul ; cine n-are dușmani, n-are nici prieteni. Tribunalele nu sînt pentru asemenea persoane.

CRITICII

În timp ce se scălda, Antinoüs ⁵¹ fu văzut de Minerva, care într-atîta îi îndrăgi frumusețea încît, înarmată din cap pînă-n picioare, cum din întîmplare se găsea, coborî din Olimp spre a-i dăruia dragostea ei ; dar, arătîndu-și din nefericire scutul, cu capul Meduzei pe el, avu durerea de a-l vedea pe frumosul muritor prefăcîndu-se în piatră după ce aruncase o privire într-acolo. Ea se înălță iar, de îndată, spre a-i cere lui Jupiter să i-l redea viu ; dar, mai înainte ca aceasta să se poată împlini, un Sculptor și un Critic trecură pe acolo și dădură cu ochii de el.

— Iată un Apollo foarte imperfect, spuse Sculptorul : pieptul e prea îngust, iar unul dintre brațe e cu cel puțin jumătate de țol mai scurt decît celălalt. Atitudinea e nefirească, aș putea chiar spune imposibilă. A ! prietene, ar trebui să vezi statuia mea înfățișîndu-l pe Antinoüs.

— După opinia mea, spuse Criticul, forma trupului e acceptabilă, deși mai curînd etruscă, dar expresia feței hotărît că e toscană și deci nu e fidelă naturii. *A propos*, ai citit lucrarea mea despre : „Erorile la care ne expune în Artă, Aspectualul ?

CÎNTAREA PREFACERILOR ȘI ÎNDREPTĂRILOR

Într-o zi frumoasă din perioada tîrzie a Veșniciei, pe cînd Umbrele tuturor marilor scriitori odihneau pe culcușuri de asfodel și laur, în Cîmpiile Elizee, fiecare dintre ei fericit să audă de pe buzele celorlalți doar citate abundente din propriile-i opere (căci astfel avusese Jupiter bunătatea de-a le vrăji urechile) pătrunse în mijlocul lor, cu un aer triumfător, o Umbră pe care nimeni n-o cunoștea. Umbra feminină (nou-venita exhiba ca indubitabile mărturii ale sexului părul scurt și pasul bărbătesc) se așază printre celelalte umbre și, surîzînd superior, explică :

— După veacuri de asuprire, am smuls drepturile ce mi se cuvin din pumnul zeilor geloși. Pe pămînt am fost Poeta Prefacerilor și a Îndreptărilor și am cîntat unor urechi nepăsătoare. Intru acum pe veșnicie în cinstire și slavă !

Dar n-avea să fie astfel și, în curînd, ea fu cea mai nefericită dintre nemuritori, jinduind în van să rătăcească iarăși în negură pe lîngă iazurile infernale. Căci Jupiter ei nu-i vrăjise urechile și, de pe buzele tuturor Umbrelor binecuvîntate, auzea o neconținută revărsare de citate din operele lor. În plus, ei îi era refuzată fericirea de a-și repeta propriile poeme. Nu-și putea aminti nici

un singur rînd din ele, pentru că Jupiter decretase ca amintirea lor să stăruie pe tărîmurile chinuitoare ale lui Pluto, drept parte din aparatură.

UN TROTUAR

O Femeie-Bogată, care se întorcea din străinătate, debarcă la capătul Străzii Mlăştinoase şi se pregătea s-o ia prin mocirlă spre hotelul ei.

— Doamnă, spuse Sergentul de Poliţie, nu pot îngădui să faceţi una ca asta ; v-aţi murdărit pantofii şi ciorapii.

— O ! asta n-are nici o importanţă, surîse voios Femeia-Bogată.

— Dar, Doamnă, e inutil ; după cum vedeţi, de la debarcader şi pînă la hotel se întinde un şir neîntrerupt de gazetari aşternuţi la pămînt, care imploră cîntea să păşiţi peste ei.

— În cazul ăsta, zise ea, aşezîndu-se pe pragul unei case şi deschizîndu-şi sacul de voiaj, va trebui să-mi pun galoşii.

VĂDUVA DEVOTATĂ

O Văduvă, plîngînd pe mormîntul Soţului, fu acostată de un Domn Simpatîc care o asigură, respectuos, că de mult nutrea pentru dînsa cele mai duioase sentimente.

— Mizerabilule ! strigă Văduva. Pleacă imediat de aici ! ăsta e momentul în care să-mi vorbeşti de dragoste?

— Vă asigur, Doamnă, că nu intenționez să-mi dezvălui afecțiunea, explică umil Domnul Simpatie, dar puterea frumuseții dumneavoastră mi-a învins rezerva.

— Să mă vezi când nu sînt plînsă, zise Văduva.

FIRUL CONDUCĂTOR

Un Detectiv care cerceta cine putea fi ucigașul unui om asasinat fu oprit de un fir conducător.

— Ia-te după mine, spuse Firul Conducător, și-ai să vezi ce de-o să mai descoperi.

Așadar Detectivul urmă Firul Conducător timp de un an întreg, printr-o mie de sinuozități, și în cele din urmă, se găsi într-un birou, la Morgă.

— Iată! spuse Firul Conducător, arătînd spre registrul deschis.

Detectivul scrută cu zel pagina și găsi o constatare oficială că decedatul era mort. După care se grăbi să se ducă la Prefectura Poliției pentru a raporta progresul.

Firul Conducător, între timp, hoinărea prin locurile frecventate de oamenii activi, braț la braț cu o Teorie Ingenioasă.

RĂZBUNARE

Un Agent de Asigurări încerca să-l convingă pe un Client dificil să încheie o poliță de asigurare asupra casei sale. După ce-l ascultase o oră, zugerăvînd în culori vii

marea primejdie ce exista ca un incendiu să-i distrugă casa, Clientul Dificil întrebă :

— Credeți într-adevăr că e verosimil să-mi ardă casa în timpul cît ar fi valabilă polița de asigurare ?

— Sigur, răspunse Agentul de Asigurări ; n-am încercat în tot acest timp să vă conving că asta cred ?

— Atunci, ripostă Clientul Dificil, de ce sînteți atît de dornic să aduceți Societatea dumneavoastră în situația de păgubașă ?

Agentul tăcu și rămase pe gînduri cîtva timp ; apoi îl luă deoparte pe celălalt spre un loc pe unde nu trecea nimeni și-i șopti la ureche :

— Amice, îți voi împărtăși un secret sumbru. Cu ani în urmă, Societatea a trădat-o pe fata pe care-o adoram, călcînd o promisiune de căsătorie. Sub un nume fals, am reușit să mă introduc în serviciul său — și cum există un cer deasupra noastră, vreau să-i sug sîngele, ca să mă răzbun !

UN OM CU PRINCIPII

În timpul unei averse de ploaie, Îngrijitorul unei Grădini Zoologice observă pe un Om-cu-Principii ghemuit sub pîntecele unui Struț, care se înălțase cît era de mare pentru ca să doarmă.

— Hei ! dragă domnule, îi strigă Îngrijitorul, dacă vă temeți să nu vă udați, băgați-vă mai bine în punga Kangurului-mamă de colo — *Saltatrix Mackintosh* ⁵². Dacă

se trezește Struțul ăla, vă calcă în picioare, cît ai clipi din ochi, pînă vă omoară !

— N-am încotro, răspunse Omul-cu-Principii, cu acel nobil dispreț pentru considerații practice tipic speței. N-are decît să mă calce și să mă omoare, dacă vrea, dar pînă atunci trebuie să-mi dea adăpost împotriva furtunii. Mi-a înghițit umbrela.

DOI DOCTORI

Un Bătrîn Afurisit, simțindu-se rău, trimise după un doctor, care-i prescrise o rețetă și plecă. După aceea, Bătrînul Afurisit trimise după alt doctor, fără să-i spună nimic despre cel dintîi, și al doilea îi prescrise un tratament cu totul diferit. Asta a mers așa cîteva săptămîni, cei doi doctori vizitîndu-l o zi unul, o zi altul și tratîndu-l pentru două boli diferite, cu doze tot mai mari de medicamente și o îngrijire din ce în ce mai riguroasă. Dar, într-o zi, ei s-au întîlnit la căpățiul bolnavului în timp ce dormea și, ieșind la iveală adevărul, a urmat o dispută violentă.

— Amicii mei, spuse pacientul trezit de zgomotul gîlcevii, cînd află care era pricina ei, vă rog, fiți mai rezonabili. Dacă eu am putut să vă suport săptămîni întregi pe amîndoi, dumneavoastră nu vă puteți suporta unul pe altul nici pentru un timp atît de scurt ? De zece zile mă simt bine, dar am rămas în pat în speranța de a dobîndi prin repaus putere să iau medicamentele dumneavoastră. Pînă acum nu m-am atins de nici unul din ele.

OMUL ȘI FULGERUL

Un Om-care-alerga-după-o-slujbă fu ajuns în drum de Fulger.

— Vezi, spuse Fulgerul, trecînd, treptat, dincolo de el, eu pot înainta cu mult mai iute decît tine.

— Da, răspunse Omul-care-alerga-după-o-slujbă, gîndește-te însă cu cît mai îndelung umblu eu !

CUM S-A NĂSCUT RĂGAZUL

Un Om-pentru-care-timpul-înseamnă-bani * și care își înghițea în fugă gustarea de dimineată, ca să poată prinde un tren, își rezemase gazeta de zaharniță și citea în timp ce înfuleca. Din grabă și din distracție și-a virît furculița în ochiul drept și, cînd a scos-o, a ieșit și ochiul cu ea. La cumpărarea ochelarilor, cheltuiala zadarnică pentru a-și procura lentilele potrivite îl aduse curînd la sapă de lemn și Omul-pentru-care-timpul-înseamnă-bani fu nevoit să-și țină zilele pescuind la capătul unui ponton.

FEMEIA NEROADĂ

O Femeie Măritată, al cărei iubit era pe cale să-și îndrepte greșeala fugind, făcu rost de un pistol și-l omorî.

— De ce ați făcut asta, Doamnă ? se informă un Polițist care hoinărea pe-acolo.

— Pentru că, răspunse Femeia Măritată, era un om rău și-și cumpăraseră bilet să plece la Chicago.

* Aluzie la zicala englezească : *Time is money*.

— Soră, spuse solemn un Om-al-lui-Dumnezeu care se întâmplă să fie pe-aproape, nu poți să-i împiedici pe cei răi să plece la Chicago, omorându-i.

LĂPTĂREASA ȘI DONIȚA *

Un Senator a început să mediteze după cum urmează: „Cu banii pe care o să-i iau pe votul meu în favoarea proiectului de lege pentru subvenționarea crescătoriilor de pisici pot să-mi cumpăr un echipament de spărgător și să deschid o bancă. Profitul adus de această întreprindere mă va pune în situația să pot dobândi o goeletă lungă, neagră și joasă și, înălțînd la catarg un steag al morții, să mă apuc de comerț pe apele mari. Din cîștigurile mele în afacerea asta, pot să plătesc pentru Președinție — ceea ce, la 50 000 de dolari pe an, o să-mi dea în patru ani...” — dar i-a luat atîta timp această socoteală, încît proiectul de lege pentru crescătoriile de pisici a intrat în vigoare fără votul său, iar el a fost silit să se întoarcă la alegătorii lui ca om cîstit, chinuit de o conștiință curată.

PISICA ȘI REGELE

O Pistică îl privea pe un Rege, după cum îi îngăduie proverbul **.

* Din ciclul „Fierăstraie vechi cu dinți noi”.

** „O pisică poate să-l privească pe un rege” — aluzie la zicala englezească, folosită de Lewis Carroll în „Peripețiile Alisei în Țara-Minunilor”.

— Ei, i se adresează monarhul, observînd cum îi scrutează regala-i persoană, cum îți plac ?

Pisica răspunse :

— Pot să-mi închipui un Rege care mi-ar plăcea mai mult.

Suveranul fu atît de încîntat de replica ei spirituală, încît îi dădu voie să-i scoată ochii Primului-Său-Ministru.

LUPUL ȘI LEUL

Un Indian care fusese alungat dintr-o vale fertilă de către un Colonist-Alb, zise :

— Acum, că m-ai jefuit de pămîntul meu, nu mi-a mai rămas nimic de făcut decît să trimit invitații pentru un dans de război.

— Puțin îmi pasă dacă dansezi tu, spuse Colonistul-Alb, punînd un cartuș nou în pușca lui, dar dacă încerci să mă faci pe mine să dansez, ai să devii un bun-Indian-plîns-de-toți-cei-care-nu-l-au-cunoscut. De altfel, ia spune-mi, tu cum ai dobîndit pămîntul ăsta ?

Pînă la urmă au căzut la învoială ca Indianul să-și cedeze drepturile în schimbul unui joben și unei trîmbițe de cositor.

FURNICILE ȘI COSAȘUL

Niște Membri ai unei Legislaturi își făceau inventarul averilor, la sfîrșitul sesiunii, cînd un Miner-Cinstit veni la ei și le ceru să-și împartă bunurile cu dînsul.

— De ce n-ai dobîndit și tu o avere a ta ?

— Pentru că, răspunse Minerul-Cinstit, a tot trebuit să sap de zor ca să extrag aur și n-am mai avut răgaz să pun de-o parte ceva care să conteze cît de cît.

Atunci Membrii Legislaturii au rîs de el și i-au spus:

— Vezi bine că, dacă îți pierzi timpul cu distracții fără profit, nu poți să te aștepți să ai parte de răsplata sîrguinței.

TATĂ ȘI FIU

— Băiatul meu, vorbi un Tată vîrstnic Fiului său pornit către mînie și neascultător, o fire mînioasă duce mai curînd sau mai tîrziu la căință amară. Făgăduiește-mi că data viitoare cînd te vei mînia ai să numeri pînă la o sută înainte să faci vreo mișcare sau să scoți o vorbă.

De cum făgăduise Fiul, bastonul de plimbare al Tatălui îi și aplică o pocnitură zdravănă și, cînd ajunsese cu numărul pînă la șaptezeci și cinci, avu nefericirea să-l vadă pe bătrîn sărind într-o birjă, care aștepta, și pierind în mare viteză.

LUPUL, URSUL ȘI VULPEA

Doi Hoți, furînd un pian și neputînd să-l împartă în mod egal între ei, s-au dat în judecată și procesul a continuat cît a avut fiecare dintre ei un dolar cu care să-l mituiască pe Judecător.

Cînd n-au mai putut să dea nimic, a venit un Om Cîstit și cu o singură plată modestă a obținut o sentință și a luat pianul acasă, unde l-a folosit fiică-sa ca să-și dezvolte mușchii bicepși, devenind o celebră pugilistă.

GUZGANUL ÎNȚELEPT

Un Guzgan, gata să iasă din gaura lui, zări un Motan ce-l aștepta și, coborînd înapoi în colonia din fundul găurii îl invită pe un Prieten să-l însoțească în vizitarea unei lăzi cu grîu.

— Era să mă duc singur, spuse, dar nu m-am îndurat să mă lipsesc de plăcerea unei companii atît de distinse.

— Foarte bine. făcu Prietenul. O să merg cu tine. Ia-o înainte, să mă conduci.

— Eu să conduc ? exclamă celălalt. Cum ! Eu s-o iau înaintea unui guzgan atît de mare și de ilustru ca dumneata ? Nu, într-adevăr, nu se poate... după dumneata, domnule, după dumneata.

Plăcut impresionat de această demonstrație de mare respect, Prietenul porni înainte și, ieșind primul din gaură, fu înhățat de Motan, care o șterse repede, cu el în gură. Acum. celălalt, ieși neturburat.

IEDUL ȘI ȚAPUL

Un Ied îi vorbi tatălui său :

— Tu ești mai mare, mai puternic și mai iute decît

un cîine, și ai coarne ascuțite. De ce fugi cînd îl auzi pe un cîine lătrînd ?

— Pentru că, puiul meu, răspunse Țapul, mie așa poate să-mi sară țăndăra din senin, că, de-aș îngădui vreuneia dintre bestiile alea gălăgioase să se apropie, s-ar putea să-mi ies din fire și să-i fac vreun rău.

RISIPITORUL ȘI RÎNDUNICA

Un Risipitor. văzînd o Rîndunică, și-a amanetat paltonul, gîndind că era gata să vină vara. Așa și era.

LEUL ȘI SPINUL

Unui Leu care hoinărea prin pădure îi intrase un spin în labă și, întîlnind un Păstor, îi ceru să i-l scoată. Păstorul i-l scoase, iar Leul, care abia își îndestulase stomacul mîncînd un alt Păstor, plecă fără a-i face nici un rău.

La cîtva timp după aceasta, Păstorul fu condamnat în urma unei învinuiri nedrepte să fie aruncat drept hrană leilor, în amfiteatru. Cînd erau gata să-l înghită, unul dintre ei spuse :

— Iată omul care mi-a scos spinul din labă.

Auzind aceasta, ceilalți avură decența de-a se abține și cel care ridicase problema îl mîncă pe Păstor în întregime.

ÎNVINGĂTOR ȘI VICTIMĂ

Doi cocoși dresați pentru luptă s-au luat la bătaie ; cel învins o luă la goană și se piti, învingătorul însă se săltă pe un zid și cutcurigi falnic. Aceasta atrase atenția unui Șoim, care spuse :

— I-auzi ! Ce semeț e'nainte de pieire !

Și cu acestea se repezi asupra păsării făloase și era pe cale să o nimicească. Dar cocoșul cel învins ieși din ascunzătoarea lui și, prins între cei doi, Șoimul fu bătut cumplit.

GREIERELE ȘI FURNICA

Într-o zi de iarnă un Greiere flămînd s-a rugat de o Furnică să-i dea și lui puțină hrană din ce strînseseră Furnicile.

— Dar tu, zise Furnica, de ce n-ai strîns și tu hrană pentru zilele reci, în loc să fi cîntat toată vara ?

— Cum de nu, răspunse Greierele, am strîns și eu, dar ați dat buzna voi Furnicile și-ați luat tot.

LUPII ȘI CÎINII

— De ce să fie sfadă între noi ? spuseră Lupii către Oi. Asta-i numai din pricina Cîinilor acelora, care se bagă unde nu le fierbe oala. Dați-i afară și vom avea pace.

Oile răspunseră :

— Credeți că e lucru ușor să dai afară Cîinii ?

SOARTA ȘI CĂLĂTORUL

Un Călător obosit, care se culcase și adormise pe marginea unei fântini adânci, fu descoperit de Doamna Soartă.

— Dacă nerodul ăsta visează urît și, mișcîndu-se, cade în fântină, oamenii au să spună că e fapta mea. Mi-e foarte neplăcut să fiu pe nedrept învinuită, încît o să am grijă ca asta să nu se întîmple.

Și îi dădu brînci omului în fântină.

JUPITER ȘI EXPOZIȚIA DE COPII

Organizînd Jupiter o expoziție de copii frumoși, deschisă tuturor animalelor, o Maimuță își aduse puiul ei hidos ca să dobîndească și el un premiu ; Jupiter, însă, doar a rîs de ea.

— Îți convine, spuse Maimuța, să rîzi de odrasla mea, dar ia du-te în orice galerie de sculptură antică și uită-te la statuile și la busturile indivizilor pe care i-ai adus Tu pe lume.

— Sst ! nu mă da în vileag, spuse Zeul, și-i acordă premiul întîi.

LUPUL ȘI MIELUL

Un Miel urmărit de un Lup se refugie în templu.

— Preotul are să te prindă și-are să te jertfească, spuse Lupul, dacă rămîi aici.

— E totuna dacă-s jertfit de Preot sau mîncat de tine, spuse Mielul.

— Prietene, răspunse Lupul, mă mîhneşte cînd te văd cum consideri o chestiune atît de importantă dintr-un punct de vedere pur egoist. Pentru mine nu este totuna.

ULIUL, PORUMBEII ŞI ŞOIMUL

Nişte Porumbei, pe care tot îi ataca un Uliu, îl rugară pe un Şoim să-i apere. El se învoi şi, după ce i se dădu drumul în coteţ, pîndi venirea Uliului, se năpusti asupra-i şi îl sfişie. Cînd fu atît de sătul încît abia se mai putea mişca, Porumbeii recunoscători îi scoaseră ochii.

LUPUL ŞI COPILUL

Un Lup lihnit de foame, trecînd pe lîngă uşa unei colibe din pădure, auzi o Mamă spunîndu-i copilaşului ei:

— Potoleşte-te, că altfel te arunc pe fereastră şi-au să te mănînce lupii.

Aşa că el aşteptă ziua întreagă sub fereastră, tot mai infometat. Dar, cînd se făcu seară şi se întoarse Bărbatul de la cîrciumă, îi aruncă afară şi pe Copil şi pe Mamă.

CALUL DE BĂTĂLIE ŞI MORARUL

Auzind că Statul era pe cale să fie invadat de o armată vrăjmaşă, un Cal-de-Bătălie care aparţinea unui

Colonel-din-Armata-Voluntară își oferi serviciile unui Morar care trecea pe-acolo.

— Nu, răspunse Morarul patriot, eu nu voi primi ajutor de la nimeni care-și părăsește postul în ceasul primejdiei. E dulce să mori pentru Patrie.

Ceva în felul în care-și exprima sentimentele Morarul i se păru cunoscut Calului-de-Bătălie și, cînd se uită mai de-aproape, își recunosc stăpînul, deghizat.

URSUL PRINS ÎN LAȚ

Un Vinător, care prinsese cu arcanul un Urs, încerca zadarnic să-și desprindă mîna din funie ; nodul petrecut pe după pumnul său nu ceda, pentru că Ursul trăgea mereu cu labele de frînghie. Pe cînd se necăjea el așa, văzu trecînd un Patron-de-menajerie și izbuti să-i atragă atenția.

— Cît îmi dai pentru Ursul ăsta al meu ? îl întrebă.

— N-o să am nevoie de-un urs, răspunse Patronul-de-menajerie, decît peste vreo cinci sau zece minute, și am impresia că între timp prețurile au să scadă. Cred că o să aștept și o să supraveghez piața.

— Prețul animalului ăstuia, replică Vinătorul, e cît se poate de scăzut ; poți să-l iei la un cent livra de carne, cu plata în bani gheață, și-ți dau pe deasupra pe-ăl dintîi care-l mai prind. Dar cumpărătorul trebuie să ridice marfa imediat, de la locul cumpărării, ca să am unde aduce trei tigri mîncători de oameni, o gorilă cu cap de pisică și o grămadă de șerpi cu clopoței.

Însă Patronul-de-menajerie trecu nepăsător înainte, într-o feciorelnică meditație și, fiind curînd ajuns din

urmă de către Urs, care se scobea în dinți, distrat, s-a dedus că cei doi nu-și erau necunoscuți.

SPORTIVUL ȘI VEVERIȚA

Un Vînător Sportiv, după ce rănise o Veveriță care făcea eforturi disperate să se tîrască departe de acel loc, alergă după ea cu un băț, exclamînd :

— Biata de ea ! Am s-o scap de suferință.

În clipa aceea Veverița se opri, istovită și, ridicîndu-și ochii către dușmanul ei, spuse :

— Nu cutez să pun la îndoială sinceritatea milei domniei-voastre, deși vine cam tîrziu, dar păreți să fiți lipsit de darul observației. Nu vă dați seama după ceea ce fac că dorința cea mai scumpă a inimii mele este să-mi continui suferința ?

Față de această dare în vileag a ipocriziei sale, Sportivul fu atît de copleșit de rușine și de căință încît nu voi să o lovească pe Veveriță, ci, arătînd-o cu bățul cînelui său, se îndepărtă gînditor.

CÎINELE INTEGRAL

Un Leu, văzînd un cățeluș-pudel, începu să rîdă, părăindu-i-se foarte caraghios.

— Cine a mai văzut o jivină atît de mărunță, spuse.

— E foarte adevărat că-s mic, zise Pudelul, cu austeră demnitate, dar vă rog să observați că sînt cîine din cap pînă-n picioare.

Din ciclurile
POVEȘTI NEGLIJABILE
și
CLUBUL PARENTICID

VACA ȚESĂLATĂ

Mătușă-mea Paciența, care cultiva o mică fermă în statul Michigan, avea o vacă favorită. Această creatură nu era o vacă bună și nici rentabilă, pentru că în loc să-și dedice o parte din timpul ei liber secreției de lapte și producției de carne de vițel, ea își concentra toate facultățile asupra studiului zvîrlirii din copite. Toată ziua zvîrlea din copite și în mijlocul nopții se scula ca să zvîrle din copite. Lovea cu copitele în orice — în găini, în porci, în stâlpi, în pietre desprinse din pământ. În păsări zburînd în văzduh și în pești care săreau afară din apă ; pentru această vită nepărtinitoare și de concepție catolică⁵³, toți erau egali — toți la fel de nevrednici. Asemenea bătrînului Timotheus, care „înălța la ceruri pe un muritor“, era vaca mătușă-mi Paciența ; deși, în cuvintele unui poet ulterior lui Dryden⁵⁴ ea o făcea „mai viguros și mai adesea“. Era simpatic s-o vezi croindu-și drum prin curtea populată a grajdului. Zvîrlea cu elan, în dreapta și în stînga, întîi cu un picior dinapoi, pe urmă cu celălalt, și, uneori, în condiții prielnice, ridica în aer dintr-o dată un număr considerabil de animale domestice.

Și-apoi, loviturile ei de copită erau calitativ la fel de admirabile pe cât le era cantitatea de ineputabilă. Ele erau incomparabil superioare acelorale ale vacilor neinstruite care nu-și făcuseră din acea artă un studiu de-o viață — simple diletante zvîrlind „după ureche“ — cum se spune în muzică. Am văzut-o odată stînd în mijlocul drumului, chipurile dormind buștean și rumegînd automat, cu un fel de langoare duminicală, așa cum se rumegă în vis. Rînd cu rînd prin preajma ei, în fericită inconștiență a primejdiei iminente și cufundat în gînduri la aleasa inimii sale, se afla un uriaș porc negru — un porc cam de mărimea și înfățișarea generală a unui rinocer de un an. Brusc, în timp ce priveam — fără vreo mișcare vizibilă din partea vacii, fără cea mai mică tresărire perceptibilă a trupului ei, sau vreo întrerupere în placida regularitate a rumegatului — acel porc nu mai fu acolo ; pierise, pur și simplu. Dar, departe, spre orizontul palid un minuscul grăunte negru traversa Empireul⁵⁵ cu viteza unui meteor și într-o clipă dispăru, fără vreun zgomot exploziv audibil, îndărătul dealurilor îndepărtate. S-ar putea să fi fost acel porc.

Țesălatul vacilor nu cred că e un obicei răspîndit, chiar și în Michigan ; dar cum această vacă n-avusese niciodată nevoie să fie mulsă, firește că trebuia și ea supusă la o formă echivalentă de persecuție ; și a-i zgîndări pielea cu o țesală era considerată cea mai dezagregabilă atenție pe care o afecțiune prevenitoare o putea născoci. Așa cel puțin simțea ea ; deși eu unul bănuiesc că stăpînă-sa avea realmente în vedere binele vremelnic al acelei bune făpturi. Oricum, mătușă-mea, la angajarea unui argat, puneă totdeauna drept una din condiții ca el să țesale vaca în fiecare dimineață ; dar după numărul de încercări necesar spre a se convinge că nu era vorba de o convulsie subită, nici doar de vreo tulburare locală,

omul dădea totdeauna de veste că are intenția să părăsească slujba, pocnind animalul cu vreun corp contondent pînă-l lăsa pe jumătate mort, după care se tîra șchiopiș pînă la culcușul lui de acasă. Nu știu cît de mulți oameni a scos acea făptură din slujba mătușă-mi în felul acesta, dar, judecînd după numărul de ologi din acea parte a locului, aş zice că pe destul de mulți ; deși parte din acel beteșug s-ar fi putut să nu provină direct de la sursă, ci să fi fost preluat de la inițialii pătimitori pe calea eredității, iar o alta putea să se fi răspîndit prin contagiune.

Gîndesc că sistemul de agricultură al mătușii mele era greșit. E-adevărat că n-o costa nimic cultivarea fermei, pentru că toți muncitorii părăseau slujba înainte să li se cuvină vreo plată ; dar cum faima vacii se răspîndea prin diferitele State și Teritorii, devenea tot mai greu a găsi mînă de lucru ; și, la urma urmelor, favorita rămînea imperfect țesălată. Cîrcula vorba că tot zvîrlind din cîte vaca făcuse praf ferma — o metaforă nepoliticoasă dînd a înțelege că pămîntul nu era cultivat cum se cuvine, nici acareturile și grajdurile întreținute adecvat.

Era inutil a-i face obiecții mătușă-mi ; ea recunoștea orice, dar nu schimba nimic. Răposatul ei soț încercase să îndrepte răul în felul acesta — și în discuțiile lor, punctul său de vedere fusese pe deplin acceptat — pînă ce, tot obiectînd, își dădu sufletul înainte de vreme ; iar data fixată pentru înmormîntare trebui să fie amînată cu o zi, pentru a se putea găsi un nou antreprenor de pompe funebre, întrucît cel inițial angajat întreprinsese credul să țesale vaca la cererea văduvei.

De atunci mătușă-mea Paciența nu mai apăruse pe piața matrimonială, dragostea pentru vacă uzurpînd în inima ei locul unei afecțiuni mai firești și mai profitabile. Dar cînd își văzu semînțele nesemănate, recoltele neadă-

postite în hambar, gardurile cotropite de bălării luxuriante și poienile doldora de uriașa urzică de Canada, dînsa consideră că cel mai bun lucru era să-și ia un asociat.

Îndată ce se zvoni că mătușă-mea Paciența își pusese în gînd să se mărite, se iscă o intensă tulburare în rîndul populației. Fiece ins de sex masculin, adult și celibatar, deveni dintr-o dată candidat la însurătoare. Statisticile crimelor din comitatul Badger * arată că în acest singur an au avut loc mai multe căsătorii decît în oricare deceniu dinainte sau după el. Dar nici una n-a fost a mătușii mele. Bărbații își luau de neveste bucătăresele, spălătoresele, mamele soților lor decedate, surorile dușmanilor lor — luau de nevastă orice persoană doritoare a se căsători ; și orice bărbat care nu putea obține o nevastă prin mijloace onorabile sau prin demonstrații de afecțiune și complimente se prezenta în fața unui judecător de pace și depunea o mărturie scrisă sub jurămint că are niște neveste în Indiana. Atît de mare era spaima de a fi ales de bărbat, în viață fiind, de către mătușă-mea Paciența.

Numai că — după cît se va fi oglindit aci caracterul mătușă-mi și cum va fi dedus cititorul — ea era o femeie destul de hotărîtă. Și cum extraordinara epidemie de căsătorii nu ocolise decît un singur bărbat susceptibil de a fi ales, în tot acest comitat, ea își îndreptase toată atenția asupra acestui unic bărbat care rămînea eligibil — și, deci, se duse și-l transportă cu căruța la casa ei. Alesul se dovedi a fi un lungan de pastor metodist ⁵⁶ cu numele de Huggins.

În afară de lungimea sa, ce contrazicea orice canoane în materie, reverendul Berosus Huggins nu era chiar om

* Sarcasm. Subst. *badger* = bursuc (animal care se ascunde în vizuină, care scormenește canale). Verbul tranzitiv *to badger* = a chinui, a cicăli.

de lepădat și nici nu se lăsa tras pe sfoară cu una cu două — fiind destul de dibaci și isteț. Totuși, eu unul presupun că, în toată jumătatea de nord a Americii, nu se afla un ins mai urât ca el — subțiratic, colțuros, cada-veric la față și solemn din cale-afară. Purta de obicei o pălărie neagră, cu calota joasă, atît de înfundată pe cap, încît îi eclipsa în parte ochii și îi întuneca pe de-a-ntregul vasta fală a urechilor. Singurul alt articol vizibil al îmbrăcămînții sale, cu excepția unei perechi de cizme botite din piele de vacă (ce ar fi considerat vorba „lustru“ ca o rămășită lipsită de înțeles a unei limbi moarte) era o sutană neagră, lipită de trup, supranatural de lungă în talie, ale cărei poale i se lăsau peste călcîie, sorbind roua. Pe aceasta o purta totdeauna confortabil încheiată în nasturi, de la gîtulej în jos. În gîteala asta, semăna destul de bine cu o stafie. Înfățișarea îi era atît de nefirească și neomenească încît ori de cîte ori se ducea într-un lan de grîu, păsările prădalnice își abandonau vremelnice treburile, spre a se așeza pe el ciorchine, luptîndu-se pentru cele mai avantajoase locuri pe cuprinsul persoanei sale, ca să-și dovedească disprețul față de nevoiașele născociri ale fermierului.

La o zi după cununie, mătușă-mea Paciența îl convocă pe reverendul Berosus în odaia de sfat și-și făcu cunoscute intențiile după cum urmează :

— Ei ! acu, Huggy dragă, să-ți spui cam ce-i de făcut pe-aci. Întîi, trebuie să repari toate gardurile, să le cureți de bălării și să stirpești fără milă scaieții. Apoi va trebui să le vii de hac urzicilor canadiene, să repari carul, să desțelenești cîmpul, arîndu-l zdravăn de vreo două ori — și în general să pui totul la punct și să faci rînduială și curățenie lună. Trebușoarele astea au să te rețină de la alte prostii cam doi ani de-aci încolo — firește că de meseria de predicator are să trebuiască să te

lași pînă una alta. De îndată ce... O ! Uitasem de biata Phoebe. Ea...

— Doamnă Huggins, o întrerupse solemnul ei soț, nădăjduiesc a putea fi unealta, hărăzită de Providență, întru împlinirea tuturor îndreptărilor trebuincioase în gospodărirea acestei ferme. Dar sora de care ați pomenit (trag nădejde că nu-i dintre cele cu gîndul la zădărniciile lumii) am oare plăcerea s-o cunosc ? Numele, într-adevăr, parcă mi-ar fi cunoscut, dar...

— Cum să n-o cunoști pe Phoebe ! exclamă cu nepre-făcută uimire mătușă-mea. Aș fi crezut că nu e om în Badger să n-o cunoască pe Phoebe. Păi, o să trebuiască să-i scarmeni picioarele, în fieștecare dimineață a Domnului, cît ți-o fi dat să trăiești pe lumea asta !

— Vă asigur, Doamnă, fu replica plină de demnitate a reverendului Berosus, că mi-ar produce o sfîntă bucurie să slujesc nevoile spirituale ale sorii Phoebe, pe măsura slabelor și nevrednicelor mele puteri ; dar, într-adevăr, teamă mi-e că slujba curat laică de care-mi vorbiți trebuie încredințată unor mîini mai pricepute și, aș sugera cu respect, femeiești.

— Ceee ? neerod bătrîn ce ești ! răspuse mătușă-mea cu nemărginită mirare. Phoebe e o *vaacă* !

— În cest caz, spuse soțul cu neturburată seninătate, voi considera bineînțeleles drept sarcina mea să mă îngrijeso ca buna ei stare carnală să fie întreținută cum trebuie ; și bucuros voi acorda picioarelor ei acel răgaz ce făr' de păcat l-oi putea smulge luptei mele cu Satana și cu urzicile canadiene.

Cu aceasta reverendul Huggins își îndesă pălăria pe umeri, rosti o scurtă binecuvîntare la adresa miresii sale și-o porni spre curtea grajdului.

Acum se cuvine să lămurim că el știuse de la bun început cine era Phoebe și că-i erau bine cunoscute, din

cîte tot auzise, ticăloasele ei apucături. Nu numai atît, dar îşi şi îngăduise cinstea de a-i face o vizită preliminară, zăbovind mai bine de un ceas în vecinătatea persoanei ei, la limita zonei unde ea l-ar fi putut atinge, şi lăsînd-o să-l contemple pe îndelete din toate punctele unui cerc. Pe scurt, el şi Phoebe făcuseră o explorare reciprocă şi se pregăteau să treacă la acţiune.

Printre articolele de confort şi de lux, din care era înghebată zestrea bunului pastor şi de a căror transportare la noul lui domiciliu se şi îngrijise nevastă-sa, se afla o pompă de fier, brevetată, de vreo şapte picioare. Aceasta fusese depozitată în apropierea curţii grajdului, pînă să fie montată pe capacul de scînduri al fîntîinii din acea curte. Domnul Huggins se duse acum să caute această invenţie şi, transportînd-o la destinaţia ei, o puse în poziţia cuvenită, înşurubînd-o zdravăn de scînduri. Apoi îşi scoase sutana cea lungă şi pălăria, pe cea dintîi încheind-o lejer în nasturi împrejurul pompei, pe care aproape o ascundea, şi agăţînd pe cea din urmă în vîrfurile edificiului. Braţul pompei, coborît, se îndoia în afară printre poalele hainei, semănînd ciudat cu o coadă, dar, cu această excepţie nebatătoare la ochi, orice observator obiectiv ar fi spus despre acea apariţie că este însuşi domnul Huggins, arătînd neobişnuit de bine.

Odată întregite pregătirile, gospodarul închise cu grijă poarta curţii grajdului, ştiînd că de îndată ce Phoebe, care se războia prin curtea de zarzavat, va observa precauţia, avea să sară înăuntru, pentru a o dejuca, ceea ce pînă la urmă ea şi făcu. Între timp, stăpînul ei se lungise, fără haină şi fără pălărie, de partea cealaltă a gardului de scînduri apropiat, unde-şi folosi timpul în mod agreabil, dîrdîind de frig şi chiorîndu-se printr-o gaură de nod.

La început, animalul se prefăcu cîtăva vreme că nu vede figura de pe platformă. Îi întorsese spatele de îndată ce sosise, făcîndu-se că moțăie nițel. Cînd găsi că această stratagemă nu realiza succesul așteptat, o abandonează și stătu cîteva minute nehotărîtă, rumegînd fără tragere de inimă, dar, evident, gîndindu-se foarte intens. Apoi începu să tot adulmece pămîntul, de parcă ar fi fost cu totul absorbită în căutarea a ceva ce pierduse. Mergea în zigzag de colo pînă colo, dar apropiindu-se într-una de obiectul intenției ei ticăloase. Ajunsă la distanța de la care se poate avea o convorbire, Phoebe stătu nițeluș în fața figurii înșelătoare, apoi întinse botul către dînsa ca pentru a fi mîngîiată, încercînd să creeze impresia că afecțiunea și cochetăria însemnau mai mult pentru ea decît avere și putere și aplauzele gloatei — că fusese deprinsă cu ele toată dulcea și tînăra ei viață și nu putea trăi altfel. Apoi se mai apropie nițel, ca pentru a da mîna, păstrînd tot timpul cea mai prietenoasă expresie în atitudinea ei și executînd tot felul de înclinări din cap și ochiade și zîmbete. Deodată se roti și, cu iuțeala fulgerului, aplică o teribilă izbitură de copită — cu o forță și o furie inimaginabilă — o izbitură ce nu s-ar fi putut asemui cu nimic altceva în natură decît cu un atac de paralizie din cer senin !

Efectul fu magic ! Vacile dau din copită nu înapoi, ci lateral. Coliziunea ce intenționa să-l zvîrle pe contrafăcutul teolog pînă în mijlocul săptămîinii următoare de adunări religioase reacționează asupra animalului însuși — și, laolaltă cu durerea, o făcu pe Phoebe să pornească a se roti ca o sfîrlează. Turațiile ei erau de o asemenea viteză, încît arăta ca o vacă circulară, văzută printr-o pîclă și încercuită cu un inel continuu cu acela al planetei Saturn — smocul cel alb de la extremitatea cozii ei în

mişcare impetuoasă ! Curînd, cînd forța centrifugă susținătoare scăzu și se stinse, ea începu a se legăna și a se bălăbăni dintr-o parte într-alta și, în cele din urmă, prăvălindu-se pe coaste, se rostogoli convulsiv pe spate și rămase zăcînd neclintită, cu toate picioarele în vînt și crezînd sincer că într-un fel oarecare lumea întreagă se suise deasupra-i și că dînsa o susținea cu prețul unui mare sacrificiu al confortului ei personal. Apoi își pierdu cunoștința.

Cît să fi zăcut fără simțire n-a știut, dar în cele din urmă deschise ochii și zărind ușa primitoare a grajdului ei, „mai dulce ca întreaga priveliște zîmbind în preajmă-i“, se luptă să se ridice, stătu clătînîndu-se pe trei picioare, își frecă ochii și fu evident foarte uluită în privința punctelor cardinale. Cînd îl observă pe clericul de fier apărîndu-și cu tărie poziția și credința, îi aruncă o privire de mîhnită muștrare și șontăcăi cu inima zdrobită înlăuntrul umilului ei lăcaș — o vacă de-aci înainte subjugată.

Timp de cîteva săptămîni piciorul drept dinapoi al lui Phoebe rămase monstruos de umflat, dar, după o perioadă de îngrijire potrivită, „draga de ea s-a întremat binișor“, după cum se exprima compătimitoarea și nedumerita ei stăpînă, sau „și-a venit în fire“, cum prefera să spună rezervatul om al lui Dumnezeu. Era acum „docilă și inofensivă — după Huggins — ca un prunc, în traiul și în relațiile ei de toate zilele.“ Noul ei stăpîn obișnuia să-i pună piciorul bolnav în poala lui și de altminteri, ar fi putut să și-l pună și în gură, dacă ar fi dorit. Întregul ei caracter părea să se fi schimbat radical — era cu totul alta — în așa măsură încît într-o zi mătușă-mea Paciența, care, cu toate sentimentele ei duioase pentru Phoebe, mai înainte nu cutezase nici, ca să zicem așa, „s-o atingă cu o floare“, se duse încrezătoare lîngă ea, pentru a o îndulci

cu o tingire cu gului. Mamă ! ce subțire a uns-o pe buna bătrână pe fața unui zid de piatră apropiat ! N-ai fi putut s-o întinzi mai neted nici cu mistria.

ULEI DE CÎINE

Numele meu este Boffer Bings. M-am născut din părinți cinstiți, de profesioniști destul de umile, tatăl meu fiind fabricant de ulei de cîine și maică-mea avînd un mic laborator în umbra bisericii satului, unde lichida pruncii nedoriți. Din copilărie ei m-au învățat cu deprinderi serioase de muncă ; nu numai că-l ajutam pe tata să-și procure cîini pentru cazanele sale, dar adesea mă folosea și mama spre a îndepărta rămășițele muncii ei din laborator. În îndeplinirea acestei sarcini trebuia să recurg uneori la întreaga mea inteligență naturală, deoarece toți slujitorii legii din împrejurimi erau împotriva profesiei mamei mele. Nu că ar fi fost vreun punct din programul lor electoral, în opoziție — niciodată nu s-a exploatat politic chestiunea — ci s-a întîmplat să fie așa. Profesiunea tatălui meu, fabricant de ulei de cîine, era, firește, mai puțin nepopulară, deși stăpînii cîinilor pierduți îl priveau uneori cu suspiciune, reflectată în oarecare măsură și asupra mea. Tata îi avea drept părtași taciți pe toți medicii din tîrg, care rareori scriau o rețetă ce n-ar fi conținut ceea ce binevoiau ei să numească *Ol. can.* Este într-adevăr leacul cel mai prețios descoperit vreodată. Dar cei mai mulți dintre oameni nu sînt dispuși să facă sacrificii personale pentru cei necăjiți — și era evident că mulți dintre cîinii mai grași din

tîrg n-aveau voie să se joace cu mine — fapt ce îndurera frageda mea sensibilitate și o dată mai că reușise să mă convingă a deveni pirat.

Privind înapoi spre acele zile, uneori nu pot decît să regret că, provocînd indirect moartea scumpilor mei părinți, am fost autorul unor evenimente nefericite care au afectat profund viitorul meu.

Într-o seară, pe cînd treceam pe lîngă fabrica de ulei a tatei, cu trupul unui prunc găsit în laboratorul mamei, am văzut un agent de poliție care părea să-mi supravegheze atent mișcările. Deși tînr, aflasem încă de pe atunci că acțiunile unui agent de poliție, indiferent de caracterul lor aparent, pornesc din motivele cele mai reprobabile — încît l-am evitat, refugiindu-mă în fabrica de ulei, printr-o ușă lăturalnică ce sta din întîmplare deschisă. Am închis-o imediat, rămînînd singur cu mortul meu. Tata plecase să se culce. Singura lumină în toată încăperea venea de la cuptorul ce ardea cu flacără bogată, purpurie, sub una dintre căzi, aruncînd reflexe roșietice pe pereți. Înlăuntrul cazanului uleiul mai unduia încă într-o leneșă fierbere, aducînd din cînd în cînd la suprafață cîte o bucată de ciine. M-am așezat să aștept plecarea polițistului; între timp țineam în poală cadavrul gol al copilului găsit și-i mîngîiam cu duioșie părul scurt și mătăsos. O, cît era de frumos! încă de la acea vîrstă fragedă îmi erau nespuse de dragi copiii — și, privindu-l pe acel îngerăș, mai că mă îmboldea inima să doresc ca mica rană roșietică de pe sînul său, făcută de mama, să nu fi fost mortală.

De obicei aruncam copiii în rîul pe care natura avușese grijă să ni-l dea în acest scop, dar în noaptea aceea n-am cutezat să părăsesc fabrica de ulei, de teama polițistului. „La urma urmei, mi-am zis, n-are prea mare importanță dacă o să-l pun în cazanul ăsta. Tata n-o să

facă nici o deosebire între oasele lui și ale unui cățel și cele cîteva decese care ar putea rezulta din administrarea unui alt soi de ulei în locul incomparabilului *ol. can.* nu contează, la o populație care se înmulțește atît de rapid.“ Pe scurt, am făcut primul pas spre crimă și mi-am pricinuit nespusă durere aruncînd pruncul în cazan.

În ziua următoare, oarecum spre surpriza mea, tata, frecîndu-și mîinile mulțumit, ne-a informat, pe mine și pe mama, că obținuse cea mai fină calitate de ulei ce s-a văzut vreodată ; că medicii cărora le arătase mostre, certificaseră acest fapt. A adăugat că nu-i erau cunoscute condițiile ce dăduseră acest rezultat ; cîinii fuseseră tratați ca de obicei, în toate privințele și erau de rasă obișnuită. Eu am considerat că era de datoria mea să lămuresc lucrurile — ceea ce am și făcut, deși pușche pe limba-mi mai bine ar fi fost, de-aș fi putut prevedea consecințele. Deplîngîndu-și neștiința de pînă atunci cu privire la avantajele oferite de contopirea industriilor lor, părinții mei luară imediat măsuri pentru a-și repara eroarea. Mama și-a mutat studioul într-o aripă a clădirii fabricii și îndatoririle mele în legătură cu afacerea ei au încetat ; nu mai eram chemat a îndepărta cadavrele micuților de prisos și devenise inutil a momi cîinii către pierzanie, întrucît tata renunțase cu totul la ei — îngăduindu-le însă a-și păstra locul onorabil în numele uleiului. Atît de fără de veste rămas pradă trîndăviei, ar fi fost firesc să devin un vicios și-un desfrînat — dar nu s-a întîmplat așa. Sfînta înrîurire a scumpei mele mame mi-era mereu în preajmă, pentru a mă feri de tentațiile care împresoară tineretul, iar tata era diacon la o biserică. Vai, cum de-a trebuit ca din vina mea aceste ființe onorabile să-și găsească un sfîrșit atît de crud !

Găsind în afacerea ei un dublu profit, mama i se dedică de aci înainte cu sporită sîrguință. Nu se mărginea

doar să înlăture la comandă pruncii de prisos și pe cei nedoriți, ci cutreiera toate cărările în întâmpinarea lor, adunînd și copii de vîrstă mai mare și chiar adulți, pe care îi putea ispiti pînă la fabrică. Tata, de asemenea, îndrăgostit de calitatea superioară a uleiului produs, își alimenta cazanele cu hărnicie și zel. Pe scurt, convertirea vecinilor în ulei de cîine deveni unica pasiune a vieții lor ; o aviditate absorbantă și atotcopleșitoare puse stăpînire pe sufletele lor, înlocuind nădejdea în raiul cel veșnic — ce, de asemenea, totuși, îi inspira.

Într-atita deveniseră de întreprinzători încît se ținu o întrunire publică și se votară rezoluții condamnîndu-i cu severitate. Președintele dădu a înțelege că orice incursiuni viitoare asupra populației vor fi primite cu ostilitate. Bieții mei părinți părăsiră întrunirea cu inimile sfișiate — de disperare cred că aproape își pierduseră mințile. În tot cazul, am considerat că era prudent să nu intru cu ei în fabrică, în seara aceea, și am dormit afară, într-un grajd.

Pe la miezul nopții, un impuls misterios m-a făcut să mă scol și să mă chiorăsc printr-o fereastră la ce se petrecea în camera cazanelor, unde știam că dormea acum tatăl meu. Flăcările se înălțau atît de vii, ca și cum recolta zilei următoare s-ar fi anunțat abundentă. Unui dintre cazanele mai mari clocotea, cu o tainică aparență de reținere, parcă și-ar fi luat timp pentru desfășurarea din plin a energiei sale. Tata nu era în pat ; se sculase și, în veșmîntul său de noapte, pregătea un laț în capătul unei funii solide. După privirile ce le arunca spre ușa dormitorului mamei, înțelesei prea bine ce țintă își propusese. Îmi pierise graiul și încremenisem de groază, încît nu puteam face nimic pentru a evita sau preveni ce avea să se întîmple. Fără zgomot, s-a deschis brusc ușa apartamentului mamei mele și cei doi au stat față în față :

amîndoi păreau surprinși. Doamna era de asemenea în straie de noapte și ținea în mîna dreaptă unealta profesiunii sale, un pumnal lung, cu lama îngustă. Nici ea nu fusese în stare să renunțe la ultimul profit pe care i-l refuzaseră acțiunea neamicală a concetățenilor și absența mea. Timp de o clipită, se priviră amîndoi cu ochi arzători, apoi se încăierară, cu o furie de nedescris. Dînd mereu ocol camerei, se străduiau din răsuputeri — bărbatul blestemînd, femeia țipînd — amîndoi luptîndu-se ca niște demoni — ea să-l lovească cu pumnalul, el s-o strîngă de gît cu mîinile lui goale și mari. Nu știu cît de îndelung avui nefericirea să observ acest exemplu dezagreabil de neînțelegere casnică, dar, în cele din urmă, combatanții se desprinseseră subit.

Pieptul tatălui meu și arma mamei arătau semne evidente de contact. Încă o clipă se holbară unul la altul, în modul cel mai inamical posibil ; apoi sărmanul meu tată, rănit, simțind mîna morții pogorînd asupra-i, se avîntă, nepăsător la rezistența opusă, o înlănțui pe draga mea mamă în brațele lui, o tîri pînă în fața cazanului clocotitor și — adunîndu-și puterile ce amenințau să-l lase — sări cu ea înăuntru ! Într-o clipă, dispăruseră amîndoi, adăugîndu-și uleiul la acela al cetățenilor veniți în ajun ca să-i poștească la întrunirea publică.

Încredințat că aceste nefericite întîmplări îmi închiideau orice cale către o carieră onorabilă în acel tîrg, m-am mutat în celebrul oraș Otumwee⁵⁷, unde scriu aceste memorii, cu inima plină de căință pentru un act necugetat, care a pricinuit un dezastru comercial atît de trist.

NOTE

NOTE LA PREFAȚĂ

1 — Din opera acestui prolific și semnificativ autor s-au publicat pînă acum în românește doar : a) 2—3 pagini de citate din „Dicționarul Cinicului” (1906) — sau al „Diavolului”, cum, la vremea sa, prefera să-l intituleze Bierce — însoțite de o scurtă prezentare (traducere și prezentare de Frida Papadache) în revista „Secolul 20”, nr. 11/ianuarie 1970 ; b) nuvela fantastică „Moartea lui Halpin Frayser”, din ciclul *Can Such Things Be ?* („Pot oare exista asemenea lucruri ?”), 1893, în „Antologia Nuvelei Fantastice”, Editura Univers, București, 1970 ; c) două scurte povestiri : *The Damned Thing* din ciclul *Can Such Things Be ?* — apărută sub titlul „Fiara nevăzută” — și *The Man and the Snake* — „Omul și Șarpele” — din partea *Civilians* a cărții *In the Midst of Life — Tales of Soldiers and Civilians* — în colecția „Povestiri științifico-fantastice” a revistei „Știință și Tehnică”, numerele 419 și 420 din 15 mai 1972 (traducere și prezentare de Frida Papadache).

Capodopera lui Ambrose Bierce, *Tales of Soldiers and Civilians* („Povești despre Militari și despre Civili”), apare pentru prima dată în românește, în această ediție, cu tot ce are mai valoros — după o riguroasă selecție : 12 povestiri din 15 care alcătuiesc partea „Militari” ; 5 din 11 alcătuind partea „Civili”. S-au mai inclus în acest volum 5 nuvele foarte remarcabile din ciclul „Pot oare exista asemenea lucruri ?” (fantastice sau cu teme „științifico-fantastice”) : — „Stăpînul lui Moxon” ; „O identitate regăsită” ; „Un prunc vagabond” ;

„Jivina nevăzută“ și poemul filozofic care e povestirea „Haïta, păstorul“. Pentru a întregi prezentarea geniului multilateral al lui Bierce, volumul mai cuprinde extrase din „Dicționarul Diavolului“ și din „Fabule fantastice“ și două foarte reprezentative pentru autor, povestiri în genul „Umor western“: „Vaca țesălată“, (din ciclul „Povestiri neglijabile“) și „Ulei de cîine“ (din ciclul „Clubul Parenticid“) — toate acestea selectate din volumul original *Collected Writings of Ambrose Bierce*, apărut în 1946 la Citadel Press, New York, cu o introducere de Clifton Fadiman, însumînd 810 pagini. S-a tradus după reeditarea din 1960 a lucrării citate.

2 — Generalul Pancho VILLA, conducător al trupelor revoluționare mexicane (despre care a scris un scenariu de film John Steinbeck).

3 — Războiul civil american (Războiul de Secesiune) (1861—1865) *secesiune*: Retragerea Statelor sudice ale Americii din Uniunea Federală, în 1860—61. Războiul de secesiune american reprezintă apogeul unei mișcări de secționare, care se manifestase timp de patruzeci de ani în lupte privind drepturile statale. La izbucnirea războiului, *Uniunea* (Nordul) consta din 23 state cu 22 000 000 locuitori, iar *Confederația* (Sudul) consta din 11 state și 9 000 000 oameni — dintre care 3 500 000 sclavi.

Confederații au rezistat patru ani forțelor copleșitor superioare ca număr, echipament și putere economică ale Uniunii. De ambele părți războiul a implicat conflicte interne cu privire la sclavaj și la secesiune, care au dus adesea la înverșunate lupte politice, cu privire la Emancipare (Lupta între Lincoln și republicanii radicali etc.) În 1862 i s-a forțat mîna lui Lincoln, lupta a continuat însă.

Înfrîngerile Uniunii (Nordului) din prima epocă s-au schimbat în victorii de la 1863 încolo, după numirea generalului Grant comandant al armatelor. În ciuda vitejiei și a eroismului armatei Confederaților (Sudiști), copleșitoarea superioritate a forțelor Unionale a adus victoria — la Appomattox Courthouse — în aprilie 1865.

Rezultatele Războiului Civil : distrugerea finală și anularea teoriilor de secesiune și stabilirea supremației guvernului federal. Alte urmări : marea influență politică a veteranilor, abolirea sclaviei, distrugerea, timp de generații, a influenței politice a sudului, pătrunderea în sud a industrializării și economiei capitalului celor din nord. (Extrase din *Dictionary of American History*.)

4 — În 1896, Bierce este trimis de gazeta *Examiner* la Washington, într-o campanie contra „Căilor Ferate ale Pacificului“. Recent, Congresul dezbătuse un proiect de lege, care tindea să anuleze datoria Companiei Căilor Ferate Vestice către guvern, pentru concesiile de teren, subsidii și împrumuturi trecute. Collin Huntington, magnat capitalist, proprietar al Companiei Căilor Ferate Vestice, făcea campanie la Washington pentru acel proiect de lege. Cu obișnuitele sale metode directe și cu carnetul de cecuri, cum-părînd cu liberalitate voturile, părea să-și fi aliniat blocul căilor ferate din Congres, și oponenții săi de la San Francisco se temeau de un nou furt. În fruntea echipei de reporteri care urmărește afacerea la Washington, Bierce expediază zilnic știri și editoriale gazetelor din San Francisco. Atunci cînd atenția trezită a opiniei publice americane amenință să suprimă proiectul de lege, Huntington încearcă să-l mituiască pe Bierce. Acesta răspunde prin tipar că prețul lui este de 75 milioane dolari, plătiți trezoreriei Statelor Unite. În cele din urmă, marele Huntington a fost înfrînt și Bierce s-a întors acasă ca un erou.

5 — La proprietarul de căi ferate Stanford, Bierce se referea în cronicile lui, de obicei, ca la Zeland \$tanford (£ \$ sînt semnele lirei sterline și dolarului) sau ca Stealand Landford (calambur : *steal* = a fura, *land* = teren.)

6 — *New Deal* = Sistemul și principiile economice și politice adoptate de președintele Franklin Delano Roosevelt de mai tîrziu (1933—1945) pentru progresul economic și social al poporului american.

7 — Alexander POPE (1688—1744), important poet englez, traducător al lui Homer, prieten al lui Swift. A practicat cu strălucire — și lipsă de obiectivitate — satira și polemica. Autor al poemului liric : „Eloisa către Abelard“, al poemului eroic „Dunciada“, o satiră asupra prostiei, — în 4 volume — (1743), al unor poeme filozofice : „Un eseu asupra Omului“ și „Eseuri Morale“ („Despre cunoașterea și despre caracterele bărbaților“, „Despre caracterele femeilor“, „Despre folosirea bogățiilor“), al unor „Imitații după Satirele lui Horațiu“.

7 — Dogberry = personaj din piesa lui Shakespeare „Mult zgomot pentru nimic“; notabil prin darul său de a folosi greșit cuvintele, rezultând în absurdități cu efecte ilariante.

7 — Mercutio = personaj din „Romeo și Julieta“ de Shakespeare.

8 — Cităm din „Monografia“ lui Robert Wiggins (University of Minnesota Press, 1964) : „De exemplu, se presupune că Bierce i-a spus editorului său Walter Neale că prima experiență amoroasă veritabilă (deși nu prima sa «trecere la arme») s-a întâmplat la vârsta de 15 ani. Asta s-ar situa în perioada sa de ucenicie la Warsaw. Povestea sa clandestină s-ar fi petrecut cu o «femeie de vastă cultură... binișor peste 70 de ani și încă atrăgătoare fizic, chiar la vârsta ei înaintată.» (!) Legătura a durat cîtva timp și cu această femeie el vorbea despre literatură și artele frumoase. «...Nici nu știi cum să apreciezi asemenea mărturii. Bierce nu era mincinos și trata cu discreție cuceririle sale, însă nu avem nici o verificare a acestei pretinse confidențe. Oricum, această „mărturie“ este tipică pentru fărîmele din care e alcătuită legenda lui Bierce»“.

— Sau : (aceeași sursă, monografia profesorului R. Wiggins) : „Cînd atmosfera devenea monotonă, (Bierce) se pricepea totdeauna să aducă puțină înviorare, ca atunci cînd a tras o elaborată mistificare, împreună cu Harcourt. Au scris împreună o carte : *The Dance of Death* („Dansul Morții“) și au publicat-o sub pseudonimul de «William Herman». În această

performanță (de inspirație cinică), autorii, denunțând cu ostentație caracterul lasciv al valsului, poposeau amănunțit asupra naturii sale indecente. Cu mare veselie, Bierce îi urmărea pe clerici sporovăind și ciorovăindu-se între ei dacă această carte era profund morală sau nerușinată. Mai contribui și el, denunțând-o în rubrica sa drept «un atac nelegiuit la pudoarea publicului, o indecentă expunere a cugetului autorului.» („Vînzările s-au urcat vertiginos, local, la aproape 20 000 de exemplare în mai puțin de un an”, comentează exegetul lui Bierce.)

9 — Dr. Samuel JOHNSON (1709—1784), literat și critic englez de mare prestigiu. La începuturile sale, la Birmingham, a trăit în sărăcie și ocupații umile (aprod, de exemplu). Marele actor shakespearian de mai târziu, David Garrick, i-a fost elev, pe cînd Johnson ținuse fără succes o școală particulară și, împreună, au pornit spre Londra — și spre glorie. În prima sa epocă de activitate literară, la Londra, Johnson a scris eseuri, poeme, traduceri, versuri latine, biografii, dări de seamă asupra dezbaterilor parlamentare (în realitate, discutări, în propriu-i limbaj, ale problemelor politice la ordinea zilei). La faima Doctorului Samuel Johnson a contribuit (1755) un „Dicționar al limbii engleze” — în care autorul include exemple abia începînd cu poezii elisabetani — cu argumentul că „începînd cu ei, vorbirea (engleză) putea formula exprimări adecvate tuturor scopurilor, atît de uz practic, cît și elegante”. Între 1750—52 Johnson scoate celebra revistă *The Rambler* (= aprox. „Hoinăreli”), pe care o scrie aproape în întregime singur; contribuie cu numeroase eseuri, articole, recenzii de mare răsunet, la revistele timpului (*Literary Magazine*, *The Gentleman's Magazine* etc.). În 1764 este fondat „Clubul”, cunoscut mai târziu sub numele de „Clubul Literar”, un cenaclu faimos, care a inclus, în afara doctorului Samuel Johnson, pe marele portretist — și teoretician al picturii — Sir Josua Reynolds, pe Edmund Burke, filozof și om politic progresist, pe scriitorul Oliver Goldsmith și pe celebrul actor shakespearian David Garrick. Mai târziu s-au alăturat acestui cenaclu prestigiosul om politic, progresist și iubitor de literatură, Fox și James Boswell, avocat scoțian, mare admirator al lui Johnson (cu care a și între-

prins o călătorie prin nordul Scoției, imortalizată prin descrierile amîndurora.) În 1765, doctorul Johnson a publicat o ediție a operelor lui Shakespeare, care i-a sporit faima și autoritatea ; deși umbrită de cercetările ulterioare, ea conține însemnări și amendamente încă valoroase. Alte opere cunoscute ale lui Johnson : „Viețile poeților“ (1779), oda „Prietenie“, eseu despre ceai, traducerea în versuri latine a lucrării lui Alexander Pope „Messiah“ (executată încă de pe cînd era elev la colegiu și elogiată de Pope însuși), lungul — și cel mai bun poem al său — „Zădărnicia dorințelor umane“, tragedia „Irene“, jucată de Garrick, dar care nu-i decît un șir de dialoguri morale.

Reputația literară a doctorului Samuel Johnson este disproporționată față de producția sa literară și ea se datorează mai cu seamă faptului că a întîlnit un biograf ideal în persoana lui James Boswell, care, ani de-a rîndul, a înregistrat umorul, spiritul, robustul bun-simț al conversației sale, și o bunătate a inimii ce se ascundea uneori în viața de toate zilele sub o înfățișare severă. (Boswell, la rîndul său, care n-a scris nimic altceva durabil, a rămas celebru datorită acestei biografii a doctorului Johnson.)

10 — H. I. MENCKEN (1800—1956), gazetar, critic și eseist american ; și-a început cariera în 1899, la gazetele din Baltimore ; redactor-șef al lui *Evening Herald*, lucrează apoi la *Evening Sun*, și, între 1916—17 este corespondent de război în Germania. Mai întîi critic literar, apoi, împreună cu Nathan, redactor-șef al prestigioasei reviste de spirit și avangardă *The Smart Set* din New York (revistă în care a apărut prima povestire a lui O. Henry și mai tîrziu contribuții ale unor autori ca D. H. Lawrence, Joyce, d'Annunzio ș.a.). Revista *The Smart Set* a atacat, în satira ei, ceea ce s-a numit, după 1918, *the booboisie* („bourgeoisie“) ; ea a publicat în acea perioadă primele scrieri ale lui O'Neill, F. Scott Fitzgerald, ș.a.). La achiziția revistei de către Hearst (1924) au intrat în conducere noi redactori și s-a adoptat un ton mai convențional. În 1924 Mencken întemeiază cu Nathan revista *American Mercury*, de care se ocupă pînă în 1933. Mencken a devenit cel mai bine cunoscut prin agresivul iconoclasism practicat în aceste reviste, mai ales în decada următoare primului război mondial, cînd a acuzat democrația

americană, într-o satiră feroce, de imperfecțiuni în democrația sa și de stîngăcii în cultura sa. Deși a pus astfel la îndoială eficacitatea instituțiilor americane, s-a arătat la fel de vehement în respingerea patronajului Europei asupra țării sale și a militat pentru o cultură americană indigenă. Vederile sale critice au exercitat o mare influență, în special întru încurajarea unor scriitori ca Dreiser, Lewis, Sherwood Anderson ș.a., deși totodată și-a atras multe adversități. A publicat mult versuri, lucrări critice („George Bernard Shaw — Piese de teatru“ (1905) și „Filozofia lui Fr. Nietzsche“ (1908). A scris diverse piese de teatru ; *The American Credo* („Crezul american“ ; 1920) și *Europe after 8:15* (1914), carte de călătorii, în colaborare cu Nathan și ultima cu Wright. O importantă operă de erudiție a sa este *The American Language* (1919, revizuită și adăugită pînă în 1948), accentuînd semnificativa dezvoltare a limbii engleze în America. În afară de celebrele „Prejudecăți“ (1919—27), remarcabile introduceri și note la Ibsen, Nietzsche ș.a. ; o carte de Prefete (1917), „În apărarea femeilor“ (1918), „Note despre Democrație“ (1926) ; „Formarea unui Președinte“ (1932) ; schițe umoristice autobiografice, „Un nou Dicționar de citate, după principii istorice“ (1924), ș.a.

— George STERLING (1869—1926), născut la New York, s-a stabilit în California, unde a devenit un autor cu reputație și membru marcant al boemei locale. Foarte supus înrîuririi lui Ambrose Bierce și receptiv criticii acestuia, a recunoscut abia în epoca sa mai tîrzie însemnătatea poezilor moderni ; în propriile-i versuri se percepe învățătura lui Bierce. Dă dovadă de o privire îndreptată spre trecut, prin emfaticul romantism exotic și regularitatea ritmică, displicînd criticii intelectuale din Est. Cunoscut prin „sonete“, influențate de Keats, o lirieă simplă, muzicală, și luxuriante, grandioase poeme lungi. *A Wine of Wizzardry* („Vinul vrăjitoriei“), 1909 ; *House of Orchids* („Casa orhideelor“), 1911 ; 35 de Sonete (1917), „Poeme alese“ (1923). În 1926 s-a sinucis. Se crede că George Sterling este prototipul lui Brissenden din romanul „Martin Eden“ al lui J. London.

— Ring LARDNER (1885—1933), cunoscut drept autor de povestiri cu subiecte și eroi din lumea sportului și drept cronicar, la Chicago și New York. Folosește cu efectele de umor tipicul și suculentul jargon al sportivilor și dialectul, în portretele unor americani reprezentativi: 1915, *Bib Ballads* (versuri); 1917, *Gullible's Travels* („Călătoriile lui Gullible“ = Amăgibilul, Credulul — joc de cuvinte prin care transpare Gulliver) — povestiri satirice —; *The Big Town* („Marele oraș“) — roman umoristic. Deși povestirile sale par să urmeze metodele tradiționale ale umorului american, Lardner este de fapt cinic și mușcător în tratarea eroilor săi (boxeri, jucători de baseball, vânzători, agenți de schimb, actrițe etc.) Și în lucrările sale mai târzii continuă vederile pesimiste și dibăcia de a reda jargonul și trăsăturile de spirit ale oamenilor de rînd. Scrieri ale ultimei sale epoci: *What of It?* („Ei, și ce?“) — povestiri scurte — *The Love Nest* („Cuibul dragostei“) etc. *The Love Nest* a fost dramatizată în 1927. În 1929 a scris în colaborare cu George Kaufman o comedie satirică la adresa scriitorilor de cîntece (song-uri) din Tin Pan Alley (cartier din New York unde-și au reședința compozitori, editori și cîntăreți de muzică populară). *Story of a Wonder Man* (1927) („Povestea unui om miraculos“) este o autobiografie satirică.

11 — Primele trei volume publicate de Bierce la Londra, sub pseudonimul de „Dod Grile“: *The Fiend's Delight* („Desfătarea vrăjmașului“ = Diavolului), 1872; *Nuggets and Dust* („Bulgări și praf de aur 1872; *Cobwebs form an Empty Skull* („Păienjeniiș dintr-o tigvă goală“), 1874.

12 — William Dean HOWELLS (1837—1920), romancier și important critic literar american; autodidact; a început ca ucenic-tipograf (ca și Mark Twain, ca și Bierce). Scrieri autobiografice, gazetărie, poeme, memorialistică, biografii, teatru. În 1860 este numit, pentru patru ani, consul american la Veneția — în urma aprecierii dobîndite prin scrierea unei biografii a lui Lincoln. Scrieri despre Italia. Prestigios redactor-șef al revistei *Atlantic Monthly* din Boston. Fertil

romancier. Drept capodopera sa e considerat romanul „Ascensiunea lui Silas Lapham“ (1885); *Indian Summer* e alt roman mult prețuit; o capodoperă de studiu de caracter este și romanul *The Landlord at Lion's Head* (1897). Howells a scris nenumărate romane, povestiri scurte — mai puțin importante —, 31 drame — de la farse pînă la tragedii în vers alb —, 11 cărți de călătorie etc.) A fost preocupat de probleme etice și economice, o dată cu era industrialismului îndreptîndu-se tot mai mult către socialism (utopic). Influențat și impresionat de grevele timpului, de convingerile anarhiștilor, de lectura lui Tolstoi și a unor reformatori socialiști ca Henry George, după mutarea sa la New York, scrierile sale reflectă tendința adaptării „realismului“, pe care îl propovăduia, la problemele erei mașinismului. La New York, Howells devine redactor-șef al revistei *Harper*. Este considerat cel mai eminent om de litere american, primind multe onoruri și posturi academice. E prieten de-o viață cu marele artist al romanului american, profundul și subtilul Henry James (care-și ia sursele de inspirație și din America, dar mai ales din Europa), însă cei doi, apreciindu-se reciproc, sînt adesea în controversă. Față de scriitori tineri, ca Stephen Crane, Frank Norris ș.a. — în care vedea viitori „realiști“ capabili — Howells a fost o călăuză generoasă și încercînd să fie înțelegătoare. A întreținut legături de prietenie și cu Mark Twain, care s-a lăsat uneori călăuzit de sfaturile sale. Crezul literar la lui W. D. Howells este rezumat în *Criticism and Fiction*, în care, militînd pentru realism și pentru evocarea „veridică a motivelor, impulsurilor și principiilor care alcătuiesc viețile bărbaților și femeilor din realitate“, Howells atribuie sursele realismului nu numai științei, ci și democrației, „deoarece realistul simte cu fiecare nerv al său egalitatea lucrurilor și unitatea oamenilor“. La acest concept, el mai adaugă ca imperative ale realismului: că arta trebuie să slujească morala și că ea trebuie mai curînd să instruiască decît să amuze — dar și axioma că „romancierii noștri se ocupă de aspectele cele mai roze ale vieții (americane) pentru că acestea sînt cele mai americane... — teorie discutată de adversarii săi și infirmată de ulterioara desfășurare a marii literaturi americane.

13 — Horace WALPOLE, conte de Oxford (1717—1797), fiu al primului ministru „whig“ Robert Walpole. După călătorii în Franța și în Italia, Horace Walpole se stabilește în ținutul Twickenham, din Anglia, unde își erijează „un mic castel gotic“, înzestrat cu colecții de artă și cu o tiparniță. Printre scrieri asupra artelor frumoase, Walpole publică și celebre romane de „mister“: „Castelul din Otranto“, „Mama misterioasă“ (1768). Hotăritoare pentru reputația sa literară au rămas „Scrisorile“ lui Walpole, pline de farmec și de interes documentar, de ordin autobiografic, social și politic.

14 — Herbert George WELLS, (1866—1946). Cu o formație științifică, H. G. Wells trece în domeniul literaturii, unde realizează o producție foarte extinsă și originală. Lucrările sale literare se împart în trei categorii: 1) romane fantastice și de imaginație, în care, după felul lui Swift (v. „Călătoriile lui Gulliver“), autorul se proiectează într-un punct îndepărtat — în lună, în viitor, în aer — și privește viața omenească din afara ei (de ex. „Vizita miraculoasă“); 2) romane de caractere și de umor (pentru care este tipică „Povestea lui Mister Polly“; 3) romane în care se discută problemele progresului uman și ale idealurilor omenești. Acestea le servește de introducere eseul: „Romanul contemporan“ (re-tipărit în 1914). Opere foarte cunoscute ale lui Wells: „Mașina timpului“ (1895); „Omul invizibil“ (1897); „Primii oameni în Lună“ (1901) ș.a.; mai puțin cunoscute: „Cel care doarme se trezește“ (ediție defin. 1911); „Dragostea și Mister Lewisham“ (1900); „Anticipații“, eseuri sociologice, (1902); „O utopie modernă“ și „Kipps“ (1905) ș.a. „Tono-Bungay“ (1909) este una dintre cele mai remarcabile opere ale lui Wells, un tablou al societății engleze în disoluție la sfârșitul secolului trecut și al ascensiunii unei noi clase de bogătași. Printre operele sale mai târzii figurează și o „Scurtă istorie a lumii“ (1922) și lucrarea „Știința vieții“ (1929), scrisă în colaborare cu biologul Dr. Julian Huxley și cu G. P. Wells.

15 — Stephen CRANE (1871—1900). Născut la New-Jersey, Crane face la New York doi ani de studii superioare, apoi se dedică literaturii și reportajului, luptând cu mari greutăți.

Prima sa carte *Maggie, a Girl of the Streets* nu găsește editor, e tipărită pe cont propriu, cu bani împrumutați și rămîne nevîndută și rău văzută, pînă la intervenția lui Howells. În 1893, cu toată unica sa experiență în materie extrasă din lectura lui Tolstoi și din „Bătălii și conducători în Războiul Civil“, Stephen Crane scrie *Red Badge of Courage* (apărută 1895), — marea sa investigație realistă a cugetului unui tînăr soldat prins în furia și iureșul războiului civil — carte realistă în dialoguri și psihologie, dar de o profundă originalitate, o sobră splendoare, de tip „impressionist“, în descrieri. Succesul cărții duce la retipărirea lui *Maggie...* și la stabilirea reputației lui Crane. Apar în succesiune rapidă : „Călăreții negri“ (1895), un volum de versuri libere, vîndînd influența lui Emily Dickinson ; „Micul regiment“ (1896), povești naturaliste din Războiul Civil ; „Mama lui George“ (1896), povestea vieților mohorîte ale unui tînăr muncitor și mamei sale, în metropola New York ; „A treia violetă“, un mic roman convențional, avîndu-l ca erou pe un artist. În urma faptului că tratase cu măiestrie războiul în capodopera sa *Red Badge of Courage*, Crane este împins pentru restul scurtei sale vieți în domeniul reportajului de război ; este trimis ca observator în sud-vest, în Mexic, în Cuba. Cu acest ultim prilej, naufragiul vasului care-l transporta și lupta de cincizeci de ore cu valurile îi dau tema unei reușite nuvele, cea mai cunoscută, *The Open Boat*. Publică schițe și povestiri adunate din colaborările sale la gazete : „Răni în ploaie“ (1900) ; în 1899, un roman satiric despre un corespondent de război, *Active Service*. Povestirile sale scurte includ o foarte savuroasă schiță, în atmosfera „western“ : „Mireasa vine la Yellow Sky“. Cu sănătatea dărîmată din pricina greutăților îndurate, defăimat ca bețiv și depravat (poate din cauza descrierilor din *Maggie...*), Crane părăsește America, după publicarea a două volume de povestiri scurte : *The Open Boat* (1898) și *The Monster* (1899) și a unui nou volum de versuri libere, „Bunătatea războiului“ (1899). Moare curînd, de tuberculoză, în Germania, unde venise pentru a se îngriji. Au mai apărut opere postume — cele din urmă dintre lucrările sale vîndînd descreșterea puterii sale creatoare. Operele complete publicate în 1925—26 cuprind 12 volume.

Influentul propagator al realismului american, W. D. Howells, l-a încurajat pe St. Crane, pledînd pentru destul de anostul roman naturalist *Maggie, Girl of the Streets* (pe care Howells încerca să-l vadă „realist“), dar Stephen Crane și-a cucerit gloria eternă prin capodopera sa „Semnul roșu al curajului“.

NOTE LA TEXT

- 1 — Un iard = cca 91 cm (vechea măsură englezească).
- 2 — Un acru = 0,404671 ha, aproximativ un pogon.
- 3 — Un picior = 30 cm.
- 4 — În localitatea Chickamauga s-a dat o mare bătălie, în timpul Războiului de Secesiune, între uniuniștii nord-americani și confederații su-diști.
- 5 — O uncie (în engl. *1 ounce* sau *1 oz*) = aprox. 31 grame.
- 6 — Pretor = în vechea armată, persoană numită de Ministerul de Război, în timp de mobilizare și de război, avînd atribuții în poliția administrativă și judiciară pe lîngă marile unități militare.
- 7 — Țara Galilor (cu o populație de origine celtică), ținut din Marea Britanie, mărginit la est de Anglia.

- 8 — Sasafraş = arbust zvelt, cu flori galbene şi fruct albăstrui. Coaja uscată a rădăcinii este folosită ca aromă şi ca plantă medicinală.
- 9 — *Mammon Hill* = „Dealul lui Mamon“. Mammon : 1. falsul zeu al bogăţiei şi avariţiei ; 2. bogăţia considerată ca obiect de adoraţie şi avidă urmărire.
- 10 — În Anglia din epoca feudală, sub primii regi Angevini şi Plantageneti pînă la Ioan (1199—1216), prima treaptă în împărţirea dreptăţii, după cutumă, o reprezenta „curtea manorială de judecată“, care se aduna în *hall*-ul (conacul) stăpînului domeniului feudal (denumit *manor*), alteori sub un stejar (*oak tree*) bătrîn din mijlocul satului. Obiceiul a fost adus şi extins pe continentul american de „părinţii pelerinilor“, primii colonişti fugiţi din Anglia de teama persecuţiilor religioase.
- 11 — Comitetul de vigilenţă, specific pentru America şi pentru împrejurările respective, este un grup de persoane, organizat fără autorizaţie legală, cu scopul declarat de a păstra ordinea şi de a pedepsi fărâdelegile.
- 12 — *Şaitroc, perie, lădiţele de la jgheaburi* = unelte şi ustensile folosite (în exploatarea rudimentară a aurului) la spălarea aluviunilor sau a mărcinişurilor de la şteampuri, pentru alegerea şi captarea firişoarelor de metal preţios.
- 13 — *Esq.* = *esquire*, titlu ce se adăuga numelui oricărui ins considerat gentilom prin naştere, poziţie sau educaţie ; folosit în special în adrese pe scrisori, dar şi în inscripţii etc. (arhaic : *squire*, de la lat. *scutarius*, purtător de scut).

- 14 — Nu știm dacă există în realitate un azil astfel numit, sau dacă autorul a născocit această denumire ambiguă și sugestivă (*ad. litteram* ar însemna „Valea înflorită“; dar *blooming*, în argou, înseamnă „afurisit“ și e curent asociat cu *fool* = nebun, în expresia *a blooming fool*).
- 15 — Memnon — personaj celebru din legendele antichității; fiu al lui Titon și al Aurorei. El a fost trimis de tatăl său, regele Egiptului, în ajutorul Troiei asediate de greci și, după ce l-a ucis pe fiul lui Nestor, a fost el însuși omorât de Ahile. Faima de care s-a bucurat i se trage mai cu seamă de la celebrele statui care, după tradiția greacă, i-ar fi fost înălțate în apropiere de orașul Teba (și care în realitate par să fi fost ale faraonului Amenofis al III-lea). Ele sînt menționate chiar de Herodot. Grecii le numeau „coloșii lui Memnon“. Cînd Eos (Aurora) se ridica la orizont, statuile gemeau și suspinau cu glas neomenesc, e-adevărat, dar care înduioșa inimile celor care îl ascultau. Despre acest fenomen au scris Strabon și Pausanias. În 130 e.n., împăratul Hadrian și soția lui, Sabina, s-au dus să audă „vocile“, care i-au emoționat mai mult decît orice pe lume. Septimiu Sever a poruncit să se „restaureze“ cu blocuri de gresie partea de sus a statuii și sonoritatea dispăru. Știința n-a explicat originea acestui zgomot, care, totuși, nu poate fi pus sub semnul îndoielii. Astăzi s-au prefăcut în ruine, dar probabil că acești „coloși“ aveau vreo 12 m înălțime (după evaluarea savantului englez Petrie), deoarece degetul mijlociu al uneia din mîinile colosului, orientat spre sud, măsoară 1,38 m.
- 16 — „Bandiții“ din Sepoy = în original *thugs*, cuvînt ce vine din limbile indiană și sanscrită, în care înseamnă „bandit“. În cazul de față

se referă la membrii unei foste organizații religioase din India, care se dădeau drept „magi” și care comiteau crime și jafuri.

- 17 — *Giggles*, de la verbul *to giggle* = a chicoti.
- 18 — *Gunny* sugerează mai întâi ceva ca un pistol (pușcoci ?) — de la *gun* = armă, pușcă, revolver — dar mai înseamnă și o pînză grosolană de in sau de cînepă, din care se fac saci și pungi.
- 19 — David Garrick (1717—1779), mare actor englez.
- 20 — *Dumps* = mormane, grămezi de gunoaie.
- 21 — John-Davidson Rockefeller (1839—1937), mare capitalist și filantrop american.
- 22 — John-Pierpont Morgan (1837—1913), mare financiar american.
- 23 — Eugene-Victor Debs (1855—1926), socialist și conducător muncitoresc american.
- 24 — Un mausoleu celebru, de o mare splendoare, la Agra (India), zidit (1632—1645) de către un împărat mogul, în amintirea tinerei sale soții moarte.
- 25 — Mormîntul Generalului Ulysses-Simpson Grant (1822—1885), al 18-lea președinte al SUA (între 1869—1877), comandant al forțelor unionale în Războiul civil american.
- 26 — Căpitanul William Lynch (1742—1820), membru al unui comitet de vigilență din Pittsylvania (Virginia), a introdus în 1780 practica „linșajului” (omorîrea de către gloată, fără judecată prealabilă și de obicei cu sfidarea autorităților locale, a unuia considerat vinovat).

- 27 — Firește că toate numele cu care A. Bierce semnează versurile sau așa-zisele citate (fără excepție, parodii satirice) și mai toate pe care le invocă drept autorități sînt imagine.
- 28 — Aluzie la practicile unor studenți în medicină ai epocii, care, în lipsa unor cadavre pentru disecție, necesare studiului anatomiei, se vedeau nevoiți a și le procura cum puteau, furîndu-le din cimitire (v. episodul din cimitir, la Mark Twain, „Aventurile lui Tom Sawyer“).
- 29 — Închipuire fără temei. În sensul la care se referă Bierce: în mitologia greacă antică, monstru cu gură de leu, care aruncă flăcări, cu coadă de șarpe și cu cap de capră; motiv decorativ reprezentînd un astfel de monstru, sau alt animal fantastic.
- 30 — Fecioară promisă de Mahomed credincioșilor, în Paradis.
- 31 — John Locke (1632—1704), filozof englez, autor al „Eseului asupra înțelegerii umane“. A respins ideile înnăscute și a situat sursa cunoștințelor în experiență, adică în senzația sprîjinită de reflexiune.
- 32 — Immanuel Kant (1724—1804), filozof german, autor al „Criticii rațiunii pure“, al „Criticii rațiunii practice“ și al „Criticii judecății“. După el, lucrurile ne sînt cunoscute ca *fenomene*, în măsura în care se prezintă în spațiu și în timp, care sînt forme ale sensibilității. În măsura în care sînt „lucruri în sine“, ele sînt incognoscibile.
- 33 — Costumul național al bărbaților din partea muntoasă a Scoției (Highlands). Elementele frapante sînt: o fustă plisată, lungă pînă la

genunchi, o beretă pe cap, un pled, de obicei în pătrate, aruncat pe umăr.

- 34 — Indiana, stat american din vestul mijlociu (capitala : Indianapolis).
- 35 — Francis Bacon (1561—1626), filozof, eseist și bărbat de stat englez. În prima sa perioadă, sfetnic al mării regine Elisabeta, căzut apoi în dizgrație. Opera sa principală este cea filozofică („Progresul învățaturii“ (1605), „Novum Organum“ (1620), „De Augmentis“ (1623) ambele în limba latină). Bacon a râvnit să creeze un nou sistem filozofic, întemeiat pe o interpretare justă a naturii, în locul celui aristotelic. („Novum Organum“ descrie metoda de realizare a înnoirii cunoașterii, fiind astfel cheia sistemului.) Cărțile cele mai importante din opera literară a lui Bacon sînt „Eseurile“, publicate în 1597 și, în formă definitivă, în 1625 ; „De Sapientia Veterum“ (1609) ; „Apophtegme noi și vechi“ (1624) ; „Noua Atlantidă“ și „Istoria lui Henric al VII-lea“ (1622). Opere juridice importante : „Maxime ale Legii“ și „Interpretarea Statutului uzanțelor“.
- Bacon și-a scris în limba latină lucrările cărorora le-a atribuit importanță, sperînd astfel într-o mai mare permanență a lor ; dar varietatea și frumusețea stilului său în limba engleză este mare și în multe din lucrările sale literare există o anumită noblețe și un remarcabil grad de pitoresc. Numeroase fraze din „Eseuri“ au dobîndit caracterul de proverbe.
- 36 — Castor și Pollux (după mitologia greacă și romană), fii ai Ledei și ai lui Jupiter, care s-a întrupat într-o lebedă pentru a o ademeni. Purtați în cer, Castor și Pollux au devenit constelația Gemenilor.

- 37 — Pallas-Atena este considerată în mitologia greacă zeiță a gândirii și a războiului, fiică a lui Zeus (Jupiter), din al cărui craniu s-ar fi născut (la romani, Minerva).
- 38 — Galateea = o statuie, însuflețită de zeița Venus, la rugămintea sculptorului ei, Pigmalion.
- 39 — Panoramă = (a) o imagine astfel desfășurată. încît dă impresia unei vederi continue ; (b) o vedere nelimitată în toate direcțiile.
- 40 — „...gîndirea scriitorului este priponită de probabilitate...” ; „...nimic care nu s-ar putea întîmpla” — sînt aluzii la opiniile lui W. D. Howells, șeful școlii realiste americane a epocii, cu care Bierce era în dezacord.
- 41 — Thomas Carlyle (1795—1881), mare scriitor de limbă engleză, istoric, filozof și eseist. Născut în Scoția, țaran de origine, intră la 15 ani în faimoasa Universitate din Edinburgh. A studiat literatura germană, a scris o „Viață a lui Friedrich Schiller“, a tradus „Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister“ de Goethe și „Anii de călătorie ai lui Wilhelm Meister“ de același autor, incluse în cartea „Romantismul german“ (1827). S-a retras apoi la ferma soției sale, într-o regiune singuratică de mlaștini, colaborînd la revista „Edinburgh“ ș.a., scriînd „Sartor Resartus“ (1833) și primul volum al lucrării „Revoluția Franceză“. Carlyle a ținut într-o vreme mai multe cicluri de conferințe, foarte populare ; un mare succes în epocă l-a repurtat aceea despre „Eroi“ și „Venerația eroilor“. În lucrările „Chartism“ și „Trecut și Prezent“ (1843), Carlyle își îndreaptă atenția spre probleme politice ale zilei și către prezentul și viitorul muncii, arătînd însă desconsiderare

pentru învățătura economiei politice și pentru recomandările democraților. A doua mare lucrare a lui Carlyle (1845) o constituie „Scrierile și Cuvântările lui Oliver Cromwell”. Apoi lucrează 14 ani la pregătirea cărții „Istoria lui Frederic cel Mare”, publicată în 1858—65, care, deși considerată cea mai plăcută la lectură dintre lucrările sale, este un rezultat disproporționat cu munca depusă.

- 42 — Berserker = războinic îmbrăcat în piei de urs, din legende nordice ; războinic frenetic.
- 43 — Unitarieni = membri ai unei secte protestante, care neagă doctrina trinității, susținând că Dumnezeu este o singură ființă.
- 44 — Aluzie la populara zicală germană : *Wein, Weib und Gesang* = vin, femei și cîntec.
- 45 — Yankeu (în timpul Războiului civil) = soldat al Uniunii Federale, sau cetățean din statele nordice. Denumirea de yankeu, după unii, își are originea în „Jan Kees” (Jan = Ion, *kees* = formă dialectală pentru *kaas* = brînză), poreclă disprețuitoare inventată de coloniștii olandezi ai Americii. După alte surse, s-ar putea să fi fost inițial (la plural) *Yengees*, deformare aplicată de băștinașii indieni cuvîntului *English* = englezi.
- 46 — Noua Anglie = cele șase state din nord-estul Statelor Unite : Maine, Vermont, New Hampshire, Massachusetts, Rhode Island și Connecticut.
- 47 — Georges-Louis Leclerc de Buffon (1707—1788), naturalist și scriitor francez, autor al cărții „Istoria naturală”. Savant cu vederi largi și fecunde și, totodată, scriitor distins. (Spre a-i caracteriza stilul ornat s-a spus despre el că nu lucrează decît în vestă și manșete de dan-

telă.) Faimoasa frază a lui Buffon din discursul său de recepție la Academie „*le style c'est l'homme*“ (stilul e omul), cum se citează de obicei, înseamnă că, dacă fondul de descoperiri științifice devine proprietate comună a omenirii, în schimb felul de a le exprima, stilul, rămâne semnul distinctiv, personal al scriitorului — și nu că în stil se reflectă caracterul scriitorului.

- 48 — Oliver Goldsmith (1730—1774), scriitor de limbă engleză, cunoscut în primul rînd ca autor de comedii de moravuri, cea mai celebră fiind *She stoops to conquer* („Se înjosește să cucerească“), și ca autor al romanului „Vicarul din Wakefield“. S-a născut în Irlanda, a studiat medicina la Edinburgh, dar n-a reușit niciodată să se întrețină din practicarea ei. După călătorii în Franța, Elveția și Italia, ajuns la Londra trăiește în mare sărăcie, exercitînd diverse ocupații (aprod de tribunal etc.) și scriind enorm, pentru sume derizorii, la cererea unor librari. Printre scrierile sale figurează : versuri, biografii (o „Viață a lui Voltaire“), cărți de istorie (o istorie a Romei, o istorie a Greciei), romanul *The Deserted Village* („Satul părăsit“), remarcabilele „Scriitori chineze“, reeditate sub titlul „Cetățean al lumii“. Prin intermediul celebrului mentor literar, doctorul Samuel Johnson — care-i prețuia înzestrările literare —, este salvat de la întemnițare pentru datorii, în 1762, cînd dr. Johnson vinde în numele lui manuscrisul romanului „Vicarul din Wakefield“ (apărut abia în 1766 și devenit celebru). Goldsmith a făcut parte din renumitul cenaclu literar din jurul lui Samuel Johnson, „*The Club*“, care, la moartea sa, i-a înălțat un monument în Westminster Abbey. Printre ultimele scrieri ale lui Goldsmith figurează și „*Natura animată*“ (1774) — la care se referă desigur Bierce — o

carte nelipsită de oarecare absurdități (tigri în Canada etc.).

- 49 — În original, pentru „intensă campanie de exploatare“ figurează de asemenea un termen ambiguu : *sweatshed* = vărsare de nădușeală *ad litteram* ; înseamnă și : „a lucra atât de intens încît să nădușești“ ; dar și : „a-i face pe salariați să muncească ore îndelungate cu plată proastă și în condiții precare“.
- 50 — Oposum = mamifer marsupial, de mărimea unei pisici ; trăiește în copaci — în America de nord și în India. Este căutat pentru prețioasa lui blană cenușie. Acest animal este foarte viclean ; prins, se prefăce mort.
- 51 — Antinous, tînăr din Bitinia (Asia Mică), de o mare frumusețe ; sclav, apoi favorit al împăratului Hadrian ; a devenit tipul frumuseții în artele plastice.
- 52 — *Saltatrix Mackintosh*, nume cu aspect științific, latinesc, e desigur o născocire glumeată a lui Bierce, echivalentă cam cu : „Săltărețul impermeabil“. Charles Mackintosh (1766—1843) este numele inventatorului (scoțian) al pardesiului de ploaie — și, prin derivație, al țesăturii din care se confecționează impermeabilele. (Marsupianul cangur are o pungă „impermeabilă“.)
- 53 — „Catolic“ este folosit aici — deși ambiguu poate — cu sensul etimologic inițial de „universal“, „atotcuprinzător“, de la care se trage și numele bisericii catolice (lat. *catholicus* ; gr. *kato* = complet, și *holos* = întreg).
- 54 — John Dryden (1631—1700), prolific și de mare anvergură poet, critic și dramaturg englez. „Poet-Laureat“. Cea mai bună dintre numeroasele sale piese de teatru este „Totul pentru

dragoste“ (1678), dramă în versuri albe, o versiune a poveștii lui Antoniu și Cleopatra. Dintre comediiile timpurii, cea mai apreciată este „Căsătorie la modă“ (1673), piesă de rezistență a Teatrului „Restaurației“. A scris excelente eseuri critice, în general sub forma unor prefete la piesele sale. Din 1680 scrie poeme satirice și didactice, iar ultima parte a vieții o dedică traducerilor. A tălmăcit în versuri : Persius, „Satirele“ lui Juvenal, întreaga operă a lui Virgiliu, părți din Horățiu, Ovidiu, Homer, Teocrit și Lucrețiu. Este îngropat la Westminster Abbey, în același mormânt cu cel dintâi mare poet de limbă engleză, Chaucer (m. în 1400).

- 55 — Empireul (din gr. *empyrios* = înflăcărat, *en* = în, *pyr* = foc) : (a) partea cea mai înaltă a cerului, locuită de zei ; la cei vechi, sfera pură a focului și a luminii ; (b) bolta cerească, firmamentul. Este evident că autorul își sporește efectele ilariante și grotești folosind în descrierea sarcastică a unor realități vulgare expresii răsunătoare și prețioase. E recognoscibilă la Bierce binecunoscuta „ironie romantică“, hrănindu-se în mare parte din grațioase exagerări.
- 56 — Metodist = membru al unei secte protestante, care s-a dezvoltat din învățăturile evanghelice ale lui John și Charles Wesley. Față de ulterioara desfășurare a personajului ce apare în scenă (reverendul Huggins) nu este lipsit de o pregnanță picantă restul definiției din dicționar a „metodistului“ : „adept al unei proceduri sistematice“.
- 57 — Cheia numelui „Ottumwee“, ce îl dă Bierce „celebrului“ oraș — evident inexistent — este alcătuită probabil din : *otiose* = leneș, tihnit, fără nici o treabă, și *wee* = foarte mărunț.

SUMAR

Prefață — I

Din ciclul „*În mijlocul vieții — Povestiri
despre militari și despre civili*” — 5

Militari

Un călăreț prin cer — 5

Întîmplare la podul de pe Owl Creek — 13

Chickamauga — 25

Un fiu al zeilor — 33

Unul din cei dați lipsă — 42

Ucis la Resaca — 56

Lovitura de grație — 65

Parker Adderson, filozof — 72

Povestea unei conștiințe — 80

Un ofițer, un soldat — 89

George Thurston — Trei incidente din viața unui bărbat — 97

Mierla — 103

Civili

Faimoasa moștenire Gilson — 111

Solicitantul — 121

Un priveghi de pomină — 127

Omul și șarpele — 142

O domnișoară de la Redhorse — 151

Din *Dicționarul Diavolului* — 160

Povești fantastice din ciclul
Pot oare exista asemenea lucruri ?

Stăpînul lui Moxon — 222

O identitate regăsită — 234

Un prunc vagabond — 241

Jivina nevăzută — 247

Haïta păstorul — 259

Din ciclul *Fabule fantastice*

Principiul moral și interesul material — 267

Patriotul ingenios — 268

Regele fără oase — 269

O coadă scîrțîitoare — 270

Un protagonist al argintului — 270

Bumbo-ul din Jiam — 271

Oposumul viitorului — 272

Delegația — 272

Comisarul și banditul — 273

Doi regi — 274

Patrioții rezistenți — 274

Mașina zburătoare — 275

Iepurele și țestoasa — 276

Pietruitorul de drumuri — 276

Omul care n-avea dușmani — 277

Criticii — 277

Cîntarea prefacerilor și îndreptărilor — 278

Un trotuar — 279

Văduva devotată — 279

Firul conducător — 280

Răzbunare — 280

Un om ca principii — 281

Doi doctori — 282

Omul și fulgerul — 283

Cum s-a născut răgazul — 283

Femeia neroadă — 283

Lăptăreasa și donița — 284

Pisica și regele — 284

Lupul și leul — 285

Furnicile și cosașul —	285
Tată și fiu —	286
Lupul, ursul și vulpea —	286
Guzganul înțelept —	287
Iedul și țapul —	287
Risipitorul și rîndunica —	288
Leul și spinul —	288
Învingător și victimă —	289
Greierele și furnica —	289
Lupii și cîinii —	289
Soarta și călătorul —	290
Jupiter și expoziția de copii —	290
Lupul și mielul —	290
Uliul, porumbeii și șoimul —	291
Lupul și copilul —	291
Calul-de-bătălie și morarul —	291
Ursul prins în laț —	292
Sportivul și veverița —	293
Cîinele integral —	293

Din ciclurile *Povești neglijabile* și
Clubul parenticid

Vaca țesălată —	294
Ulei de cîine —	303

Note la prefață —	308
Note la text —	319

Lector : FLORICA EUGENIA CONDURACHI
Tehnoredactor : VASILACHE STELUȚA

*Apărut 1974. Bun de tipar 30.05.1974. Tiraaj 20 000
ex. Hîrtie tipar înalt A 84×108/63 g/m². Format
16/54×84. Coli editură 15,41. Coli tipar 22,25. C.Z.
pentru bibliotecile mari și mici 84—31 = R.*

Tiparul executat sub comanda nr.
40 191 la Combinatul Poligrafic „Casa
Scînteii“, Piața Scînteii nr. 1
București
Republica Socialistă România

Lei 10,50

EDITURA CARTEA ROMÂNEASCĂ

